

HERMAN HARRIS AALL

*Verdensdespotiet
og
havets
frihet*

VERDENSDESPOTIET
OG HAVETS FRIHET

HERMAN HARRIS AALL

VERDENSDESPOTIET OG HAVETS FRIHET

Svar på spørsmålet:
Hvad er sannhet? får
bare den, som har
sterkere ønske om å
kjenne sannheten
enn om å følge
skriket: Korsfest!

NIKOLAI OLSENS
BOKTRYKKERI OSLO
(1939)

FORMÅLET

„Hvis der skal opnåes fred og sikkerhet mellem nasjonene, er det avgjørende viktig å opprettholde internasjonale forbindelser mellom dem uten dølgsmål og grunnlagt på rettferdighet og ære, og å la rettferdighet råde.“

(Innledning til pakten for „Folkenes Forbund“)

Rett uten makt' er lam. Makt uten rett er despoti. —• Rett uten makt er en illusjon, fordi der alltid vil gis onde mennesker. Makt uten rett står selvherlig. — Vi må derfor sette rett og makt sammen og ordne tingene slik, at det som er rett, får makt, og det som har makt, ledes etter rett. —

Så langt er rettsbevisstheten da kommet, at alle vet: Fred kan bare bygges på rett. — Det betyr, at krig må opstå, så lenge der råder voldstilstand mellom statene, altså urett.

Makt kan anvendes i rettferdighets tjeneste. Da er den selv ledet av rettens tanker. Til lands består der en viss rettsorden også under krig. „Plyndring“ er der forbrytelse. Våbenløse skal ikke angripes. En fiende bare bekjempes gjennem hans kampstyrke. De angrepne skal behandles menneskelig.

Til vanns råder der under en krig ikke tilsvarende folkerett. Den krigførende har fri adgang til å røve all privateiendom fra den bekjempede stats borgere. Han kan også søke å sulte ut en hel nasjon, også dens vergeløse kvinner og barn, „blokere“ den, for å ramme motpartens kamptropper gjennem de vergeløses lidelser. Det er et angrepsmiddel ingen civilisert stat anvender overfor sine verste forbrytere. I sine konsekvenser er det menneskehets selvmord. — Den krigførende kan likeledes angripe utenforstående, de nøitrale, opstille vilkårlige bestemmelser om, hvad de ikke skal ha lov til å bringe til motparten, „kontrabande“. Nu er etter endog almindelige næringsmidler stemplet slik og forbudt. Dermed vinner den krigførende adgang til å bemektige sig også nøitralt gods og skib. Deretter kaller han sig dommer i sin egen sak, — ansetter nogen av sine egne borgere til å dømme mellom sig og den nøitrale under navn av „priserett“.

Angrepets form bestemmer forsvarets. Slike voldsmetoder tvinger den som angripes av dem til å svare med samme mynt. Så blir midlene etterhånden verre og verre. De brutaleste er de virksomste.

Voldstilstanden til vanns virker til å trekke kampformen til lands ned til sitt eget nivå. Både i sinnelag og dets utslag i kampform. Således holder havets rettløshet folkene nede i barbari. Med full rett erklært derfor den britiske representant ved forbundsmøte i Genf den 12. sept. 1924, Sir Cecil Hurst: „Der gis ingen folkerett, — især ikke til sjøs.“ —

Gjennem århunder har etterhånden alle civiliserte stater forkastet denne voldstilstand til vanns og forlangt ordning etter lignende rettsprinsipper her som til lands. Alle på én nær: Rettsordningen har vært hindret og blir det fremdeles av en eneste stat, England, og nu av dets forbundne.

Englands politikk har vært rettet på å sikre England herredømmet over havet ved å skaffe sig den sterkeste flåte og åpne krig mot enhver stat, som bygget sig en flåte til å beskytte sig mot rov, før den rakk så langt. Derefter har England bemektaget sig motpartens krigs- og handelsflåter, varer, markeder og kolonier.

Det har videre bemektaget sig også nøytrale skib og varer som kontrabande.

Det er ingen tvil om at denne voldstilstand på havet skaffer den som er sterkest der store materielle fordeler. Den britiske rikdom har hatt en hovedkilde deri: Det britiske verdensrike er bygget opp på havets rettløshet.

Det er rimelig at slike fordeler har fristet og fremdeles frister britisk politikk, ikke minst når der opstår konkurranser om den næststørste inntektskilde, — verdenshandelen. — Men det er heller ikke tvil om, at fordelene av denne voldstilstand kan en stat bare skaffe sig ved krig.

Havets rettløshet har derfor vært en hovedårsak til krig i århundrer. Det vet også britisk politikk. F. eks. regner Times for 1.ste august 1914 op forskjellige stater England har bekriget, for å hevde sin maktstilling, — Spania, Nederland, Frankrike, — turen var nu kommet til Tyskland.

Likesom andre stater har søkt å bygge en rettsordning over havet, har England avvist enhver skranke for sin vold, likeså vel skranker ved rettsbestemmelser som ved andre staters maktmidler.

Under verdenskrigen opstillede således dets egen forbundsfelte, U. S. A. krav om havets frihet som det annet punkt av de 14, hvorpå freden skulle kunne sluttet. — Da Centralmaktene i henhold hertil gikk til våbenstillstand, strøk England (den 5. novbr. 1918) dette punkt.

Sålenge denne voldstilstand på havet består, er det ikke mulig å opnå fred mellom folkene.

Det er de nøytrale særslige oppgave å hevde rettens tanke mot krigførende, og å bygge grunnlaget for den rettsordning som gir fremskritt. Menneskehets velferd anviser ikke de nøytrale bare å vareta sine egne egoistiske interesser. Nøytralitet er ikke å spille prestens og levittens rolle overfor vold. I samme grad som de nøytrale gir avkall på makt overfor urett, får de øket skyldighet til å fremholde rettens prinsipper og sig imellem å bygge dem ut til en bindende samordning.

De interesser som har oprettholdt voldstilstanden på havet, har nu etter fremkalt krig. Blir de ikke avslørt og avvæbnet, vil de vedbli dermed fremover som hittil.

Ingen oppgave, i de internasjonale forhold, er derfor nu viktigere enn den at de nøytrale samler seg om kravet på, at voldstilstand på havet må ophøre og rettsordning skapes til vanns likeså vel som til lands. Derved vil det største skritt frem mot fred på jorden i Europas historie være gjort.

1. „Hvis nogen stat vil dominere verden”.

Den 16. og 23. mars 1939 erklærte Englands premierminister Chamberlain, at neppe nogen vilde dra hans fredsvilje i tvil, men dersom nogen makt vilde søke å dominere verden, vilde England sette alt inn på å verge sin frihet. — Ved å dominere menes at nogen ved makt tvinger en annen til å tjene makthaverens interesser istedenfor å følge sine egne jevnbyrdige interesser.

Chamberlains ord fikk tilslutning i det britiske Parlament, og denne tanke kom senere til å være det offisielle program for Englands politikk, til slutt for dets — og Frankrikes — krig mot Tyskland fra ³/₉ 39.

Man må da ha full grunn til å gå ut fra at England offisielt erkjenner det som et gyldig prinsipp for statenes politikk, at ingen enkelt stat skal ha rett til å dominere verden ved sin makt.

Det betyr at der mellom statene innbyrdes skal råde lignende kulturprinsipper som innfor hver enkelt av dem, altså frihet, sannhet og rettferdighet på grunnlag av jevnbyrdighet.

2. Krig og fred angår alle stater — også nøytrale.

Spørsmålet om krig eller fred mellom statene vedkommer alle nasjoner i verden. Hver krig griper inn i alle nasjoners liv og reiser det spørsmål: Hvem av de stridende parter har ansvaret for krigen? Hvis uretten skulde seire, opstår der risiko for enhver annen stat etter den regel: Idag dig — imorgen mig!

Men dessuten blir også andre stater enn de to parter som kjemper mot hinanden, endog direkte forurempet av krigen. I stridens hete setter de krigførende sig vanligvis utover hensyn til andre, så langt de mener å kunne gjøre det uten risiko. Under Verdenskrigen ønsket de nordiske stater og Nederland å holde seg nøytrale. Dessuaktet led de alle meget betydelige tap.

Norge tapte 1162 sjømenn, konstatert falne ved krigsangrep, og antagelig i alt ca. 2000 når der medregnes mannskaper fra skib som gikk

tapt under krigen, uten at årsaken er blitt kjent. — Det tapte 829 fartøier på omtrent 1 240 000 tons, omtrent halvparten av hele sin tonnasje i 1914.

Sverige tapte 684 sjømenn og 280 handelsfartøier på 291 549 tons til en verdi av omtrent 220 millioner kroner, de fleste skib sprengt ved miner.

Danmark tapte 698 personer fra 269 damp- og seilskib på 273 400 tons til ca. 80 millioner kroners verdi.

Nederland tapte 1169 personer fra 299 senkede skib og fiskefartøier.

Alle fire land led dessuten meget betydelige tap både av skib, varer og frakt ved at deres skib blev „prisedømt“. Dertil kom at deres flåter omtrent fullstendig blev beslaglagt av det ene krigsparti gjennem tvangsføringer som lå utenfor folkeretten. De protesterte alle mot disse og andre brudd på folkeretten, men uten virkning.

Samtlige disse tap ble forvoldt ved den internasjonale tilstand, at det ikke er opprettet nogen rettsordning over havet — „havets frihet“. Denne voldstilstand ytrer sig særlig deri at en krigførende kan ta sin motparts borgeres eiendom til vanns, — hvad han ikke har rett til i landkrig. — Rettløsheten ble ytterligere skjerpet ved den såkalte Nordsjøsperring av 3. november 1914, som gjorde brudd også på de tilsprang til rettsordning som var avtalt, og brøt retten både overfor nøytrale og dem det var hensikten å ramme. Sådanne krenkelser av frie nasjoner er utfordringer som vedkommer deres livsrett og ære som selvstendige stater.

Denne bok er skrevet for å fremholde nøytrale opgaver overfor krenkelser av deres rettigheter og deres rettsbevissthet.

3. Ingen fredsordning uten rettsordning.

„Fred“ mellom menneskene bygger på at de anerkjenner en felles ordning som står over dem alle. En slik ordning må ledes av en tanke — et prinsipp, og dette prinsipp er at de er jevnbyrdige, d. v. s. at de *har like rett for like formål*. Folkenes rettigheter bestemmes derfor i historiens forløp etter deres formål. Er nogen uten eget formål, blir han uvilkårlig innordnet under innflytelse av nogen som har et formål, — og det likesåvel et ondt som et godt. Verdensordenen krever at bevisste vesener skal ha vilje, d. v. s. være ledende årsaker ved sine mål. — I tidens løp har der da foregått en forvandling hvorunder åndslover stadig har fått større herredømme over naturlover og samfundslover. Vi kaller et sådant voksende herredømme av åndslover for *utvikling* eller *kulturutvikling*. I de internasjonale forhold mellom folkene — verdenspolitikken — er „kolonisasjon“ et eksempel på disse lover: At de som har sitt eget formål og et større enn andre for sine handlinger, blir herre over dem som ledes av skiftende påvirkninger. Efter den tanke har man trukket skille mellom kulturfolk og naturfolk.

Det avgjørende er her da hvilke formål man ledes av. Ethvert menneske har tre hovedstadier på livets vei: Først et *biologisk* hvor det bare ledes av trang til å hevde sitt eget liv uten hensyn til andre eller til noget slags åndslover. Denne selvopholdelsesdrift kan det bare tilfredsstille ved *ernæring*, og til det trenges der *makt* over de materielle goder som gir ernæringen. I det biologiske livstrin er derfor *vilje til makt* den ledende følelse for individets handlinger. Moralen her blir heksenes i Macbeth: Vær sterk! Og det innbyrdes forhold mellom dem blir alles kamp mot alle, — jungelens lov, neveretten, den sterkeres rett, — voldstilstand. Mellom nasjonene kalles utslag av denne voldstilstand *krig*.

Menneskesinn kjenner imidlertid to sett andre følelser; for *medliv*-, — samfund — og for åndslover, — idealer. Også disse følelser kan lede menneskenes handlinger og fremkalle motsvarende organisasjoner eller stadier på veien mellom fødsel og død: Samfundsordning — sociologisk stadium — og åndsliv — det idealistiske stadium, ut fra sociale følelser — vilje til samfund og idealistiske følelser — vilje til ånd. De tre grupper av følelser trer sterkest frem hos mennesket i rekkefølgen: barndom, voksen alder og alderdom.

Overgangen fra *biologisk* livsstadium mellom individene, jungelens lov, til dannelse av nasjoner, har foregått ved at de *sociale følelser* — ut fra hjemmene og slektene — har fått hevde sig utover, og gitt sig utslag i rettsordninger. Rettsordninger har foregått gjennem tre ledd: 1) Den forurettede har hatt til plikt å hevne sig for krenkelsen. Derfra slektshevn. Forsømte han det, blev han borgerlig „mindremann“. Enhver kunde straffritt forulempe ham. 2) Næste trin: De tvistende forela sin tvist for en tredje som ikke var part i saken — en folkeforsamling, en høvding e. 1., som da felte dom ut fra sin følelse for rettferdighet, d. v. s. like rett for like formål. 3) Siste trin: De avgjørelser som på den måte var truffet, og den rettsbevissthet som var utviklet blandt menneskene i forbindelse med slike avgjørelser, ledet til bestemte regler som menneskene måtte følge, dels som sedvanerett, dels ved lover.

Grunnlaget for rettsbevisstheten var da selve *rettsinstinktet*, den følelse at menneskene bør ha *like rett overfor like formål*. I forbindelse med dette kom hurtig avtale mellom partene op som ledd i rettsfølelsen. Ved *avtale* har de selv vist hvorledes de vurderer sine gjensidige ydelser, og domstolen har derfor først og fremst å legge avtalen til grunn. Men det er dog ikke selve avtalen som er avgjørende. Det viser sig når den er fremtvunget eller på annet vis strider mot selve rettsbevisstheten. Da blir *rettsbevisstheten gjeldende også mot avtale*.

Slik har rettsbevisstheten innenfor hvert enkelt samfund etter hånden bragt menneskene i snevrere kretser bort fra den sterkeres rett, det biologiske stadium, over til rettsordning ved *likhet for loven*, og dermed til fredelig

samhold. Den har skapt fredelige statssamfund av stridbare slekter og individer.

Men der — ved rettsordningen av de enkelte nasjoner — er utviklingen stanset. Den engelske kronjurist, Sir Cecil Hurst, erklærte som Englands representant i møte i Folkeforbundet den 12. september 1924 at der „ikke bestod nogen folkerett — d. v. s. nogen rettsorden mellom nasjonene — *fremfor alt ikke til sjøs*“. Det siste var utvilsomt riktig. Han sa også at England av den grunn ikke kunde forplikte sig til å benytte den permanente Haagerdomstol som var opprettet i 1921, til å avgjøre alle tvistemål. Først måtte de prinsipper som der skulde dømmes etter, være fastslått.

Det kan ikke være nogen tvil om at viljen til fred mellom nasjonene må følge samme linje som innenfor det enkelte samfund — altså at de krenkede nasjoner reagerer mot uretten, at tvistemål underlegges en utenforstående upartisk domstol, og at rettsbevisstheten opstiller de grunnprinsipper som må gjelde mellom nasjonene. Det er heller ikke tvil om at det er lettere å opstille disse prinsipper mellom nasjonene, fordi man her kan støtte sig til de rettstanker som allerede er blitt optatt i rettsordenen i civiliserte stater. Dessuten er viktige ledd av opgaven allerede teoretisk løst. Således har det visstnok vært udelt enighet innenfor statenes rettsvidenskap om at det krenker de enkeltes krav på rettferdighet, når en krigførende selv innsetter en „prisedomstol“ angående de skib og varer han bemektiger sig. Det er en elementær sannhet at ingen kan være dommer i sin egen sak. — Det blev også ved Haagerkonferansen i 1907 forelagt et forslag til upartisk prisedomstol, utarbeidet av Tyskland, og det ble vedtatt av alle representerte stater på én nær. Men dermed falt det.

I forholdet mellom statene råder altså ennå det biologiske stadiums jungellov, — den sterkeres rett, voldstilstand, krig. Urett volder strid. Historiens tusener kriger og deres endeløse lidelser skriver den lærdom, at fred på jorden bare kan skapes på grunnlag av rettferd på jorden. Man må stille rettens dressur mellom ulven og lammet, for å sikre mot at ulven fristes av sin overmakt.

De nøitrale får likeså vel som de krigførende selv, ved hver krig den bestående voldstilstands ulykker å føle. Og slike kriger kommer stadig igjen. Europa har sjeldent hatt mer enn 20 års fred.

Men vår følelse av menneskelig verdighet forbyr oss å slå oss til ro med underordning under noget slags vold. Kulturen har vokset ved at der har vært personer og nasjoner som satte sin frihet høiere enn sitt liv, og den har hatt tilbakeslag når hensyn til kjøttgryter ledet folkene til å godta vasallstilling under overmektige stater, mens det omvendt kan ha vært nyttig for barbarfolk å koloniseres av et kulturfolk. —

Verden rundt reiser nu det spørsmål sig: Hvem er ansvarlig for at der ikke oprettes en rettsordning mellom folkene?

I en rekke taler fra England og Frankrike er det program fremholdt, at de ikke kan tåle at nogen enkelt makt vil dominere verden.

Vi er enig. Også nøytrale stater krever å være fritatt for å tyranniseres av nogen fremmed makt. Våre erfaringer fra Verdenskrigen innskjerper dette krav i vårt sinn som et ultimatum endog til angivelige venner: Vi opser vennskap til enhver stat hvis politikk går ut på å dominere oss, likeså visst som vi omvendt er rede til selv å beriktige våre formål etter de høieste kulturidealer.

4. Livssynet bestemmer vårt syn på moral, rett, fred eller krig.

Det gode som har rang av den høieste verdi for et menneske, kaller vi dets livssyn. Det ordner våre følelser for alle andre goder. Og det bestemmer denne ordning av alt annet uten hensyn til om det også fortjener sin rang etter en objektiv dom. Det er, som fremstillet, vanlig at det enkelte individ til å begynne med anser sitt liv for det viktigste av alt, og dets livsmidler får da tilsvarende rang. Slik er følelsene på det biologiske kulturtrin av livet. Senere utvikles vi til større syn på vår tilværelse.

Med alderen vekkes da først sociale følelser hos individene ut fra hjemmenes moral, og virker med til å bygge samfundet — „nasjonen“, „de blodsforvandte“. På det grunnlag skapes etter hånden en rettsorden. Men den umiddelbare følelse trekker et skarpt skille mellom dem som forenes av samme rettsorden, og dem som står utenfor.

Vi anser oss for verdens herrer, — antar altså at verden egentlig er til for vår skyld, således som gamle religioner forteller. Egoismen blir religion og tar form av tro på husguder og nasjonalguder. Vi anser oss for „utvalgt“ av en guddom, utvalgt fremfor alle, og hensyn til andre dukker derfor ikke opp i bevisstheten. Et eksempel i vårt forhold til dyr: Vi gjøder dem eller setter feller for dem, jager, fisker og dreper dem med god samvittighet i den følelse at de bare har plikter, vi bare rettigheter. Den religiøse sender kanskje før jakten en bønn til himmelen om vellykket fangst, og takker himmelen etter den. Den romerske patrisiers forrang fremfor slaven virket endog på hans fiskedammer: Det hendte at han slaktet sine slaver for å mate sine karper. Når makten er gud, ordner også dette syn på livet alle andre vurderinger. Og de første guder i menneskenes religioner var alle representanter for makt. „Kjernen i gudsbegrepet er makten. Det er ikke noget apriorisk begrep, men resultatet av omhyggelig og mangesidig sammenlignende historisk forskning,“ sier en av den religionhistoriske videnskaps grunnleggere, C. P. Tiele (Einleitung in die Religionswissenschaft II, s. 67). Bønn til gudene gjaldt hellet, seier, og hellet er etter det livssyn som især enkelte nasjoner ledes av, selve kjennemerket på om man har „Gud med sig“. Det er god tradisjon fra fjerne tider. Hvis romerne hadde

medvind når de la ut på krigstog, var det tegn på „dei benigni” — d. v. s. guderne var velvillig stemte for krigen. I duell og i „gudsdom"-systemet gikk samme opfatning igjen. Ja, guddommens første egenskap er fremdeles for almenheten den å være den «allmektige». — Også statenes vesen uttrykkes ved betegnelsen „maktene” — „the Powers” — hvormed menes bare de som har makt til å gjøre sig gjeldende. Men disse glir også for den almindelige bevissthet hen i nærheten av noget guddommelig. I denne religiøst betonte opfatning av makten blir altså moralen bestemt etter makten som den absolutte verdimåler. Makten blir en selvstendig verdi, blir mål for dens egen skyld, etter en sjelslov som psykologer kaller „motivforskyvning”. Det betyr at når makten er gud, blir der vendt op og ned på de moralbegreper som råder innenfor rettsordnede samfund: I disse samfund bedømmes livets anliggender etter åndslover som sannhet, rettferdighet, frihet, ære. I hvert fall offisielt. Anderledes overfor den som står utenfor samfundet. Han er rettløs, og den mektige har rett til hvad som helst han har makt til overfor ham. Å være avmekting blir derfor umoralsk, å ha makt gir moralsk adelskap, og virker til en omvurdering av moralbegreper også innenfor samfundet. Å være en narr har ikke stått i folkeakt. Men stillingen som hoffnarr stod der glans av. En kvinne skulde holde sin ære plettfrei. Men kongeblad skjemte ingen. Kongens person var hellig, selv om hans plass vilde ha vært i et fengsel, dersom han ikke hadde hatt en trone å sitte på. Pan er ikke noget mønster på dyd, ikke engang gudenes fader, Jupiter, er det. En krigsgud som Jahve kan straffe kong Akab, fordi han har latt en menneskelig følelse løpe av med sig, og har spart den beseirede Arameerkonge Ben Hadads liv (1 Kongeb., kap. 20).

Det var i gamle dager, men opfatningen er fremdeles i hovedlinjer den samme. Det vilde endog være uriktig å tro at en tankegang må være hykkelsk, fordi den er selvmotsigende: Forgudelsens naivitet beskytter mot bevisst hykleri, enten det er selvforgudelse eller maktforgudelse. Et bedrag kan endog være fromt, og fromt bedrag er ikke begrenset til jesuitiske kretser. Når individer eller nasjoner kjemper om forretten til å leve, står de ikke på sociologisk eller idealistisk kulturtrin, men på det biologiske trin, og moralen er der altså ikke bud om sannhet og rettferdighet. De bud blir først gyldige for samvittigheten når det er blitt erkjent at der består et solidarisk forhold mellom individer eller nasjoner, og en rettsorden er opprettet mellom dem på det grunnlag. Rettsprinsipper må før dette trin særlig avtales for å bli gyldige, og gjelder bare mellom avtalens parter. Det avgjørende er dette fellesskap, — i den grad at vennskap eller uvennskap inntil da går forut for hensyn til sannhet og rett, og det hyppig både i privatliv og i politikk: Vennen har alltid rett, uvennen alltid urett, — og vennskap — uvennskap er til slutt sterkt avhengig av hvad der er materielt fordelaktig for vedkommende. At statene ennå står på dette biologiske

trin i deres innbyrdes forhold og derfor ledes av dets moral, speiler sig av i slagord som „Right or wrong — my country". Når makten således er blitt individets guddom, blir resultatet en voldstilstand, helliget av maktens gud. — Begjæret om sådan makt eller om midlene for den kalles i politikk „interesser". Så lenge slike interesser leder politikken, kommer menneskeheden ikke utover neverettens lov. Interessene må selv være behersket av sociale eller ideale mål, hvis de skal gjøre samordning mellom folkene mulig.

At statene i deres innbyrdes forhold ennå står på det biologiske trin, henger naturligvis også sammen med gammel livsvisdom som gjengeldelsesrettens „like for like", — forsvaret må anvende like virksomme våpen som angrepet, og ruste mot faren for angrep. For det er smukt å tro det beste om sin næste, men forsiktigere å være forberedt på det verste.

Men skinnet av rettsprinsipper kan også tjene som politisk faktor. Bedrag kan ha politisk verdi. Pisken må bringes til å tro at fiskeren vil gi den god mat. Overfor en makt som man anser for en fiende, bruker man da de midler som kan narre ham til å tro det beste — krigslist. Den egne moral derunder er skuespillerens, advokatens, fiskerens. Især i demokratiske stater har politikeren mer bruk for skinnet av dyder enn for dydene selv: Den moral som mer er innrettet etter hensyn til opinionen enn til samvittigheten. En slik politiker må nemlig regne med at folket ikke er så helt klar over motsetningen mellom de rettsprinsipper som gjelder for anliggender innenfor deres eget samfund og dem deres samfund følger overfor fremmede stater. Når utenrikspolitikeren skal fremstille forholdet utad, låner han derfor, så langt det er ham mulig, skinnet av de samme rettsprinsipper som hans landsmenn er fortrolig med hjemme i sitt samfund. At han herunder kommer i skade for å lyve, er ikke til å undgå så lenge der råder voldstilstand mellom folkene. Det blir da propagandaens kunst å lyve troverdig, og det er mest i parlamentariske systemer der er bruk for det og der man er kommet lengst i kunsten. Den samvittighetsfulle embedsmann trenger det ikke.

Vil man forstå historiens gang og tidens internasjonale problemer, gir det rettledning å være opmerksom på disse lover.

5. Skyldes krigen at nogen stat søker å dominere verden?

Det vi har å overveie, er det britiske styres program for sin utenrikspolitikk: at det vilde gå til krig hvis nogen enkelt makt vil dominere verden. Det vilde forsøre sin og andre staters frihet mot en sådan fare. Og det får tilslutning fra Frankrike og U. S. A. til programmet, og har arbeidet iherdig på å få samlet andre stater til en allianse om denne plan under navn av en fredsfront.

Det er en smukk tanke med et godt navn, hvis den var påkrevd.

Det var altså spørsmålet. — Alliansebestrebelsene retter sig mot Tyskland og inneholder en siktelse mot det for å ha en sådan plan om å dominere verden. Programmet inneholder samtidig en forutsetning om at England i spissen for dets forbundsfaller selv ikke er nogen sådan makt som dominerer verden eller søker å bli det. Det ligger en siktelse, en anklage mot aksemaktene deri. For det er stilltende forutsetning blandt hederlige mennesker at man ikke angriper andre for handlinger av den sort som pletter ens eget rulleblad.

Vi kjenner nu imidlertid til at politikk følger sine egne lover som ikke alltid faller helt sammen med de strengeste sannhetsbud. Og vi ønsker ikke å fordømme nogen uten å være viss på at dommen er rettferdig. Heller ikke ønsker vi omvendt å frifinne noget uten å ha forvisset oss om at han er uskyldig. Det dreier sig jo her om så viktige spørsmål som selve årsakene til krig mellom statene. Feiltagelse kunde bli skjebnesvanger, uavslørte årsaker vil kunne fremkalte nye ulykker.

Der foreligger altså to spørsmål for oss: Er det sant etter den engelske politikks historie at England ikke selv er en makt som dominerer verden eller å søke å gjøre det?

Og er det sant etter de historiske kjensgjerninger at Tyskland derimot er en sådan makt som søker å dominere verden?

Og prøven på om en stat søker å dominere verden eller ikke, ser vi i dens stilling til det spørsmål om der skal skaffes en rettsorden mellom statene. Vi går nemlig ut fra at maktens rett bare lar sig avløse av rettens makt.

6. Menneskehets overgang fra krig til fred.

Historien viser at menneskehets utvikling har foregått i store perioder, og at betingelsen for at utviklingen skal fullbyrde sig etter de mål som synes å være stilt oss, ligger deri at folkene fatter sin tids oppgaver og hengir sig i streben etter å løse dem ved rettsregler. Det har da pleid å være nogen enkeltpersoner eller enkeltnasjoner som har gått i spissen for oppgavene. Etterhånden er løsningen blitt mer og mer avhengig av at alle folk medvirker til det. Således er kommunikasjoner mellom alle folk i verden avhengig av at visse rettsregler for handel, finanser og sikkerhet for liv og eiendom, er blitt anerkjent i alle verdens land.

Den oppgave utviklingens dagsorden har pålagt vår tid å løse, krever at hvert ansvarlig menneske setter sig inn i hvad det her gjelder om — hvad der kan vinnes, og hvad der står på spill. I og med at en krigsrisiko ikke lenger gjør holdt for nasjonenes fredelige folkeslag, men blir angrep

på alle individers liv og dermed truer hele menneskehets livsevne, blir det i samme grad nødvendig for enhver som har sin selvopholdelsesdrift i orden, å verge sig imot et sådant angrep. Den enkelte slipper ikke lenger fra sitt ansvar ved å se sig bare som borgar av sin egen stat. En så veldig forandring i menneskehets skjebne som overgang fra voldstilstand til fredsordning mellom alle stater, skjer først ved at de enkelte individer erkjenner sin plikt som borgere av menneskehets samfund. Fred melder sig ikke som en gave fra en enkelt person til de øvrige mennesker, men som resultat av millionenes bestrebelser. Alt som skjer er nu engang bundet av sine forberedelser, og forberedelsene for en fredsordning ligger til sist i de menneskelige sinn. Folkemeningen pleier å forbanne dem som antas ansvarlige for krig. Men å forbanne en virkning, er ikke det samme som å overvinne dens årsak. De krefter som forbereder krig, ligger i menneskenes egen karakter. Skal krigsfaren overvinnes, må de egenskaper i menneskesinn som blir årsak til krig, klarlegges og overvinnes. Da kunde mangen en som forbanner krig, vise sig å ha utviklet de følelser og den tankeretning som til slutt slår ut i krigens vold: Våre sinn synes å lede skjebnens gang i større grad enn vi selv kan forklare.

Det gjelder altså for oss alle å fatte vår tid og å omlegge våre tilvante tanker og følelser fra de retninger hen mot vold vi har vært bundet til, over i nye baner som kan lede vek fra de ulykker våre tidligere opfattelser og handlinger har fremkalt.

Ansvaret for krig eller fred hviler således faktisk på *hvert* enkelt menneske. Folkenes ledere treffer avgjørelsen. Men der er nær sammenheng mellom et folks sinnelag og dets ledere i kritiske tider. De legemliggjør de egenskaper folket i det hele har utviklet ved sin stilling til oppgavene. Hvert individ blir derfor medansvarlig for folkenes skjebne, hvis det står uten fører til å løse den oppgave tiden pålegger: Folket får det styre og dermed den skjebne som det fortjener. Enhver er kalt til å skape en bedre verden enn den han fødtes til.

7. Rettsorden mellom statene.

A. Prinsipielt.

Folkenes kulturbewissthet krever nu av deres ledere at der skal skapes en fredsorden. Livets mål finner de i anledning til å utfolde sine anlegg, og dermed får hvert individ, hver nasjon sin verdi: De enkeltes idé-fund, deres innsikt i livets lover kommer etterhånden hele mennesheten til gode, og kulturens fremskritt har alltid sitt første ophav i nogen enkelt hjerne. — Ingen kan være et menneske til så stor gagn som andre mennesker. Og vi har samfølelse med våre medliv. Det indiske forbud mot å drepe

noget liv, har røtter i almenmenneskelige instinkter. Både samfølelse og hensyn til egennytte opfordrer oss derfor til å slutte med å ta livet av hverandre.

Slik erkjennelse har ført til at folkene har vedtatt særlege bestemmelser som beskytter dem mot at krig skulde kunne bli angrep på selve menneskehets livsevne. Allerede fra adskillige århundrer tilbake har det vært ansett som rett mellem civiliserte krigsparter at deres angrep skulde rettes bare mot personer som vilde angripe. Likesom gjengeldelsesretten — „øie for øie, tann for tann“ — gav grunnlag for kamp mot ond vilje og dermed for rettsorden, har omvendt viljen til fred fra den ene side gitt ham krav på tilsvarende fredelighet fra den annen. Derfor har „vergeløse“, — kvinner, barn, syke — vært forskånet for angrep. Den norske kong Sverre innskjerpet den tanke i sine tropper allerede for mer enn 700 år siden, den tyske filosof J. Althusius og den nederlandske H. Grotius hevdet det teoretisk, G. Adolf innprentet regelen.

Prinsippet har fått uttrykk i folkerettelige bestemmelser som den om eiendomsrettens ukrenkelighet: Folkenes midler til å leve skal heller ikke under krig kunne angripes. Tyveri, rov, plyndring er straffbare forbrytelser under krig som fred.

Videre i *kontrabande*-bestemmehene: At der er forskjell på artikler som tjener krigen (kontrabande) og dem som tjener freden: Nøytrale skulde ha rett til å føre *næringsmidler* til begge krigspartiers fredelige befolkning, men ikke krigsartikler til nogen av partene. Ved Genferkonvensjonen 1864 bestemtes at sårede skal pleies uten forskjell på venn og fiende. Ved Petersburg-deklarasjonen 1868, punkt 2, bestemtes at målet for en krigførende ikke skulde være å drepe motstanderen, men å svekke hans makt, visse angrepsmidler måtte derfor ikke brukes („dum-dumkuler“). Efter Haagerkonvensjonens krigsreglement, artikkel 22, er det ikke tillatt å anvende et hvilket som helst middel til å angripe en motstander, og en rekke forbud mot særlige angrepsmidler (såsom å forgifte brønner) er oppstilt. „Blokade“ — d. v. s. å hindre tilførsel av levnetsmidler — skal bare anvendes overfor begrensede deler av et land, nemlig sådanne deler som er befestet og tjener militære formål, så som festninger.

Krenkelser av sådanne rettshensyn er angrep på menneskeheten og vedkommer alle civiliserte nasjoner. Hvis en stat som er angrepet, undlater å hevde retten, op gir den kravet på å være selvstendig og jevnbyrdig med andre. Statene står uten nogen felles centralmyndighet og derfor i lignende stilling som borgerne i det enkelte folk, før en rettsorden hadde overtatt den opgave å straffe krenkelser. Så lenge var det den enkelte borgers plikt selv å søke opreisning hos rettsbryteren. Å være nøytral betyr hverken å spille prestens og levittens rolle overfor den som var falt blandt røvere, eller selv å la sig slå ned.

Et annet spørsmål er det i hvilke former den krenkede skal reagere mot krenkelse.

B. Rettorden til lands.

De nevnte bestemmelser er i prinsipp anerkjent og avtalt ved forskjellige konferanser — fremfor alle i Haagerkonvensjonen 1907. De har traktatmessig gyldighet for landkriger. Brudd på dem er forbrytelser.

C. Havets rettløshet.

Prinsippet for det innbyrdes forhold mellom folkene er således at menneskehетens livsevne og hver nasjon som en del av den, skal være verdimålet og regulere hvad der er tillatt og ikke tillatt også under krig. Men de har ikke samme gyldighet til vanns som til lands. Til vanns er den private eiendomsrett ikke anerkjent. En krigførende nasjons fredelige befolkning har således rettsbeskyttelse for sine livsmidler til lands også mot en fiende, men ikke hvis de må transporteres over vann. Rettsprinsippene opløses overfor den krigførende straks ved transporten utenfor avsenderens territorialgrense, men gjenoplives i det øieblikk varene er kommet innenfor de krigførendes territorialgrense. Ja, selv om varene føres på et nøytralt skib, gjelder samme regel hvis skibet også fører krigsartikler — kontrabande — som i vekt, rumfang, verdi eller fraktberegning utgjør så meget som halvparten av ladningen. Men hvad der skal ansees som kontrabande, det bestemmer den krigførende selv. Forsøkene på å få ordnet dette ved avtale har strandet. Ved Londonerkonferansen 1909 blev det ganske visst fastslått, men den blev ikke ratifisert, og under Verdenskrigen til slutt satt ut av betraktning. Prinsippet om den fredelige befolkningens rett til å leve uangrepst også under krig, har således ikke gyldighet når det gjelder dens levnetsmidler som transporteres av den krigførendes egne skib eller på nevnte vis av nøytrale.

Det er også tillatt ved sjøkrig direkte å angripe en krigførende ved forsøk på å utsulte hele nasjonen — «blokade». Det er et system som ikke i nogen civilisert stat anvendes overfor de verste forbrytere.

Så mellom de krigførende. Men også overfor *nøytrale* gjør sjøkrigen særlige innskrenkninger i deres rettigheter. Foruten den nevnte innskrenkning i de nøytrales rett til å transportere varer til en krigførende, har de også måttet tåle at deres skib blir undergitt nærgående undersøkelse, så fremt de går uten militær ledsagelse, „konvoi“. Og faktisk setter enkelte krigførende sig endog ut over de nøytrale krav på å beskytte sin handel ved konvoi. Ved krigen fra 1914 blev hele Nordsjøen sperret fra 3. november 1914 ved miner, strødd ut i fleng, og tallrike nøytrale sjømenn og skib ble sprengt i luften under trafikk — en trafikk de besørget ikke bare i nogen

krigførendes interesse, men også for å kunne fortsette sitt eget fredelige liv, bringe levnetsmidler og lignende til hverandre innbyrdes. Hensikten med disse miner var å tvinge de nøytrale til å følge ruter som gjorde det lettere for en krigførende å undersøke de nøytrale skib og beslaglegge det gods som han hadde interesse av.

Mere: Der melder sig en rekke foranledninger til tvist mellom en nøytral og en krigførende angående det spørsmål om de varer etc. som et nøytralt skib fører, med rette er blitt beslaglagt av den krigførende. Til å dømme i denne tvist har den krigførende sjømatt anledning til selv å innsette en prisedomstol, og altså til å være dommer i sin egen sak. Det sier sig selv at en sådan domstol vil være tilbøelig til å dømme i sin egen stats interesse. Det prinsipp som er anerkjent i alle civiliserte stater, at ingen kan være dommer i sin egen sak, er altså her i forhold mellom statene, satt ut av kraft. Man har gjort adskillige forsøk for å få opprettet en rettsgyldig prisedomstol. Nøytralitetsavtalen mellom de nordiske stater av 1800 bestemte således at der skulle opprettes en sådan. Men forgives. Under verdenskrigen blev de nøytrale rett til å bringe levnetsmidler til de krigførende til slutt helt ophevet, til tross for at denne rettigheten var fastslått ved uttrykkelige avtaler (Pariserkonvensjonen 1856, Haagerkonvensjonen 1907). Ved pakten for Folkeforbundet, artikkel 16 m. fl., er nu denne bestemmelse for sjøkrigsførsel blitt traktatmessig fastslått som forpliktelse for alle medlemmer av Forbundet overfor enhver stat Forbundet anser som fiende og til lands så vel som til vanns (artikkel 11).

Krigsførselen er blitt forvandlet derhen at samtlige innvånere i en krigførende stat blir trukket inn under kampen. Det skal således endog gjelde for babier og syke. Også de trenger levnetsmidler. Ledelsen nødes derfor til å holde tilbake levnetsmidler som ellers kunde anvendes til støtte for tropper. Det fører altså ikke til at man enten helt innstiller krigen eller i allfall innskrenker krigsførselen. Det prinsipp som gjelder for landkrig, nemlig at menneskehetsens og nasjonens livsrett går forut for krigsinteressene, krever slik innskrenkning. Men prinsippet fra sjøkrigen har blitt det seirende — krigens rett har gått forut for fredens, et folks vilje til å drepe forut for andre folks rett til å leve.

Prinsippene „fritt rov på havet“, vilkårlig „kontrabande“, „blokade“ og utsultning av hele nasjoner, den krigførendes egne prisedomstoler, ingen rett for nøytrale til konvoi, er utslag av at der råder voldstilstand på havet.

Det viser sig her at rettløshet til sjøs har den virkning å fremtvinge rettløshet også til lands. Altså at rettsordenen mellom folkene overhodet ikke er mulig uten at rettløsheten på havet opheves.

Så lenge er det da heller ikke mulig å oprette fredsordning mellom nasjonene.

8. Hvorfor består fremdeles rettløsheten på havet?

Tallrike statsmenn har innsett at denne dobbelthet, en rettstilstand til lands, voldstilstand til sjøs ikke kan gjennemføres, og at det må gå her som ellers i livet, at det tillatte onde trekker det gode ned til sitt nivå.

Det er et gammelt ord at leilighet gjør tyv, — og det er åpenbart at chansen for å gjøre rov kan være en fristelse ikke bare for enkelte bander innenfor stats samfund. Rovkrig har tradisjoner i mange nasjoner. Kolonikrigene har hatt sitt utspring i bevegrunner som ikke var så synderlig anderledes, og fordeler ved rov har kunnet bli utilslørt ledende for staters hele politikk, således som i sin tid i de såkalte „røverstater“. Fra den tankegang at „forretning er krig“ til den at krig kan være god forretning, er skrittet ikke så langt. Historiske fremstillinger bedømmer ikke sjeldent krig fra det synspunkt.

Det er heller ikke tvil om at en sådan rovkrig kan være meget fordelaktig for røveren. Hvis han seirer, kan han tilegne sig ikke bare kolonier som tilhørte de stater han bekjemper, men også deres flåte, deres varer, handelsmarkeder og dessuten tilpresse sig erstatning for krigsomkostninger. Det kan være en fordelaktig måte å „slå sig gjennem verden“.

Metoden strider imidlertid mot det grunnleggende prinsipp for forholdet mellom mennesker: Enhver har krav overfor enhver annen på en sådan ordning mellom dem, at de får jevnbyrdig rett til liv etter kulturverdier av deres formål for livet.

Det har derfor vært gjort tallrike forsøk på å få i stand en sådan ordning. Hittil forgjeves.

Som grunn mot den har det på hold som har vært interessert i å la den bestå — vært anført at denne voldstilstand på havet er ens for alle, systemet gir alle like rett, og volder derfor ikke urettferdigheit.

Det er uriktig: Havets rettløshet er til fordel bare for den stat som er den sterkeste på havet. Intetsteds kommer den sterkeres rett — det biologiske studiums moral — klarere frem enn i kampen om makten på havet.

Det er naturligvis vanskelig klart å angi hvilke påregnede fordeler der har ledet en stat til å bestemme sig for krig. Men så meget kan man visstnok hevde at fordelene ved „fritt rov på havet“ har vært en betydningsfull faktor til å fremkalte de fleste kriger fra ca. år 1600.

Motstanden mot rettsordenen over havet har da også vært opprettholdt og gjennemført av den samme makt som har hatt herredømmet over havet °g gjort krav på å hevde dette herredømme uinnskrenket av enhver annen makt og av enhver rettsorden. Altså et internasjonalt diktatur til sjøs og dermed også til lands. Herredømmet over havet har vært hovedprogrammet for denne makts politikk.

9. Vold på havet.

He, that rules the sea rules the commerce of the World, and to him, that rules the commerce of the World, belong all the treasures of the World and, indeed, the World itself. (Walter Raleigh, cit. av Times 19—8—1914.)

Efter at menneskeeteriet er ophørt, trenger den som vil ha makt over andre, ikke å slå sin næste ihjel for å nå sitt mål. Det er nok å berøve ham eiendeler og rettigheter.

Hvis en krigførende kan bemekte sig sin motstanders gods, vil han kunne beseire ham gjennem sult. Etterhånden er kulturnasjonenes livsbetingelser blitt avhengig av handel innbyrdes. Selv et folks anledning til å utbytte dets egen jord har vært sterkt avhengig av tilførsel av stoffer fra andre land, — kali, chilisalpeter og forstoffer for kvegbestanden, gir eksempler på det. Men slik tilførsel må mest foregå over havet.

Politikerne har da også tidlig oppdaget havets betydning for makten i verden. Allerede Sir Walter Raleigh på Elisabeths tid sier: „Den som behersker havet, behersker verdenshandelen, og den som behersker verdenshandelen, ham tilhører alle denne verdens skatter og faktisk verden selv.“ Få dager etter krigsutbruddet i 1914, den 19. august, opstiller „Times“ denne Sir Walters tanke som motto og rettesnor for den krig England den 4. august hadde erklært Tyskland.

Makt er symbol for alle livets materielle goder. Å vinne makt over alle verdens riker og herligheter melder sig som en satanisk forlokkelse. Mer enn én har ment å se livets urdrift i „vilje til makt“.

Av alle tiders nasjoner er neppe nogen utrustet med stertere maktbegjær enn den britiske. Det speiler sig av i dets nasjonalsang. En mer selvbevisst og etter herskertanken stemte nasjonalsang enn Englands gis der ikke: „Bule Britania, rule the wavves.“ Det skal — sier den — være englene selv som på himmelens befaling første gang sang dette feltrop til folket. Og det er ikke bare uttrykk for en løftet stemning i en litt for svulmende nasjonalbevissthet. Der er ytringer i samme retning rundt om hos engelske politiske forfattere. F. eks. professor Seeley: „Vi mener at havet tilhører oss etter naturens vilje, og etter denne kongsvei arbeider vi på å undertvinge jorden.“

10. Kampen for verdensherredømmet.

Drømmen om verdenskeiserstillingen har da opstilt målet for engelsk politikk. Og erkjennelsen av hvilken betydning makten over havet vilde ha som middel for dette mål, har ledet britisk politikk i over 300 år.

Det har ført til at England opstilte prinsippet om sin flåtes 2-makt-standard, og da det ikke lenger var mulig å oprettholde den, bestemte det sig for å søke allianser som gav det samme maktstilling. Det samme synspunkt har ledet England til å besette de viktigste knutepunkter for verdenstrafikken og nekte andre stater adgang til å skaffe sig lignende støttepunkter for sine flåter. Således forbød det både Frankrike å innrømme Tyskland en flåtestasjon i Marokko, og Spania å la Tyskland få en flåtestasjon på de baleariske øer.

Men makten over havet er i og for sig ikke tilstrekkelig middel for verdensherredømmet. Hvis fastlandet samledes til en enhet, ville det kunne bryte Englands makt. En sådan samling kunde skje ved at hele Europa fikk én hersker, som Napoleon søkte å bli, eller ved at der blev forsoning mellom alle stater, således som keiser Wilhelm drømte om. Britisk politikk var derfor Napoleons fiende og like så visst Tysklands. Den har konsekvent fulgt Philip av Makedoniens og det romerske imperiums politiske devise: «Splitt og hersk» og omhyggelig virket for å hindre en forsoning såvel mellom Tyskland og Frankrike som mellom Tyskland og Russland, og avviste de iherdige tyske bestrebelsjer for en forsoning mellom England og Tyskland. Jeg henviser herom til uttalelser av engelske statsmenn og fremstående englendere selv, bl. a. til beretning fra den russiske militærattaché i London, Poklevsky, i anledning av den bosniske krise i 1908—1909 (Grosse Politikk 26. februar 1909, nr. 9503, note): „Grey søkte med støtte i historien å påvise at England alltid måtte kjempe imot den makt som inntok en dominerende stilling overfor alle andre kontinentalmakter. På lignende måte, bare ennu skarpere ytret Ch. Harding sig." Jfr. likeledes Grey's uttalelser til den franske ambassadør i London og til den engelske ambassadør i Paris 29. juli 1914: At hvis krigen utviklet sig til å bli et spørsmål om hegemoniet i Europa vilde England komme til å være med (Blåbok nr. 87). Jfr. forøvrig professor Bertrand Russel: „The policy of the Entente 1904—1914".

Ved denne dobbeltpolitikk: Englands herredømme over havet og ingens herredømme til lands, fastlandsstatenes splittethet, har britisk politikk skapt sig herredømmet både til lands og til vanns, — herredømmet over verden.

Når England vil rettferdiggjøre sin politikk, hevder det at dets sikkerhet forlanger dets makt over havet. Det er imidlertid en historisk kjensgjerning at denne politikk har vært ledet etter det synspunkt at Englands sikkerhet krevde de øvrige staters usikkerhet: Europas splittethet og dermed til slutt hele verdens. Den britiske uvilje mot stormakter som kunde tenkes å sette grenser for dets egen makt, fremtrer bl. a. i form av kjærlighet til små nasjoner. Det er dog bare så lenge de er små, at denne offisielle kjærlighet er tilstede.

Denne splittelsespolitikk overfor fastlandet skjuler sig under skilt av

likevektsprinsippet" („Balance of Powers"). Nogen historiske eksempler: Ved Utrechterfreden (1713) avtalte England med Spania at dette aldri måtte forenes med Frankrike. Det støttet Tyrkia i århundrer mot Russland. Arbeidet med hell på å holde de tyske stater og Norden splittet. — Da de nordiske stater i 1690—91 hadde inngått et nøytralitetsforbund, fikk de britiske ministre ordre til å gjøre sitt ytterste for å få forbundet løst og tilby Sverige særfordeler hvis det vilde tre ut. Det egget disse stater mot hverandre med usanne foregivender, og da alt var forgjeves, opfylte det deres krav enkeltvis for å bringe forbundet til ophør. Samme taktikk i 1755 da et nordisk forbund etter var ved å dannes, men på lignende måte blev forhindret. Etter det samme i 1778 og 1780. Da også Nederland i 1780 vilde bli medlem av forbundet, erklærte det Nederland krig for å hindre det fra anledning til som nøytral å støtte forbundet, og sluttet så en særordning med Nederland og Norge—Danmark til forbitrelse i Sverige. I 1795 igjen samme historie: Da de nordiske stater i fellesskap vilde verne om sine rettigheter, gjorde England—Russland inntryggende forestillinger i København om at Norge—Danmark burde forene sig med England som vilde støtte dem kraftig mot Sverige. „Ti mot dette land burde Norge—Danmark alltid være på vakt." Lignende forestillinger synes det å ha fremført i Stockholm hvor man nu viste mistillit til de to andre nordiske stater. Da disse i 1800 inngikk nytt nøytralt forbund, og Preussen tenkte å bli med, meddelte England Preussen, at „nøytralitetsforbundet stred mot Englands interesser". Av samme grunn angrep det så den norsk-danske flåte 1. april 1801, led maritimt nederlag, men vant politisk seier. Og, for korthets skyld: Også under verdenskrigen arbeidet den britiske politikk på å holde de nordiske land splittet. Jfr. erklæringer av lord Lansdowne 4. juli 1917 og lord Cecil av 17. februar 1917 og 30. januar 1918. Det hindret de nordiske forsøk på å beskytte sin flåte ved konvoi, etter at de nordiske utenriksministre på konferanse i København 20. februar 1915 var blitt enige om dette. Omvendt søkte det å knytte de små stater — Norge, Nederland og Belgia — til sig ved tilbud om „beskyttelse" (Belgisk gråbok nr. 37). Den franske minister Albert Thomas opplyser i en artikkel 10. februar 1919 i Paris: „Jeg vet at vårt diplomati hemmelig har stilt sig imot alt som kunde utvikle et skandinavisk forbund." Den engelske regjering kunde visselig gi ennu fyldigere oplysninger om de to regjeringers samarbeide for å holde Norden splittet. Ordren til Entente-diplomatiet om å hemmeligholde sine bestrebelser for å holde Norden splittet, er for så vidt rimelig: Det måtte blottstille Vestmaktene om slikt blev almen kjent. Imidlertid foreligger også flere oplysninger enn denne fra den franske minister. Da bolsjevikene i november 1917 var kommet til styret i Russland, gjaldt det om å kompromittere „kapitalist-statene" best mulig. I utenriksministeriets arkiv fant de interessante dokumenter. Deriblandt nogen som opplyste at det var sluttet

avtale mellom England og Russland om at „Norge skulde bringes i krigsforhold til Sverige, hvis Sverige kom inn i krigen mot Russland“, f. eks. for å hjelpe Finnland i dets kamp for å befri sig. Der bestod da avtale mellom Norge og Sverige av 8. august 1914 om at de under ingen omstendigheter vilde la seg trekke inn i en krig mot hinanden. Avtalen var meddelt „maktene“, Den „beskyttelse“ England hadde tilbudt Norge, innebar altså at Norge skulde benyttes til krig mot det svenske broderfolk i engelsk-russisk politikks interesse. Og denne interesse gikk også for Englands vedkommende ut på å hindre at det finske kulturfolk fikk sin frihet. Sett ut fra det britiske program for krigen om at det drog i krig for å beskytte små nasjoners rettigheter, traktaters hellighet og kulturens prinsipper, blir det ikke lett å se overensstemmelse mellom dets ord og handlinger. — Om den engelsk-russiske plan bragte telegrammer til norsk presse fra 23.—27. november 1917 oplysninger. — Ved alle disse engelske kriger har de nordiske stater lidt mere eller mindre overlast og rettskrenkelser. Der har vært adskillige Terje Viken-skjebner i vårt land i århundrenes løp. —

11. Angrepspunkter mot herredømmet over havet.

For å beholde herredømmet over havet, må England avvise innskrenkninger i sin frihet til vold. Sådanne innskrenkninger kunde der opstå i:

a) Andres flåter, b) Rettsregler. c) Utenforstående, nøytralitet uavhengighet under krig mellom England og nogen annen stat.

a) Det er gammel erfaring at enhver er tilbøelig til å nytte sin makt så langt den rekker. Også andre stater enn England har handlet etter den regel. (Bismarks politikk overfor Østerrike i 1866 var et brudd på gammel tradisjon, et nytt politisk prinsipp.) Enhver er således nødt til selv å hevde sine interesser. Å forsømme det blir jevngodt med å la andre få fribrev til misbruk. — I kamp om makten til sjøs har England hatt stor fordel i sin beliggenhet. — Dets befolkning er blitt nødt til å øve sig i å ferdes på havet, og skaffe sig en god flåte. England har derigjennem fått overtak over andre og etterhånden slått ned Spania, Frankrike, Nederland, Norge— Danmark og Tyskland, etter hvert som disse bygget sig flåter som kunde sette grenser for Englands makt. Times for 1. august 1914 har en næsten kynisk artikkel om den engelske politikks streben i så måte. Den har også satt sterke skranker for andre staters rett til å anlegge krigshavner endog i sine egne land. I 1713 tvang England Frankrike til å ødelegge Dünkirchen som kngshavn. Da Frankrike så anla en ny i Mardick, tvang England Frankrike til også å tilintetgjøre denne (1717).

Da kardinal Alberoni søkte å bygge en flåte i Spania til vern for dets kolonier, overfalt England i fredstid den spanske flåte ved Cap Pasaro 1718 — uten krigserklæring — og ødela den.

1755 overfalt en britisk flåte — uten krigserklæring — den franske, og tok etterhånden 300 franske handelsskip som bytte.

Det britiske overfall på Norge—Danmark i 1801 har vi allerede nevnt, og i september 1807 overfalt en britisk flåte etter København i fredstid og drepte herved 3000 fredelige borgere. Siden den tid betyr i engelsk sprog „to Copenhague“ å gjøre overfall uten krigserklæring, og denne metode anbefaltes av engelske militære også overfor Tyskland som fryktet at den vilde bli brukt, hvad belgiske gesandter beretter.

Resultatet av denne politikk har da vært at England ikke har hatt nogen skranke for sin makt på havet i andres flåter, fordi det stadig fikk istand krig mot den stat som prøvde å skaffe sig en flåte, før den var blitt sterk nok til å bety nogen begrensende makt mot England.

Tysklands iherdige streben efter å komme til fredelig ordning med England før krigen, blev således fra engelsk side hårdnakket avvist, fordi England ikke vilde opgi sitt herredømme på havet ved nogen rettsskranker. Den russiske ambassadør i London beretter gjentagende både om disse tyske bestrebelser og om at „flåtespørsmålet danner en uovervinnelig skranke“, og at noget godt forhold til Tyskland så lenge ikke kan opnåes. (v. Siebert s. 716 ff.)

12. b. Andre staters streben efter folkerett til sjøs.

Rettsløshet på havet er selvsagt til fordel bare for den som har makten på havet. Den er et monopol for ham. Det er derfor en feiltagelse å forsøre denne lovløse tilstand ved å henvise til at alle har samme adgang til å nyttiggjøre den.

Motsetningen mellom de rettsbestemmelser som gjelder for landkrig og for sjøkrig, fører til løierlige konsekvenser: Ligger en privatmanns vare i et skip en tomme innenfor sjøterritoriet, blir det en straffbar forbrytelse av en fiende å ta den, men ligger den en tomme utenfor territorialgrensen, har man full folkerettslig frihet til å røve den. D. v. s. at det da ikke gis nogen rettsbestemmelse om saken. Og da sjøterritoriets grense både er forskjellig for statene og en nøiaktig angivelse på tommen er ugyørlig, kan spørsmålet om, hvad der skal være fullt tillatelig eller høiest forbryterisk, bli avhengig av en tomme som ikke kan fastsettes.

Det er derfor umulig i lengden å oprettholde folkerett til lands og rettløshet til sjøs. Rettløsheten på det ene området trekker det annet inn under sig. Det fikk man grundig erfaring for under og etter siste krig. Således la ententemaktene også til lands beslag på hvad der tilhørte nogen borgere av centralmaktene i de stater som etterhånden blev drevet til å delta i krigen på deres side. Versaillestraktatens §§ 248—263 bestemmer at alle

tyske privatmenns rettigheter eller andeler i noget offentlig foretagende eller nogen konsesjon i Russland, Kina, Østerrike, Ungarn, Bulgaria og Tyrkia, eller i egne som tidligere har hørt til nogen av disse stater, skulde den tyske stat erhverve av vedkommende privatmann, og overdra til Ententen innen en viss frist. Tilsvarende bestemmelser i de tyske kolonier.

De civiliserte staters anstrengelser for å opheve denne rettløshet og sikre havets frihet, har artet sig som en strid mellem den som hadde makten over havet, England, og de øvrige stater.

Det tvisten har samlet sig om som sitt brennpunkt, har vært dette, om den private eiendomsrett skulde anerkjennes til sjøs likesom til lands. Man har søkt i hvert fall å opnå at en krigførendes gods i nøitrale skib skulde være beskyttet mot å opbringes. Det britiske standpunkt har vært det at der ikke skulde gjøres nogen forskjell på den stat England bekriget og dens borgere. (Westlake, presidenten for instituttet for folkerett.) Heller ikke forskjell på om godset befant sig på nøitralt eller fiendens skib.

Rettsutviklingen har her som ellers begynt i form av spesial-bestemmelser mellom 2 parter, og derfra etterhånden utvidet sig til større omfang. Et eksempel på folkerettens felt har man fremdeles i bestemmelsene i Haageravtalene om at krigsreglementets bestemmelser bare er gyldig mellom de kontraherende parter, og hvis alle de krigførende er parter i overenskomsten. (Krigsoverenskomst art. 2.)

Gjennem sådanne spesialbestemmelser har det prinsipp etterhånden arbeidet sig frem til anerkjennelse, at fritt skib gjør ladning fri, undtagen kontrabande. Merkepeler i denne rettsutvikling er traktaten mellom Frankrike og Tyrkia i 1740 som bestemte at nøitralt gods skulde være fritt også på fiendtlig skib. Især har traktaten mellom Fredrik den store, Preussen og U. S. A. 10. 9. 1785 gitt mønstret for den senere streben. Efter denne skulde kaperi være avskaffet, kontrabande ikke konfiskeres, men beslaglegges til krig ens slutt, og privateiendom respekteres gjensidig. Frankrike opfordret i 1793 alle stater til å avskaffe kaperi likesom i den nevnte traktat mellom Preussen og T. J. S. A. i 1785. U. S. A. foreslo i 1823 privat eiendom fredet og etter i 1854. 1859 opfordret et internasjonalt møte, sammenkalt av forretningsstanden i Bremen, til det samme.

Alle disse forslag strandet på Englands avslag.

I 1866 vedtok Preussen og Østerrike gjensidig prinsippet. 1870 blev det av Preussen tilbuddt Frankrike. Frankrike avslo.

Ved første Haagerkonferanse 1899 foreslo T. J. S. A. det samme, støttet av Tyskland og Nederland. England avslo, det motsatte sig også et forslag om at spørsmålet skulde drøftes på ny konferanse, og det ble støttet av Frankrike og Russland heri.

11907, på den annen Haagerkonferanse, optok TJ. S. A. atter forslaget, støttet av Tyskland og Brasilia. England, Frankrike og Russland avslo atter.

Tyskland utarbeidet også et forslag til priserett og forela det for Haager-konferansen. Det blev godtatt av alle andre stater, men England avslo og dermed falt det. — Sjøkrigens problemer blev i det vesentlige utskutt til særskilt behandling på en konferanse i London 1909. Også Englands delegerte erklærte at dens vedtak bare uttalte hvad der efter rettsopfatningen i den civiliserte verden måtte ansees for allerede å være folkerett. Konvensjonen blev vedtatt i alt vesentlig av alle andre stater, men forkastet av England, og falt dermed.

I 1856 var Pariserkonvensjonen etter opfordring fra U. S. A. kommet i stand. Den avskaffet kaperi og fastslo prinsippet at fritt (nøytralt) skib gjør ladning fri, undtagen kontrabande. Ved Haageravtalen 1907 blev de samme prinsipper fornyet. Ved utbruddet av krigen 1914 erklærte England at det vilde komme til å følge Londonnerdeklarasjonen i alt vesentlig, dog uten å forplikte seg til det. Ved krigens slutt var det neppe nogen bestemmelse i Pariserkonvensjonen, undtagen den om privat røveri — „kaperi” — eller av Londonnerdeklarasjonen som var overholdt av England, og en rekke av Haageravtalens viktigste bestemmelser var også brutt.

Disse rettsbrudd toppet sig i Nordsjøsperringen av 3. november 1914 og fulgtes av en rekke senere. Samtlige nøytrale stater protesterte, også Norges styre i noter av 7. november 1914 og 13. november 1914.

Under selve krigen opstilte U. S. A. kravet om havets frihet som det annet av Wilsons 14 punkter. På det grunnlag inngikk Tyskland på våpenstillstand. England strøk straks dette punkt.

Det britiske prinsipp har gått ut på å føre krigen ved et hvilket som helst middel, der kan skaffe det seier. Altså ikke å anerkjenne noget bånd på sin handlefrihet i nogen rettsregel. Det har gitt sig uttrykk i åpne erklæringer. Efter Englands overfall på København og rov av den norsk-danske flåte i 1807 protesterte også Russland ganske kraftig. England svarte da at det var „hans (britiske) majestets rett og plikt å hevde disse (britiske) grunnsetninger“ (altså om røveriske overfall). „Og han er med Guds bistand bestemt på å gjøre så mot ethvert fiendtlig forbund. De grunnsetninger har alltid i vesentlig grad bidratt til Englands makt på havet“ (Martens Recueil VIII, p. 710). Det er sikkert riktig at disse prinsipper er grunnstøtter for Englands makt på havet. — Da Englands representant ved Pariserkonvensjonen 1856 hadde tiltrådt konvensjonen, vakte det voldsom forbitrelse i England, og den er senere gang på gang blitt angrepet. Israeli erklærte at England „derved hadde oppgitt hovedpunktet i sin sjøkrigsførsel og vilde miste makten over havet“. Man har imidlertid latt den formelt bestå, men byttet standpunkt til den eftersom det var opportunt.

Der kunde gis eksempler nok herpå. Det er vanskelig å finne nogen rettsregel England ikke brøt når det hadde interesse av det. Det er ikke urimelige beskyldninger, det er hvad man på autoritativt engelsk hold selv erklærer. Times skriver 20. august 1915: „Så lenge vi har bestått som nasjon, vil vi like så lite bortsjakre vår frihet på havet ved folkerettslige avtaler eller fredssvermeriske ordninger som en fri mann vil selge sig til slaveri.“ Ved begrepet „vår frihet på havet“ mener England den rettløshet på havet som gjør det mulig for England å beholde makten over det.

13. Skranker for vold på havet: **c. Nøytrales rettigheter.**

Den siste skranke for det britiske herredømme over havet har ligget i den omstendighet at andre stater i hvert fall har kunnet holde sig utenfor Englands kriger. Det har betydd en dobbelt innskrenkning i Englands interesser: For det første har disse nøytrale hevdet det prinsipp at fredens rett skulde gå forut for krigens, og derved krevd hensyn som satte skranker for Englands rett til å anvende hvilke som helst midler i sin krigsførsel. Det kom f. eks. meget skarpt frem da England i 1793 bekriget Frankrike og herunder forlangte at alle nøytrale skulde avbryte enhver forbindelse med Frankrike „som ikke fortjente å behandles anderledes enn som en barbarstat“. Kravet blev skarpt avvist av andre stater, således både fra norsk-dansk side og av U. S. A.

Dernæst kan retten til nøytralitet føre med sig at maktforholdet mellom et krigførende England og den nøytrale stat blir forrykket økonomisk og militært til ugunst for England. Den nøytrale tjener på sin handel og transport under krig, mens krigen koster den krigførende penger. Engelsk politikk har derfor iherdig søkt å trekke flest mulig utenforstående inn under sine kriger, først og fremst som kamptropper for sig, og hvor det ikke lyktes, har det søkt å sette de sterkest mulige hindringer for de utenforståendes rett til å leve etter sine egne interesser. Det er ikke nødvendig å gjennemgå de erfaringer vi selv har i så måte fra lenge før Terje Vikens dager til under krigen av 1914 og etter under denne krig.

Denne de nøytrale skranke for Englands makt over havet har det nu fått ophevet ved å presse småstater inn i Nasjonenes forbund. Ved paktens artikler 10 og 16 er retten til å være nøytral under en fremtidig krig som de ledende i forbundet deltar i, faktisk tilintetgjort. Medlemmene av Folkeförbundet har der fraskrevet sig rett til å bringe næringsmidler til en krigførendes fredelige befolkning. De har endog gått med på selv å bli krigsskueplass. Den rett en nøytral stat har hatt til å nekte tropper gjennemmarsj over sine veier, er ved artikkel 16 uttrykkelig ophevet. Derved er den rett til å holde sig utenfor stormakters krigseventyr som har vært en grunnbetingelse for små nasjoners eksistens, forspilt.

14. England og oppgaven å skape rettsorden i verden.

En rettsorden, til vanns som til lands, er selve betingelsen for en fredsordning på vår klode.

Med dette i tanke vil vi ta en rask oversikt over de begivenheter som førte til verdenskrigen av 1914 og granske, om det er så, at England representerer rett mot vold og kjemper for å forebygge at nogen enkelt makt skal dominere verden.

Det er nyttig å begynne med Madriderkonvensjonen 3. juli 1880, hvori de europeiske stormakter og U. S. A. i art. 17 garanterte Sultanen av Marokko landets selvstendighet og alle andre staters like berettigede interesser der („den åpne dørs“ politikk). — Den 25. juli 1882 forpliktet England sig overfor de øvrige 5 stormakter til å rømme Egypt „når der var inntrådt ordnede tilstander“. — Det ser ikke ut til at Englands evne til å skape ordnede tilstander har vært særlig stor i Egypt: Det beholdt sin plass der tross adskillige innsigelser fra andre makter i 40 år.

Den 8. april 1904 sluttet England og Frankrike en offisiell traktat om Marokko og Egypt, og gjentar heri høitidelig de samme forpliktelser. Dernæst en hemmelig, av det motsatte innhold, hvorved de to stater gir hinannen frie hender, Frankrike i Marokko, England i Egypt. De to stater gikk derefter igang med å gjennemføre den hemmelige avtale, og sultanen av Marokko appellerte til de øvrige garantimakter som hadde undertegnet Madrideravtalen. Tyskland fulgte appellen, og keiser Wilhelm landet i Tanger 81. mars 1905 og betonte i sin tale til sultanen den avtale som var inngått om Marokkos selvstendighet. England traff derpå forberedelser til krig mot Tyskland — denne gang for retten til å *bryte „hellige“ traktater* i den hensikt å gjøre erobring. Times (for 9., 12., 13., 15. og 27. oktober 1905) oplyste, tildels fra Paris, at den britiske regjering tre ganger hadde forsøkt å få sluttet et definitivt krigsforbund med Frankrike og var rede til krig. Krig vilde også ha brutt ut hvis ikke Frankrike hadde avslått Englands tilbud, — riktignok især fordi dets forbundsfelte, Russland, ennu ikke var kommet sig tilstrekkelig etter krigen med Japan (1905).

Lignende under den bosniske krise et par år etter (1908—9). Den russiske ambassadør i Paris beretter 3. mars 1909 at „englanderne sier at hvis Frankrike svikter Russland, vilde det bety slutt for alltid på den fransk engelske Entente“, (v. Siebert, side 83.) I Petersburg opfordret den engelske ambassadør Russland til å vente med å godta Tysklands forslag til forsoning, inntil England hadde prøvd det, men Russland avslo Englands anmodning, og fulgte Tysklands forslag. England misbilliget dette sterkt og gav uttrykk for det. (Jfr. ovenfor s. 21 og nedenfor s. 30.)

Der foreligger nu en rekke rapporter fra uhildede og kyndige iakttagere, således fra de belgiske gesandter i London, Paris og Berlin, til deres uten-

riksministerier for årene fra 1904 til 1914, og fra andre hold om de politiske krefter som førte til verdenskrigen. Disse beretninger samstemmer om at England har siktet på å få knekket Tyskland ved en krig med Frankrike, Russland og Serbia, og at England herunder såkte å hindre forsoning eller forståelse mellom Tyskland og de andre stater. En belgisk gesandt skriver således den 30. mai 1908: „President Pallières er vendt tilbake til Paris (fra London). Som vanlig ved slike anledninger blir der høitidelig forsikret at tilnærmen mellom de to nasjoner ikke truer nogen, men bare forfølger det ene mål å sikre den almindelige fred. — Disse fredsforsikringer betyr svært lite i munnen på tre makter som nylig, bare for å øke sitt landområde, har ført erobringsskriver henholdsvis i Manschuria og Transvaal, — eller, som Frankrike, nettop er i ferd med å gå til erobring av Marokko — under brudd på høitidelige avtaler og uten annen rettslig hjemmel enn en overdragelse av rett dertil fra England, som selv ikke hadde nogen som helst rett å overdra. — Disse samme makter, sammen med U. S. A., som neppe har sin rovkrig mot Spania helt fra sig, optrådte i Haag som ivrige fredsdrabanter.“ — Og 18. juli 1908: „England har villet gå langt videre i Entente med Frankrike og Russland enn det er lykkes det: Frankrike har avslått. — Herr Camben (fransk ambassadør i Berlin) har oppsøkt statssekretæren og erklært at Frankrike befant sig i en pinlig stilling — og forsikret at Frankrike ærlig ønsket fred. Jeg kan oplyse bestemt at England har søkt å knytte båndene (mellom Frankrike og Russland) tettere i tysk-fiendtlig hensikt, og at denne plan er strandet på motstand fra Frankrike og Russland.“ London 8. juli 11: „England tok parti for Frankrike i Marokkostriden, fordi Frankrike gav det frie hender i Egypt. —“

Serbias gesandt i London beretter 29. oktober 1908, at Serbia fikk løfte av Russland om støtte til krig for å øke sitt landområde (ved erobring fra Østerrike-Ungarn) og samme løfte av England, så lenge Russland støttet. Jfr. serbisk legasjonssekretær Boghitsehewitsch: „Les causes de la guerre.“ Den samme meddeler at Serbias premierminister gjennem mange år, Paschitsch, i august 1913 erklærte til ham selv (i Marienbad) at han — premierministeren — allerede i 1912 hadde kunnet la det komme til en europeisk krig for å erobre Bosnia og Herzegovina, men hadde andre planer (mot Makedonia) først. Lignende ytret Paschitsch sig til den greske minister Politis.

Serbias attaché i London beretter 8. september 1911, at den franske ambassadør har sagt i anledning av tvist med Tyskland, at man „foreløbig måtte få en forståelse“, men at krigen bare kunde utsettes 3—4 år.

Admiral Koltschack, som i 1907 hadde vært chef for den russiske flåte, erklærte for revolusjonsdomstolen i Irkutsk: „Vi kom allerede i 1907 (efter at Ententen med England var inngått) til den bestemte opfatning at en europeisk krig var uundgåelig. Jeg vil kun betone at krigen var fullstendig

forutsett og fullstendig forberedt. Selv ved bestemmelsen av tidspunktet for dens utbrudd hadde man ikke tatt mer enn et halvt år feil." (Adalbert Volk, die Tragaedie, s. 76.)

Englands utenriksminister, Grey, meddeler til Russland: „Den tyske regjering har år etter år, —1909, 1910, 1911 og 1912, gjort nye forsøk på å få i stand varige fredelige forhold til England. Det har uophørlig fremsatt forslag til direkte forhandlinger om forholdet" (v. Siebert, s. 733). Grey avviser dem. ■— Russlands ambassadør i London rapporterer 8. februar 1912: „Der har vært tilsprang til forhandlinger, men Englands forpliktelser, fremfor alt dog dets mangel av god vilje, har aldri tillatt at disse forhandlinger blev ført videre" (v. Siebert, s. 746).

Grey meddeler selv i „25 years II", s. 289 ff. at Clemenceau har ytret sig ironisk i en samtale med ham 28. april 1908 over Tysklands bestrebelser for å komme til forsoning med Frankrike. „Det var rent ut komisk, hvor Tyskland stadig søkte å vinne Frankrike", sa han. Og Grey svarer, at „også vi fikk naturligvis stadig tyske opfordringer til å forhandle. Således blev f. eks. forskjellige foreninger atter og atter opfordret eller innbudt til besøk, undertiden i den grad at det var ganske besværlig".

Den franske Gulbok 1914 nr. 1, bilag 1 erklaerer: „Vi hverken kan eller vil være Tysklands forbundsfaller," og Poincaré meddeler til sin ambassadør i Berlin:

„Den tyske regjering synes å strebe etter en tilnærmedelse til oss, med utrettelig hårdnakkethet og endog med tilbud om vidtgående selvforvaltning for Elsass-Lothringen. Vilde vi låne øre til et sådant forslag, så vilde vi forspille forholdet til England og Russland. Vi vilde forspille de fordeler vi har opnådd ved den gode politikk som vi nu gjennem år har forfulgt." (Rapport de la commission d'enquête sur les faits de la guerre 1, s. 369.)

Og den russiske utenriksminister Sassoñow skriver 28. juli 1913 (affaires balcaniques, II—426, 1133): „Der går ikke en dag uten at Tyskland opfordrer oss til å vende tilbake til trekeiserforbundet" (fredsordning).

15. Hvorfor England vilde ha krig mot Tyskland i 1914.

Den russiske militærattaché i London i 1909, Poklevsky, meddeler, som tidligere anført, fra en samtale med Grey under den bosniske krise, at Grey var meget misfornøid med at det var kommet til en midlertidig ordning mellom Russland og Tyskland—Østerrike: „Grey søkte med støtte i historien å påvise at England alltid måtte kjempe med den makt som inntok en dominerende stilling overfor de andre kontinentalmakter. På lignende måte — bare ennu skarpere — ytret Sir Ch. Harding sig. (Optatt i Grosse Politik for 26. februar 1909, nr. 9503.) Likeså uttalte Grey sig til den franske ambassadør 29.juli n1914 da Verdenskrigen var ved sitt utbrudd. Blåbok

nr. 87 og 89 og Siebert 727—28.) At det var alvorlig ment, kan sees av hvad Ungarns ambassadør beretter sin regjering i Budapest fra den bosniske krise i 1908: „England har gitt meget onde råd. Det vilde drive Frankrike til krig. Det blev sagt Clemenceau og Pichon (Frankrikes premierminister) at tiden nu var inne for Frankrike til revanche, og at den aldri vilde komme igjen så gunstig: Østerrike-Ungarn var engagert på Balkan og kunde bare yte sin tyske forbundsfelles liten hjelp. Tyskland vilde derfor nu stå alene mot Bussland, Frankrike og England, og hvad Italia angikk, ville man nok kunne overtale det til å unndra sig sin plikt som forbundsfelles." (Heise, I. 26.)

Iswolsky meddeler i telegram 4. oktober 1914 til Petersburg, at „Frank-rikens hovedformål er at det tyske rike blir tilintetgjort, og at Preussens militære og politiske makt så svekket som mulig. I dette ønske er alle tre makter solidarisk. Det er nødvendig å innrette det så at de enkelte tyske stater selv blev interessert deri. England vil forlange sine kolonier forstørret på Tysklands bekostning. Delcassé bad inntrengende om at De måtte feste Deres opmerksomhet på den kjengjerning at Frankrikes ønsker og krav var forblitt de samme som *de var i 1913* med undtagelse av det nødvendige ønske å knuse Tysklands politiske og økonomiske makt, — *et moment hovedsakelig fremkalt ved Englands deltagelse i krigen.*" (Iswolskys telegrammer nr. 224, 225 og 226, Fr. Stieve: Iswolsky und der Weltkrieg.)

16. Maktens eller dyktighetens forrang.

Hvis fordelene ved verdenshandelen, den kommersielle, finansielle og trafikkmessige ikke lenger er avhengig av nogen stats forrang i makt over havet, men av rettsbeskyttet konkurranse i dyktighet, vil det skape en helt ny situasjon i statenes innbyrdes forhold. Det er å forutse at Englands førerstilling i verdenshandelen, — og dermed dets forsprang i folkenes jakt etter vår klodes herligheter, — vilde falle bort hvis det avgjørende prinsipp for konkuransen blev kulturlovers forrang for voldslover og den dyktigeres forrett til å lede an. Deri ligger selvsagt ikke at noget folk fortenges fra rett til livet. Tvert om, samfundslover ledet av åndslover sikrer hvert menneske, hvert folk ganske anderledes mot undergang, enn neveretten fra det biologiske stadium av utviklingen gjør det. Det er altså ikke nogen sannferdig innvending mot ophevelse av rettløshet på havet at enhver nasjon må fekte best mulig for

vet. Nasjonenes liv sikres bedre ved rettsordning mellom statene. Men selve maktstillingen har sine fordeler for makthaveren. De representerer ganske

sst heller ikke etter makthaverens egne åndslover nogen gyldige verdier. Og lover for åndslivet, samfund, rettferdighet, godhet, ære gjelder også for den mektige — de er gyldige uten hensyn til forskjell på rase, statsform, stormakt eller småstat, rik eller fattig. Maktstillingen kan bare

skaffe materielle goder og er belastet med deres forgjengelighet. Men den har nu engang sine forlokkelser, selv om man minnes hvor grundig ribbet for dens gleder man til slutt skal slutte livet. Det er altså menneskelig å klamre sig i det lengste til sin makt, og den britiske politikk for så vidt er ikke i prinsipp annet enn den livshistoriens gang har vist i form av kamp mellom patrisier og plebeier, adel og borgerskap, overklasse og underklasse, rentier og arbeider, rik og fattig. Forskjellen består mest deri at det her er hele statssamfund som utgjør henholdsvis besidderen og den besiddelsesløse og som derfor konkurrerer. Kapitaliststater med stilling som verdens rentierer og spekulanter på den ene side — produksjonsstater på den annen side.

I denne konkurransen om dyktigheten eller om maktens forrett var Englands stilling etterhånden blitt mer og mer truet: Den tyske handel steg fra 8 milliarder i 1890 til $22\frac{1}{2}$ milliard i 1913, den engelske i samme tid fra 15 til $28\frac{1}{2}$, den franske fra 8 til ikke fullt 15. Første halvdel av 1914 var den tyske handel blitt like så stor som den engelske. Herunder var den tyske maskinindustri fra og med 1912 av vokset op til å bli den største i verden, overlegen både over Englands og U. S. A. Da maskinproduksjonen er den viktigste faktor i hele industrien, var denne tyske konkurransen både for England og T. J. S. A. og Frankrike et pinlig punkt. At den tyske maskinproduksjon fikk sine råvarer og hjelpemidler fra jern- og kullgruber i Elsass-Lothringen og Schlesia, blev et moment som synes å ha forhøiet både Englands og Frankrikes interesse av krigen. Poincaré var advokat for vedkommende franske industrikretser. Ved fredsslutningen blev Tyskland berøvet 75 % av sin jernproduksjon og $\frac{1}{3}$ av sine kull.

Når politikk ledes etter prinsippet: «Forretning er krig» som det engelske ordsprog lyder, har den ikke plass for moralske betenkneligheter, bare for økonomiske interesser.

17. Stormaktenes offisielle bekjennelse til en rettsordens nødvendighet.

Det er ikke usedvanlig at politisk interesserte beklager Versailles-freden som urimelig og uklok.

En sådan dom er selv urimelig og uklok.

I. Hvis Centralmaktene bærer ansvaret for de millioner mennesker Verdenskrigen avlivet, er Versailles-freden mild overfor dem. Har de ikke ansvaret, er Versailles-freden en forbrytelse, den største i verdens historie. Men å dømme den etter hensyn til klokskap og rimelighet, er da forfeilet. Spørsmålet om krig eller fred er ikke først og fremst et problem om fornuft, men om moral. — Men også fra det synspunkt hvad der er fornuftig, er dommen forfeilet allerede av den grunn at den flytter opmerksomheten bort fra selve hovedsaken. Hovedsaken er nemlig spørsmålet om *hvad*

der var årsak til krigen. Hvis de som blev dømt skyldig, ikke er de skyldige, da er den historiske stilling den at årsakene til krigen var de samme krefter som også blev årsaker til freden i Versailles, og da er det så nogenlunde hevet over tvil, at det også er disse samme årsaker som har ført til den krig Europa nu atter er mareredet av. Det er også hevet over tvil, at de også vil fremkalde nye kriger i fremtiden. En gift må fjernes, hvis dens virkninger skal opheves.

Men stillingen er idag den at neppe nogen innvidd videnskapsmann i noget civilisert land har den opfatning at Centralmaktene bærer ansvaret for krigen av 1914. Der gis naturligvis også blandt videnskapsmenn personer som dels er ofre for propaganda, dels for chauvinistiske følelser, dels for tilvant tankegang, dels også for mangel av dømmekraft. Til å dømme i tvist trenges der ikke bare å ha rede på kjensgjerningene, men også evne til å vurdere deres betydning. Det forutsetter at man selv tar sitt utgangspunkt i et gyldig livssyn. Og dette livssyn må være et personlig utviklet, ha formet karakteren. Det er ikke nok at det er tillært og intellektuelt anerkjent. Det ledende må være en vilje til sannhet som reiser tvil om alle påståtte sannheters pålitelighet. Men denne vilje til sannhet trekker et ganske skarpt skille mellem dem som godkjener Versailles-fredens paragraf 231 om Centralmaktenes skyld og dem som forkaster den. Det vil sees av det følgende.

II. Det var Englands tilsagn til Frankrike og Russland om støtte til en krig som til slutt fremkalte Verdenskrigen av 1914. Den belgiske gesandt i Petersburg på det avgjørende tidspunkt, de l'Escaille, opplyser det uforbeholdent i en innberetning til sitt ministerium den 30. juli 1914. Men tvistens foranledning, mordet i Sarajevo, var et serbisk attentat på Østerrike-Ungarn, og således både privatrettslig og folkerettslig en forbrytelse. Det egnet sig ikke til utgangspunkt for støtte. Englands utenriksminister tok også offisielt avstand fra å ha nogen befatning med striden mellom Serbia og Østerrike-Ungarn, men fremholdt samtidig både overfor Serbia og Russland, hvor sterkt han misbilliget Østerrikes note „hvis make han aldri hadde sett“ (Blåbok nr. 5 m. fl.). Han kjente jo dengang ikke den britiske note av 22. november 1924 til Egypt i anledning av attentatet på sir Lee Stack den 19. november 1924. Dens karakter var sådan at det britiske blad „Daily Herald“ straks etter, den 26. november 1924, skrev at den britiske note til Egypt gav Østerrike-Ungarns note til Serbia preg av et kjærlighetsbrev.

Under diplomatiets behandling blev nu imidlertid det serbiske attentat på Østerrike-Ungarns erkehertug Frantz-Ferdinand forvandlet til et tysk overfall på Frankrike. I innledningen til den britiske blåbok, avsnitt 6, erklæres at Storbritannia den 29. juli 1914 visste „at Tyskland overveide å gjøre overfall på Frankrike“.

At foranledningen til striden lå i attentatet i Sarajevo, forblev dog i verdens bevissthet som en kjensgjerning og en pinlig. Den 6. august holdt Englands premierminister i parlamentet en tale hvori han bl. a. oplyste at England hadde måttet erklære Tyskland krig for å oprettholde prinsipper „som er avgjørende for verdens civilisasjon". Denne tale blev spredt ut i millioner eksemplarer over verden under tittelen: „Tyskland er den stat som bærer skylden for krigen" („Germany ist the Power responsible for the War"). En lignende erklæring avgav Frankrikes president Poincaré. Det var en samstemmig påstand av Ententemaktenes politiske ledere om at den krig de førte, var en kamp for rett mot urett. Derefter var deres propaganda innrettet overfor deres egne folk, overfor nøytrale og overfor deres motparters nasjoner. Dette standpunkt inntok de samme makter også under krigen. Der blev fra Centralmaktenes side gjort flere forsøk på å få sluttet fred, således den 12. desember 1916. De blev avvist fra den annen side under henvisning til rettferdighetens krav (f. eks. 12. januar 1917).

„Rettferdighet" mellom folkene er også den offisielle samlende tanke for Wilsons 14 punkter av 8. januar 1918, de fire punkter i hans tale 11. februar 1918, de fire punkter i hans tale av 4. juli 1918 og de 5 punkter i tale av 27. september 1918. Det var disse forsikringer som dannet basis for våpenstillstandsavtalen av 5.—8. november 1918. Talen 4. juli 1918 erklærer selv til slutt: Disse store mål lar sig sammenfatte i én setning: „Det vi søker er rettens herredømme, grunnet på de regerte folks bifall og støttet på menneskehets organiserte opfatning."

At det var meningen at disse punkter skulde forståes således, uttales likefrem i den amerikanske utenrikssminister Lansings note av 5. november 1918. Det heter her at de forbundne regjeringer er rede til å slutte fred med Tysklands regjering på grunnlag av de fredsbetingelser som er opstilt i Wilsons budskap til kongressen den 8. januar 1918 og de grunnsetninger som er forknyt i hans (Wilson) senere taler. Det samme kan også sluttet derav at England fant det nødvendig å stryke det 2net punkt av de 14, før det for sitt vedkommende godtok våpenstillstandsbettingelsene. Likeledes fant man det nødvendig her å uttale at Tyskland skulde yde erstatning for all skade som var tilføid civilbefolkingen i deler av de alliertes land som hadde vært besatt av Tyskland ved Tysklands angrep til lands, til vanns og fra luften. — Både ved det som blev strøket av betingelsene, og det som blev tilføid til dem, viste det sig altså at disse betingelser representerte bindende avtale mellom partene om at der nu skulle oprettes en ordning mellom dem ved at retten fikk herredømmet.

Derefter blev den 25. januar 1919 nedsatt en kommisjon, Versailles-kommisjonen, med det oppdrag å „undersøke ansvaret for krigen og de forbrytelser mot folkeretten og retten ellers som tyske tropper hadde begått,

og ytre sig derom". Den 29. mars 1919 avgav den dommen om Tysklands skyld. — Av de tallrike ytringer i samme retning skal bare Ententens note av 16. juni 1919 berøres. Her sies: „Den tyske delegasjon forlanger rettferdighet og erklærer at man har lovet det rettferdighet. Der skal også ydes Tyskland rettferdighet — et rettens herredømme — som er blitt avtalt som grunnlag for freden." Det vil altså si: Den ene part har minnet om den avtale at opgjøret med den annen part skal skje etter hensyn til, hvem der bærer skyld for striden, og har forlangt at denne avtale skulde holdes. Og den annen side har erkjent at slik avtale er inngått, og lover etter at så skal skje. — Noten av 16. juni erklærer også selv dette: «Rettferdighetens vesen er at krenket rett blir gjenopprettet." Den samme tanke er uttrykt i selve innledningen til fredstraktaten av 28. juni 1919: „I betraktnsing av at ... de allierte og assosierte makter likeledes har det ønske å la en fast, rettferdig og varig fred tre i stedet for den krig som de umiddelbart eller middelbart etter hverandre er blitt innviklet i, og som har sin oprinnelse i Østerrike-Ungarns krigserklæring til Serbia 28. juli 1914, Tysklands krigserklæring til Russland av 1. august 1914 og til Frankrike av 3. august 1914 og i innfallet i Belgia."

Det er etter samme tanke som ligger til grunn for Versaillestraktatens paragraf 227—231 hvor der (i paragr. 227) bestemmes at en «domstol skal oprettes for å dømme keiser Wilhelm for de groveste krenkelser av internasjonal morallov og traktaters hellighet på grunnlag av internasjonal politikks mest ophøide prinsipper med den ledetanke å sikre høitidelige forpliktelser, internasjonale avtaler og internasjonale moralover respektert." (I paragr. 231:) „De allierte og assosierte regjeringer erklærer og Tyskland erkjenner at Tyskland og dets forbundne er ansvarlige for alle tap og skader tilføid dem eller deres borgere ved den krig som er påtvunget dem ved Tysklands og dets forbundnes angrep."

Overensstemmende dermed er der også senere avgitt de mest autoritative erklæringer om dette: I «Temps» for 27. desember 1920 erklærer Poincaré at «den kjensgjerning at Tyskland bærer skylden for krigen, er det rettslige grunnlag for avgjørelsene i Versailles og Paris». Og 7. juli 1922: «Versailles-freden har ikke sin grunn i at Tyskland led nederlag, men i dets ansvar for krigen." På lignende måte L. George 3. mars 1921: «Tysklands ansvar for krigen er det grunnleggende for de allierte. På det er Versaillestraktaten bygd. Blir denne erkjennelse ophevet, er traktaten ophevet.

Vi slår derfor fast at denne skyld er en avgjort sak."

På dette grunnlag er altså ikke bare Tyskland blitt ilagt erstatningsansvar og fratatt kolonier, men også blitt avvæbnet og stillet under oppsyn, — man tillater jo ikke forbrytere å tumle med våpen. — Det er derpå blitt delt op efter et synspunkt som peker på at seierstatene har villet sikre sig mot at et sådant folk ved hjelp av jern- og kullgruver fikk for god anledning

til å ruste sig igjen til krig (Elsass-Lothingens jerngruber til Frankrike, Schlesiens til Polen).

Tysklands angivelige ansvar for krigen er etter på det næreste knyttet til senere politiske ordninger. Etpar eksempler: Centralmaktene var fra først av utelukket fra Folkeförbundet, medlem kunde man bare bli ved å innvoteres med $\frac{2}{3}$ flertall av forbundsforsamlingen (Paktens art. 1 II). Under drøftelsen om Tyskland skulde innbydes, ble det fremholdt synspunkter av det innhold at Tyskland først måtte vise et bedret sinnelag. Det ble optatt i oktober 1926, men uttrådte igjen 1936.

Da de tyske forpliktelser til erstatning overskred dets evner, samrådet seierstatene om en ordning hvorved betalingene kunde optas igjen, og „Dawes-planen“ kom den 14. januar 1924 i stand. Før U. S. A. innvilget i å delta i forhandlingene og dermed i den endelige ordning, betinget Statene sig imidlertid at Tysklands ansvar for krigen og dermed den forpliktelse til å yde disse erstatninger, måtte fastholdes som grunnlag for forhandlingene.

18. Har seierstatene fulgt de rettsprinsipper som de erklærte å kjempe for?

Det er således utenfor enhver tvil at seierstatene fra Verdenskrigen før, under og etter krigen, i fredsavtalet og ved senere politiske anordninger, har opstilt den tanke at krigen var et brudd på folkerett og medførte ansvar for den som bar skylden.

Samme opfatning av krigen hadde også Centralmaktene.

Det er viktig for dem som ønsker en fredsordning, å være opmerksom på dette.

Den nuværende internasjonale stilling er jo nemlig bygd på disse fredstraktater med deres angivelige grunnlag i rettsprinsipper. Hvis da fredstraktatene og skylddommen over den ene part ikke er rettferdig, da er der ikke lagt grunn for nogen rettsordning ved den og altså heller ikke for fred. Uretten går igjen i menneskesinn som fredløse gjenferd, egger de forurettede til hat, driver de skyldige til nye overgrep for å verge om de gamle synder. Uten rettferdighet er fred ikke mulig. Den selvfølgelighet er uttrykkelig uttalt i selve innledningen til den pakt som skulde oprette et folkenes forbund. Der står at forbundet er dannet ut fra den overveielse at det er nødvendig for internasjonal fred og sikkerhet å underholde internasjonale forbindelser i all offentlighet, grunnet på rettferdighet og ære, og la rettferdighet råde. I art. 19 av forbundspakten er også uttrykkelig fastslått at forbundsmedlemmene har anledning til å foreslå revisjon av traktater som er blitt uanvendbare.

Vi vil da undersøke — så kort som det er mulig i en så vidttrekkende sak — om seiermaktene fra Verdenskrigen i 1914 har holdt sine løfter å skape

rettsordning mellom folkene. En slik undersøkelse omfatter to spørsmål:

- 1) Har seierstatene fulgt de rettsprinsipper som de erklærte å kjempe for?
- 2) Har seierstatene skapt rettsordning ved det Folkenes Forbund som de oprettet?

Det er spørsmål som er så viktige for alle verdens nasjoner og alle enkeltpersoner, at det neppe gis noget annet like viktig politisk spørsmål.

Vi søker å redde oss selv og våre medmennesker over fra krigstilstandens vanvidd. Da vil vi ha rede på hvem der vil hevde rett. Det påstår altså seierstatene fra 1918 at de streber etter. Men det kan tenkes at nogen nyttiggjør sig folkenes ønske om rettsordning til å legge et skinn av rett over sine voldsmål. Når det tidligere har vært god skikk mellom statene å lyve på hverandre, er det ikke rimelig å anta at den skikk plutselig skulde være helt forbi, når en løgn kan lønne sig i øieblikket. Men vi vet at løgn i lengden gir ulykker. Hver den som vil løgn i forholdet mellom folkene, er derfor folkenes fiende, rettens fiende, fredens fiende. Og derfor krever vi seiermaktene fra Verdenskrigen til regnskap ut fra en makt som overstiger alle stormakters, og som vil bestå urokket i menneskesinns lengsel når alle nulevende politikere forlengst er smuldret i sine graver: sannhetens rett.

Har seierherrene fulgt de rettsprinsipper som de erklærte å kjempe for? Det er bare et svar mulig: *Neil* — Og ikke bare i enkelte mindre saker har de brutt disse prinsipper. De har brutt dem på alle viktigere punkter hvor de hadde nogen interesse av det.

Det er ikke plass her for å gjennemgå disse kjensgjerninger utførlig. Det vilde best skje ved en gjengivelse av de offisielle rapporter fra ansvarlige personer som kjenner begivenhetene. Men vi kan ta en kort oversikt over spørsmålet om 1) ansvaret for krigen av 1914, 2) seierstatenes holdning overfor de beseirede, 3) overfor de nøytrale.

Hvis en dom skal bli rettferdig, må dommen være upartisk. Ingen kan være dommer i sin egen sak. Det er gjeldende rett verden rundt i alle civiliserte stater.

Efter den tankegang foreslo Tyskland den 29. november 1918 (på initiativ av senere statssekretær Dr. B. W. von Bülow), at ansvaret for krigen skulde undersøkes av en nøytral kommisjon.

Forslaget blev avvist av Ententen. Derimot nedsatte den altså en kommisjon av 15 personer fra sine egne land (25. januar 1919) med det opdrag å „undersøke hvem der er å anse for ansvarlig for denne krig“.

Det er videre civilisert rett at enhver anklaget skal ha rett til å gjøre sig bekjent med anklagen og dens beviser, å forsvare sig og føre motbeviser.

Den nevnte domstol gav imidlertid ikke de anklagede nogen sådan

adgang. Den uttalte sin dom (29. mars 1919), uten at de anklagede var forelagt anklagen eller dens bevisligheter eller hadde fått lov til å forsvare sig.

Samtlige de 15 dommere vilde ha vært rammet av straff som justisforbrytere mot oivilisert rett, hvis de hadde handlet slik mot borgere i sine egne land. — At tvisten her gjaldt „en forbrytelse mot menneskeheden“ (Ententens note av 16. juni 1919) forøker kravet på objektivitet i samme forhold som forbrytelsens størrelse.

Derefter har der fra tysk side vært protestert mot denne skylddom et stort antall ganger.

Formann for den tyske delegasjon ved Versailles-fredens forhandlinger, grev Brockdorff-Rantzau, erklærte den 7. mai 1919 at en „skyldbekjennelse som den man forlangte av Tyskland, vilde være en løgn i hans munn. Bare en upartisk undersøkelse, en nøytral kommisjon, kan fastslå hvilken grad av skyld alle vedkommende har. Vi har fordret en sådan undersøkelse, og vi gjentar denne fordring.“ I noter den 21. juni og 23. juni 1919 protesterte den tyske riksregjering til fredskonferansens president. Lignende protester har Tyskland sendt den 13. juni 1922, 30. september 1922, 22. august 1923, 9. august 1923, 2. september 1923, 25. oktober 1923, 3. august 1924, 29. september 1924, 30. januar 1925, 26. september 1925, 3. oktober 1925, 28. oktober 1925, 21. september 1926, 2. oktober 1926, 3. mars 1927, 26. mai 1927, 23. juni 1927, 18. september 1927, 23. september 1927, 30. oktober 1927 og flere ganger senere.

Dessuten har riksrepresentant Ebert i kalenderen for foreningen „Frihet og Ære“ for 1925 og Hindenburg 1926 uttalt lignende protester. — Likeledes har den tyske regjering den 29. august 1924 formelig tilbakekalt den skylderklæring som Tyskland blev tvunget til å avgjort ved å undertegne Versailles-traktaten. Regjeringen erklærte:

„Versaillestraktaten tvang oss under trykket av overmekting vold til å erklære at Tyskland skulde ha fremkalt verdenskrigen ved sitt angrep. Det strider mot de historiske kjensgjerninger. Riksregjeringen erklærer derfor at den ikke anerkjenner denne uttalelse. Det er en berettiget fordring når Tysklands folk krever å bli befridd fra byrden av denne falske anklage. Så lenge det ikke blir gjort, kan en sann forståelse og forsoning mellom folkene ikke oppnås.“

Den 26. september 1925 notifiserte Tyskland seiermaktene offisielt sin tilbakekallelse av skylderklæringen i Versailles-traktaten den 29. august 1924. Det var i anledning av planen om at Tyskland skulle bli medlem av Folkeförbundet det ble gjort.

Således er grunnlaget for denne fredstraktat erklært ugyldig av den ene part. Og den annen part som har diktert den, har selv erkjent at traktaten står og faller med dette grunnlag. Begge de krigførende representanter

for de avgjørende makter, Lloyd George for England og Poincaré for Frankrike, har som ovenfor citert uttalt dette.

Hvorledes har seiermaktene da svart på disse erklæringer om at grunnlaget var usant?

Intet, eller undvikende. De har ikke benyttet art. 19 i forbundspakten til å foranledige en revisjon. Heller ikke paragraf 61 for den permanente domstol i Haag til å bringe spørsmålet frem for en gyldig domstol. Vilde disse stater ha undlatt å følge kravet om en rettferdig dom hvis de selv hadde ansett sig for uskyldige?

Vi noterer kjensgjerningen: Seierstatene har avvist den rettsordning som de selv har forpliktet sig til, som deres motstandere har krevet, og som er det uundværlige grunnlag for fred.

Der er sammenheng mellom denne kjensgjerning at seierstatene har nektet å la sin anklage mot de' overvunne undersøke på rettsgyldig vis, og denne, at de har brutt sin avtale om avrustning: Når tvist ikke kan avgjøres ved rettsprøve, blir den avgjort ved vold. Så lenge må også voldsmidler være ved hånden, — krigsforhold bestå.

Efter Pariserkonvensjonen av 1856 og Haageravtalen 1907 har en krigførende krav på at motparten ikke skal hindre nøitreale fra å bringe levnetsmidler til den vergeløse befolkning. En sådan rett er et av folkerettens og civilisasjonens hovedprinsipper. Ved Nordsjøsperringen blev den krenket så grovt som mulig. De ansvarlige tok intet hensyn til en samstemmig protest fra de nøitreale.

Det er et enkelt eksempel på de tallrike brudd på sådanne prinsipper for folkerett og civilisasjon som seier-maktene har gjort sig skyldig i også overfor de nøitreale. Det har neppe nogensinne vært øvet et verre despoti over frie stater som forlanger å være nøitrale enn det som de stater der gjorde krav på å være beskyttede av disse prinsipper og av små staters rettigheter, tillot sig under verdenskrigen.

19. Har seierstatene skapt rettsorden mellom folkene? „Folkenes Forbund”.

Efter krigen opprettet seierstatene et forbund som de kalte „Folkenes Forbund”. Har det skapt en rettsordning mellom folkene?

Vi skal ta et kort overblikk over dets hovedbestemmelser sammenlignet med tidligere folkerett, og over foranledningen til forbundet.

Centralmaktene foreslo under krigen gjentatte ganger at der skulle opprettes et forbund „for en varig fred mellom medlemmene på grunnlag av rettens sedelige makt, idet det innfører tvunget opgjør av internasjonale stridigheter og gir avkall på å anvende våbenmakt“. Således av Bethmann-Hollweg den 9. november 1916.

Forslaget blev avvist av Ententemaktene. I taler den 14. desember 1917 og 13. mars 1918 omtaler Lloyd George forslaget og erklærer: „Jeg ber nasjonene vokte sig for dem som tror at der er nogen mellemting mellom seier og nederlag - - Vi forstår at de nu kan få slutt på krigen ved en fredsoverenskomst som opretter en nasjonenes liga med bestemmelser om voldgift og avvæbning - - Det er en riktig politikk etter at seieren er vunnet, men uten seier vil den være en farse - - De folk som tror at de kan begynne en ny fredens æra så lenge den prøisiske militærmakt ikke er slått, er hildet i en merkelig illusjon - - Hvis vi viser oss opgaven verdig, vil generasjoner etter generasjoner takke sin Gud for den styrke han gav oss til å holde ut. - - Vi skal ikke avkreve ham (fienden) opreisning for den skade han har gjort. - - Vi skal simpelthen innby ham til kompromis - - Og det (Tyskland) forteller oss at vi kan få fred nu på disse vilkår. Tyskland har sagt det, Østerrike har sagt det og Paven har sagt det. - - Det er ingen beskyttelse i noget land uten visshet for at urett straffes, og det forholder sig på lignende måte med nasjonene. - - Seier (engelsk) er av vesentlig betydning for å sikre verdens frihet. - - "

Den 31. januar 1918 telegraferes fra London, at Carson har holdt en tale: „Så lenge våre fiender tenker sig en ordning som i sine fundamentale prinsipper betyr svekkelse av det britiske velde, så lenge de våger om så bare å drømme derom, kan jeg si dem at vårt land like til den mest entusiastiske fredsvenn ikke vil ha noget med den fred å gjøre.“

Ll. Georges tankegang er selvmotsigende — uærighetens merke: Når Centralmaktene foreslår avvæbning og tvunget rettslig opgjør av twist, er Englands frykt for „prøissisk militarisme“ ugrunnet, og kan bare være et påskudd. Den virkelige grunn synes da å være den motsatte, den som Carson angir, nemlig at en slik fredsordning vilde bety „svekkelse av det britiske velde“ — den britiske militarisme. „Selv ikke den mest entusiastiske fredsvenn vil ha noget med den fred å gjøre.“ Dette britiske velde er etter Carsons egne ord i samme tale knyttet til herredømmet på havet.

Det viser sig altså at det folkeforbund som England var rede til å inngå, etter dets eget program ikke skulde oprette en sådan fredsordning som kunde avsette dets velde over havet. Den samme tankegang må ha vært beveggrunnen for at England straks ved våbenstillstandsforhandlingene strøk det annet punkt av Wilsons fjorten, nemlig om havets frihet. Dette folkenes forbund skulde altså holde adgangen åpen for England til å fortsette sitt herredømme over havet. Med dette i tanke kan vi slå fast følgende hovedpunkter i pakten for det forbund seierstatene oprettet:

I. Forbundet ophevet ikke krig mellom statene, det innførte ikke tvunget rettslig opgjør, det påla ikke avrustning som plikt, skjønt antydning i den retning ligger i paktens artikkel 8.

II. Forbundet forplikter medlemmene til å sikre seierherrene deres krigsbytte og verne de nye grenser som fredstraktaten trakk op. (Artikkelen 10 og 20 i pakten.)

III. Det ophevdte den tidligere rett for frie stater til nøytralitet, som især de nordiske stater hadde kjempet frem gjennem århunder. (Artikkelen 10 og 16.)

IV. Pakten utvider krigen fra en partiell mellom to stridende til en universal. (Art. 11 og 17.)

V. Det utvider kampen fra å gjelde den krigførendes tropper til å ramme hele folket, altså krigen til total. (Artikkelen 161.)

VI. Det utvider krigsmidlene til å omfatte også utsultning av hele nasjonen (artikkelen 16). Blokade har også før vært tillatt overfor et enkelt lokalt begrenset område, og vært anvendt således især av England. Men den har vært en undtagelse fra den almindelige folkerett. Haageravtalen 1907, IV art. 22—28, slår fast ved en rekke bestemmelser at den ikke-kjempende befolkning skal være fredet. Nasjonen skal angripes gjennem dens stridskrefter — ikke omvendt stridskraftene gjennem nasjonens hjelpelese borgere. Den kampform som England anvendte mot boerne i 1899—1901 etter Churchills plan, avlivet 28 500 av boernes kvinner, barn og gamle og knekket derved boerhærens moral. Men det har vært stemplet som en særlig mørk platt på Englands krigshistorie. — Ved pakten for Folkenes Forbund er altså undtagelsen forfremmet til regel: Ved den almindelige „fred“ som skulde oprettes, er utsultning av et helt folk ophøid til hellig folkerett.

VII. En særlig utvidelse av krigsriskoen er inntrådt ved at artikkelen 16 bestemmer for alle forbundsmedlemmer at de skal stille sine territorier til tjeneste for krigførende. Derved er opstått en overhengende fare for at nettop stater som ønsker å være nøytrale, vil se sine territorier forvandlet til krigsskueplass. Enhver krigførende søker nemlig å flytte krigsskueplassen vekk fra sitt eget land. I dette punkt vil altså begge de krigførende ha overensstemmende interesser mot den nøytrale stat.

VIII. Paktenes artikkelen 11 m. fl. innsetter Forbundet som en centralmyndighet for hele verden. Derved har den allianse av seierherrer som fikk Forbundet i stand, søkt å skape et organ for et herredømme over hele verden. En formell inskrenkning i dette herredømme kunde man se i paktenes artikkelen 21, om at Monroedoktrinen ikke blir avsvekket ved Forbundet. Ved Monroedoktrinen 2. desember 1823 er fastslått at U. S. A. ikke vil godkjenne det om nogen stat utenfor Amerika søker å tilegne sig nye deler av verdensdelen i kolonisasjonshensikt. Da U. S. A. i så mange henseender står i nærmeste forbindelse med England, betyr Monroeforbeholdet ikke særlig meget. I hvert fall lar den de fire andre verdensdeler urørt, forhindrer altså ikke at „Genferforbundet“ søker å oprette et herredømme av $\frac{4}{5}$ av verden. —

IX. Der måtte tas hensyn til at verdensopinionen krevde en freds ordning av alle stater. Man var trett etter krigen, og hvis seierstatene ikke hadde fått denne i stand, vilde kravet om en sådan ordning være blitt stående ved siden av den fredstraktatene skaper, og gjort sig gjeldende som en uavhengig opinionsfaktor. Centralmaktenes forslag om et sådant forbund vilde ha samlet opmerksomhet og sympati om sig. Det vilde ha vært skadelig for seierstatene om menneskehets idealitetstrang var kommet i motsetning til deres makt, og hadde sluttet sig til det annet parti og ført til en organisasjon utenfor deres makt-interesser. Deres «Folkenes Forbund» avleddet fra den fare. Dessuten ønsket seierstatene utvilsomt selv fred: De trengte en fredsperiode til å ordne de nye forhold. Forbundet var et praktisk middel for en 20-årig fredsperiode.

X. At det lå utenfor grunnleggernes hensikt å fraskrive sig adgang til å bruke vold, kan sees også derav at Forbundet optok som medlem den stat som har erklært alle verdens stater krig gjennem planen om verdensrevolusjon. Og det gjorde så uten å sette som betingelse at vedkommende revolusjonsstat skulde avstå fra denne plan — i det minste overfor de øvrige medlemmer av Forbundet. Det punkt var altså likegyldig for Vestmaktene i forhold til vinningen ved at Forbundet mente å kunne sikre sig den maktforøkelse at Sovjetunionen blev medlem av Forbundet. Det kan sees av de erklæringer som ble avgitt av den engelske premierminister og andre i underhuset da England og Frankrike arbeidet for å sikre sig Sovjetunionen som bundsforvandt i krigsplanen mot Tyskland fra april 1939 av. Erklæringerne gikk ut på at «ideologiske ulikheter» ikke var til hinder for sådan sammenslutning. — I motsetning hertil ble der avtalt i den «ikke-angrepsspakt» som ble opprettet mellom Tyskland og Sovjetunionen at Sovjetunionens revolusjonsplaner ikke skulle oprettholdes overfor Tyskland.

Det er en gammel erfaring at treet kjennes på fruktene. Da kan Folkeforbundet ikke være nogen fredspalme.

Efter tusener års voldsperiode i verden var det ikke å vente at der skulle inntre fred bare ved at en del stater sendte representanter til Genf og kalte forsamlingen Folkenes Forbund. Krigenes årsaker er statsmaktenes viljer, og statsmaktenes viljer ledes igjen av deres politiske mål. Skal man stanse krig i fremtiden, må man derfor gjøre det klart hvilke disse politiske mål er, og hvilke av dem fører til krig.

Som bekjent har vi alle et dobbelt sett grunner for våre handlinger: En gruppe egoistiske som går ut på å vinne materielle verdier. Egoistiske og materialistiske interesser blir de samme, fordi materielle goder alltid til slutt tjener den enkelte og forbrukes av ham. Han må derfor først ha

makten over dem. Sådanne materielle interesser samler sig under betegnelsen *maktpolitikk*. Den blir symbolet for alle materielle interesser.

Den annen gruppe av ønsker er rettet på visse idealer som sannhet, rettferdighet, menneskelighet, og kan også bli beveggrunn for våre handlinger. De har den egenskap at de kan tjene alle uten å forbrukes. På den er menneskehetsens *kultur* bygget. — Der kan da lett opstå strid i et menneskes sinn mellom de to grupper av motiver, således som den engelske grunnsetning for politikk sier: Right or wrong — my country! — altså at etter dette syn på livets verdier har materielle interesser forrang for kulturidealene. Efter dette syn på livet har europeisk politikk så temmelig konsekvent vært ført.

Men det har ikke vært dens offisielle bekjennelse. Den citerte setning er vel nærmest sloppet nogen av munnen ved vanvare eller for å holde den enkelte fra kritikk. Politikkens kunst har tvert om gått ut på at man vel skal handle ut fra egoistisk-materialistiske interesser, men at de må dekkes bak programmer om idealer, ja endog at det vilde være å svikte sine idealer om man kortet av på sine materielle krav: Egoismen må drapere sig som „sacer”, hellig, må fremtre som „sacro-egoismo”. Verden vil ikke tyranniseres, men den vil bedras. Det må politikeren huske og innrette sig etter. Den erkjennelse er ikke nogen ondskapsfull bakvaskelse av Europas politikk, men selve nøkkelen til dens kabinetter og røpes forholdsvis ugenert — som i Talleyrands instruks for Wienerkongressen eller grev Walevskys samtaler med Bismarck. Og metoden har vært omhyggelig iaktatt av dem som har nådd op til anseelse som særlig dyktige diplomater, — Metternich, Talleyrand, Grey, Asquith, Poincaré. Egoistiske mål må bære objektivitet ens kappe.

Men det er den slags politikk som har ført til krig. Så lenge det høieste mål for livet er et materielt gode, blir urett uundgåelig og krig dermed også. Materielle goder splitter menneskene i heldige besiddere og hatefulle misunnere. Bare åndsverdier forener menneskene. En verdensrevolusjons vold er derfor en riktig konsekvens av kommunistisk-materialistisk livssyn, og hyklede idealer hjelper ikke over den konsekvens.

Skulde opprettelsen av Folkenes Forbund ha medført en forandring i Europas politikk, måtte der altså samtidig ha foregått en omvendelse i statsledernes sinn. Årsakene til krig måtte først ha vært fjernet. Hvis den gamle politikkens prinsipper fremdeles skulde følges, vilde også den traktat som opprettet Folkenes Forbund, „pakten”, ikke bli annet enn et nytt eksempel på den samme gamle politikk, — nemlig at egoistiske interesser trådte frem under skinn av idealer.

Det er imidlertid neppe mulig å finne tegn til nogen sådan omvendelse¹ pakten, i Folkeförbundet eller i ledelsen av Europas politikk.

De planer som Folkeförbundet forfulgte, røper sig allerede derved at den pakt som opprettet det. er knyttet til Versailles-traktatens innledning.

Forbundets hovedformål blev de fire:- 1) å sikre seierstatenes deres bytte ved hjelp av alle medlemmer, 2) opprette et organ for deres verdensherredømme, 3) opheve andre staters rett til å forbli nøytrale i tvistigheter som disse krigsstater kom til å få i fremtiden, og 4) å anvende så voldsomme midler overfor enhver stat som voget å sette sig mot Forbundets vilje, at en sådan folkerettslig helliget terror vilde sikre Forbundet et verdensherredømme. —

Men det er umulig å bygge fred mellom folkene på slikt grunnlag. En fredsordning mellom statene kan bare skapes ved en rettsordning som ser målet i menneskehets kulturlover. Den kan bare nå frem ved å sette sig til oppgave å løse nettopp de rettsproblemer som dette forbund enten har gått utenom eller endog fortrent ved vold. En retts- og fredsordning over verden kan således ikke bygges på det program å sikre seierherren i en krig deres krigsbytte. *Det vilde være å premiere krigens resultat uten hensyn til dens årsaker, dekke over disse årsaker, istedenfor å avsløre dem, og stimulere til nye kriger istedenfor å fjerne dem.*

Den kan heller ikke bygges på bestemmelser som ophever retten for personer eller nasjoner som ikke er parthaver i en tvist, til å holde sig utenfor tvisten. Nettopp utenforståendes upartiske stilling til en tvist har vært et hovedledd i rettens utvikling.

Fremfor alt er det umulig å nå frem til en retts- og fredsordning mellom folkene, så lenge nogen stat opprettholder voldstilstand på havet og derved et despoti over verden. Kravet om å beholde denne voldstilstand er grunnen til de bestemmelser i pakten som sikter på å oppheie terror over verden til hellig folkerett. — Fredstraktatene og Folkeförbundet er begge utslag av de samme årsaker som førte til Verdenskrigen i 1914 og nu etter har fremkalt krig. De årsaker vil vedbli å volde nye kriger til de fjernes. — Det beste som kan sies om Folkeförbundet er dets svakhet. —

20. Repressalienes oppgave.

Der var en bestemmelse i gammel nordisk rett at en foretatt hadde plikt til å ta igjen. Gjengeldelsesrettens „øie for øie“ som kjennes fra alle folkeslag, var en plikt. Den opstod ut fra vismenns kjennskap til menneskenaturen. Det er uriktig å formode at enhver vil hevde sin rett. Tvert om, der er like så visst trekk ved menneskesinn i retning av servilt å bøie sig for makten og nøie sig med slavestilling mot fulle kjøttgryter, — „kysse piskens“ — som omvendt grådig å tilegne sig andres rettigheter når vedkommende av nogen grunn ikke kan verge dem. Og det er gjerne de samme personer som er rede til begge deler eftersom leiligheten byr sig. Æreløs selvopgivelse og skamløs grådighet trives i samme sinn. Gjengeldelsesretten med dens utslae i slektshevnen var et rettsbud. en plikt

for å bringe rettsbevisstheten frem hos borgerne, og den har hatt overordentlig betydning til rettens utvikling. Først når en rettighet betraktes som en oppgave overfor en universal lov, stiger den op fra karakteren av en egoistisk nytelse til objektiv gyldighet for en verdensorden.

Den platonisk-kristelige lære at det er bedre å lide urett enn å gjøre urett, er muligens riktig. Men det er ennu bedre å hevde retten. Selvsagt er kverulant retthaveri ikke hjemlet av nogen rettstanke. Alle rettigheter er relative likesom de goder de omfatter. Ikke godets verdi, men rettstanken, den jevnbyrdige menneskeverdighets verdi er det rettssøkeren har å hevde. I Hamlet 4. akt, 4. soene sier Shakespeare: „Sann storhet rører sig ikke uten store grunner, men setter livet selv inn for et strå, når æren står på spill.“ Æresbevissthet er vilje til å hevde en gyldig rangorden mellom verdiene. Altså fremme livets utvikling, ikke være årsak til dets nedverdigelse. — I forholdet mellom statene er dette tanker som har gått litt for lett av minnet, om man skal slutte fra den opinion som gjør sig gjeldende om internasjonale problemer. Denne opinion viser sig iblandt å være både villigere til å bøie sig for krenkelser og til å øve kritikk over kamp mot vold, enn æresbevisst rettsfølelse anviser.

Hvor en krenkelse er tilføid ved vilje til vold, har den krenkede etter folkerettens lover rett til å øve repressalier — gjengjeld, og etter kulturinstinkter om rettens idé den oppgave å gjøre det. Det følger av at der ikke er nogen overordnet myndighet til å hevde retten. Og går krenkelsen upåtalt hen, brer voldets lov sig videre og videre: Både den såkalte „kjøttgryte-politikk“ og den omvendte, Heraklits overmenneskemoral, har hatt sine etterfølgere.

Den styrke hvormed et repressalie må anvendes, følger regelen „like for like“ — angrepets art bestemmer forsvarrets — således at forsvarret alltid må være noget mere effektivt enn angrepet hvis retten skal seire. Efter den tanke opstiller folkeretten den bestemmelse at gjensidige rettigheter mellom stater bare gjelder overfor dem som selv respekterer dem. Således også i krigsreglementets bestemmelser om forbudte våpen. De brutaleste våpen er gjerne de virksomste og faller rettsbryteren lettest. Men folkene, kulturen, er ikke tjent med at forbrytere seirer. Det er derfor fra folkerettslig synspunkt og i kulturens navn en oppgave for den forurettede å møte rettskrenkelser med repressalier. Virkningen av at den oppgave løses, kommer alle til gode, forsømmelser skader alle.

Vi skal ta et før nevnt eksempel, Nordsjøsperringen, som har hatt så stor betydning også for de nøytrale: Ved utbruddet av krigen i 1914 var det, som alle vet, gyldig folkerett at nøytrale skulde ha frihet til å ferdes på havet og bringe levnetsmidler til begge krigførendes våpenløse befolkning. England sperret nu altså Nordsjøen ved miner i fleng på havet fra den 3. november 1914 av for å tvinge nøytrale inn til britiske havner. Det

foregav at også Centralmaktene skulde ha gjort sig skyldig deri. Denne påstand er der ikke grunn til å ta alvorlig. Centralmaktene erklærte øieblikkelig (7. november 1917) beskyldningen for usann og opfordret England tallrike ganger til å føre beviser for den, endog så sent som 11. januar 1917, men alltid forgeves. Efter erfaringene fra de metoder enkelte stater anvender i sin propaganda, må man da gå ut fra den gamle regel at den som ikke beviser sin påstand, ikke har beviser.

Nordsjøsperringen var således en åpenbar krenkelse av folkerett, og samtlige nøytrale stater protesterte mot den. De nordiske land først hver for sig (Norge i note 7. november 1914), og senere i overensstemmende noter den 13. november 1914. Også IL S. A. protesterte gjentagne, således den 26. desember 1914 og 30. mars 1915. I disse protester blev det sterkt fremhevet at en nøytral stat ikke engang kunde oppfylle sine plikter som nøytral hvis den tålte dette. De protesterende stater har derved altså gitt til kjenne både at Nordsjøsperringen var et folkerettsbrudd fra Ententens side, og at det var berettiget av Centralmaktene å anvende repressalier.

Den tyske U-båtkrig og dens torpederinger var da et sådant folkerettsmessig repressalie mot den folkerettsstridige britiske Nordsjøsperring. Og et mindre brutal. For de tyske ubåter advarte besetningen på de skib som de angrep, og reddet dem regelmessig før skibene ble senket. Derimot har selvsagt ingen engelsk mine nogen gang advart eller reddet noget skib. — Dessuaktet oplevde man at opinionen gjorde Centralmaktene ansvarlig for de ulykker som fulgte av repressaliene, og støttet den part som ved sitt rettsbrudd hadde fremkalt dem.

Også de nøytrale staters politiske ledelse syntes tildels å følge samme opfatning. Forslagene fra U. S. A. av 22. februar 1915 om at en kommisjon av nøytrale skulde motta levnetsmidler til Centralmaktene, overta fordelingen av midlene til den civile befolkning og garantere mot at noget kom krigsstyrken til gode, var bygget på klare bestemmelser i Pariser konvensjonen og Haageravtalen 1907. U. S. A.s forslag blev avslått av Ententen. Dermed var da gitt tilkjenne at det britiske formål med å stenge tilførsel av levnetsmidler til Centralmaktene ikke hadde den grunn som blev foregitt, — nemlig at der ikke lenger kunne trekkes noget skille mellom den civile og militære befolkning. For det var dette skille kommisjonen garanterte. Hensikten kunde bare være den å ramme selve nasjonens vergeløse befolkning for således å øve trykk på krigskrefte. Men et sådant formål er folkerettsstridig. Det var også av den grunn at U. S. A. hadde fremsatt sitt forslag. — Man skulde da ha trodd at alle nøytrale hadde sluttet sig sammen om forslaget og erklært at de ikke var villig til å gjøre sig medskyldig i folkerettsbrudd ved å tåle utsultningen av et par nasjoner, men vilde avbryte sine forbindelser også med Ententen like så meget som med den annen maktgruppe, hvis Ententen oprettholdt sin rettskrenkelse. -

Et sådant standpunkt vilde de nøytrale visstnok også ha inntatt dersom de hadde vært ledet av pliktfølelse overfor folkeretten. Anderledes hvis de bare siktet på å drive lønnsom handel. På en fordel kan man gi avkall, men ikke på et kall. Og slik var stillingen. Men Ententens avslag ledet ikke til at de nøytrale hevdet nogen plikt, — bare til at de oppgav sin rett. Deres innsats vilde sannsynligvis ha ført til våbenstillstand, fredssforhandlinger og en fredsslutning som vilde ha spart nogen millioner mennesker livet, og derefter en ordning av Europa som vilde beskyttet mot Versailles-fredens ulykker. Men før Ententen avslo, hadde den orientert sig i de enkelte nøytrale stater over hvilke konsekvenser dens avslag vilde få, og forstått at det ikke vilde få nogen slags konsekvenser. U. S. A.s forslag var fra Wilsons side først og fremst ment som en av de gester han måtte foreta for å sikre sig skinnnet av fredsapostel i opinionens øine. Derav vilde hans chancer for gjenvalg i 1916 være avhengig. De nøytrale stater stod passivt og fant sine folkerettslige oppgaver for det meste uttømt ved å sende nogen noter. — De nøytrale stater står ikke uansvarlig overfor den internasjonale politikkens ulykker. Problemene løses ikke ved at man ofrer rett og ære for kjøttgryter og gullkalver. Herved er endog bortsett fra at de samme nøytrale har vært påført tap av menneskeliv og formue, tross sin passivitet, av sådan størrelse at de neppe vilde være blitt større om de hadde samlet sig til vern for retten.

Sakens stilling er da denne:

Så lenge en enkelt stat oprettholder en voldstilstand således som det britiske herredømme på havet, og er uvillig til å oppgi den for en rettsordning, — så lenge er også andre stater henvist til å skaffe sig makt for å avverge vold med makt, selv om deres eget mål er rettsordning. Og like så lenge vil den som selv søker å hevde sin forrang ved vold, ha anledning til å bytte forholdet om i sin fremstilling overfor opinionen. Det er så enkelt som å lyve — f. eks. å skjule den voldstilstand man oprettholder over havet ved å anklage den som søker å befri seg for denne voldstilstand, for å ville „dominere verden“. Næste skritt er å samle statene til en „fredsfront“ for å bekjempe ham i „frihetens navn“.

Den verdenskloke politiker skaffer sig skyndsomt en presse som kan innpode publikum de opfatninger han ønsker. Det er beklagelig men utvilsomt, at de opfatninger som har utsikt til å vinne inngang hos massen, sjeldent er sanne, men vanlig har de samme trekk som innfanger hopen til å rope „korsfest“! Det er likeledes en erfaring at politikeren her møtes med den innstilling som også pressens redaksjoner lett henvises til: Også den har bruk for massen — ikke for de kyndige undtagelser. Så blir den av finansielle grunner stimulert til å „støtte styrken“.

Det er den vanlige lov for fremskritt: Folkene famler når det gjelder å fatte sitt eget beste, stener sine profeter, korsfester sine vismenn.

I århundrer har verden vært pint av voldstilstanden på havet. Den som anvender repressalier mot voldsmakten, fører menneskehets kamp for frigjørelse fra den.

21. Ingen stat skal blande sig i andre staters indre anliggender. (Utrechterfreden 1713.)

Følelsen av at menneskene til slutt danner en enhet og derfor bør samles under en felles kulturstreben, har i tidenes løp ledet stater som anså sig for å stå på et høiere kulturtrin enn andre, til å gripe inn i disse andres forhold. Så ved Alexander den stores tog til Asia, ved korstogene, religionskriger, frem for alt ved „kolonisasjon“. Det er fremdeles det offisielle program for det såkalte „mandatsystem“ som blev innført ved pakten for Genfer-forbundet art. 22. De stiller de tyske kolonier og de deler av Tyrkia som seiermaktene fratok det, under et formynderskap som fullmektiger for Folkeförbundet og i dets navn. Artikkelen uttaler at de vedkommende folkeslag ikke antas modne til å styre sig selv under de nuværende forhold. Deres velferd og utvikling skal være en hellig civilisatorisk opgave for mandataren.

Men idealer har lett for å gli ut i drømmer og forsvinner som himmelens skyer, mens interessene holder sig til jorden og får virkelighet i makt-ordninger.

Kolonisasjonen har regelmessig gått ut på å tjene kolonisatoren interesser også på de kolonisertes bekostning. Mandatsystemet har ikke gjort nogen undtagelse fra den regel.

Og resultatet har da vært den politikk som fra oldtiden er kjent under form av fabelen om ulven og lammet: At nogen erobrerstat under skilt av idealer gjør rov fra andre. Slik er krig etter krig opstått.

For å stanse disse fristelser til krig, blev statene enige ved Westphaler-freden 1648 om at man ikke skulde blande seg inn i hverandres *religiøse* stridigheter, og ved Utrechterfreden i 1713 at man overhodet ikke skulde blande seg i hverandres *indre* anliggender. Prinsippet har ikke vært overholdt i sterkere staters politikk overfor svakere når de sterke hadde fordel av å bryte det. Men teoretisk har det dog vært gjort gjeldende — i et hvert fall som undskyldning for at mektige stater likegyldig så på umenneskelige handlinger mot noget folk uten å gripe inn, når de ikke mente å ha nogen materiell fordel av det.

Ved dette prinsipp er da også erkjent at civiliserte stater var jevnbyrdige, uten hensyn til størrelse eller folketall. Som „civilisert“ blev ikke Tyrkia regnet før 1856. Dets religion førte til at det stiltes utenfor de kristelige staters folkerettsanordning — eller blev benyttet som påskudd for å isolere det.

Prinsippet om at ingen stat skal blande sig inn i en annen stats *indre* anliggender - altså i tvist mellom en fremmed stats borgere eller med deres styrke — betyr selvsagt ikke at en strid mellom flere *stater* ikke angår andre stater. Her er egentlig „intervensjon“ velkjent. -

22. De to overstatlige organisasjoner som søker å dominere verden.

Dette prinsipp fra Westphaler- og Utrechterfreden er nu både prinsipielt og praktisk oppgitt i den internasjonale politikk.

A. *Moskva komintern*: Det kommunistiske manifests bud om at enhver bestående rettsorden må omstyrtes ved vold for at dets sociale ordning skal kunne innføres, er dels optatt som program i internasjonale politisk sammenslutninger, dels søkt gjennemført av Sovjetunionen under feltropet

„Verdensrevolusjon“. At opgaven er overdratt en særskilt organisasjon av angivelig privat karakter - Komintern - er ikke noget bevis for at statens styre står utenfor. Det er den samme øverste leder for begge styrer, for tiden Stalin. De innvendinger som representanten for Sveits, Motta, anførte i Folkeförbundet den 19. september 1934 da det blev drøftet å opta Sovjetunionen i Förbundet, og den 10. juni 1936 da det drøftedes om Sveits skulde gjenopta den diplomatiske forbindelse med Sovjet er fremdeles gyldige. Kominterns politikk går ut på å tvinge kommunistisk ideologi inn på andre folk og anvende streik, sympatistreik, generalstreik, oprør, refusjon, borgerkrig, terror som maktmidler for heldig å gjennemføre innblandingen. - Målet er å samle alle stater til en felles republikk under Moskvas overledelse.

Det er således planen om en verdenserobrmg, imperialistisk politikk, i ny form Den samme var imidlertid mere sporadisk anvendt også før. Det ble gjort tildels i form av såkalt „agents provocateurs“ overfor land som en makt ønsket å erobere, og hvor den derfor trengte et påskudd til å gripe inn „for å beskytte sine interesser“, - tildels ved at erobrerpolitikken støttet misfornøielse i den stat man vilde til livs. Således støttet tsarismen socialismen i Finnland, skjønt den forfulgte socialismen i Russland og de slaviske oprørsbevegelser i Østerrike-Ungarn og på Balkan som ledd i planen om å nå Konstantinopel. - Den bolsjevikiske politikk skiller seg således i sine imperialistiske planer nærmest ved sine dimensjoner fra den tsaristiske.

B. *London - Folkenes Forlund*: Dernæst har seiermaktene fra Verdenskrigen dannet en sammenslutning som de kalte „Folkenes Forbund“, og hvori de optok en del andre stater som var avhengig av dem. De anvendte herved tildels også påtrykk, såsom trusler om at man vilde gå glipp av handelsfordeler ved å bli stående utenfor. Et uttrykk derfor i forbunds-paktens artikkel 22, 5te avsnitt, siste ledd, hvor det blir bestemt at „med-

lemmene av forbundet" skal ha like anledning til handel og varebytte. Den „åpne dørs politikk" skal altså bare gjelde dem — ikke for stater utenfor Forbundet.

Dette forbunds pakt opstiller bestemmelser som skal gjøre det til en maktorganisasjon over hele verden. Efter artikkel 11 skal således enhver krig i hele verden angå Forbundet. Jfr. art. 17. Forbundets stilling til en rettsordning og dermed til en fredsordning, er allerede omhandlet ovenfor.

Nu har Forbundet optatt Sovjetunionen som medlem. Derved er inntrådt en ny situasjon i det internasjonale forhold. Moskvas hovedprinsipp for dets forhold til andre stater er uttrykt i dets verdensrevolusjonsplan å blande sig i andre staters indre anliggender, og Genferforbundet har optatt unionen uten å betinge sig at den skulde oppgi planen. Forbundet må forsåvidt da selv ha oppgitt sitt krav om at dets medlemmer skal være fritatt for sådan innblanding. —

Den folkerettslige kjensgjerning som bestemmer den nuværende internasjonale politikk, er således først den at der består to maktorganisasjoner med politisk program om å opnå stilling som overstyre over verden eller allerede å øve et sådant overstyre, Genferforbundet og „Komintern". Videre at disse to maktorganisasjoner har sluttet sig sammen om de bestemmelser hvorefter forbundet skal øve slikt styre. At medlemmer av Forbundet dels også har inngått nære allianser som opretter solidaritet mellom dem i viktige utenrikspolitiske forhold, dels har søkt å få sådanne allianser i stand.

De møtes da i hvert fall i ønsket om å representere en felles internasjonal overmakt i forhold til andre stater.

De to nevnte internasjonale organisasjoner søker forholdsvis offentlig å sikre sig herredømmet over verden så langt deres interesser rekker. Et par eksempler: Når der utbryter nogen tvist mellom stater, skal forbundsrådet utarbeide a) en beretning om saken og b) forslag til løsning av den. Disse blir kjernekjønnet i medlemmenes stilling til tvisten. Det og mer bestemmes i artikkel 15 i pakten. Men i rådet har seierstatene fra Verdenskrigen i virkeligheten avgjørelsen. Det betyr da at rådsstatenes egne politiske interesser av hvorledes en tvist mellom andre stater skal bedømmes, herved er sikret et fast organ. I samme grad, må disse politiske interesser også antas å få innflytelse på rådets avgjørelse. Norge og Sverige foreslo derfor allerede på det Iste forbundsmøte at der skulde oprettes faste forliksråd som overtok å behandle sakene, før Folkeforbundsrådet fikk befatning med dem. Og på det 6te folkeforbundsmøte foreslo Danmark at der skulde oprettes et fast forliksråd ved den permanente internasjonale domstol i Haag. Derved vilde da tvistemål unndras fra forbundsrådets politiske innflytelse. Men disse forslag har ikke funnet anklang hos forbundsrådet.

Det har ikke villet gi fra sig anledningen til å øve politisk innflytelse på rettstvister mellom andre.

Et annet eksempel i Sveriges forslag om at Forbundets oppgave skulde begrenses til rent nøytralt kulturarbeide, humanistiske og praktisk nyttige bestrebeler. Det har heller ikke vunnet anklang. Forbundets ledende makter har villet sikre sig en politisk rolle og derunder understøttelse for sin politikk fra alle medlemsstater så langt forbundspakten gir adgang til slike krav. Genfer forbundet er en sammenslutning av de samme hoved-makter som utgjorde det ene parti i Verdenskrigen, sammen med endel mindre stater som er avhengige av dem. Der er også dels inngått, dels søkt avsluttet særlege allianser mellom en rekke av disse medlemmer av Forbundet. Ved den Iste avrustningskonferanse 1932 gjorde Nederlands representant opmerksom på at regionale forbund av militær natur stred mot Forbundets bestemmelser. Det har ikke ført til at slike forbund er ophevet.

Forbundet er således gått bort fra sitt offisielle formål, en samordning mellom folkene, hvorefter rettsprinsipper skulde være rettesnor for deres innbyrdes forhold, og er blitt et organ for overensstemmende politiske interesser hos en sammenslutning av stater, rettet mot en annen gruppe, folkerettlig et tilbakeskritt til verre forhold enn før.

23. Hemmelige maktorganisasjoner.

1.

Der består flere internasjonale maktorganisasjoner hvis tilværelse er kjent, men hvis formål søkes holdt hemmelig. De utgjøres fremfor alt av finanskretser. De kan være knyttet sammen etter flere ulike samband — frimurerforeninger, rasefellesskap, politiske trosbekjennelser, men det avgjørende for deres stilling er nogenlunde regelmessig overensstemmende finansielle interesser. Herhen hører de største industrigrene, forenet gjennem liberalistisk kapitalismes system, og særlig de av internasjonal betydning, fremfor alt hvad der går inn under krigsindustrien, fabrikasjon av våben, ammunisjon, krigsskip, flyvemaskiner o. I. samt bergverker og fabrikker som kan levere materialer for krigsindustrien.

Der er anlegg for slike industrier i alle større land. I Frankrike Schneider-Creuzot med 182 fabrikker i landet og 230 utenfor landet, blandt dem var Skoda-verkene i Tsjekkoslovakia. I England Vickers-Armstrong hvor sir Austin Chamberlain var større aksjonær, hvad der ikke hindret det norske Nobelinstitutt fra i 1925 å gi ham fredsprisen. Hans bror, den nuværende engelske premierminister, the rt. hon. Neville Chamberlain, var likeledes fremstående aksjonær der, og er det vel fremdeles. Sir Austin er død. Familiens store jernfabrikker i Birmingham har vært leverandør til kanonfabrikkene. — U. S. A. har sin familie Du Pont som praktisk talt

eier staten Delaware og kontrollerer adskillige krigsartikkel-fabrikker, og der er Midvale Cp., Colts. Patent Firearms Manufacturing Co., Remington Arms Co., Bethlehem Steel Co. I Japan er Mitsui den største. Fra Russland kjentes Putilow-verkene. Om Tysklands Krupp nedenfor.

Slike industrier står igjen under særlige finansselskaper eller i nærmeste forbindelse med sådanne, og finansselskapene står etter innbyrdes i vennskapelig forbindelse. Det franske „Comité des Forges de France" omfatter således 250 selskaper, hvorav 150 våbenfabrikker.

Disse selskaper representerer med sine mektige industrier en vesentlig del av vår klodes finanskapital, og de står i naturlig forbindelse med de største finanshus i verden, særlig med verdens spekulasjonskapital. De står også i nærmeste forbindelse med verdenspressen og verdenspolitikken. En rekke ledende politikere, presidenter, statsministre, i de forskjellige land har nogenlunde regelmessig på en eller annen måte vært knyttet til slike selskaper. I Frankrike således Millerand, Daumer, Lebrun, Poincaré, André Tardieu blandt mange andre. Interessen for Elsass-Lothringens jerngruber var et viktig ledd i Frankrikes revansjeplaner, og interessen for det største tyske industricentrum ledet til okkupasjonen av Ruhr i januar 1923. Direktørenes egenskap av frimurerbrødre, — det er de temmelig undtagelsesfritt, — kan også medvirke til deres samhold.

I kraft av sine finansinteresser står disse kretser hinsides begrensning a/v nasjonale hensyn. Men de gjør sine interesser gjeldende gjennem statenes offisielle organer. Et eksempel som vil belyse sammenhengen mellom krigsindustri-interesser, finanskapitalen, pressen og politikk — med utslag i krig — skal her nevnes.

Congressional Record, Washington, U. S. A. 9. februar 1917 beretter at representanten Calloway har oplyst følgende i kongressen:

„Mars 1915 sammenkalte I. P. Morgan-konsemet, stål, skibsbygnings- og sprengstoff-konsernene og deres tilsluttede organisasjoner, 12 av de mest fremstående menn innen avisverdenen og gav dem i opdrag å velge ut de mest innflytelsesrike aviser i T. J. S. A. — og et tilstrekkelig stort antall av dem — for gjennem disse aviser helt å kunne kontrollere dagspressens politikk i T. J. S. A. — Disse 12 menn heftet sig ved 179 aviser, og begynte så ved et skjønnsomt utvalg å skille ut dem som trengtes for å kontrollere dagsavisenes politikk i hele landet. De fant at det bare var nødvendig å kjøpe 25 av de største aviser for å gjennemføre denne kontroll. Dette blev godkjent. Der ble sendt ut fullmektinger for å kjøpe disse avisers nasjonale og internasjonale politiske opfatninger. Man kom til enighet. Avisenes politiske overbevisning blev erhvervet mot en fastsatt månedlig betaling. For hver avis blev der ansatt en utgiver til å overvåke den og bidra med oplysninger vedrørende militære, finansielle og andre spørsmål av nasjonal eller internasjonal natur som ansås for å være av interesse for kjøperne. Denne overenskomst er fremdeles i kraft og i overensstemmelse dermed

sørges der for at landets dagspresse fylles med alle slags argumenter for nødvendigheten av krigsberedskap og med misvisende oplysninger om armeen og marinen samt om muligheten og sannsynligheten av at T. J. S. A. vil bli angrepet av fiendtligsinnede makter. — Denne politikk omfatter også undertrykkelse av alle meninger som står i motsetning til kjøpernes interesser. Virkningen av dette skritt viser sig tydelig når man leser det stoff som dagspressen ut over hele landet har bragt siden mars måned 1915. Den har benyttet alle midler som var nødvendige for å oparbeide en offentlig mening og foranledige kongressen til å gjøre ekstraordinære og overflødige innkjøp for armeen og marinen under den feilaktige oppfatning at det var påkrevd. Dens stående argument er at dette er „patriotisme“. Den utnytter alle det amerikanske folks fordommer og lidenskaper." (Citert fra F. F. Schrader: 1683—1920, s. 190.)

Kongressmedlemmet Calloways oplysninger får en særlig interesse ved en annen oplysning som den tidligere utenriksminister i Frankrike, Hanotaux, gir i sitt store verk om Verdenskrigen: „Like før slaget ved Marne (høsten 1914) da stemningen hos mange av de ledende franske politikere var så trykket at de opfordret til at man straks skulle slutte fred med Tyskland, møtte tre ambassadører for T. J. S. A. op hos den franske regjering, nemlig den da fungerende ambassadør, hans forgjenger og hans etterfølger, og besvor regjeringen om ikke å gi op, idet de lovte at Amerika skulle komme til å slutte sig til krigen. „For øieblíkket,“ sa de, „gis der i Amerika bare 50000 personer med innflytelse som vil at det skal delta i krigen, men om kort tid vil der være hundre millioner.“

Når disse tre ambassadører kunde avgi en slik dom om stemningen i U. S. A. dengang, og så riktig profeti om hvorledes stemningen skulle bli snudd om ved hjelp av de innflytelsesrike 50 000 personer, må de ha stått i forbindelse med disse og regjeringen, og kjøpet av avisene, som kongressmedlem Calloway opplyser om, må ha vært ledd i planen.

Sådanne finanskretser synes derfor å utgjøre en overstatlig makt, som muligens også har sin organisasjon. På autorativt hold i New York er det meddelt mig at finanskretser som representerer det vesentlige av verdenskapitalen, kort tid etter hvert årsskifte holder fellesmøte og treffer avtale om grunnlinjene i den politikk de ønsker at statene skal følge i det nye år. Rathenaus ytring om at verden styres hemmelig av et gremium av de største kapitalister, stemmer dermed.

2.

I fredstraktaten i Versailles blev der som innledning til del 5 uttalt: „For å gjøre det mulig å innlede en almindelig begrensning av rustningen for alle nasjoner, forplikter Tyskland sig til noe å overholde de bestem-

meiser om landhær, sjømakt og luftskib som er fastsatt i det følgende." Og i art. 8 av pakten for Folkeforbundet bestemmes at medlemmene bekjenner sig til den grunnsetning at „det er nødvendig for fredens skyld å nedsette de nasjonale rustninger til det minstemål som trenges for å bevare den nasjonale sikkerhet og å fremtvinge opfyllelse av nasjonale forpliktelser."

Centralmaktene blev også grundig avrustet. Den 31. januar 1927 fant den internasjonale kontrollkommisjon for Tysklands avrustning at den ikke hadde mer å gjøre, avgav en erklæring derom og trådte tilbake. En almindelig konferanse til avrustning blev derimot ikke sammenkalt før 12 år etter at avtalen var inngått, den 2. februar 1932. Den opløstes etter ca. halvannet års arbeid — med avbrytelser — uten resultat. — Allerede den 16. februar 1925 fremholdt Daily Express at „7 stormakter i 1914 hadde ca. 226 kampskeib, mens 5 stormakter i 1925 — etter Tysklands og Østerrike-Ungarns avrustning — hadde 289 kampskeib," altså henved en fjerdepart mer, og at „Storbritania, U. S. A., Frankrike og Italia og Japan var begynt et nytt veddeløp om makten over havet".

Militærmakten i de land som hadde erkjent at avrustning var nødvendig for fred, og som derfor hadde forpliktet sig dertil, var steget til utgangen ■ av 1930 med 500 000 mann bare i Europa, og bare i Frankrike var utgiftene steget fra 1,63 milliarder gullfrancs i 1913 til 2,25 milliard gullfrancs i 1931. Italias utenriksminister Grandi erklærte på den første avrustningskonferanse i 1932, at freden først kunde fremmes ved avrustning, at avrustningsproblemet var blitt overordentlig vanskeligere i de 13 år man hadde latt gå hen, at krigsutgiftene var steget fra 3 milliarder 497 millioner dollar i 1925 til 4 milliarder 128 millioner dollar i 1931. — Ny-Zealands representant fremhevdte at 5 stormakter som hadde forpliktet sig til fredspolitikk, hadde øket sine rustningsutgifter de siste 7 år med 150 millioner Pund Sterling. (K. Schwendemann: „Abrüstung und Sicherheit", 2. Aufl. Bd. 1, s. 94, 114, 212, 224.) Dette skjedde alt sammen mens Centralmaktene var avrustet. Den grunn, blandt flere, som Ententemaktene i 1914 avgav for krigen og deres rustninger, var altså ikke lenger tilstede. Hvad der fra militært synspunkt skulde kunne hindre de øvrige makter fra å avruste like så visst som Centralmaktene, er ikke til å forstå. Tvert imot var innledningen nu gjort, — et moment som Versailles-traktatens forord til 5te del selv uttrykkelig tillegger betydning. Eksemplet var altså gitt og faren for angrep fra Centralmaktene dermed ophevet. Dessuten var ikke nogen av de øvrige staters stilling så utsatt som nettop disse Centralmakters, — med angripelig front proporsjonalt med deres større grenser mot naboland.

I disse år opfordret Tyskland tallrike ganger Ententemaktene til også å avruste, og erklærte til slutt at det vilde anse sig nødt til å ruste op hvis de andre nu ikke vilde holde avtalen, da det var uforsvarlig for en stat å ligge

som vergeløst lokkende bytte mellem sterkt rustede stater. Opfordringene blev uten virkning.

I en tale den 15. september 1932 erklærte Lloyd George: „Som en av de to overlevende (fra forhandlingene ved Versaillestraktaten) betenker jeg mig ikke på å slutte mig til den tyske opfatning, at seierstatene skamløst har brutt tro og lover i rustningssaken.“

I 1934 erklærte Hitler at Tyskland under disse forhold ikke kunde vente lenger, men vilde ruste op. Derimot var Tyskland når som helst rede til å stanse sin oprustning og drøfte hel avrustning eller begrensning i den. — Seiermaktene hadde da med største letthet kunnet hindre Tysklands oprustning. De gjorde det ikke. Det fremtrer som et eiendommelig problem. Maktenes holdning hadde imidlertid virkninger som muligens kan forklare den: Tysklands avrustning og det opstilte program for en universal fred bragte de øvrige staters rustninger i fare for å bli helt hensiktsløs. Mektige kapitalanbringelser var ved å gå spilt. Omvendt hadde den tyske jern- og stålindustri i mellemtíden fått øket fart ved at „kanonkongen“ Krupp hadde omlagt sin produksjon til fredelige formål, — lokomotiver, jernbaneskinner o. s. v., og den tyske konkurranse på verdensmaskinmarkedet var således blitt ytterligere følbar. Det var bare ved å bryte avtalen om å avruste at betydelige finansinteresser hadde kunnet oprettholdes. Og jo mer der blev rustet fra den ene side, desto mer opfordring til det fra annen side, hvis man ikke vilde fortrykke maktforholdet mellom vennene. Især vilde disse finansinteresser i Ententestatene ha fordel av å la Tysklands oprustning foregå uforstyrret og derefter kreve økede rustninger fra sine staters side. — I avrustningskonferansen deltok — merkelig nok — også representanter for rustningsindustrien, således i 1932 fra fransk side Charles Dumont, generaldirektør for Banque Franco-Japonaise, som kontrolleres av Schneider-Creuzot, og fra britisk side oberst A. G. C. Dawney, bror av en direktør i Vickers-Armstrong.

Forbindelsen mellom krigsindustrien og finansverdenen belyses ytterligere ved den kjengjerning at de långivende kapitaliststater, England og Frankrike, regelmessig får plasert bestillinger til sine våbenfabrikker i forbindelse med løn de yter andre stater. Det kan henvises herom til taler i deputerkammeret av den franske deputerte fra Greuzot-distriktet, Paul Faure, i årene 1931 og 32 og for øvrig i en artikkel i magasinet „Fortune“ i New York i 1934, oversatt i tidsskriftet „Fritt Ord“, Oslo, i 1935, nr. 4. Derfra er deler av nærværende utredning hentet.

24. „Buffalo Bill".

Der gis formodentlig flere hemmelige forbund av politisk karakter. Et slikt „forbund" i engelsk politikks tjeneste har særlig betydning.

Det består ikke av personer i fremstående stillinger og innvidd i høiere planer. Medlemmene her er individer i små forhold, de er innbyrdes ukjent for hver andre, de forenes ikke ved nogen ideologi — bare ved en eneste tanke: Lydighet mot ordre fra en britisk centralledelse.

Det kan selvsagt være nyttig ved mange anledninger å ha nogen til å utføre en ordre, uten at vedkommende selv vet hvad det gjelder. Det vil hjelpe til å dekke både den mest eksponerte og ledelsen.

Britisk politikk har overensstemmende med denne tanke skapt en organisasjon over verden på følgende måte:

I hvert land som interesserer engelsk politikk har England erhvervet — eller søkt å erhverve — personer i underordnede stillinger, fortrinsvis i statens tjeneste, — havnevesen, toll-, post-, telegraf-, jernbanevesen, fl  te og armé. Der utvelges bare personer som er statsborgere i vedkommende land, og helst sådanne som har fart til sjøs og har kunnet kontrolleres nøie av de ansettende engelske myndigheter. Ofte har de nogen tid tjent i engelsk koffardi eller engelsk marine. Det kreves selvsagt at det er „pålitelige" personer, d. v. s. sådanne som helt ut lyder ordre, og som ikke er henfalne til alkohol. Til ytterligere sikkerhet blir de gjort bekjent med at indiskresjon betyr døden. Deres stilling har visse likheter med frimureres i lavere klasser.

Disse personers oppgaver er ikke å utføre spiontjeneste, i ethvert fall bare undtagelsesvis. Derimot kan de beordres til å hjelpe en spion på forskjellig vis, og da hyppigst vel uten å få rede på hans resultater eller endog hans virksomhet. De kan således befales å skaffe en person l  n, husly, muligens forkl  dning, o. s. v. Forbindelsen mellom dem og vedkommende blir sikret som ganske naturlig ved å formidles gjennem felles bekjente i utlandet. Det ser ut som om ledelsen, f  r den ansetter nogen, skaffer sig rede på hvilke bekjentskaper vedkommende har, og utnytter dette også til å gardere de ansatte.

Organisasjonen står under ledelse av et britisk kontor som igjen kontrolleres av marinestyret. Det er således den britiske politikk som på dette vis har et maktgrep over borgere av andre stater verden rundt. Under verdenskrigen spilte organisasjonen en virksom rolle i Englands sold.

Den går under navnet av „Buffalo Bill" — i hvert fall blandt enkelte medlemmer.

Det er klart at organisasjonen er nært forbundet med etterretningsvesenet, og det er mulig at enhver statsmakt har lignende innretninger i andre land. — Jeg meddeler dette om England, fordi jeg har dette kjenn-

skap, selv om jeg ved bindende forpliktelser er avskåret fra å utlevere mine kilder.

Det som skiller denne organisasjon fra det egentlige etterretningsvesen ligger i deres ulike oppgaver: Det er en avgjørende forskjell på at en stat søker oplysninger som en annen stat ønsker å holde hemmelig, og dette at den utøver herredømme under livs og døds ansvar over nogen annen stats borgere, og således kan tvinge dem til å foreta handlinger mot deres fedrelands interesser, muligens endog uten at de selv ser rekkevidden av sine handlings betydning.

Det er unødvendig å fremheve at en slik organisasjon er et ledd i den rådende voldstilstand, og et ondartet brudd på de elementære folkeretts-prinsipper fra Westphaler- og Utrechterfreden, at ingen stat skal blande sig i en annens indre anliggender. Det er i virkeligheten muligheten av snikmordsattentat fra den ene stat på den annen som gjemmer sig bak en sådan organisasjon.

25. Englands overgang fra „splendid isolation“ til allianser.

I 1898 hadde England hatt konflikt med Frankrike — sammenstøtet mellom Marchand og Kitchener i Fashoda — og derpå Boerkriken til 1902. Frankrike og Russland sökte å få Tyskland med på å intervenere for boerne, Tyskland avslo, og det reddet England. Men det innså at situasjonen var farlig. Prinsippet om dets to-makts-standard anstrengte også dets budgetter sterkt, og det optok forhandlinger med Tyskland om en allianse som var særskilt rettet mot Russland. Tyskland foreslo da England å slutte forbund med hele Trippelalliansen, Østerrike, Ungarn og Italia. Et sådant forbund vilde ha reddet Europa for enhver krig. Men England avslo og sluttet snart derefter forbund med Frankrike (1904) og Russland (1906). Den historiske kjensgjerning er således denne, at England hadde vært villig til å inngå forbund med én europeisk stormakt rettet mot en annen, eller omvendt med denne rettet mot den første. Derimot ikke med begge samtidig — det vilde ha ophevet fordelene ved makten over havet. — Det synes å være en nær sammenheng mellom Englands krav på makten over havet og dets overgang til allianse-ordning. Hvis det ikke hadde ønsket mer enn å føre sitt kulturliv og administrere sine besiddelser, ville det ikke ha vært nogen grunn for det til å oppgi sin „splendid isolation“ i Europa. Engelsk styre var på det rene med at Tyskland nærmest levende ønske om fredelig samordning med England. Og i vennskap med Tyskland ville England ha sikret Europas fred. Men der var et punkt hvori det måtte råde forståelse mellom de to stater: Tyskland var som andre stater avhengig av at det fikk levnedsmidler og råstoffe for sitt arbeide, og de transportertes over havet. Altså måtte det ha sine forbindelser beskyttet ved rettsordning

eller krigsflåte mot sjørøveriske overfall. Men derved vilde Englands ene-herredømme over havet begrenses.

Tysklands opfordring til en rettsordning over havet på begge Haager-kongresser — derunder dets forslag til prisedomstol på den siste — betyddé allerede fare for en sådan begrensning. — Sammenhengen her fremgår klarest av Tysklands tilbud i 1912 til England om å stanse sin flåtebygning hvis England vilde gå med på å anerkjenne privat eiendomsrett til sjøs. Derved vilde Tyskland altså kunne få sine levnedsmidler også i krigstid. Men England avslo. Det betyddé at England fremdeles avviste rettsordning på havet og vilde oprettholde sitt voldsherredømme der, og at det vilde ta en krig for å oprettholde denne voldstilstand, hvis nogen skulde søke å verge sig mot den ved makt.

Det er også de resultater som de europeiske diplomater i 1914 i hemmelige rapporter nogenlunde samstemmig har ansett for årsaken til Verdenskrigen. England hadde da oppgitt det middel til å oprettholde denne makt som lå i dets to-makts-standard og erstattet den ved allianse. Det byttet altså den politikk å regne med en allianse mellom de to sterkeste makter mot England, og inngikk selv allianse med den næststerkeste makt på fastlandet — med Frankrike. Den gamle motsetning mellom dem blev avløst av et forbund som visstnok mer har karakter av et fornuftekteskap enn av noget umiddelbart vennskap, men i hvert fall oprettholdes, dels ved den felles motsetning til Tyskland. Denne motsetning ligger for Frankrikes vedkommende i dets hundreårige ønske om vestre Rhinbredd, hvad det ikke opnådde helt ved Versailles-traktaten, og heller ikke ved Ruhr-innbruddet fra 9. januar 1923. Men dels oprettholdes forbundet mellom de to, Frankrike og England, også derved at Frankrike vilde tape sine kolonier, hvis det kom i krig med England. For Englands vedkommende ligger motsetningen til Tyskland kort formulert i dets ønske om å hevde sin makt gjennem rettløshet på havet.

Ved dette forbund med Frankrike hadde England da fordelen også av Frankrikes forbindelser, f. eks. med Bussland, Tsjekkoslovakia og Polen. Venneforholdet til disse stater aksentueredes vanligvis ved britiske og franske lån, som likeledes vanligvis skulde nytties til krigsrustninger — i internasjonal politikks sprog: „Forsvar.“ — Det var herved forutsetningen at sådant forsvar for selvstendigheten ikke skulde være nødvendig overfor långiveren selv, hvad der egentlig var mest påkrevd: Østerrike, Tsjekkoslovakia og Polen var i virkeligheten sunket ned til lydstater av Vestmaktene. Resultatet blev herved at England—Frankrike på sådant vis skaffet sig en rekke bundsforvandte, knyttet til dem både som debitorstater og som deres krigsdrabbanter.

26. Kan vi tro på propaganda?

„Hvem eier pressen — og hvorfor?

„Når De leser Deres dagsavis, leser De „da“ fakta eller propaganda? Og propaganda for hvem? Hvem skaffer Dem „stoffet for Deres tanker om livet? Er „det verdifullt stoff? Ingen kan fremsette viktigere spørsmål enn disse.“

Således innleder Upton Sinclair sin bok „The Brass Check“.

Enhver er kritisk på områder hvor han er fagmann, og godtroende der hvor han er ukyndig. Politikkens problemer er så omfattende og innviklede, og evne til å dømme i dem får man først ved så omfattende innsikt på en rekke felter, — psykologi, massepsykologi, rettsvidenskap, historie, socialvidenskap og dessuten praktisk menneskekunnskap og verdenskunnskap — at det kan trenges et menneskeliv for å bli „fagmann“ der. Det er f. eks. en uriktig forestilling at „demokrati“ er en garanti for at man får sannheten å vite i pressen. Hvad pressen bringer, må regelmessig leses ikke fra det synspunkt hvad der er sant, men fra dette: Hvad ønsker redaksjonen at leseren skal tro? Og derunder spiller hensynet til annonsørene en svært viktig rolle for redaksjonene. —

Denne erkjennelse er fremfor alt gyldig i politikk. Politikk er krig med tungens våben, og „tungen har mennesket fått for å skjule sine tanker“, sier en så fremragende politiker som Talleyrand. Men det er sannheten vi til slutt ønsker å kjenne. At vi narres ved usannhet, volder ulykker for oss selv og dermed forbitrelse mot lögneren. Den bringer oss til å krenke andre urettferdig og vekker vår anger, når vi innser vår feittagelse.

En rettledning om sannheten gir menneskene også ofte ufrivillig fra sig. Det er nemlig så, at en slett samvittighet leder vedkommende til å fremheve nettopp det ideal som han krenker. Den forfulgte tyv bruker den taktikk å rope „stopp tyven“. Man låner bare de fjær man selv mangler, anbringer fikenbladet hvor den nøkne virkelighet må skjules. Et tribunal for ivrige henrettelser kaller sig „velferdskomité“. Den stat som er kjent i historien under navnet „det troløse Albion“, stiller en særlig oprørthet over angivelige løftebrudd til skue. Navnet „fredsfront“ er ikke nogen garanti mot at det i virkeligheten siktes på en krigsallianse. Det er refleksjoner som detektiven og kriminalpsykologen er fortrolig med. Tusener års menneskekunnskap har skapt billedet om „ulven i føreklaer“.

I demokratiske stater får politikerne naturlig øvelse i å påkalle høie idealer for sine mindre ophøide interesser, og således et forsprang fremfor andre i kunsten å avpasse sin hørvning etter publikums smak. Det skjer da gjerne på sannhetens bekostning. Et par eksempler: Det vil minnes hvorledes Ententen i begynnelsen av Verdenskrigen gjorde propaganda

med angivelige tyske grusomheter i Belgia. Der blev endog talt om avhugne barnehender. Tyskland forlangte da gjennem den amerikanske legasjon i London at disse „grusomheter“ skulde undersøkes på gyldig vis, for at det kunde straffe de skyldige. I februar 1915 innberettet den amerikanske legasjon resultatet, — at der efter legasjonens krav „ved engelsk domstol var blitt undersøkt tusenvis beretninger om grusomheter, tyske soldater skulde ha øvd mot belgiske flyktninger, og at de anklager den britiske presse i begynnelsen av krigen hadde fremført mot tysk militær syntes å bero på hysteri og forutinntatthet. Mange belgiere har måttet tåle tunge oplevelser. Men det var slikt som krigens naturlige begivenheter måtte volde, og skyldtes ikke nogen brutalitet av tyske soldater.“ — Men dette hindret ikke at det fremdeles rundt i verden blev propagandert om slike grusomheter.

På lignende måte med påstander om grusomheter ved den tyske ubåt-krig.

Den amerikanske admiral under Verdenskrigen, Sims, meddelte den 3. april 1923 i en tale i Los Angelos: „Der foreligger ikke nogen autentisk beretning om at der nogen gang er forøvet nogen grusomhet av nogen kommandant eller besetning på en tysk ubåt. *Presseberetringene om fryktelige grusomheter var bare avfattet i propaganda-hensikt.* De britiske marine-beretninger og våre egne er fulle av meldinger hvorav det fremgår at kommandanten på tyske ubåter hjalp virksomt med til å redde mannskap og passasjerer fra de skib som blev senket. Når de ikke var i stand til å bringe dem i sikkerhet, forsøkte de alltid å underrette andre skib ved funk-telegram om det beskadigede skibs posisjon.“

Bladet „New York Tribune“ har derefter forespurt i marineministeriet i Washington om admiral Sims erklæring kunde dementeres. Marineministeriet har imidlertid avslått å gi noget direkte dimenti.

Mer: Under krigen blev det propagandert som eksempel på hvilke skjendigheter Tyskland gjorde sig skyldig i at de dødes lik — især fiendens — blev kokt og anvendt til militære formål såsom for å skaffe fosfor, glyserin, fett og gjødningsmidler. Først åtte år etter krigens slutt kom sannheten op: Den engelske general Charteris meddelte da — etter telegram fra London 23.—24. oktober 1925 — at denne historie var en skrøne, opfunnet av ham selv som sjef for det hemmelige etterretningsvesen i London. Likeledes at han selv hadde laget den dagbok en tysk soldat angivelig skulde ha skrevet om slikt. Han hadde gjort dette i 1917 da England arbeidet for å få Kina med i krigen, og brukte det middel fordi det i Kina hersker så stor respekt for de døde: En slik beskyldning mot Tyskland vilde gjøre sterkt inntrykk der.

Det vakte selvsagt pinlig opmerksomhet at usannheten ble avslørt og opposisjonen i det engelske underhus interpellerte. — Det er regelmessig

opposisjonen i parlamentet som representerer moralen. Ved regeringsskifte bytter også moralen der representanter. — Den engelske utenriksminister måtte da den 2. desember 1925 medgi at historien var usann, oppfunnet i propagandaøiemed. Det spørsmål melder sig imidlertid om ikke regjeringen hadde kjent til dette forut. Da historien i sin tid blev lansert, blev det nemlig også interpellert i anledningen. Og vedkommende regjeringsmedlem — Lord Robert Cecil — svarte at man ikke hadde noget bevis for dette, men at det ikke var noget til hinder for å anta at påstanden kunde være riktig etter alt man visste om Tyskland.

Herved blev da allerede en virksom opinionsforgiftning spredt rundt under den britiske regjerings moralske garanti. Det var i sig selv utilbørlig og har altså hvilt på usannhet. Men har regjeringen ikke dengang kjent sannheten? — En regjering plikter å undersøke de anliggender som dens folk ønsker oplysning om, og ministeren stod selvsagt i intim kontakt med chefen for etterretningsvesenet. Den form som svaret hadde, tyder på at regjeringen ønsket å skaffe sig et moralsk alibi som den bare hadde bruk for når den visste om sannheten.

Det kan være nok å utfylle disse eksempler med et engelsk vittighetsblads dom over en av britisk politiks mektigste propagandister i britisk propagandas mektigste organ. Dommen må ansees for å være forholdsvis autoritativ som utgått fra England selv i et blad som har arvet hoffnarrens fribrev på å si sannheten:

Redaktøren av „Times“ før og under Verdenskrigen måtte forlate jorderiket etter vel overstanden kampagne for de to oppgaver: å bevise britisk idealitet og dets motstanderes skurkaktighet. Over hans grav skulde reises et monument som var ham verdig, og vittighetsbladet foreslo den enkle innskrift: „*Here lies Lord Northcliffe*¹⁾“.

I politikken er den offentlige mening en hovedfaktor. Politikeren kan derfor komme op i en konflikt mellom samvittighet og hensynet til opinionen som rettesnor for sine handlinger. Jo medgjørligere hans samvittighet er, desto større chanser har han som politiker.

I kunsten å vinne opinionen har nu altså de såkalte demokratier lang øvelse. Især for massepsykologisk påvirkning. På det felt seiret Ententen overlegen over Centralmaktene under krigen av 1914.

Der seiret den også over de nøytrale. Kunsten å fremstille sig selv som — i all beskjedenhet — litt av en engel, og sin motpart, hvor rettferdig man enn vil være, som noget av en djævel, — den forutsetter at man er fortrolig med lovene for menneskesinn. Det er da særlig deri britiske politikeres øvelse gjør dem fremragende. LL George skulde under krigen virke på

¹⁾) To „lie“ betyr på engelsk både å *lyve* og å *ligge*. —

opinionen i Cardiff. Han sa så omtrent at Ententens krig mot Central-maktene egentlig var himmelens kamp mot helvete. Det hjalp. Himmel og helvete var kjente begreper, ladet med sterke stemninger. LI. George erklærer også selv i en tale den 19. november 1917 „at han forstår sig på politisk strategi — kunsten å skape opinion“. Det er da på det rene at denne kunst har andre formål enn å tjene sannheten. De nevnte eksempler viser det. —

Ut fra sådanne evner har det lykkes Ententemaktene også å erobre opfatningen hos de nøytrale, ikke bare i konkurransen med Centralmaktene, men også med de nøytrale sine interesser av deres egne oppgaver. Ja, man oplever at utredninger av objektive kjensgjerninger blir bedømt som propaganda når de går en sådan stormakt imot, selv om disse kjensgjerninger er historisk ubestridelige og av høieste betydning for vedkommende småstat. Stormaktenes politiske ønsker blir prøvesten også for de små nasjoner. På et vesentlig punkt har vi nu erfaring for at der består motsetning mellom krigsstater og nøytrale: I forholdet til *sannhet*. De nøytrale har å representere menneskehettens livs- og fredstanke også under krigens villskap og altså fremfor alt å søke sannhetskjærlig og rettferdig objektivitet.

I samme grad har nøytrale all grunn til å be sig fritatt for å tyranniseres av en propaganda som fremstiller nogen part som bærer av dydens fane i en himmelens kamp mot mørkets makter. Vi ønsker hverken å hisses op til hat eller å bluffles til illusjoner eller å narres til å tjene urett. Heller ikke å handle mot våre egne fredsinteresser til fordel for andres krigsplanner.

Dessuten har vi pinlige erfaringer for at krigsmakter som ved sin propaganda beilet sterkt til vår støtte under krig, har handlet i oprørende strid med sine offisielle programmer om små nasjoners rettigheter. Ja, at våre politiske mål og deres er så motsatte at det er selvbedrag å ville se bort fra motsetningene, — og svik av vår egen oppgave om vi innordner oss under nogen annens politikk.

Men det er stillingen så lenge vi bl. a. er medlem av den krigsallianse som i 1919 dannet det såkalte „Folkenes Forbund“, og nu igjen er innehavere av ledelsen der.

Vi kan anerkjenne og ha sympati for andre nasjoner og glede oss ved selv å nytte sympati av sådanne. Men vår stilling til utenrikspolitiske problemer er anvist av den oppgave, vi hver for oss og som nasjon har i menneskehettens store kamp for fremskritt hen imot den gåtefulle fremtid, vi føler kallet av uten å kjenne.

Stormaktene har i det hele ført en politikk som leder til krig. De små nasjoner anser krig som brudd på kulturens prinsipper fra" dens side som ved urettferdighet har fremkalt krigen. De nordiske stater har ikke ført nogen krig innbyrdes på over hundre år, men fredelig bilagt alvorlige konflikter. Vår oppgave er å utvikle disse kulturprinsipper til klare bud for

en rettsordning mellom folkene. Herunder er vår motstander enhver som oprettholder voldstilstand i de internasjonale forhold.

Propagandaens kunst i demokratiske samfund er fremfor alt grunnlagt på den innsikt at menneskene handler ut fra sine *interesser*, — d. v. s. sine egoistiske følelser for materielle goder — men presenterer sig overfor hverandre med *idealer* — d. v. s. som representanter for åndslover som er gyldige for alle. Den demokratiske politikkens propagandakunst har da vært rettet på å stille idealer i forgrunnen som det offisielle mål, og dermed dekke de praktiske interesser, men dog ved antydninger å få bragt disse frem for opmerksomheten. Greys tale i parlamentet den 3. august 1914, Asquiths den 6. august 1914 og mange av Wilsons taler kunde tjene som mønstre i så måte. Et eksempel fra hver av dem: Grey gjør den 3. august 1914 opmerksom på at England ikke vil tape mer av sin handel om det deltar i krigen enn ved å stå utenfor. Dermed er spørsmålet om krigens betydning for Englands handel reist. City er klar over saken. Times stiller dag etter dag i mektig overskrift på sin første side som feltrop for krigen: „Krig mot Tysklands handel”, og en britisk kommisjon blir sendt rundt i verden for å sikre England de tyske markeder som nu er blitt lammet ved at England behersker havet. — Derpå holder Asquith en tale hvor han regner op en rekke idealer som England er gått til krig for, og hvorunder civilisasjon, traktaters hellighet og små nasjoners beskyttelse blir understreket. — En million bra borgere i U. S. A. underskrev en petisjon til Wilson om å stanse tilførselen av krigsartikler fra U. S. A. til Europa, likesom han selv hadde opfordret Europa til å stanse sådan tilførsel til Mexico i 1913 under kamp mellom Huerta og Carranza, da U. S. A. vilde hindre Huerta fra å få våben. Europa — i hvert fall Tyskland — fulgte hans opfordring. — Nu var altså forholdet byttet om. Wilson svarte at han anerkjente i høy grad den tanke som hadde ledet petisjonen, men måtte få overveie hvorledes saken skulde gripes an. Ca. 14 dager senere, den 4. oktober 1914, svarte han ved å innby til en offentlig bededag mot krigen med disse ord: „Jeg, Woodrow Wilson, opfordrer alle gudfryktige til å be den Allmektige om å forbarme sig over folkene i krig — og i sin nåde vise vei ut fra den, hvor menneskene ikke ser nogen utvei, og lede oss til opplysning og råd som gjør oss ren og vis.” — Nogen dager etter, den 15. oktober 1914, gav han beskjed om at privatmenn fritt kunde eksportere krigsartikler. — Han stod i intim forbindelse med „the Interests” — storindustrien som hadde latt ham velge.

Vil man ikke blendes av propagandaen, er man således nødt til å være opmerksom på at idealer stadig utnyttes til å dekke interesser. At idealene ikke er for høitidelig ment, kan sluttes av deres skjebne når tiden er inne for å virkeliggjøre dem: I Asquiths tale den 6. august 1914 i parlamentet erklærte han at aldri hadde vel nogen stat gått i krig med en klarere bevissthet om ikke å være ledet av nogen selviske mål, men bare for å oprettholde

de prinsipper verdens civilisasjon beror på: Traktaters hellighet, små nasjoners beskyttelse o. s. v. Da krigen var slutt hindret dette program om uegennyte England ikke fra å tilegne sig de viktigste tyske kolonier i Øst- og Vest-Afrika, å narre Italia ved fordelingen av byttet og selv være den første til å ta inn nogen av de milliarder som Tyskland betalte i erstatning". Englands program om å beskytte de små stater hindret det hverken fra dets rettsbrudd overfor Grekenland den 3. oktober 1915, 1. desember 1916 o. s. v., eller fra å slutte avtale med Russland om voldsaksjon mot Norge (jfr. telegram fra Petersburg 27. november 1917). Programmet om traktaters hellighet fikk en hurtig undtagelse overfor Arabia — hvorom senere. — O. s. v.

Det er derfor forsiktigst å regne med at den britiske løves klør ikke egner seg til å tjene som beskyttende englevinger, men gjør skyldig honnør for britisk propagandakunst.

En krigsstads propaganda i nøitrale stater sikter på:

- 1) å stemple motstanderen som en fiende av de verdier vedkommende nasjon holder i ære, og helst som en fare ikke bare for vedkommende stat selv, men for hele verden.
- 2) Derfor å mane alle til å støtte „kampen mot dragen”.
- 3) Omvendt å vinne andre til å vise overbærenhet mot den som går i spissen i denne kamp for menneskehets velferd, selv om man derunder blir nødt til å vise nogen hensynsløshet i „kampens hete”,
- 4) å bevege disse andre nasjoner til å se bort fra sine egne interesser og underordne seg propagandist-statens,
- 5) bringe andre nasjoner bort fra rolig overveielse og inn under en opagert følelses herredømme,
- 6) ved å venne publikum til en bestemt tanke- og følelsesretning å binde dem til denne, selv om enkelte detaljer i propagandaen viser seg å være feilaktige.

I privatlivet er det i alle civiliserte stater straff for usannheter som angriper nogens ære eller velferd. Hvilken betydning har sådanne usannheter mot de ulykker som en stat kan volde menneskeheten ved usannheter om andre stater og således støtte urett mot rett?

Kravet få sannhet i forholdet mellom statene er et hovedpunkt i kampen for fred på vår jord. Likeså visst som fred ikke er mulig uten rettferdig rettsordning, er rettferdighet ikke mulig uten sannhet. Og det er de nøitrales særlige opgave å forske sannheten og skaffe den ære. Det er den tredje, utenforstående, som har å prøve objektivt hvad der er rettferdig, fordi ingen kan være dommer i sin egen sak.

Verden har nu etter i et halvt år vært behersket av en propaganda som har gått ut på å fremkalte den opfatning at en stormakt representerte arbeidet for å samle nasjonene til en «fredsfront» mot en annen stormakt,

som angivelig søker å dominere verden. I den anledning bar „fredsfront“-statene fremsatt en rekke anklager mot Tyskland, og selv fremtrådt som ledere av menneskehets idealer — frihet, demokrati, fred, rettferdighet.

Våre tidligere erfaringer om sådanne påstanders pålitelighet har ledet oss til mistenksomhet. Vi har derfor undersøkt hvorledes seierstatene fra forrige krig selv har gjennemført sine angivelige idealer. Det spørsmål interesserer mer enn nogen annen de nasjoner som ønsker å være nøytrale. Seierstatene har selv proklamert sine rettsidealer på menneskehets vegne, vi har altså all grunn til å ta dem på ordet. Men vår grunn er først og fremst den at vi bare gjennem en rettsorden kan stige til fredsorden mellom folkene. Det er deri vi selv erkjenner vår opgave.

Undersøkelsen har ikke omfattet alle de tre Ententestater som innleddet verdenskrigen, bare drøftet Englands politikk fordi den var avgjørende og fremdeles er det for Frankrike og tallrike andre nasjoner. Med sine dominions er den verdens største politiske makt.

Og denne makt beror på havets rettløshet og fastlandets splittethet under navn av likevektsprinsippet. Ved hjelp av disse to voldsprinsipper opprettholder England sitt herredømme over Europa både til vanns og til lands. Så lenge Storbritannias voldstilstand på havet består, vil det være umulig å skape rettsorden mellom nasjonene. Innledningen til en fredsordning i verden er derfor å opheve det britiske voldsherredømme på havet.

Den britiske politikks propaganda for den opfatning at Storbritannia kjemper for idealer, strider da på alle hovedpunkter mot de historiske kjensgjerninger. Det har ikke vært mulig å finne at disse britiske idealer består utenfor dets propaganda. Historien viser tallrike eksempler på at britisk politikk ofrer sine høitidelige idealer for sine interesser, — det omvendte er ikke til å finne. •

Vestmaktenes propaganda har nu altså angrepet Tyskland, dels for å strebe etter en sådan makt at det kan dominere verden, dels for å bryte avtaler således at andre stater ikke kan bygge på nogen pålitelig ordning med denne stat. Endelig stiller britisk politikk den tyske nasjonalsocialisme op som et brudd på demokratiets prinsipp og vil virke for verdens befrielse fra den.

Stater som ønsker en rettsorden i verden, ønsker ikke å ta parti for eller mot nogen stat, men ubetinget å ta parti for rett mot vold.

Vi er derfor i samme grad interessert for det spørsmål om det er så at nogen av partene i denne twist søker å dominere verden.

For Storbritannias vedkommende har århundres erfaring besvart spørsmålet for oss.

For Tysklands vedkommende er stillingen den at vi ikke har tilsvarende erfaringer. De nordiske stater har ikke vært utsatt for tyske angrep på sine territorier. Norge har hatt kriger med England, aldri med Tyskland, Sverige

har i sin tid gjort angrep på tyske stater, og disse stater har etterhånden befridd sig fra svensk herredømme. Danmark har likeledes øvd herredømme over tyske folk, og forholdet har for en mindre del av Danmark i nogen år vært byttet om. Det vilde neppe ha vært vanskelig for Preussen eller senere det tyske rike å bemektige sig hele landet. Den historiske sannhet er imidlertid at det er England — ikke Tyskland — som har Irlands, Boerrepublikkens, Indias og tallrike andre nasjoners tragedier på sin politiske samvittighet, — og at Danmark likesom Nederland har grunn til å takke himmelen fordi de har Tyskland — og ikke England — til nabo.

Det gjelder som forutsetning mellom hederlige folk at bare den kaster sten som selv er ren, og det endog om den anklagedes skyld var på det rene. Den stat som mer enn nogen annen dominerer verden, retter nu denne anklage mot en annen stat.

Vi vil imidlertid undersøke om beskyldningen er berettiget. Den angår Tysklands forhold til Østerrike, Tsjekkoslovakia og Polen.

Som innledning vil vi se på det spørsmål hvilken betydning de årsaker som førte til Verdenskrigen og Versailles-freden har hatt for Tysklands forhold til de tre stater.

27. Ansvaret for krigsfaren i Europa.

Der har sikkert ikke i verdens historie nogen gang før vært en så stor mulighet for å oprette en rettferdig ordning og dermed folke-fred som i 1918, efter at våbenstilstanden den 5. november, var avtalt: 27 stater var forenet på den ene side som seierstater mot 4 på den annen side, og disse 27 omfattet alle de seirende stormakter.

Under fredstraktatenes utformning blev rettsprinsippene borte. De årsaker som hadde fremkalt krigen, gikk igjen i freden. Det er ikke så mange som har funnet anledning til å fordype sig i disse *krigsårsaker*. Menfredens, Versailles-fredens ulykkessvangre bestemmelser er de fleste politisk interesserte opmerksom på. Selv trofaste Entente-venner pleier å erkjenne dens dårskap, men i så fall å berolige sig med den påstand at „freden vilde ha blitt ennu verre dersom Centralmaktene hadde seiret“. Man ser da bort fra den kjensgjerning at Centralmaktene hadde foreslått et folkeforbund med avrustning og tvungen voldgiftsrett over alle tvistigheter (9. november 1916). Dermed vilde man ha hatt sikkerhet mot en urettferdig fredsslutning. Den nevnte påstand skyldes altså enten tendens eller utilstrekkelig kjennskap hos den som kaster den frem.

Fredens formål for seierherrene var først og fremst det samme som krigens, — således som det var avtalt i 1913 i Petersburg: å dele Central-maktenes land og kolonier op mellem seierherrene som godt bytte, og å knekke de skranker som Centralmaktene kunde stille op mot det volds-

herredømme som Ententen under Englands ledelse øvde ved dets makt over havet.

Men sådanne mål fører til ulykke. Et kulturfolk kan ha en viss opfordring til å kolonisere et naturfolk. Men det lar sig ikke påstå som grunn for Verdenskrigen at England, Frankrike og Russland vilde kolonisere Central-maktene. Det som ledet de tre makter til krigen og til fredens bestemmelser, var ønsker som gikk ut på å opløse og forurette Østerrike-Ungarn og Tyskland. Og slikt får følger. Det er den onde gjernings forbannelse at den stadig avler nytt ondt, sier Schiller. Den fremragende nederlandske professor i rettsvidenskap og statsminister dr. A. P. de Savornin Lohman, erklærte allerede i 1921: „*Fredstraktatene i Versailles og St. Germain har skjøvet skylden for krigen få Centralmaktene. Det har gjort en sak som allerede på forhånd var urettferdig, ennu verre. Dermed har seierherren forsøkt å gjøre vold også på rettsbevisstheten. Det vilde de seirende ikke ha falt på hvis de selv hadde trodd på sin uskyld. Men et sådant forsøk er forgjeves. Det lærer etter min opfatning historien. Den urett som disse traktater begår, vil ulme og gjære og forgifte Europa og hele den internasjonale politikk og til slutt bryte ut i ulykker. Historiens lover er de samme som selve livets. Man helbreder ikke noget sykt ved å neddysser eller skjule det. En politisk ordning, grunnet på urett, ligner en bygning på sviktende grunn. Tidlig eller sent vil uretten avsløre sig og kreve en opgjørsdag. Og jo lengre den utsettes, desto større ulykke vil den volde, desto farligere vil avregningen bli og desto vanskeligere å rette på skaden. Erkjenningen av sannheten kan muligens lede politikken på riktig vei, men vi er i hvert fall langt derfra ennu. Der forestår ikke nogen god tid for Europa.*“ Hans profeti går nu i opfyllelse.

Det mål som seierherrene hadde forfulgt, blev i det hele nådd: Østerrike blev opdelt, Balkanhalvøen bragt i forbindtlighetsforhold til Ententen, Englands frykt for en tysk innflytelsessfære fra Nordsjøen gjennem Balkan —Tyrkia— Bagdad hen mot den persiske bukt var beroliget. De tyske kolonier i Afrika var i Englands besiddelse. Frankrike hadde fått Elsass-Lothringen. Tyskland var avmektig.—Et par punkter stod igjen: Frankrikes drøm gjennem århundrer om hele den vestre Rhinbredd blev ikke nådd fullstendig, selv om bestemmelsene i Versailles-traktatens paragrafer 42—79 bragte det målet nær. Clemenceau kjempet iherdig for planen, som var blitt avtalt mellom Frankrike og Bussland i 1917, men den strandet på motstand også fra England som fryktet at Frankrike skulde bli for mektig. Balfour erklærte i underhuset i desember 1917, at „en sådan utvidelse ikke svarte til Englands politiske mål“.

Imidlertid søkte Frankrike å forberede fortsettelsen av sin plan ved forskjellige anordninger på Østsiden av Tyskland: Bestemmelse om at Østerrike ikke skulde kunne forenes med Tyskland (Versailles-traktatens paragraf 80), opprettelse av Tsjekkoslovakia (paragrafene 81, 86), av Polen

(paragrafene 87—93) og om Danzig (paragrafene 100—108). Dessuten blev utskilt av Tyskland den største del av Vest-Preußen, hele Posen og deler av Øst-Preußen og Schlesia, — uten folkeavstemning med tilsammen ca. tre og en halv million innbyggere, og deler av Over-Schlesia med ca. to og en halv million etter folkeavstemning, og Memeldistriktet uten.

Disse bestemmelser siktet både ved sitt innhold og ved den måte hvor på de blev gjennemført, utvetydig på å virkelig gjøre den Ententeplan som var avtalt i Petersburg i 1913 og fornyet høsten 1914, og som vi ovenfor har nevnt. Den gikk ut på at „det tyske rike skulde tilintetgjøres, — deri står alle de tre forbundne fullkommen solidarisk“ — „det uopgivelige ønske om å tilintetgjøre Tysklands politiske og økonomiske makt — især på grunn av Englands inntreden i krigen. Og Frankrikes regjering insisterte på dette mål da det etter dets mening er like viktig ikke bare for Frankrike, men for hele verden“. (Iswolskys brev under krigen, nr. 224—226.)

I de punkter som var avtalt ved våbenstilstanden stod at „enhver forandring av landegrenser som blev foranlediget ved denne krig, skulde treffes i de vedkommende befolkningers interesse og til deres fordel, men ikke som en del av noget forlik eller kompromis.“ „Folk og provinser må ikke bortskjæres fra den ene statssuverenitet til den annen, som om de var viljeløse brikker i et spill. — De endelige avgjørelser må bygges på at vedkommende sak blir avgjort etter hensyn til rettferdighet. Nyordningene må være slik at der skapes størst sannsynlighet for en varig fred, — nye grunner for tvist og motsetninger må ikke skaffes, gamle grunner til slike må ikke forevises, foranledninger som kan fryktes med tiden å forstyrre Europas og dermed verdens fred, må ryddes bort“ (Wilsons kongress tale den 11. februar 1918).

På slike vilkår skulde da freden sluttes. Det skulde bli en fred „uten seierherrer eller beseirede“. Det program for freden lokket Centralmaktene og svekket deres stridskrefters kampmoral.

Fredstraktaten brøt avtalen om disse prinsipper for kultur og lover for en fredelig samordning som burde ha vært iakttatt, selv om de ikke hadde vært avtalt på forhånd.

For Østerrikes vedkommende hadde dets statsmakter 30. januar 1919 enstemmig vedtatt å erklære tysk Østerrike for en del av det tyske rike, og ønsket blev 21. februar 1919 etterkommet av den tyske riksdag. Denne rett for kulturfolk til selv å bestemme over sin skjebne, blev altså ophevd av Versailles-traktatens paragraf 80, og Tyskland måtte 22. september 1919 opheve bestemmelsen om saken i Weimarforfatningens artikkel 61, avsn. 2. Da Østerrike og Tyskland senere vilde slutte nærmere avtale om gjensidige toll-lettelser, blev dette nektet dem av Ententen under henvisning til Versailles-traktaten.

Tsjekkoslovakia blev oprettet i henhold til avtale mellom ledere av et

parti der — Masaryk og Benes — og Frankrike ved en frimurerkongress den 28. juni 1918. Det blev ved Versailles-traktaten tildelt over 8 millioner tyskere og belt tyske landstrekninger.

Polen fikk etter Versailles-traktatens paragraf 87—88 en overledelse over det tyske Danzigs tollvesen og representasjon av byen og distriktet overfor utlandet. I Over-Schlesia hvor grensene skulde bestemmes etter folkeavstemning den 12. juli 1922, stemte 477 000 for Polen hvorefter det ble tildelt det landstrekninger med 980 000 stemmeberettigede — over det dobbelte. I den østlige del av Vest-Preussen stemte den 20. mars 1921: 707 898 for Tyskland og bare 479 365 for Polen. Dette klare flertall for Tyskland fremkom til tross for at det var avmektig, mens polakkene blev støttet av Ententen, særlig Frankrike. Til tross for at således over 60 % stemte for Tyskland, gav de allieredes „Høieste råd" landet til Polen.

Memel er et helt tysktalende distrikt på ca. 140 000 mennesker av tysk herkomst, har i over 500 år vært under tysk styre, og har adri krevd forandring i dette forhold. Den tyske regjering protesterte den 29. mai 1919 mot planen om å skille det fra Øst-Preussen, men forgives.

Sådanne bestemmelser i Versailles-traktaten siktet på å skape en ordning som vilde gjøre det mulig for Entente-maktene å nytte vedkommende stater i en krig mot Tyskland, når de fant den ønskelig. Hensikten var å skape en ny innkretsning av riket ved stater som stod i nærmeste forbindelse med Entente-maktene og i motsetning til Tyskland. Denne motsetning blev da sikret på det vis, at hver av de nyopprettede stater likesom de eldre som hadde deltatt i krigen mot Centralmaktene, blev tildelt landstrekninger med befolkningslag fra de beseirede. Således hadde Polen fått en rekke tidligere tyske landstrekninger og i alt ca. en og en kvart million tyskere og 200 000 ungarere. Jugoslavia fikk ca. en halv million tyskere og en halv million ungarere, Rumenia ca. halvannen million ungarere og tre kvart million tyskere (især i Siebenbürgen). Grekenland blev utvidet på Bulgarias og Tyrkiyas bekostning.

Omvendt blev Tyskland, Østerrike, Ungarn, Bulgaria og Tyrkia i tilsvarende grad beklippet. — I alt blev der skilt eller holdt ute fra Tyskland 12 millioner (hvorav 6 millioner i Østerrike). Deri ikke medregnet 3 millioner som fordelte sig på forskjellige „sprog-ører" tildels også i Sovjet-Russland.

Ved dette system blev det opnådd at hver av disse stater av den første gruppe fikk interesser i strid med Centralmaktene, og således blev avholdt fra å søke nogen tilnærmelse til dem. De irredenta som derved blev skapt, kunde forutsettes å representere et stadig stridsemne mellom de beseirede og de nye stater. — Efter at disse traktater var fastsatt, skal deres ledende ånd, Clemenceau, etter forlydende dengang ha erklært: „Se så — nu skal der ikke bli fred i Europa de første tyve år."

Dernæst søkte seierherrene å samle disse nye eller utvidede stater til et forbund — den lille Entente — under Frankrikes ledelse. Den fikk

form av forbund mellom Tsjekkoslovakia og Rumenia, Tsjekkoslovakia— Jugoslavia og Jugoslavia—Rumenia. Polen var på grunn av dets stilling til Ungarn, Russland, Tsjekkoslovakia og de baltiske stater ikke offisielt med. Men det vedlikeholdt nær forbindelse med den lille Entente og sluttet særavtaler med enkelte av statene.

Forbindelsen mellem den store og den lille Entente blev knyttet tett sammen især under Frankrikes militære og politiske ledelse og Englands finansielle støtte. *Tsjekkoslovakia og Polen fikk sitt hærvesen opbygd ved franske offiserer og ved lån fra England. Disse lån var visstnok uten undtagelse knyttet til forutsetninger om å anvendes til krigsforberedelser.* Således fikk Tsjekkoslovakia et lån på 200 millioner kroner fra England da ordningen med Sudetertyskland i september 1938 ble truffet. Av beløpet var imidlertid bare en tredjepart utbetalt ved ordningen i mars 1939. England inndrog da de gjenværende to tredjeparter.

At Frankrike var den ledende herunder, betyddde således ikke at England var uinteressert tilskuer. Gjennem sitt forbud mot Frankrike fikk det fordelen av Frankrikes forbindelser, men stod selv ubundet og kunde handle ut fra situasjonens betydning for dets interesser. Det var den gunstigst mulige praktiske stilling.

Ved denne ordning hadde da de to Entente-grupper — den store og den lille — en stilling overfor Central-Europa som ikke lot tvil om hensikten. Ved forbudet mot Østerrike og Tyskland skulde kunne forene sig, støttet de to grupper sin plan. Den må sees i forbindelse med ordningen av den erstatningsplikt som blev pålagt Tyskland ved Versailles-traktaten, og som endelig blev nedsatt til 132 milliarder gullmark. Det blev herved åpent uttalt fra kompetent hold at hensikten måtte være å holde Tyskland i et varig økonomisk og finansielt slaveforhold, således som allerede avtalt mellom maktene i 1913 i Petersburg. Og det måtte i hvert fall bli følgen — uansett hensikten.

En sådan ordning er selvsagt uholdbar. Et folk med bevissthet om sin kulturopgave plikter å ta opp kamp mot alle hindringer for den enten de kommer fra medmennesker eller fra naturkrefter. Og slaveforhold, således som disse planer fra øst og vest mot et av verdens kulturfolk siktet på å skape, lar sig ikke forene med dets arbeide på å løse sin kulturopgave. Det strider mot selve grunnlaget for et „forbund mellom nasjonene“, også således som det er uttrykt i innledningen til pakten.

Men dessuten stred denne ordning også direkte mot fredsbetingelsene, avtalt ved våbenstilstanden og fornyet før fredsslutningen (Entente-noten av 16. juni 1919) at „freden skulde bygges på rettferdighet“.

Videre mot avtalen om avrustning. Ordningen mellom den store og den lille Entente holdt rustningsindustrien oppe. Men den brøt den helligste traktat

nasjoner nogensinne har inngått: at et folk går inn på å stå våbenløst mellom fiender i tillit til løfte om at også de vil avruste. — Intet er vel sikrere enn at våbenstillstanden ikke ville ha inntrådt, hvis der ikke bedragerisk var gitt Tyskland løfte om en rettferdig ordning.

Karakteren av dette forhold får lys av et forslag fra Sverige: Da det norske Nobelinstitutt i 1920 hadde betalt sin tributt til opinionen ved å gi fredsprisen til Wilson, erklærte et svensk vittighetsblad at det hadde vært rimeligere om han hadde fått premien i matematikk: Han var den første som hadde kunnet bevise at 14 var lik null. —

Disse planer om attentater på Tyskland blev fortsatt ved Ruhr-innbruddet i 1923 og ved den videre utvikling av samarbeidet mellom Frankrike og Polen, Tsjekkoslovakia, Østerrike, Sovjet-Russland, Rumenia, Grekenland og Tyrkia, alltid med England i bakhånden som mer eller mindre „stille deltager“. I mai 1935 inngikk både Frankrike og Tsjekkoslovakia militære avtaler med Sovjet-Russland med brodd mot Tyskland, og lykkønsket hinannen innbyrdes til dem. Det var en hovedgrunn til at Tyskland meldte sig ut av Genferforbundet. Tallrike ganger har Tyskland erklært at det anser grensene mot vest for endelige. Det vil altså hverken overfor Frankrike søke opreisning for den urett at det blev berøvet Elsass-Lothringen med dets 87,2 % tysktalende befolkning i 1910 — eller overfor Belgia ved at 50 000 tyskere i Eupen og Malmedy blev skilt fra Tyskland og forent med Belgia uten å bli spurt. Det har også tallrike ganger erklært at rovet av dets kolonier ikke vil være nogen krigsgrunn overfor England.

Derimot har Tyskland aldri erklært at det fraskriver sig rett til å verge sig mot stater som inngår forbund med slike på krig mot det, således som Tsjekkoslovakia og Polen, eller som mishandler og dreper tyske borgere der, således som det opplyses at befolkningen i begge stater stadig har gjort ustraffet eller av mangel på kontroll. Efter folkeretten har enhver stat plikt til å beskytte sine borgere. Det har en viss gyldighet også overfor sådanne som er blitt borgere av andre land.

28. Fredstraktaten og prinsippene for civilisasjon, rett og fred.

Det er ikke tvil om at rettferdighet og sannhet hører til de elementære prinsipper for civilisasjon, rett og fred.

Heller ikke om at Entente-maktene hadde forpliktet seg til å følge disse prinsipper ved våbenstillstanden og i innledningen til fredstraktatene. Men traktatene og den politikk Vestmaktene senere har ført, er brudd på disse prinsipper.

Heller ikke om at enhver som er dømt skyldig for noget, har rett til å kreve å bli stilt for en rettferdig domstol. Men Ententens domstol og dom over Centralmaktene er en hån mot all rettsbevissthet — en åpen justisforbrytelse.

Heller ikke tvil om at Entente-maktene hadde forpliktet sig overfor Centralmaktene til å avruste. Men de har tvert om oprustet i den tydelige hensikt å kunne gå til angrep mot Tyskland når de fant tiden inne.

Heller ikke om at hvis Tysklands tallrike opfordringer til nedrustning og voldsgift var blitt fulgt, vilde krigsfaren være bortfalt i Europa. Men Entente-maktene har enten ikke svart på dem eller bare undvikende.

Heller ikke tvil om at Entente-maktene hadde kunnet innføre rettsordenen over havet, og at de er de eneste stater som kunde det. Men de har tvert om brutt sin forpliktelse etter de beryktede 14 punkter. Disse var utnyttet som basis for en fredsslutning. Nu fikk de bare den betydning å narre Centralmaktene til å tro at der vilde bli oprettet en sådan rettsordning, og at de derfor ikke hadde grunn til å kjempe lenger.

Like fra fredsslutningen gjennem 20 år har Vestmaktene brutt disse prinsipper for civilisasjon, rett og fred.

Dermed har de tvunget den stat som de fremfor alle krenket ved sine
traktatbrudd, til også å skaffe sig det eneste våben de har
hatt respekt for:
makt. I

Angrepets art bestemmer forsvarrets.

*Disse kjensgjerninger er grunnlaget for den krig som nu
pågår.*

Det ser ut som om Tsjekkoslovakia var tiltenkt en lignende rolle for denne nye krig som Serbia før krigen i 1914. Planen glapp fordi Sovjet-Russland og Frankrike ikke var så parate i september 1938 som England hadde ventet. Da mishandlingen av Sudetertyskernes tre og en kvart million hadde drevet ca. 40 000 av dem til selvmord — europeisk rekord — foruten å ha avlivet tallrike av dem direkte, grep Tysklands leder raskere enn ventet inn for sine landsmenn. Heller ikke England var ferdig til å ta opp en krig, etter hvad LI. George uimotsagt omtalte ^{8/5} 1939 i underhuset og oberst Sundlo har fremholdt i „Fritt Folk“. Det var en dyd av nødvendighet at England den gang tok fredspalmen.

Tysklands politikk måtte ta sitt utgangspunkt i disse forskjellige rettsbrudd av Vestmaktene og den politiske tilstand som de skapte, den krigsvilje som de viste: en vilje likeså ubarmhjertig i forberedelsen av krigen som kanonenes under krigen.

Herunder fikk faren for Englands blokade særlig vekt. Den ble oprettholdt ikke bare under krigen fra 1914, men også under våbenstillstanden fra 11. november 1918 til etter at fredsbetingelsene i Versailles var undertegnet 28. juni 1919. I denne tid sultet etter offisielle meddelelser ca. 800 tyskere, især små barn på grunn av mødrenes kraftløshet, ihjel hver dag.

Blokaden blev oprettholdt for å tvinge Tyskland til å godta betingelser som stred mot avtalen, og som seierstatene innså at de ikke ellers vilde kunne få satt igjennem. Det blev åpent meddelt i Times for 28. november 1918: „De allierte har på ingen måte i sinne å utlevere sitt mest effektive våben — blokaden — de vil ikke gi slipp på garantien for å kunne fremtvinge en rettferdig fred og betingelsene for den.“ Ihjelsultning av barn skulde altså være uttrykk for rettferdighet. — Det kan endog være mangt som taler for Bernhard Shaws syn på saken: „Jeg har ikke noget ønske om å drepe nogen baby, men dersom jeg måtte drepe det, vilde jeg langt foretrekke å gjøre det ved en bombe eller en torpedo enn ved å sulte det til døde.“

Imidlertid kan man forstå om Tysklands leder har tenkt som så: Vestmaktene tar intet hensyn til avtaler, rettsprinsipper, civilisasjon, menneskelighet — de sulter våre barn til døde, og de søker å skade selve vårt folks livsevne uten noget hensyn. De har ordnet det slik at vi har fiendtlige stater som naboyer i øst, og setter dem i krigsforberedelser mot oss. Jeg har erklært mange ganger at jeg ønsker å komme på vennekof med dem alle, og jeg har handlet derefter og prøvd å få en varig fredsordning med alle disse makter. Men de går ikke inn på mine opfordringer, de vedblir istedet derfor å ruste selv og å utstyre sine forbundsfaller med krigsmidler. En grunn til krigen 1914 var den tyske konkurransen med England i handel og industri. Det har bl. a. autoriteter på området som Wilson (i en, tale i september 1919) medgitt. Men skal det tyske folk bestå, må det tjene sitt brød også ved industri og handel, og da kan det tenkes at England etter vil finne vår konkurranse generende og søke å knekke den ved så effektive midler som blokade. Men vi vil jo gjerne beskytte våre barn. Vi er altså nødt til å skaffe oss makt som det eneste virkningsfulle middel, når hverken prinsipper for menneskelighet eller rettsavtaler har gyldighet for Vestmaktene. *Innledningen til det er da at vi beskytter oss mot å bli angrepet fra begge sider. Vi foreslår derfor vennskapelige ordninger med Tsjekkoslovakia og Polen på grunnlag av gjensidighet, jevnbyrdighet og rettferdighet. Hvis de derimot fastholder krigerske planer mot oss og våre landsmenn, venter vi ikke til våre fiender finner øieblikket gunstig for overfall.*

29. Vestmaktene fiendtlige holdning mot Tyskland i Østerrike, Tsjekkoslovakia og Polen.

Vi skal ta et hurtig overblikk over hovedbegivenhetene for den krig som er begynt nu.

For Østerrikes vedkommende kan vi være kort: Ethvert folk har prinsipielt krav på å avgjøre sine anliggender etter sine egne interesser, ikke etter andres interesser av dem. Det vilde bety et slave- eller vasall-

forhold som kulturbewisstheten forkaster. Og denne rett var uttrykkelig avtalt ved våbenstillstandsbedingelsene (bl. a. de 4 punkter i Wilsons kongress tale den 11. februar 1918). Det var begått brudd på dette folkerettelige krav ved Versailles-traktatens paragraf 80. Der blev i Østerrike den 10. april 1939 stemt for tilslutning til Tyskland med 99,75 % av 4460778 røster. Det er sannsynligvis den sterkeste majoritet som er opnådd ved nogen folkevotering i sådan anledning. Folkeavstemningen er en historisk kjensgjerning som har stilt Vestmaktenes krigsplaner og deres brudd på sine offisielle prinsipper i et særlig grelt lys.

Østerrikes tilslutning til Tyskland ved folkeavstemning gjenopprettet dets frihet. Den som foruretter har å fremføre sine forklaringer og undskyldninger når rettsforholdet er på det rene — ikke den forurettede. Retts-forholdet er her på det rene, — rettskrenkerne er Vestmaktene. Det er derfor ikke grunn til å opholde sig ved spørsmålet om Østerrikes og Tysklands rett til å forene sig.

Tsjekkoslovakia. Heller ikke her er det nødvendig å gi større utredning. Det er ovenfor omtalt at planen med dets opprettelse gikk ut på å skape en fiende av Tyskland i Øst til støtte bl. a. for franske krigsplaner om å vinne hele den vestre Rhinbredd, således som avtalt med Russland i 1917. At derfor tre og en kvart million tyskere var innlemmet i denne nye stat. Disse blev fratatt rettigheter, stillinger og forfulgt på livet, så tilstanden ble uutholdelig. De bad år etter år og tallrike ganger Tyskland innstengende om hjelp. De forlangte samme rett som ethvert annet folk moralsk sett har til å bestemme sitt styre, de ønsket å gjenforenes med Tyskland. Den 29. september 1938 ble en ordning truffet mellom Vestmaktene og Tyskland og Italia om at Sudetertyskland skulle forenes med Tyskland, og den 30. september ble den akseptert av Prag. Men det skyldtes at det ikke var Vestmaktene mulig å hindre den. Hermed var da en til av Versailles-fredens voldsbestemmelser ophevd etter å ha kostet tallrike ulykker. Det blev ved den anledning uttalt ønske fra alle sider om en fredelig ordning i Europa. Men ved hjemkomsten blev Chamberlain den 7. oktober 1938 møtt med at hans marineminister, Duff Cooper, tok avskjed. Han begrunnet ansøkningen i en tale i underhuset: „*Det var ikke for Serbia, heller ikke for Belgia, vi gikk i krig i 1914. Vi kjempet for det prinsipp at det ikke skulde tillates en stor makt å dominere Europas kontinent ved brutal makt.*” — „*Av den grunn føgte vi krig mot Napoleon, mot Ludvig den XIV og Philip av Spania. For det prinsipp har vi alltid vært rede til å kjempe, og den dag vi ikke er rede til det, har vi spilt vår frihet og vår uavhengighet. Han hadde derfor innstengende opfordret sine kolleger til å erklære at det øieblikk kunde komme da en europeisk krig ville begynne på grunn av et angrep på Tsjekkoslovakia, en krig som vi ikke kunde holde oss utenfor, og at verden skulde vite på hvilken side vi da ville kjempe ... I disse dager har premierministeren*

funnet å kunne tale til hr. Hitler i vennlig fornufs sprog, men hr. Hitler vilde ha vært mer åpen for den pansrede neves sprog."

Hvis marineminister Duff Cooper hadde studert sin marines historie noget næiere, vilde han ha erkjent at England aldri har kjempet mot det „prinsipp“ „at nogen stormakt tillates å dominere Europas kontinent ved brutal vold“. Tvert imot har England energisk kjempet *for* dette prinsipp, nemlig for selv å være denne makt som dominerte Europas kontinent ved brutal vold, likesom det har anvendt samme brutale vold overfor sin nærmeste mindre nasjon, den irske. — Dets „prinsipp“ har herunder vært uttrykt i slagordet for dets politikk: „Right or wrong, — my Country.“ *Det vil si at England bryter ethvert hensyn til prinsipper for rett, når det gjelder å hevde sine interesser. Men å bryte rettsprinsipper for å hevde sine interesser betyr å øve „brutal vold“.* — Der er eksempler på at stater har kjempet for ideer, — både Grekenlands, Tysklands, Frankrikes og Sveriges historie forteller sådanne eksempler. England hører ikke med blandt sådanne stater. Formålet for dets politikk har hatt mer „praktisk“ karakter med en underklang av et verdifullt metall. Derimot har dets historie neppe noget blad som ikke forteller om dets kamper *mot* andres frihet og *for* dets egen vold over andre nasjoner. Især ved hjelp av fremmede tropper. — For å nå dette mål å „dominere kontinentet ved brutal vold“, har England brukt det middel å fastholde voldstilstand — lovløshet — på havet og selv sikre sig forrangene der som den sterkeste røver. Derved har det hatt kvelertak på alle andre stater. Dets kamper har derefter vært rettet mot enhver stat som søkte å befri Europa fra dette britiske kvelertak på andre nasjoners frihet, enten denne stat hette Nederland, Frankrike eller Tyskland.

Dette vilde den britiske marineminister, Duff Cooper, uten vanskelighet kunne lese ut av Englands historie og især av den britiske marines. Det kan vi andre også. Og marineministerens og senere andre britiske politikeres tale om Englands „kamp mot enhver stat som vil dominere Europa“, er for andre enn britiske ører bevis for at britisk politikk fremdeles er ikke bare den ubotferdige røvers, men også den uforbederlige hyklers. Den synes også å vise at der ikke går nogen vei for Europas folk utover denne voldstilgang til en rettsordning uten gjennem Englands nederlag. —

I en tale den 26. september 1938 erklærte Hitler at ordningen av Sudetertyskland betydde den siste fordring på territorier han stilte i Europa.

Opgjøret med Tsjekkoslovakia den 15. mars 1939 er av mange oppfattet som brudd på denne erklæring. — Den opfatning er uriktig og må skyldes at man ikke kjenner begivenhetene. Det var den selvfølgelige forutsetning for München-avtalen som for andre avtaler at der for fremtiden skulle bestå fredelige forhold mellom partene. Altså at England og Tsjekkoslovakia ikke skulle forberede en felles krig mot Tyskland før ved gunstig leilighet å slå freden over ende. Men allerede det krigslå som England bevilget

Tsjekkoslovakia straks etter — for å anvendes til krigsrustninger — viste hvilke planer de to hadde. En avtale som således i sine forutsetninger brytes av den ene part, er selvsagt ikke forbindende for den annen part. Tyskland har ikke ved Müncheneravtalen forpliktet sig til å se stilltiende til at Tsjekkoslovakia blev en økende krigsfare. Heller ikke til å avvise en opfordring fra Slovakia og Tsjekkias president om å opheve krigsfaren ved å overta protektorat der.

Det er begge disse begivenheter som her har hendt. De historiske kjensgjerninger som gikk forut for ordningen med Tsjekkoslovakia den 15. mars 1939 er i sammentrukket form disse:

Der var i Tsjekkoslovakia en militærrevolt under utvikling på bolsjevikisk grunnlag og med støtte fra Moskva. Den var ledet av et par tsjekkiske generaler. Den 10. mars besluttet Tsjekkoslovakias president — visstnok under trykket fra disse kretser — å avskjedige Slovakiaas premierminister, dr. Tiso. Det hadde han ikke nogen rett til. Slovakiaas nabsjonalforsamling nektet enstemmig å godta avskjedigelsen og overdrog styret til dr. Tiso. Tsjekkiske tropper rykket inn i Slovakia, den tsjekkiske general erklærte krigstilstand og besatte Pressburg og mishandlet tyskerne der. Slovakiaas ledere, dr. Tiso og Durcansky, reiste da den 13. mars til Berlin og bad om hjelp mot Tsjekkia. Den 14. mars kom Tsjekkias president, dr. Hacha, også til Berlin (kl. 10,40 om aftenen) sammen med utenriksministeren dr. Chvalkowsky, legasjonssekretær dr. Moravek og kansellisekretær, dr. Kliment. De fremstilte faren for en krig med Slovakia og revolusjon i Tsjekkia under ledelse av militær som stod i nær forbindelse med Moskvas verdensrevolusjonsplan. Den var nu forspilt i Spania, skulde gjenoptas i Tsjekkia, og spre sig videre og vekke internasjonale forviklinger som den spanske ikke hadde gjennemført. - Planen syntes ikke å være fremmed for London, hvorfra Tsjekkia hadde fått lån som blev anvendt til krigsrustning. — Disse begivenheter og anmodninger var grunnlaget for Tysklands nye ordning med Tsjekkia og Slovakia. I begge anså statsmaktene selv og et flertall av borgere en slik ordning som en redning fra lignende ulykker som i Spania, og anmodet derfor gjennem statenes øverste styremakter Berlin om ordningen.

De revolusjonære tsjekkiske ledere, 11 personer, flyktet i flyvemaskin — ikke til Moskva — men til London. Der har man ikke meddelt deres navn, men det fortelles at der skulde være to generaler blandt dem. Forbindelsen med Moskva antydes av at Tsjekkoslovakias militærattaché, oberst Faresky, straks blev ansatt som aktiv officer i den røde arme. Det oplyses den 20. mars 1939 i det polske blad „Express Poranny“.

Tsjekkoslovakias statspresident erklærte i en radiotale den 16. mars til det tsjekkiske folk, altså umiddelbart etter ordningen, at „det var i den ellevte time han henvendte sig til Hitler“. Jfr. bl. a. meddelelser av

den tidligere kommunist Karl I. Albrecht i en artikkel i Göteborg Stifts-tidning den 4. april 1939: Det tsjekkiske folkets „ohyggliga öde”, undertegnet Nils von Bahr og følgende kommunike som ble offentliggjort i Berlin den 15. mai 1939:

„Føreren tok idag mot den tsjekkoslovakiske president, dr. Hacha, og den tsjekkiske utenriksminister, dr. Chvalkovsky, i nærvær av rikets utenriksminister von Ribbentrop etter anmodning av de tsjekkiske statsmenn. Den alvorlige situasjon som var opstått ved begivenhetene i det tidligere tsjekkoslovakiske statsområde blev drøftet i full åpenhet. På begge sider blev den overbevisning bragt til uttrykk i gjensidig forståelse at det måtte være formålet for alle deres bestrebeler å sikre orden og fred i denne del av Central-Europa. Tsjekkoslovakias president erklærte at han for å nå dette mål og en endelig ordning, tillitsfullt vilde betro det tsjekkiske folks skjebne i det tyske rikes førers og kanslers hender.

Føreren antok denne erklæring.”

Den fremstilling at ordningen mellom Tyskland og de to stater er blitt truffet ved et tysk overfall, er således objektivt usann og ledd i den propaganda som sikter på å skape krigsopinion mot Tyskland. Hensikten dermed kommer grelt frem i næste trin av utviklingen: da Vestmaktenes siste påregnede kampfelle på Tysklands østfront blev offer for deres krigspolitikk.

Polen. Folkenes historie viser tragedier like så visst som individenes levnetsløp gjør det. Det er en grunnlov for menneskenes skjebner, erkjent fra tusener år tilbake, at menneskene selv skal være den ledende makt, de skal kjempe sig frem til seier eller lide under følgene av sine misgrep.

Men det ophever ikke tilskuernes medfølelse med den som lider at han selv var ulykkens årsak.

Polens skjebne bringer disse skjebnelover atter frem for tanken. Dets historie forteller om et folk med flere sympatiske egenskaper, men også uten evne til å dømme nøktern om virkeligheten, samle seg om det store mål å organisere et folk til enighet innad i en stat og begrense sine ønsker utad.

Så har det innad vært utsuget av et leveystent aristokrati og griske spekulanter, og utad vært bytte for stater som hadde mer langsiktige og velberegnende formål.

Polen spillet en viktig rolle i den samme plan som Vestmaktene fulgte før Verdenskrigen, under den og ved dens opgjør.

I 1913 var de klar over at tiden for krigens åpning nærmet sig, og at der nu kunde treffes nærmere avtale om fordelingen av det bytte man regnet med å få. Den blev da, som før nevnt, drøftet i Petersburg i 1913. I den omordning av Europas kart som herunder blev besluttet, var det et viktig ledd å få opløst både Østerrike-Ungarn og Tyskland i små stater. Med selvfølelse betraktet de eldre stater, Frankrike og England, det tyske

rike fra 1871 på en noget lignende måte som aristokraten ser på opkomlingen. Fremfor alt skulde de ha sig frabedt at denne stat gjorde sig gjeldende som en stor makt som stilte selvstendige krav om havets frihet og ellers bygde sig en flåte. I 1914 påbegynte man så gjennemførelsen av planen. I 1917 blev formålet atter drøftet og avtale atter inngått: Russland skulde ha helt frie hender til å flytte sine grenser vestover, nærmere Berlin Til gjengjeld skulde Frankrike og England ha tilsvarende fullstendig frie hender overfor Tyskland fra dets vestside — mot Rhinen. Denne avtale blev truffet den 11. mars 1917 mellem Frankrike og Russland. På sitt forberedende stadium, 12. februar 1917, blev den meddelt England i avskrift. Den 17. desember 1917 erklærte den engelske premierminister, Balfour, at England aldri hadde gitt sin tilslutning til planen, „aldri ønsket og aldri opmuntret den". Det benektes altså ikke at England har kjent planen, påståes heller ikke at det har motsatt sig den. Det har villet avvente begivenhetenes utvikling for å ta stilling derefter.

Frankriket regnet på det tidspunkt fremdeles med fordelen av å ha Russland som mektig kampfelle mot Central-Europa, om det skulde trenges.

Efter denne flan har tanken på et selvstendig Polen overhodet ikke vært oppe. Meningen var at det skulde slukes helt av Bussland som var medlem av Ententen. Tanken på et selvstendig Polen dukket op i den praktiske politikk først etterat bolsjevikene hadde slått det tsaristiske Bussland i stykker, og Vestmaktenes håp om en kampfelle der mot Tyskland således måtte strykes. — Avtalen mellom Frankrike og Russland (etter meddelelsen til England) av 11. mars 1917 fant sted herved 2 måneder etter at Wilson (22. januar 1917) hadde talt om at der måtte oprettes et „enet, uavhengig og selvstendig Polen". Den 12. januar 1917 hadde Ententen avslått Centralmaktenes fredsforslag, i tillit til hemmelig vink fra Wilson om at U. S. A. snart ville komme til å delta i krigen. Her hadde Ententen erklært sig for folkenes selvbestemmelsesrett" etter Wilsons ønske. Disse offisielle erklæringer av Ententemaktene var altså ikke til hinder for de hemmelige avtaler mellom dem av motsatt innhold.

Polen ble således oprettet av seierstatene i Versailles samtidig med Tsjekkoslovakia som en erstatning for den forbundsfelte Vestmaktene tapte i Russland. Det blev oprettet ikke i sin egen interesse, ikke på grunn av noget nasjonalitets-prinsipp, men i Vestmaktenes interesse for at disse skulde ha kampfeller der i påkommende tilfelle: En fortsettelse av den politikk som især England har fulgt i århundrer, å sikre sig andre staters kamptropper for dets kriger.

Derefter blev da også Polens grenser trukket i Versailles. Nasjonalitets-hensyn spilte herved praktisk talt ingen rolle, ikke engang som et brukbart

påskudd: Der blev trukket inn i staten omtrent 7 millioner ukrainere, henved 2 millioner hvite-russer, opimot 2 millioner tysker, adskillig hundre tusener litauer, tsjekker, foruten at der var over 3 millioner jøder. Det var samme system hvorefter Tsjekkoslovakia fikk $3\frac{1}{2}$ million tyskere innenfor sine grenser. Polen fikk en „korridor“ til Østersjøen — av helt unødig bredde — og Tyskland blev derved splittet i to deler. Det er ikke lett å innse at det skulde være mer påkrevd for Polen å ha en selvstendig korridor til havet enn for Tyskland å ha en korridor mellom sine enkelte deler. Ungarn, Tsjekkoslovakia, Sveits og Luxemburg har ingen annen adgang til havet enn den som fornuftige avtaler med andre stater åpner dem.

Ved disse ordninger blev der skapt et motsetningsforhold mellom Tyskland og Polen likesom mellom Tyskland og Tsjekkoslovakia.

Under Versailles-forhandlingene erklærte den tyske delegasjon den 28. mai 1919: „*Ved den ordning av landegrenser i øst som tenkes truffet, blir mer og mindre store deler av preussiske provinser i Øst- og Vest-Preussen, Pommern, Posen og Schlesia tildelt Polen. - - Uten hensyn til befolkningsforhold blir tallrike tyske byer, vidstrakte tyske landstrekninger tilstått Polen bare for at Polen skal få gunstige militære grenser mot Tyskland eller viktige jernbane-knutepunkter. - - Strekninger som i flere århundrer har vært løst fra Polen, eller hvor det overhodet aldri har hatt styret, blir nu tilkjent det. - - En sådan ordning vilde også stride mot Wilsons grunnsetning at man ved opgjør av nasjonale spørsmål, må undgå å skape nye grunner for twist og fiendtlighet eller å forevige sådanne nuværende grunner som kan formodes med tiden å forstyrre Europas fred og dermed verdens.*“

Der blev ikke tatt hensyn til delegasjonens innvendinger. Man får det inntrykk at de hensyn som fra den ene side blev fremført som *innvendinger* mot ordningen, fra den annen side nettop var *grunnen* til at den blev truffet. Det gjelder her som ved så mange andre punkter i traktaten. Nogen annen forklaring enn den foreligger ikke.

Urimeligheten og urettferdigheten av denne ordning var så klar at både Wilson, Li. George, Balfour og general Smuts talte ivrig mot den. General Smuts erklærte den 30. mai 1919 i et brev til Wilson: „Hvis der ikke gjøres vesentlige forandringer i traktaten, vil denne fred kunne komme til å bety en større ulykke for verden enn krigen har vært.“ Clemenceau og Polens representanter fikk presset ordningen igjennem — tildels ved usanne foregivender.

Senere har over hundre politikere og journalistiske autoriteter fra Entente-statene eller deres forbundsfaller selv fremholdt at stillingen var uholdbar.. Der kan henvises herom til en brosjiyre, „Warum handelt es sich in Danzig?“, utgitt i Danzig 1939, og til Margarete Gartner: „Zeugnisse der Wahrheit“, Berlin 1939.

Vi kan altså formodentlig gå ut fra som utvilsomt at den ordning Vest-

maktene oprettet på Tysklands østside, ikke var rettferdig når der ved rettferdighet menes „likhet for loven”. Videre at det heller ikke var hensikten å være rettferdig, men at hensikten tvert om var å skape et motsetningsforhold mellom Tyskland og disse nye stater for ved passe leilighet å sikre Vestmaktene kampfeller fra øst mot Tyskland, mens de selv angrep fra vest. Dermed ville det etter være drevet inn i en to-front krig med dens farlighet for Tyskland og store fordeler for dets motstandere.

Det er i hvert fall hinsides enhver tvil at slik måtte Tyskland oppfatte hensikten med denne ordning. Og det har sin selvstendige betydning. Man bør naturligvis tro det beste om sin næste. Men det er forsiktigere å forberede sig på det verste. Og derunder har menneskenes handlinger så langt større verdi som bevis for hvad man må være forberedt på, enn deres ord. Efter erfaringene fra verdenskrigen har Tyskland derfor med grunn måttet gjøre sig følgende tanker:

1. Er det Vestmaktenes hensikt å fortsette den krigspolitikk som førte til krigen i 1914 og til Versaillestraktaten?
2. Hvis de forandrer den, kan vi håpe på en fredelig ordning med dem.
3. Vi — Tyskland — vil derfor tone klart flagg for vårt vedkommende:
 - a) Vi erklærer at vi godtar de nuværende grenser mot vest som gyldig for alle tider, for således å få et grunnlag for et vennskapelig forhold.
 - b) Vi er rede til å avruste eller nedruste så langt som de andre.
 - c) Vi vil derefter godta rettslig opgjør av alle twistigheter. Dermed er da ryddet bort enhver grunn for Vestmaktene til å vente en krig fra vår side. En ny krig kan da bare opstå som angrep fra dem på oss. Hvis de ikke vil angripe oss, er altså enhver krig mellom oss for fremtiden falt bort.
4. Hvis de omvendt ikke vil gå med på å rydde bort disse fiendtligheter mot oss, må meningen være den at de vil fortsette den samme politikk mot oss som førte til Verdenskrigen og Versailles-freden.
5. Polen er prøvesten derpå.

Slik har tysk politikk måttet se stillingen an etter de kjensgjerninger som foreligger.

Vi skal ta et overblikk over de begivenheter som etter har fremkalt krig. —

Det motsetningsforhold mellom Polen og Tyskland som Vestmaktene regnet med, blev opnådd. Hvorledes polakkene har oppfattet sin opgave som herskerfolket, kan sees av tallrike beretninger i de forløpne år fra nøytrale korrespondenter. Her skal bare citeres et par hvis troverdighet forhøies av at deres politiske interesser går i motsatt retning.

Redaktøren av det svenske marxistblad „Ny "Dag", A. J. Småland, skrev den 1. juli 1938: „Så vel de nasjonale minoriteter som flertallet av polakker lider under den blodigste undertrykkelse. - - -

I Vest-Ukraine har polske militære siden 1920 utøvd en fryktelig terror, foruten at de har røvet og plyndret dets byer som i fiendeland. Tusenvis av bondegårder er lagt i aske, mens innvånerne i hopetall er myrdet eller slått til krøplinger.

I 1932—33 tiltok regeringens blodige straffe-ekspedisjoner mot den store ukrainske minoritet i slikt omfang at bøndene i flokkevis trakk sig tilbake i vanskelig tilgjengelig kratt og skogene, hvor de måtte gjennemgå fryktelige lidelser, da deres tilholdssted var utsatt for stadig angrep fra det polske politi og militære."

Og den 6. oktober 1938: „I tyve år er de mange nasjonale minoriteteters krav om selvbestemmelsesrett av den polske stat besvart med militære straffeekspedisjoner og massemord på bønder og arbeidere. Det faktum at den store tyske minoriteten i Polen behandles fullstendig vilkårlig, genererer ikke det gode forhold mellom Hitler og hans våbendrager Beck. To tredjedeler av den jord som i de tyske landskaper Posen og Vest-Preussen gjennem myndighetene er solgt på tvangsausksjon, er tatt fra tyske jordeiere ... I grensetraktene er avskjediget tusenvis av tyske arbeidere som i årtier har arbeidet i de gruber som nu tilhører Polen. Tusenvis av dem som i lang tid har levd i Polen, er utvist uten at Hitler har rørt en finger. Becks regjering har også latt myndighetene stenge et stort antall tyske skoler, til og med private, således at tusenvis av tyske barn ikke har nogen mulighet for undervisning på sitt morsmål. Målet er å stenge samtlige tyske skoler og helt polonisere den tyske minoritet. Hitler har heller aldri med ett ord antydet at han vil hjelpe Polens 1 200 000 tyskere til selvbestemmelsesrett.“ Citert etter „Den Svenske“ 13. september 1939.

Her bebreides Tyskland således at det ikke har vært interessert *nok* for tyskere i Polen i disse 20 år. —

Og den tsjekkiske forfatter Jareslov Voska skriver i en bok: „Polen, folkenes fengsel“ i 1933: *Bare strategiske grunner har ledet Ententen til å skape en polsk korridor. Det er rimelig nok at tyskerne anser den polske korridoren som en foreløpig ordning — en voldsordning som ikke har noget sidestykke i Europa etter krigen. De kan ikke rolig se på den utryddelseskamp som det polske styre fører mot befolkningen der.* —

Som tskjekker vilde han ikke ha kunnet skrive slik hvis forholdet ikke var almenkjent.

Det er selvsagt umulig for en utenforstående å opgjøre sig nogen egen mening om hvor riktige disse påstander om polsk terror er. Derimot kan det ikke være nogen tvil om at der ikke har rådet gode tilstander. Det meddeles nemlig fra begge sider — både fra polsk og tysk. Således i Hitlers note til England av 23. og 29. august 1939: (Til alt annet) „kommer himmelropende barbariske mishandlinger og andre forfølgelser av den store tyske folkegruppe i Polen, med drap av mange tyskere som levde der“

eller til deres forjagelse under de grusomste ledsagende omstendigheter." — For påliteligheten herav taler den kjensgjerning at Tyskland i sin note den 29. august (skriftlig 31. august, punkt 13) selv foreslo at de gjensidige klager skulde undersøkes av en internasjonal kommisjon. Lenger kan man for tiden ikke komme. — Og engelsk hvitbok nr. 8 (1939) note 8 melder fra Polen om tysk sabotasje. —

Det er da på det rene at den ordning som var opprettet ved Versailles-traktaten mellom Tyskland og Polen, både i sig selv var en urettferdighet av utfordrende karakter, og visstnok også at den førte til oprørende og uutholdelige tilstander.

Spørsmålet er da først og fremst hvem der hadde *makt* til å rette på denne tilstand. Dernæst om de som kunde det, også opfylte denne plikt. Hvis de ikke gjorde det, blir spørsmålet hvorfor de undlot det.

Makt til å rette på stillingen hadde England—Frankrike og Polen selv. Derom ingen tvil.

Hvis Polen skulde ha satt sig mot de andres råd om å gå med på en rimelig ordning, vilde de ha hatt trykkmidler nok til rådighet. De hadde slike midler både i sin stilling som kreditorstater i forhold til Polen og ved å erklære at de ikke kunde støtte Polen, hvis dets steilhet førte til konflikt med Tyskland.

Vestmaktene har ikke benyttet sig av denne makt over Polen. Den tilstand som i sig selv var en urettferdighet og i åpen strid med de prinsipper Vestmaktene selv hadde proklamert for fredsordningen med Tyskland, den lot de bestå uforandret i 20 år. De oprettholdt den tross de blodige forurettelser den førte til og tross tallrike opfordringer fra de nærmest interesserte parter, Danzig og Tyskland, om en forandring. England var utvilsomt raskere til i sin tid å gripe inn i Alexandria mot nogen uroligheter der „for å opprette orden", og dermed få fast fot i Egypt. —

Tyskland har på sin side gjort en rekke selvstendige forsøk på å få en rimelig „modus vivendi" mellom de to stater istand. Det er ikke mulig å komme fra den kjensgjerning at Tyskland hadde bestrebt sig for et rettferdig opgjør med Polen *uten krig*.

I sin tale den 28. april 1939 meddeler Hitler: „Jeg har, som før fremhevet, alltid innsett at det var nødvendig for denne stat (Polen) å få adgang til havet, og jeg har handlet derefter. Men jeg anså det også for nødvendig å gjøre det klart for Warszawa-regjeringen at likesom Polen ønsker adgang til havet, så behøver Tyskland adgang til sin provins i øst. Jeg har nu latt fremlegge følgende forslag for den polske regjering:

1. *Danzig gjenforenes med riket, men som fristat.*
2. *Tyskland får en landevei og en jernbane gjennem korridoren med fri rådighet og samme eksterterritorial rett for Tyskland som Polens korridor har.*

Til gjengjeld er Tyskland rede til å:

1. *erkjenne alle Polens økonomiske rettigheter i Danzig,*
2. *tilstå Polen en frihavn i Danzig av den størrelse Polen selv bestemmer, og med fullkommen fri adgang.*
3. *erkjenne ellers de nuværende grenser mellom Tyskland, og godta dem som definitive.*
4. *slutte en ikke-angrepsparkt med Polen for 25 år,*
5. *la Polen og Ungarn ved siden av Tyskland delta i garantien for den slovakiske stats uavhengighet, og således avstå fra alt som kunde innebære et ensidig tysk hegemoni der.*

Den polske regjering har avslått mitt forslag og bare erklært sig rede til 1) å forhandle om en omordning av bestemmelsen om folkeforbunds-kommisjonen, 2) drøfte lettelsr for kommunikasjoner tvers gjennem korridoren.

Jeg har opriktig beklaget den holdning som den polske regjering har inntatt, og som er uforståelig for mig. Men dette er ikke det avgjørende, — det verste er at Polen nu — likesom Tsjekkoslovakia for et år siden — anser det for nødvendig å innkalte tropper, ledet av en forløiet verdens-agitasjon, enskjønt Tyskland på sin side ikke har innkalt en mann, og ikke har hatt den fjerneste tanke på å angripe Polen på noget vis."

Forholdet mellom Tyskland og Polen har vært fredelig så lenge de to stater fikk opgjøre sine anliggender uten innblanding av Vestmaktene. Således under Pilsudskis presidentskap. I 1934 inngikk de to stater en ikke-angrepsparkt for 10 år. Polens ledelse var ganske visst påvirket av forbindelsen med Frankrike og England. Oprustningen ble finansiert av Frankrike. Men inntil midten av mars 1939 var der intet tegn på at tvistigheter mellom statene ikke skulle kunne avgjøres fremdeles i like fredelige former. Det var først etter ordningen i Tsjekkoslovakia at en ny stemning fikk større politisk utslag i Polen. Og denne utgikk ikke fra Polen selv. Da Tsjekkoslovakia var ophørt å kunne tjene som brikke i et krigsspill for Vestmaktenes interesser, forandret forholdet i Polen sig. Denne forandring blev i Polen selv angitt som fremkalt av Vestmaktene. Således skriver en kjent og ansett forfatter, Theo Findahl, i en korrespondanse til „Aftenposten“ den 11. april 1939 fra Warszawa i anledning av at der den 25. mars 1939 endog var mobilisert der: „Hvad kunde ikke da verden vente sig? Ungarn som tysk protektorat! Besettelse av Danzig! Korridorens innlemmelse i det tyske rike! Ultimatum til Romania! — Intet av dette er faktisk skjedd, men rykter om dette har lynt gjennem all verdens aviser — især fra London. Meldingen i en engelsk avis om

ultimatum til Romania — senere dementert fra Bukarest — var den direkte årsak til mobiliseringen (i Polen).

Tsjekkoslovakia hadde drevet intens tyskfiendtlig agitasjon, noget Polen ikke har syslet med. Hele krisen har sin oprinnelse i Vest-Europa, ikke her, sier man til mig her i Warszawa. Den har greppt publikum, avisleserne meget sterkere enn offisielle kretser. — De antityske demonstrasjoner ved grev Cianos Warszawa-besøk var satt i scene fra utenlandsk (fransk) hold, har polske aviser senere oplyst.

- - - -

Truselen om tysk overfall — ekte eller innbilt — har i hvert fall gitt utlösning for stor patriotisk stemning, skutt fart i milliardlånet til luftforsvaret, gitt Warszawa en sterk følelse av å spille en rolle i verdenspolitikken." Korrespondenten meddeler å ha hatt møte med pressechefen i Utenriksdepartementet i Warszawa. Hans oplysninger bekreftes av mange andre.

Efterat ordningen mellem Tyskland og Tsjekkoslovakia var opprettet den 15. 3. 1939, øket spenningen mellom Polen og Tyskland fra dag til dag. Og grunnen var enkel nok:

Vestmaktenes planer om Tysklands østgrense var gått i stykker. De hadde nu ikke lenger de hjelpetropper mot Tyskland i den tsjekkiske hær som var påregnet, og som hadde kostet dem mangfoldige millioner kroner. Den siste støtte de hadde tilbake var Polen. Det gjaldt altså å sikre sig denne kampfelle så ettertrykkelig at der ikke opstod nogen risiko også der. En sådan risiko kunde her som ellers melde sig i to former: Ved *makt-skranker* og ved rettsordning.

Vestmaktenes politikk i fra midten av mars til 1. september 1939 overfor Tyskland og Polen har i hovedtrekk vært denne:

1. De har ikke selv rettet på nogen av de urettferdigheter som de selv hadde fremkalt i forholdet mellom de to stater ved Versailles-traktaten, enskjønt de så følgene av sine anordninger.

2. De har heller ikke forhindret de økende antall terror forbrytelser som blev øvd mot tyskere i Polen.

3. De har heller ikke hindret de krigstrusler mot Tyskland som utgikk fra Polen og som fikk utslag i polsk mobilisasjon den 25. mars 1939 og etter igjen den 30. august til tider, da der fra tysk side ikke var truffet nogen tilsvarende forføining eller gitt grunn til nogen frykt for slikt, men tvert om var fremsatt forslag til rettferdig opgjør.

4. De har heller ikke fulgt disse anmodninger fra Tyskland om å få opprettet en fredelig ordning mellom Tyskland og Polen og mellom dem selv og Tyskland.

5. Derimot har de selv fremkalt polsk terror mot tyskerne og den polske mobilisasjon i mars ved at der fra London ble spredt ut usannferdige rykter

om tyske planer eller endog om ultimatumer mot forskjellige stater, — som Romania, Ungarn, Polen og således egget til krigsstemning mot Tyskland.

6. De støttet også direkte polsk krigspolitikk og på 3-dobbelt vis:

a) England rustet opp som aldri før. Det innførte almindelig verneplikt for visse årsklasser og brøt dermed sine tradisjoner og sterke ønsker i folket. Det forberedte sig utvetydig for en angrepsskrig. Frankrike rustet likeledes op.

b) De gav Polen sin „garanti“-erklæring for støtte hvis det kom i krig (underforstått: mot Tyskland) og uten hensyn til hvad grunn Polen måtte ha til den. Det vil altså si at England — det gikk i spissen hermed — gav en annen stat, Polen, carte blanche til å bestemme om England skulde gå til krig. — Såvidt bekjent er en slik avtale i den internasjonale politikk enestående. Den tyder på at vedkommende stat må ha hatt sterke interesser av å få en krig i stand. —

c) Dernæst gikk England ivrig i gang med å hverve forbundsfaller for den eventuelle krig mot Tyskland. Og da engelsk kapital ved sådanne avtaler pleier å stå til forføining i stor utstrekning og å spille en betydelig rolle, hadde Polen all rett til å regne med at stat etter stat vilde innordne sig i denne britisk-franske «fredsfront». Tyrkia kom snart med, i Sovjetunionen blev der arbeidet ivrig — uten «ideologiske hindringer» i demokratiske hensyn, etter hvad England selv forsikret den 81. mars, — U. S. A. blev bearbeidet planmessig. Det mektige apparat som verdenspressen betyr, gikk igang med en forløiet agitasjon mot Tyskland.

Denne «fredsfront» vilde altså ha den oppgave å sikre Polen fordelene av den tilstand som nu bestod, uten hensyn til folkets vilje, men den skulde også utvide dem uten sådanne hensyn. Polen kunde gå ut fra at en krig vilde åpne det strålende muligheter for en stormakts-stilling på Tysklands bekostning. — Slike forventninger, blev også vakt i Polen, det blev etterhånden rent svimmel. Det første utslag av dets nye maktfølelse var dets avslag 26. 3. 1939 av den overordentlig gunstige opfordring til minnelig opgjør, Hitler fremsatte i mars.

Dagen før mobiliserte Polen (den 25. mars). Pressen drøftet åpenlyst hvilke utvidelser av sitt landområde Polen måtte forlange, — det blev etterhånden mer og mer. Og det blev flere og flere blader om kravene, ansette blader, og stadig hyppigere artikler. Og ikke bare pressen — videnskapsmenn og militære utgav skrifter som skulde bevise Polens rett til de ønskede egne. Karter blev utarbeidet med de grenser som Polen ventet å få. Og disse dokumenter blev utgitt på offentlig bekostning og med anmerkninger om å være utarbeidet etter offentlig statistikk og opgifter. — Ja, et medlem av selve den polske regjering, Koscielowsky, erklærte den 5. juni 1939 i en tale ved avsløring av et monument for Pilzudsky, at „Polen i en kommende krig måtte kjempe til det hadde vunnet tilbake alle oprinnelig polske områder — de burde for lengst ha vært tatt“.

Disse områder som altså etter polsk opfatning burde tilhøre det, omfatter etter karter eller avhandlinger hele Øst-Preussen, Danzig og Vest-Preussen, Pommern med øer — Bugen, Usedom og Wollin — Schlesia, østlig del av Sachsen og Brandenburg med byene Stettin, Leipzig og Dresden, Mecklenburg inntil Hamburg. De polske planer gikk over tusen år tilbake og tok herunder også områder med som aldri har vært polske. Oder er her blitt en polsk elv.

Stabschef oberst Wenda erklærte likefrem i en tale, at Polen måtte gjøre *ero bringer*, dets mål var ikke bare å forsvere sig. —

Dets avslag i mars på Hitlers tilbud om en varig fredsordning mot at Tyskland fikk Danzig tilbake og en vei- og jernbane-korridor gjennem Korridoren, og avslaget igjen på etter et nytt forslag om mindelig ordning den 29. august, kan vanskelig forklares anderledes. Begge forslag gikk ut på konsekvent å gjennemføre folkerettlig anerkjente prinsipper. Det av 29. august opstilte krav om folkeavstemning i „Korridoren“ med en korridor gjennem den for den tapende part, og Danzigs forening med Tyskland etter dets klare ønske. Byen Gdynia skulde vedbli å være helt polsk.

Begge de viktigste tyske forslag — av mars og nu av 29. august — inneholdt således en så stor imøtekomenhet fra tysk side at det neppe er mulig å finne nogen undskyldning for at de blev avvist.

Og i samme grad blottstiller de både England og Polen. For i samme grad er det klart at *Polen bare med sikte på en krig og i tillit til Vestmaktene og „Fredsfronten“s hjelp i denne krig, har kunnet ta et sådant avisende standpunkt*.

Det har da også både Vestmaktene og Polen innsett. England har derfor, som toneangivende, fremført undskyldninger som skal bevise at det er uten ansvar for Polens avslag i mars: I en tale den 11. juli 1939 erklærte Chamberlain, at England ikke ved sin garanti kunde ha egget Polen til å avslå Tyskland forslag om et mindelig opgjør på rettferdige prinsipper: Polen hadde meddelt sitt avslag den 26. mars, men England hadde først den 31. mars gitt Polen offisielt sin garanti ved krig mot Tyskland, altså 5 dager senere. Dets garanti skulde altså ikke ha styrket Polen til den avisende holdning. Men Chamberlains fremstilling er uriktig:

Hans utenriksminister, Halifax, meddelte allerede den 20. mars — altså 6 dager før Polens avslag — i overhuset at „den britiske regjering 2 dager forut hadde besluttet å danne en liga — en „fredsfront“ — av de stater som var villig til å gjøre samlet motstand mot angrep“ (les: hindre Tyskland fra å få ophevd Versailles-traktatens rettskrenkelser).

Denne innbydelse var straks sendt Polen gjennem den britiske gesandt. Polen visste altså om Englands støtte, det regnet med hele denne „liga av stater“ under Englands og Frankrikes ledelse, da det den 26 mars avslo Tysklands opfordring til en rettferdig ordning og den 25. mars gikk til mobilisasjon.

I denne „liga“ hadde Polen grunn til å håpe på at også Sovjetunionen vilde delta. Innledningen hertil var allerede gjort i begynnelsen av mars, da Chamberlain avla et selskapelig besøk i Sovjet-unionens ambassade i London — visstnok det første av nogen engelsk premierminister siden den russiske revolusjon. Kort etter erklærte den russiske ambassadør, Maiski, at „krig eller fred avhang av forholdet mellom London og Moskva“. Forhandlingene mellom London og Moskva om disse spørsmål begynte så straks etter og var igang da Polen avslo Tysklands forslag.

At Polen heller ikke antok det tyske fredsforslag av 29. august, forklares fra engelsk side så, at Polen ikke har fått tilbuddet i skriftlig utformning innen fristens utløp — det blev skriftlig avlevert først den 31. august.

Vi skal se på de offentligjorte meddelelser om begivenhetenes forløp både fra engelsk og fra tysk side, og gi en oversikt over dem således som de må være på det rene etter disse oplysninger.

Den 4. august 1939 avleverte Polen to noter i Danzig i anledning av visse anordninger Danzig angivelig skulde ha truffet om polske tollfunksjonærer der. Disse noter var holdt i en ultimativ form — der sattes en frist for svar innen kl. 18 dagen etter, altså 5. august, og Polen truet med „retorsjon“.

Danzig erklærte anklagene for grunnløse.

Situasjonen var på forhånd spent og utviklet sig derefter mer og mer i samme retning, med stigende antall terrorhandlinger og grense-krenkelser. I en erklæring den 25. august kl. 13,30 fra Hitler til den britiske sendemann, heter det således:

1) „De polske provokasjoner er blitt uutholdelige, uansett hvem der bærer ansvaret for dem. Når den polske regjering benekter sitt ansvar, viser det bare at den ikke lenger selv besidder innflytelse over sine militære underorganer. I siste natt (altså 24.—25. aug.) er igjen 21 nye grensestridigheter inntruffet, mens man fra tysk side har bevart den største disiplin. Alle disse stridigheter er fremkalt fra polsk side. Dessuten blev også rutefly beskutt. Når den polske regjering erklærer ikke å ha ansvaret for disse krenkelser, beviser det bare at det ikke er mulig for den å holde sine folk i tømme.“

2) Tyskland er under alle omstendigheter besluttet på å gjøre ende på disse makedoniske tilstander ved sin østgrense, og det ikke bare av hensyn til ro og orden der, men også i den europeiskefreds interesse. —

3) Problemene Danzig og korridoren må løses - - -. Den britiske ministerpresident har holdt en tale, - - hvorav en blodig og uoverskuelig krig mellom Tyskland og England kan oppstå.“ —

«Føreren er rede til å treffe avtaler med England, hvorefter Tyskland ikke alene garanterer det britiske verdensrike, men også sikrer det tysk

hjelp — om nødvendig ---. Likeså til å akseptere en fornuftig begrensning av rustningene, svarende til den nye stilling . Endelig erklærer føreren atter at han ikke har interesse av noget problem på tysk vestside — grense-forandring mot vest ligger utenfor enhver tanke i Tysklands politikk, den voll som er opprettet med milliarders omkostninger der, betyr dets endgyldige riksgrense mot vest. —

Hvis den britiske regering vil ta disse tanker under overveielse, kunde det bli til velsignelse for både Tyskland og England. Avviser England dem, opstår krig - - - ."

Den 28. august kl. 22,30 avleverte den britiske sendemann i Berlin et memorandum fra den britiske regering med forslag om direkte forhandlinger mellom Tyskland og Polen. Dagen etter (29de) kl. 18,45 svarte føreren at „*Tyskland like fra høsten 1938 og utover til i mars 1939 hadde forelagt den polske regjering muntlige og skriftlige vennskapelige forslag til løsning av de foreliggende twistemål mellom partene under hensyn til begge sider.*“

I mars måned hadde Polen definitivt avvist alle disse forslag. — Derimot hadde Polen i mars svart med å treffe militære forberedelser som fra da hadde fortsatt i stigende grad og allerede i midten av siste måned — juli — hadde Polen faktisk mobilisert. — Dertil de himmelropende, barbariske mishandlinger av tyskere i Polen.“

„Den tyske riksregjering erklærer dessuaktet å ville akseptere det britiske forslag og tre i direkte forhandlinger med Polen. — *Den regner da med at Polen sender til Berlin nogen som er utstyrt med alle fullmakter og med hans ankomst onsdag den 30. august.*“

Riksregjeringen vil straks utarbeide forslag for en akseptabel løsning, og hvis det er mulig, stille dem også til den britiske regjerings forføining ved den polske underhandlers ankomst." - -

Den 30. august kom der intet bekreftende svar til Berlin fra Polen. Heller ikke fra England. Derimot meddeler engelsk hvitbok nr. 9 at den engelske regjering kl. 6,50 eftersom. (altså 18,50) den 30te har telegrafert til sin sendemann i Berlin, at den engelske regjering „ikke kunde ráde den polske regjering til å gå inn på det tyske forslag“, å la en representant for Polen komme til Berlin for å motta de tyske forslag. Det var en helt „ufornuftig“ fremgangsmåte. Sendemannen måtte „foreslå den tyske regjering å følge den normale forhandlingsmåte og kalle på den polske sendemann når forslagene var utarbeidet, for at han kunde sende dem til Warszawa og opfordre til forslag (derfra) om forhandlingenes gang.“ —

Dette var altså den engelske og den polske regjerings holdning til Tysklands innbydelse om forhandling.

Avslaget trådte imidlertid offentlig frem i en annen form: Samme dag, kl. 24 (12 natt) den 30te, leverte den britiske sendemann i Berlin den tyske utenriksminister en note fra den britiske regering. Her svares at det

„efter den britiske regjerings opfatning er *ugjørlig* å få nogen forbindelse mellem statene (Polen og Tyskland) allerede idag". England har altså hatt betenkeltigheter ved å røbe sitt egentlige standpunkt. —

Englands hvitbok nr. 14 meddeler videre at den tyske utenriksminister ved samme anledning (altså den 30te om aftenen) har hurtig lest op et langt dokument på tysk for den britiske sendemann. Denne har anmodet om å få dokumentet utlevert, men ministeren skal ha avslått anmodningen, fordi det ikke var kommet nogen fullmektig fra Polen den, dag, således som Tyskland dagen forut, altså den 29de, hadde anmodet om. Om ettermiddagen den følgende dag, altså den 31te, har så Polen meddelt den britiske regjering, etter å ha fått underretning om stillingen, at det vilde autorisere sin sendemann i Berlin til å meddele at Polen aksepterte *det britiske forslag om forhandlingene*. Sendemannen (M. Lipski) blev imidlertid ikke mottatt av den tyske utenriksminister før om aftenen den 31te, og kunde ikke da få forbindelse med Warszawa.

Der er her en vesentlig uoverensstemmelse mellem fremstillingene fra tysk side og fra engelsk. Den *engelske* går ut på at Tyskland den 30te om aftenen har avvist spørsmålet om å forhandle videre med Polen — med den begrunnelse at det forgjeves hadde anmodet om at Polen skulde ha gitt en forhandler fullmakt den 30te.

Den *tyske* fremstilling går ut på at Tyskland ikke den 30te har „brutt alle broer" til Polen, men så sent som den 31te om aftenen, altså en dag lengere og *utover den frist som det hadde fastsatt*, har søkt å få forbindelsen oprettholdt. Utenriksministeren har nemlig den 31te om aftenen mottatt den polske sendemann, Lipski, og der *spurt ham om han hadde fullmakt til å forhandle* på Polens vegne om det *tyske* forslag. *Det har han benektet*. Ministeren har dernæst spurt ham, om sendemannen da hadde adgang til å *drøfte* saken med ham. *Det har sendemannen også benektet*. Det er videre på det rene at *Tyskland har ventet til den 31de om aftenen med å foreta nogen aggressive skritt* og har „*ment å ha rett til å regne med at en fullmektig (for Polen) i hvert fall nu, om enn forsinkel, straks vilde bli opnevnt.*" — „For man kan ikke vente av den tyske regjering at den på sin side skulde være rede til, ikke bare å betone sin villighet til å opta slike forhandlinger (med Polen), men også sitte og vente på dem, - og bli holdt oppe med tomme utflukter og intetsigende erklæringer."

„*Således har føreren og den tyske riksregjering i to dager forgjeves ventet få at en befullmektiget polsk forhandler skulde innfinne sig.*" (Tysk hvitbok nr. 15, s. 21.)

Det er endelig på det rene at det *tyske* forslag er *avslått både fra engelsk og fra polsk side*, og både *formelt* og etter sitt *innhold*.

Englands avslag av den *formelle* behandling oplyses i selve den engelske hvitbok nr. 9, og Polens avvisning av den formelle behandling har altså den polske sendemann meddelt den 31te til Tysklands utenriksminister,

som nettop nevnt: — Han hadde ingen fullmakt til å forhandle eller drøfte saken den 31te — altså ennu mindre den 30te — og han meddeler at Polen aksepterte det *engelske* forslag at Polen ikke skulde gi nogen fullmakt til å forhandle, men at Tyskland skulde avlevere noter til den polske gesandt som han skulde sende til Warszawa for så å få svar derfra, o. s. v.

'Reelt, etter sitt innhold, er avslaget også klart. Men det har England ikke oplyst.

Både Polen og England har, som nevnt, søkt å gi sig mine av ikke virkelig å ha kjent innholdet av det tyske forslag av 29de til opgjør med Polen, og av den grunn ikke å ha kunnet ta standpunkt til det.

Der foreligger imidlertid følgende kjensgjerninger som motbeviser den påstand: Efter at Polen den 30te hadde fått meddelelse fra London om det tyske forslag, besluttet og bekjentgjorde Polen almindelig mobilisasjon der den 30. august kl. 17,30, til fremmøte den 31. august. Den polske radio i Warszawa meldte derefter den 31. august kl. 23 (11 aften) om det tyske forslag med dets betingelser, og betegnet det som et „uforskammet forslag“, som „tydelig viste hvor nødvendig den polske regjerings militære forberedelser hadde vært“.

Det britiske blad „Daily Telegraph“ bragte samme dag (31. aug.) den meddelelse at Hitler hadde tilstilt Henderson et siste forslag til ordning. England hadde straks sendt det til Polen, men *Polen hadde funnet at det var uantagelig, og derfor besvart det med å mobilisere*. Da forstod den tyske regjering at alle forhandlinger var nytteløse, og at der ikke var annet å gjøre enn å svare på polakkenes utallige voldsgjerninger og grensekrenkelser med samme mynt. —

Men kort etter forsvant det vedkommende nr. av „Daily Telegraph“ av handelen og blev erstattet av en ekstrautgave, hvori denne artikkel var utelatt. — „Daily Telegraph“ står det britiske utenriksministerium meget nær. Mer: Pariserutgaven av bladet „New York Tribune“, nr. 18 959 meddeler den 31. aug. fra «Associated Press» i Warszawa at „Polen har avslått å sende nogen kommisjon til Berlin for å forhandle om Tysklands forslag i anledning av „korridorspørsmålet“.

Der er således både fra Warszawa, London og Paris meddelelser den 31. aug. om at Polen avslo Tysklands forslag til opgjør. Men det kan ikke ha avslått noget som det selv mente at det ikke kjente tilstrekkelig. Dessuten refererer det altså selve hovedpunktene riktig. Både Polen og England må derfor ha kjent Tysklands forslag om opgjør vedkommende Danzig og Korridoren, de må begge ha vært så klar over dets innhold at de har ment å kunne avslå det. Likeledes må de ha forstått at forslaget var så rimelig at det vilde kompromittere dem om det ble offentlig kjent at de hadde avvist det. Det forklarer at de har søkt å skjule sin avisende holdning bak påstander om at de ikke har kjent forslaget ordentlig. For i England er

til slutt den offentlige mening avgjørende for parlamentets holdning. Det har altså vært nødvendig for regjeringen å markere utad, for offentligheten, samme tilsvynelatende fredsvilje nu som i 1914. —

Der foreligger dessuten et annet, tidligere dokument, som angir Tysklands formål, og som blev levert den britiske sendemann 29. aug. kl. 18,45. Her gis der først en utredning av at forholdet mellom Tyskland og Polen umulig kunde fortsette. Derefter erklæres om de formål Tyskland nu tilstreber, at Tyskland „*aldri har hatt til hensikt ved sine forslag å angripe Polens livsviktige interesser eller å reise spørsmål om Polens uavhengighet som stat*“¹. Dette har Polen og England i hvert fall kjent da de avslo det tyske forslag til Polen om å gi nogen representant fullmakt til å forhandle om opgjør av mellemværendet.

Der melder sig da det spørsmål hvorfor England ikke har godtatt Tysklands forslag, men fremsatt sitt avvikende.

Ved det tyske forslag vilde opgjør av den kritiske situasjon ha kunnet skje straks, — Polens representant skulde ha fullmakt til å slutte en endelig avtale med Tyskland. Som representant kunde selvsagt den polske gesandt optre. Det har den tyske utenriksminister også forutsatt i samtale med ham selv den 31. august. Polen behøvde ikke å sende nogen spesiell representant i anledningen. Og så fortrolig som begge parter nu gjennem 20 år var med opgavene, vilde nogen lange drøftelser ikke være nødvendig hvis der hos dem begge var vilje til rettferdig ordning. — Det er altså dette som England har motsatt sig, det har ønsket en annen forhandlingsmåte: Tyskland skulde levere sitt forslag til den polske sendemann i Berlin, for at han kunde sende det til Warszawa, der skulde det bli drøftet og kommentert av regjeringen, så returnert til gesandten i Berlin for av ham å leveres til utenriksministeren, for så etter å gå samme embedsvei tilbake o. s. v., antagelig en del ganger, og muligens til slutt uten noget resultat.

Det vilde altså for det første bety at hele spørsmålet om hvorvidt opgjør overhodet skulde skje, forblev usikkert, sikkert derimot at adskillig tid vilde forløpe før man kom til noget som helst resultat, negativt eller positivt. I mens vilde da de samme umulige tilstander fortsette, og den britiske «fredsfront» ha fått tid til å øke sig med nye deltagere, og dermed for hver ny bli mer krigersk: Ved Verdenskrigens slutt var antallet deltagere den gang i kampen for demokratiet o. s. v. blitt 27. På staters politikk følger i den grad som Englands, prinsippet: „Tid vunnet, alt vunnet!“

Det engelske krav om denne behandlingsmåte vilde imidlertid også ha en annen virkning: *Å sikre vestmaktene adgang til å øve innflytelse på den ordning som Polen kom til å inngå med Tyskland. Det var et punkt av høieste betydning for vestmaktene.* Det er et hensyn kjent fra visstnok alle internasjonale politiske konflikter, at visse stormakter våkent passer på om der blir truffet ordninger mellom andre stater i strid med disse makters interes-

ser. Hvad Vestmaktenes interesser av Polen gikk — og går — ut på var på det rene, også før det fikk deres blanko-fullmakt. Ved det engelske forslag vilde Vestmaktene kunne sikre sig mot at Polen og Tyskland traff nogen ordning som gjorde avbrekk i disse utenforstående makters interesser. I Warszawa vilde de ha rikelig anledning til å øve innflytelse på de beslutninger som Polens styre fattet. Derimot selvsagt ikke når Polens representant i Berlin hadde fullmakt til å fatte beslutning overensstemmende med avtalte prinsipper. ■—

Utdøm foreligger nu altså det forhold at en krig er brutt ut og hundre tusen mennesker — eller hvad tallet nu er — ofret for en sådan tilsynelatende bagatell som den at to parter ikke er blitt enige om den form, hvori deres tvist skulde behandles. Innad er forholdet et annet: Der er sannheten at *Vestmaktenes politikk under Englands ledelse har vært rettet på å forebygge en ordning mellom Polen og Tyskland av sådan karakter at Polen gled ut av deres innflytelse, og at det britiske forslag om behandlingsmåten av Tysklands forslag vilde sikre mot den fare.*

Men i samme grad måtte det være klart for Tyskland at denne innflytelse måtte stenges ute, hvis det skulde kunne opnå nogen fredelig ordning til Polen. At det altså ikke var mulig å få slik ordning i stand med Polen så lenge det stilte sig til tjeneste for denne engelske politikk.

Det er fra dette synspunkt de to forslag — Tysklands om en polsk fullmekting til forhandling og Englands om at Tyskland skulde veksle noter med Polen om saken, har sin forklaring. —

Det foreligger enda flere beviser for både at Polen—England har kjent innholdet av det tyske forslag, og at Englands forslag siktet på å opnå at det ikke kom til nogen fredelig ordning. Mens Tyskland den 30. aug. ventet svar på dets opfordring av 29. aug. til Polen om å forhandle, besluttet Polen, som nevnt, kl. 5,30 almindelig mobilisering. I „Daily Telegraph“ for 31. aug. oplyses at denne beslutning blev fattet i Polen *etter at* det hadde fått meddelelse fra London om „de siste krav fra Berlin angående territorial innlemmelse.“ Denne meddelelse må altså ha vært sendt fra London den 30te *før* mobilisasjonen — og man kan vel regne med at der er medgått minst et par timer til avsendelsen fra London, optagelsen i Warszawa, regjeringsmøte og behandling av saken der og ordrer til mobilisasjon samt „opslag“-plakater om mobilisasjonen. Det fører til senest kl. 3,30 onsdag den 30. august. — Det vilde ha vært av betydelig interesse å ha sett det telegram London sendte til Warszawa med den sørgetlige virkning at Polen besluttet mobilisasjon. Men dessverre har den engelske hvitbok ikke funnet det nødvendig — eller ønskelig — å ta dette viktige telegram med blandt de offentligjorte dokumenter . . .

Men selv uten at vi kjenner dets tekst, er det altså på det rene at i dette telegram har den britiske regjering ansett sig for å ha så fullstendige oplys-

ninger om det tyske forslag, at den kunde gi Polen meddelelse derom. Og den polske regjering har ansett oplysningene for så uttømmende at den har ment å kunne fatte beslutning om mobilisasjon på grunnlag av disse oplysninger. Hverken England eller Polen har funnet at oplysningene var for uklare til at de kunde ta standpunkt til dem. Og da Polen den 31te i radioen erklærte at Tysklands „uforskammede forslag beviser tydelig hvor nødvendig den polske regjerings militære anordninger har vært", — da hadde Polen mottatt de 16 punkter og betegner altså dem på det vis. Hvis nu disse punkter etter Polens opfatning hadde vært vesentlig gunstigere enn de, som det allerede hadde fått meddelelse om fra den britiske regjering, og som hadde foranlediget dets mobilisasjon, så er det utvilsomt at det vilde ha benyttet anledningen til å anklage Tyskland for å ha ført dobbeltpill ved nu å ha offentliggjort gunstigere betingelser enn det virkelig hadde tilbuddt. Og Polen måtte ha erklært: „Ja, — disse betingelser kan vi godta — men de har ikke tidligere vært forelagt oss!" — Det gjør Polen imidlertid ikke. Det erklærer tvert om at *disse* betingelser med de 16 punkter, hvori Tyskland forlanger folkeavstemning i Korridoren, er „uforskamme krav, som det med rette har besvart med mobilisasjon".

Det blir da ikke nogen annen forklaring tilbake enn den, enten at Polen den 30. aug. virkelig kjente betingelsene i hovedpunkter, eller at det var så optatt på å ta en krig, at det var så temmelig likegyldig hvilke betingelser Tyskland hadde budt: Polen vilde ta krigen i alle tilfelle. I forståelse med England. Og det er visstnok den rette forklaringen. — Og om Englands forhold til spørsmålet, hvilken fremgangsmåte der skulde følges ved forhandlingene mellom Tyskland og Polen, er det verd å merke sig at det kl. 2 om natten den 30. aug. svarte: „Det er urimelig å vente at vi skulde kunne skaffe en polsk fullmektig *idag* i Berlin. — Det må den tyske regjering ikke vente sig." Her sies der altså intet om, at det skulde være urimelig forlangende av Tyskland å be om en fullmektig, — det er bare tiden *idag* som England finner for knapp. Så holdes regjeringsmøte, og som resultat av drøftelsene der meddeler England at det finner selve forhandlingsmåten „fullstendig urimelig" og ikke „kan ráde Polens styre til å gå inn paa" den. Nu har virkningene for Englands interesser av at en fullmektig for Polen møter op i Berlin fått gjøre sig gjeldende. —

Englands streben etter å hindre en vennskapelig ordning mellom Tyskland og Polen fikk nok et uttrykk umiddelbart etter krigens utbrudd. Den 2. september foreslo Italia at partene skulde godta en våbenstillstand hvorunder arméen gjorde holdt der hvor de var, — altså at de tyske tropper som da stod i Polen, skulde forbli der — en konferanse innkalles i løpet av 2—3 dager, og striden mellom partene løses der.

Tanken blev efter italiensk meddelelse ivrig støttet av Frankrike (tysk hvitbok nr. 20). Efter meddelelse i Havas agentur den 2. septbr. „har

Frankrikes regjering gitt positivt svar på forslaget" (fra Italia, tysk hvitbok nr. 21).

England erklærte derimot at det „*ikke kunde delta i nogen konferanse til en tid da Polen er utsatt for invasjon, - polske byer belegges med bomber, og Danzig ved vold er blitt objekt for ensidig løsning*“. —

England kunde altså ha stanset krigen, men avslo. De grunner den britiske regjering angir, var imidlertid usanne.

Det var foreslått at der skulde oprettes våbenstillstand. *Dermed skulde fiendtlighetene innstilles.* Og det var godtatt av den tyske regjering. — Videre er det usannhet at Danzig var objekt for „ensidig løsning“. Det lar sig ikke bestride at Danzig selv var part i saken. Og det var dets løsning som vikle ha blitt den avgjørende. Men hvis det vilde vært en „ensidig løsning“, så er enhver løsning etter nasjonalitets-prinsippet ensidig. Det prinsipp har imidlertid Vestmaktene selv opstilt som rettesnor for statsgrenser.

De grunner som den engelske politikk har angitt for at det har måttet la det komme til en ny europeisk krig, er således en samling av usannheter. De har derfor ikke vært de virkelige grunner.

Forklaring av den engelske og polske holdning blir denne:

Ved å anta Tysklands forslag om en mindelig ordning etter almengyldige rettsprinsipper, vilde Polen sette bom for sine vidtflyvende planer om å gjøre erobringer fra Tyskland og bli en stormakt ved Englands og Frankrikes og resten av fredsfrontens hjelp. — Og England på sin side vilde likeledes, hvis Polen og Tyskland kom til fredelig og endelig oppgjør, ha satt bom for sine planer om å nytte Polen til en krig mot Tyskland. Hele den plan som ledet til Versailles-traktatens ordning av tysk-fiendtlige stater i Tysklands østre front, vilde ha tapt sitt siste og sterkeste ledd ved en slik ordning. — Der foreligger også direkte uttalelser fra autorativt engelsk hold om dette. Vi skal se litt på enkelte av dem.

Vi har ovenfor sett den erklæring av den engelske minister Duff Cooper da Chamberlain vendte tilbake fra München: „Vi kjempet ikke for Serbia heller ikke for Belgia i 1914 — men for det prinsipp at ikke nogen stor makt skulde dominere kontinentet.“ — Altså heller ikke for Tsjekkoslovakias skyld eller for Polens! England bør benytte disse stater som anledning til krig — men ikke for deres skyld. Det er hans standpunkt.

I følge telegram fra London 11. juli 1939 skriver Times, at „hvis Danzig blir innføid i Tyskland, vilde den nuværende likevekt og struktur i Europa bli omstøtt“. Og den 30. juni 1939 erklærte den britiske utenriksminister, Halifax: „Vår politikk følger bare den uundgåelige linje i vår historie.“ Det er sikkert riktig.

Denne linje har gått gjennem de to punkter:

Kontinentets splitthet og Englands makt over havet.

Det var den

politikk som førte til Verdenskrigen. Jeg henviser etter til rapporter fra de belgiske gesandter før Verdenskrigen eller den russiske legasjonssekretær dr. v. Sieberts rapporter fra London eller den engelske professor Bertrand Russells bok „The policy of the Entente 1904—14“ eller Francis Delaisi: „La guerre qui vient“ (Paris 1911) — blandt tallrike andre. Professor Russel skriver: „*Hvad der bekymret vårt utenriksstyre, var ikke frykt for at det skulle komme til krig mellem Frankrike og Tyskland, men tvert om at det skulle komme til en forståelse mellem dem som ikke svarte tilvare interesser*“ (29). „*Vi hadde en vital interesse hvis vår politikk skulle fortsette sine linjer fra 1904: Det var avgjørende viktig for vår politikk at Frankrike og Tyskland målte forbli stående fiendtlig overfor hinanden. Det formål som vi ikke kunde tilstå åpent, blev opnådd ved LI. Georges tale i Mansion House*“ (s. 34). „*Ben hemmelige ledetanke for vår hele politikk var frykt for at der kunde opstå et vennskapelig forhold mellem Frankrike og Tyskland — så at vi ikke hadde Frankrike til vår hjelp når den dag kom da vi skulle prøve krefter med Tyskland*“ (s. 36).

Det var forholdet mellom Frankrike og Tyskland. Og om forholdet mellom Russland og Tyskland: „*En forståelse mellom England og Bussland var nødvendig — men der var en vanskelighet: — den sterke tendens i russisk politikk til forståelse med Tyskland*“ (s. 39). „*Vi levde i angst for en tilnærming mellom tsaren og keiseren*“ (s. 53).

Om den engelske planmessighet i forberedelse av den forrige krig, foreligger en uttalelse av LL George den 8. mai i år (1939) i underhuset: „Han hadde tre år før krigen begynte i 1914 (altså i 1911) hørt den side av saken“ (hvilken rolle England hadde å overta i den kommende krig med Tyskland) «uttømmende behandlet av en keiserlig komité. Vi overveiet dengang en krig mot Østerrike og Tyskland. Den franske armé skulle angripe Tyskland på de østre grenser av Frankrike. Vi skulle sende en ekspedisjonsarmé på 150 000 mann. Russland skulle stille 800 000 mann. mot Tysklands grenser og angripe Østerrike. Alt var utarbeidet i detaljer tre år før krigen. — Den britiske politikk er langsigktig: Den knyttet Frankrike og Russland tett til sig i god tid og holdt dem fast der. Jfr. s. 28—30 ovenfor.

Det får være nok.

Englands holdning i tvisten, med Polen har vært nettop den samme. Straks efter at det blev bekjent den 30. aug. at Tyskland hadde fremsatt forslag om et mindelig opgjør etter rettsprinsipper, skrev avisene både i England og Frankrike artikler stemt etter den tanke at forslagene var uantagelige fordi Tyskland forlangte Danzig: News Chronicle uttalte like frem: „*Bet uantagelige i Tysklands krav på å få Danzig tilbake, er jo nettop grunnen til at England har sluttet garanti-pakten med Polen.*“ — Og Exelsior i Paris avviste folkeavstemning, som Tyskland foreslo, „*fordi Det tyske rike vilde vinne derved, Polen tape*“.

Når rettsprinsipper kunde være til fordel for Tyskland, blir de altså oppgitt.

Englands mål har således like så lite vært å nå en fredelig ordning mellom Polen og Tyskland som mellom Frankrike og Tyskland og mellom Russland og Tyskland før Verdenskrigen. *Målet har vært å sikre at ordningen mellom dem blev en sådan at den ikke innskrenket den maktposisjon England ønsket å ha. Og det var et viktig ledd i denne maktposisjon at Polen var nærmere knyttet til England i sine interesser enn til Tyskland. Dernæst var det tydelig den engelske politikks mål at Polens maktstilling ikke blev forminsket ved ordningen med Tyskland, selv om en sådan ordning var påkrevd av rettshensyn.* Det synes å ha vært for å sikre at Polen blev nærmest mulig knyttet til England, — og i samme grad kom i motsetning til Tyskland, — at den engelske regjering for det første erklærte sig interessert i en tvist som på intet punkt angikk den, for det annet tilsa Polen sin garanti ved en krig (mot Tyskland), for det tredje gav Polen blanko-fullmakt til å avgjøre om det var grunn til en krig — altså å bestemme om England skulde gå til krig eller ikke. For det fjerde at England lot Polen generalmobilisere tirsdag den 30. august 1939 kl. 4,30 (16,30) — altså mens der forelå et ubesvart tilbud fra Tysklands side til Polen om fredelig opgjør på helt rettslig grunnlag. *Dermed var forholdet fra Polens side gått definitivt over fra å skulle avgjøres ved rettens fredelige midler til krigens voldsmidler, under Englands hjelp.* — For det femte at England lot den polske terror mot tyske borgere i Polen foregå uforstyrret og i voksende grad uten å gripe inn mot forbrytelserne med nogen erklæring om at England vilde opgi sin hjelp til Polen hvis disse umenneskeligheter fortsatte. Det ser ut som om den spenning som denne terror måtte volde, stemte med den engelske politikks planer.

Det er alt sammen historiske kjensgjerninger, og det er så rimelig om England ønsker å vaske sig fri for ansvaret for Polens skjebne. Men en sådan opfatning av saken er uriktig. Det vilde for det første være en feiltagelse å glemme at Polen bærer ansvar selv. Lovene for vårt liv volder tragedier for den som krenker dem. Polen blev tilbuddt opgjør på rettferdig grunnlag, og gang på gang, og gjennem år etter år. Men det avslo opfordringene. *Det vilde ha en stormakts-stilling som det bare kunde nå frem til ved å oprettholde urettferdighet og gjøre nye urettferdige erobringer i krig.*

Den som hengir sig til urettferdighet, godkjenner den også for sig selv, og får til slutt gjerne selv lide under den. Slik er livets gang. Og det gjelder ikke bare urettferdigheter i handlinger, men også i sinn. Det kan ha sine følger at man sparer sig uleiligheten med å søke sannheten, og prisgir sig propaganda-skriket: Korsfest! Verdier i livet må man oftest kjempe for, også den verdi å erkjenne sannheten.

Men selv om Polen således selv bærer ansvar for sin tragedie, står Vestmaktene ikke bare som medansvarlige, men som anstiftere. Som vi har sett

av de offentlige dokumenter, har England på Vestmaktenes vegne manørvret Polen frem til en holdning som på den ene side skulde utelukke et fredelig opgjør med Tyskland, på den annen side bære preg av fredelighet og dermed få lagt ansvaret på Tyskland.

Nu kommer der vidnesbyrd for dette fra de tre mest autoritative kilder i saken — det polske utenriksministerium, Polens president, Moscicke, og dets hærs øverstkommandererende, marskalk Rytz-Smigly.

Efter nederlaget har disse flyktet til Romania og her meddelt grunnen både til at Polen gikk til krig, og at det bukket under så fort. Først har høie embedsmenn i Polens utenriksdepartement meddelt *at Polen var villig til å forhandle med Tyskland, men at England holdt Polen tilbake ved å gi det større og større løfter om støtte*.

Presidenten Moscicki opplyser at Polen i siste øieblikk var villig til å godta Tysklands forslag på dets betingelser om opgjør av de tysk-polske mellem-værender, *men England hindret det*. I tillit til Englands løfter hadde Polen da gått til krigen.

Og marskalk Rytz-Smigly opplyser at Polen hadde stolt på offisielle løfter fra England om hjelp, og meddelelser om dets støtte-aksjoner. *England hadde offisielt forsikret at 1500 engelske fly allerede var underveis til Polen*. Men Polen hadde ikke fått et eneste av dem. Dessuten hadde Vestmaktene forsikret at Tysklands Siegfried-linje var brutt på to steder og franskmennene langt inn i Tyskland. De opmuntrøt Polen til krig.

Polen var på forhånd orientert over Vestmaktenes interesser. *Da de gav sin „garanti“ etterat Polen i mars hadde avvist Tysklands forslag til rettferdig ordning, kunde Polen ikke tolke garantien anderledes enn som en opfordring til Polen om ikke å forlike sig med Tyskland på rettslig grunnlag*. De kunde umulig føle Tysklands krav om en korridor mellom sine landsdeler som mindre berettiget enn Polens om en korridor til havet. *Deres holdning orienterte derfor både Tyskland og Polen om at Vestmaktene ikke ønsket nogen rettsorden mellom de to stater, men tvert om ønsket å benytte tvisten mellom dem som middel for sine egne politiske interesser, i fortsettelse av den politikk som hadde ført til Verdenskrigen og til Versailles-freden og dens oprettholdelse og nu etter til konflikt*.

Nu åpnet altså Vestmaktenes krigsinteresser Polen nye muligheter, og i tillit til de forlokkende chanser søkte Polen å oprettholde de fordeler som Versailles-traktaten urettferdig skaffet det, og å utvide dem ved nye erobringer. Det benyttet selv Vestmaktenes interesser av en krig med Tyskland som hjelp til å hevde urettferdighet. Håpet har endt i en tragedie. Og Vestmaktene på sin side påberoper sig sine garantier for Polens uavhengighet, og søker derved overfor opinionen å innta en posisjon som om de måtte opfylle hellige traktater og hadde krav på anerkjennelse av alle moralsk tenkende. *De historiske kjensgjerninger beviser at dette er falskhet*:

De er ikke gått til krig for å oppfylle moralske forpliktelser overfor Polen. Forholdet er det omvendte: De har villet benytte Polen og påtatt sig disse forpliktelser overfor Polen for å opnå umoralske krigsmål mot Tyskland. De hadde med største letthet kunnet undgå det konfliktstoff som er blitt krigens foranledning eller rettet på det i de forløpne 20 år. Den engelske politikk kjenner også de verdensvise ord: «Hvor der er en vilje, er der også en vei.» Det som har manglet Vestmaktene, var en vilje til rettsordning. Den vei de valgte, måtte føre til krig. —

Ved siden av sine „forpliktelser“ overfor Polen angir de nu også at «likevekten og strukturen i Europa blir forrykket — hvis en stor makt kommer til å dominere Europa».

Det er ikke mulig for rettsforskning å betegne disse foregivender anderledes enn som usannheter.

For det første er uttrykket «likevekten i Europa» en falskhets, som før omtalt. Vestmaktene har ikke røbet noget ønske om at der skal bestå «likevekt». Engelsk politikk forkaster tvert om likevekt til vanns på det bestemteste, og krever adgang til å øve voldsherredømme over havet som en enerett for sig. «Likevekten» skulde altså bare gjelde til lands. Men å hevde at disse makter har husket likevektsidéen, da de holdt Tyskland avvæbnet i 15 år, men selv enormt rustet opp til glede for visse finanskretser, er nærmest en appell til folkenes humor. Dessuten betyr, som vi likeledes før har sett, voldstilstand til vanns sammen med programmet om «likevekt» til lands, intet annet enn at den som har voldsherredømmet til vanns, holder kontinentet splittet for derved å opnå verdssherredømmet, uten spor av likevekt til lands mer enn til vanns.

Og dette er — som alle orienterte politikere vet — den faktiske tilstand idag: England oprettholder en tilstand av vold til vanns, og ved allianse med Frankrike har det også sin hånd med i fastlandets skjebne, og har forstått å holde det splittet for selv å øve herredømme også til lands.

Når Vestmaktene taler som om «likevekt» mellom maktene var deres mål, taler de altså ikke sant.

Dernæst er det nye usannheter å beskyilde Tyskland for at det vil „dominere verden“, fordi det befrir sig fra Versailles-traktatens urettferdigheter og krigsplaner. — At man optrer mot forurettelser er ikke å ville „dominere“ nogen. Med samme rett kan forbryteren reise anklage mot enhver stats rettsorden og politi for å ville «dominere» forbryterne. Ved å anvende uttrykket «dominere» om Tysklands kamp mot de forurettelser og mishandlinger det har lidt under i 20 år, smugler Vestmaktene et forfalsket propaganda-begrep inn: — Så lenge nogen hevder rett mot urett, er han i forsvar, og den som støtter urett, søker å «dominere» retten, over vold — despoti.

Vestmaktenes hele sum av forsikringer om sine fredsønsker og deres beskyldninger mot Tyskland som nu oversvømmer verden i taler og tele-

grammer, i kringkasting og korrespondanser, kan ikke fordunkle disse kjensgjerninger. — Den voldstilstand som nu råder i Europa, er opstått ved at Vestmaktene har søkt å skaffe sig forbundsfaller for en krig. Og deres formål for denne krig kan bare ha vært å sikre sig fordelene av herredømmet over verden, altså det samme som ledet dem til krigen i 1914, oprettelsen av Genfer-forbundet, til Versailles-traktaten, til å oprette krigsstater på Tysklands østfront, til å bryte avtalen om avrustning, til i 20 år å være døv for krav på at de skulle huske traktaters hellighet. Altså nettop det samme formål som de beskylder Tyskland for. — Derimot er det ikke mulig å finne beviser for at de kjemper for „friheten“ o. s. v. Deres forsikring under de iherdige forhandlinger med Sovjetdespotiet gjennem 4 måneder om at ingen ideologiske motsetninger var til hinder for en nær allianse med dette despoti, viser at deres frihetsideal må opfattes med forbehold: Der er ikke stor forskjell mellom kapitalistisk Og kommunistisk diktatur.

I talen den 3. oktober bekjenner Chamberlain at Englands politikk egentlig „ikke hadde vært ledet av hensyn til Polen, men av visse fundamentale prinsipper bakenfor det polske problem“.

Der er da den sterkeste opfordring for de øvrige stater til å sette England ut av stand til å spille med staters skjebne og dominere verden ved krig for å følge slike fundamentale prinsipper. —

30. Når gullkalven er gud.

Hver nasjon har gjerne sitt særmerke. Den engelske karakteriserer sig ved å stille *hellet* op som en slags moralsk plikt. Og hell vil si makt, og makt vil i den si penger. Altså plikt til å tjene penger.

Dette syn på livets kunst kommer frem på tallrike vis og i merkelige former. Det hender også en englander at andre følelser melder seg, f. eks. at han blir forelsket, og venners første spørsmål om den utkårede er da gjerne: „Hvor meget er hun *verd?*“ (How much is she worth?) Eller når en englanders liv ender, ser man — i allfall i koloniene — dødsannonser om at han f. eks. er falt på ærens mark i kamp for sitt fedreland o. s. v. og etterlater sig enke, så og så mange barn samt en *formue* på — la oss si — 20 000 £. Det skal vise at mannen var en udmerket person. Penger er måleenheten ikke bare for materielle verdier, men også for sjelelige — karakter og ettermæle.

Skaff dig penger — på hederlig måte, hvis du kan — men skaff dem! lyder en engelsk leveregel. (Make money — honestly if you can — but make it!)

Dette syn på penger har nærmeste sammenheng med hele Englands politikk, det leder den. Da Grey den 3. august 1914 skulle anbefale parlamentet å erklære Tyskland krig, fremhevet han — som tidligere nevnt —

at England ikke vilde komme til å lide meget mer om det deltok i krigen, enn om det holdt sig utenfor, fordi „handelen“ i begge tilfelle vilde bli omrent den samme. Og til Østerrike-Ungarn fremhevet han likeledes hvilket brudd på handel og tap av penger en krig vilde volde. Men handel er penger. — Hensynet til menneskeliv var et moment som ikke meldte sig til overveielse.

Den verdi som er den høieste for mennesket, kaller vi dets gud, og penger har allerede for årtusener siden fått den rolle og har fått sin skikkelse i gullkalven.

Kalven er et symbol for livets verdier fra folkenes nomadetid. Det går igjen i gamle beretninger som Egypterkongens drøm om de syv fete og syv magre kjør, i Arons gullkalv i Ørkenen og Jerobeams to gullkalver i Dan og Bethel, i sprogets uttrykk: på latin het kveg „pecus“ og penger „pecunia“, på gammelt germansk var navnet på kveg „vaihu“, hvorav det tyske „Vieh“ og norske „fe“, og både „Vieh“ og „fe“ bruktes og brukes stundom ennå som navn overhodet for gods, rikdom (f. eks. „liggendefē“). Blandt naturfolk er kveg fremdeles ofte myntenhet. „Pecus“ og „Vaihu“ er forøvrig også etymologisk samme ord. Kalven var billede for kvegets fruktbarhet, og gullkalv således i dobbelt betydning symbol for penger — og makt — og rikdom. — Den blir guddom for en nasjon hvor penger er livets høieste verdi.

Derefter blir da livets prinsipper forøvrig avstemt.

Da England hadde fremkalt Verdenskrigen fra 1914 ved underhånden å gi Russland og Frankrike tilslagn om dets støtte, og derefter den 4. august 1914 hadde erklært Tyskland krig, holdt dets premierminister, Asquith, den 6. august i parlamentet en tale som skulde forklare regjeringens bevegrunner. Her sa han bl. a. den før citerte setning, at „neppe noget folk nogen gang har gått i krig med en sterkere overbevisning om at det kjempet for å forsøre prinsipper som det var av vital betydning for verdens civilisasjon å hevde. Med overbevisning ikke bare om hvad klokskap og rettferdighet tilsier, men også om at der påhviler oss forpliktelse til å ta denne strid, går vi til denne kamp“.

Disse moralske betraktninger kan naturligvis ikke ha knyttet seg til mordet i Sarajevo og Østerrike-Ungarns krav om at forbrytelsen skulle opklares på betryggende vis. Englands støtte blev en hovedgrunn til at Serbia ikke gav kjøp på dette avgjørende punkt. Grey hadde allerede i 1908 tilslagt Serbia denne hjelp „så lenge Russland støtter Serbia“. Og nu erklærte han (Grey) til Russland og Frankrike at „dersom Russland fant Østerrike-Ungarns krav til Serbia så utfordrende, som etter hans mening enhver

makt med interesse for Serbia måtte gjøre det, vilde han ikke kunne øve nogen dempende innflytelse" (Blåbok 1914 nr. 10). Dermed var de orientert.

Det er et hovedpunkt for rettsordning mellom mennesker at forbrytelser opklares. Intet avholder mer fra forbrytelser enn den risiko. Men dette rettsprinsipp var altså ikke det avgjørende for britisk politikk i 1914.

Heller ikke i Versailles-traktaten kan vel nogen finne utslag av de høie moralske prinsipper Englands premierminister angav som tvingende grunn for at England måtte la millioner menneskeliv ofres.

Heller ikke i Englands forhold til Tyskland—Polen i de senere 20 år, eller til den opfordring til rettsordning mellom dem som Tyskland fremsatte gjentagne ganger, finner man at slike prinsipper har spilt nogen som helst rolle.

Imidlertid har nu den engelske premierminister ved krigsutbruddet i 1939 holdt en tale som er stemt eiter de samme psykologiske lover som hans forgjengers i 1914, når det gjelder å vinne folks opinion for å ofre liv og mynt på krig. Disse Chamberlain-taler i dagene før krigsutbruddet gikk ut på å fremholde hvilke moralske prinsipper England var ledet av til å ta denne krig. Den 24. august påberoper Chamberlain „Gud". Han erklærer etter telegrammene den 25. august at „Gud skal vite at han hadde gjort sitt beste, men hvis alle våre forsøk på å finne en fredelig løsning ikke fører frem, og vi blir tvunget til å innlate oss på en kamp - da kjemper vi ikke for å sikre den politiske fremtid for en by langt borte i et fremmed land. Nei, da kjemper vi for å hevde våre prinsipper hvis ødeleggelse vilde være å ødelegge all mulighet for fred og sikkerhet til beste for verdens folk."

Chamberlain erklærte videre, at England førte krigen „med god samvittighet, støtte fra dominions og moralsk tilslutning 'fra den største del av verdens opinion'. I samme retning vidner den ene politiker etter den annen. Selv Churchill erklærte at der var „søndagsfred i hans hjerte".

Vi vil gjerne tro at de engelske politikere er ærlige når de påberoper sin Gud. Men spørsmålet er om deres Gud er sådan at også alle andre folk kan gi ham samme ære, eller om Englands Gud er av mer begrenset gyldighet. F. eks. en nasjonal gud for et folk som føler sig utvalgt, en Abrahams, Isaks og Jakobs Gud, — en som har gitt England hvertet „Rule, Britannia"! Den samme som den britiske regjering påberopte etter bombardementet av Kjøbenhavn i 1807 med ordene at „*slike prinsipper alltid hadde bidratt meget til Englands makt på havet*, og at hans kongelige Majestet med Guds bistand skulde vedbli å hevde dem videre". Den samme som den engelske statssekretær, Earl of Suffolk, november 1777 påberopte i den vending: „*Det er tillatelig og helt ut rettmessig at vi nyttiggjør oss alle midler som Gud har gitt i vår hånd.*"

Det er ikke hån i denne tankegang. Det er den skånsomste forklaring som det synes mulig å finne av engelsk politikks blindhet overfor andre folks

rettigheter og de umenneskeligheter England selv kan begå.
Med beste samvittighet og *Gud i lommen*.

De beveggrunner som har ledet England til etter å la en europeisk krig bryte ut, synes varselet i en bok av den engelske major F. Yeat-Brown som har et verdensberømt navn bl. a. som medarbeider i „Observer“. I denne bok „Europeisk jungel“ skriver majoren:

„Daladier og Bonnet i Frankrike er likeså visst som Chamberlain i England fiender av alle krefter som leder til brudd. Men disse menn ser sig stilt overfor uforsonlige motstandere: Kretser som har spekulert på børsen i Wall Street i fallende pund og frank-kurser ved terminenes utløp, og som vet at de vil være ruinert hvis freden blir oprettholdt.“

Når gullkalven er gud, blir folkenes skjebner ofret den. Men det kommer ikke frem i åpne ord. Den som vil krig, må sverge på fred. En politikk som i våre dager kan lede til krig, må ubetinget og fremfor alt fremtre som en kamp for freden. *Det er intet til hinder for at den ansvarlige „freds-elsker“ søker å samle folkene til en „fredsfront“ som skal rette en ring av kanoner mot et bestemt folk, fordi det krever en urett opgjort.* Og vente med å gi sin krigs-drabant det råd som kunde ha forebygget krigen, til det er forsent. *For så derefter å to sine hender i uskyld og legge ansvaret på den som verget sin rett.*

Det mest bemerkelsesverdige ved Chamberlains argumentasjon er hans uttrykkelige erklæring at England „ikke kjemper for å sikre den politiske fremtid for en by langt borte i et fremmed land (Danzig) — men for å hevde våre prinsipper.“

Disse prinsipper går likeså lite ut på å skape rettsordning mellom Tyskland og Polen som mellom Tyskland og Frankrike eller Russland og Tyskland således som ovenfor omtalt. Det gikk nu som før ut på å „skape dårlige forhold mellom andre stater, for å opnå fordel for sig av det“: — Så var den russiske utenriksminister Molotows erklæring den 31. aug. 39 om Englands—Frankrikes hensikter etter at han hadde forhandlet i 4 måneder med dem om en pakt.

De prinsipper som den engelske politikk hevder gjennem Chamberlain, stemmer selvsagt med engelsk samvittighet og med engelsk opfatning av den britiske guddoms vilje. Hans utenriksminister, Halifax, har sikkert vært i god tro ved sin nys citerte erklæring av 30. juni i år: „Vår politikk følger bare den uundgåelige linje i vår historie.“ Men denne linje stemmer ikke med lovene for kulturens fremskritt, hverken for andre nasjoner eller for det engelske folk selv. Den er heller ikke „uundgåelig“.

Dens virkning for andre nasjoner karakteriseres av den franske advokat og politiker, Bertrand Baréres i et verk: „La liberté de Mers ou le gouvernement Anglais dévoilé (1796) så i sin innledning: „Den engelske regjering

er og var anstifteren av alle kriger i den gamle og den nye verden i hundrer av år. England er den evige fiende av Europas fred, av Frankrikes velferd, nasjonenes frihet og uavhengighet. I over hundre av år voldtar det og underkuer det dem, ophoper skatter, skjeller ut, forfører, bedrar og knekter dem, for selv å herske."

Det var en franskmann. Men der er erkjennelser av lignende karakter fra England selv, og det av autoriteter. Lord Derby, som selv i sin politiske løpebane blev premierminister, erklærte 1857: „Vi handler høist skamløst mot andre nasjoner. Når det er nyttig for oss krever vi at folkeretten skal respekteres. Ellers setter vi oss hensynsløst utover dens regler.“ „Sjørettens historie som jeg vil kalte sjøurettens, er et uutslettelig vidnesbyrd om det britiske folks og dets regjerings utøilede egoisme og havesyke.“ — I samme retning Viscount Morleys meddelelse om det mangeårige parlamentsmedlem, John Brights, karakteristikk av det britiske kabinett: „Mellel disse 4 vegger er de største forbrytelser og därskaper i riket begått.“ Morley gir sin tilslutning til uttalelsen. („Recollections 1, s. 218.) Likeledes den før citerte autoritative uttalelse av den engelske kronjurist Sir Cecil Hurst 12. september 1924 i Genf, at der „ikke gives nogen. folkerett, fremfor alt ikke til sjøs“.

De prinsipper som England etter Chamberlains erklæring har kjempet og vil kjempe for, har vært denne rettløshet på havet som har vært Englands nøkkel til herredømmet over verden. —

Disse prinsipper har imidlertid vært like så unyttige for det britiske folk selv som for andre nasjoner. De har vært til økonomisk fordel for en viss klikk av personer i riket, og disse oprettholder makten, over de andre ved finansenes hjelp, som bonden sin makt over sine husdyr ved hjelp av foringen. Der foreligger autoritative engelske uttalelser også om det. Den berømte professor i matematikk, Bertrand Russel, skriver i den før nevnte bok, *The policy of the Entente 1904—1914*:

„Det britiske demokratis interesser strider ikke på noget punkt mot menneskehетens interesser, men de styrende britiske klassers interesser strider på mange punkter mot menneskehетens. Erobringten av en ny koloni hever ikke britiske arbeiders lønn, men den skaffer nye stillinger for „yngre sønner“ og gunstige plaseringer for kapitalister. Derfor har appell til eventyr og nasjonal prestisje sterkt gjenlyd hos rikmenn, mens arbeiderklassen vilde kreve en fredspolitikk og internasjonal forsoning, dersom de forstod sitt eget beste og ikke var fanget av jingofrasers blendverk.“ — Det gjelder enhver krig.

Mer: Sir Oswald Mosley, medlem av den tidligere britiske arbeiderregjering, og nu leder av den britiske nasjonale samlingsbevegelse: British Union, har i august sendt ut nedenstående bemerkelsesverdige oprop, samtidig med at hans bevegelse har foranstaltet veldige fredsdemonstrasjoner med titusenvis av deltagere mot krigspolitikken.

«Britannia, freden og folket. Ingen krig for jødefinansen! — Den britiske union står fast mot enhver krig, undtatt til forsvar av Stor-Britannia og vårt britiske rike. Like overfor vårt folk blottstiller og fordømmer vi *pengemaktens*, skammelige sammensvergelse som vil bringe verden i krig for jødefinansen. — Ingen truer Stor-Britannia eller riket! Tvert imot, det land som våre makthavere er rede til å bekjempe, har etter og etter tilbudt å forhandle om en varig fred og forståelse med vårt land. Vi er kommet i den nuværende situasjon fordi de parlamentariske partier bare har utfoldet to egenskaper: 1) å blande sig i andre folks affærer og 2) å forsømme Stor-Britanniias saker. — De sier at menneskehетens interesser er truet. *De mener sine finansielle herrers interesser. Menneskehets interesser er ikke tjent med at de umenneskelige levekår fortsetter for de polske bønder som utsuges av fremmed finans for å samle ågerprofitt, og for å underby og ødelegge vestens levestandard.* — *Menneskehets interesser er ikke tjent med en fortsatt undertrykkelse av en stor tysk minoritet under fremmed tyranni. Menneskehets interesser er ikke tjent med å bevare for alltid de uforsvarlige artikler i Versailles-traktaten som alle partier og særlig arbeiderpartiet har innrømmet var urettferdige, inntil de i deres oprettholdelse så en anledning til å tjene sine herrer, selv om de skulde koste en million britere livet.* — De (politikerne) sier at det britiske folk er enig i denne urettferdighet. De lyver, og det vet det. *Det britiske folk har aldri vært rådspurt.* Når og hvor har det avgitt nogen kjennelse for krig til å oprettholde det nuværende system i Polen? — Hvilket bevis har de for at det britiske folk godtar deres argument for denne krig? — Det eneste bevis for folkemeningen er blitt gitt ved Den Britiske Unions møter, som har vært de mektigste offentlige demonstrasjoner av folkets følelser som nogensinne har funnet sted i dette land. Det er det eneste bevis på folkemeningen, fordi det er den eneste anledning som er gitt folket til å uttrykke sin mening i det hele tatt."

„Det bevis som disse veldige møter av samstemmige masser har gitt, viser at *det britiske folk står kraftig mot denne krig. Hvorfor anstrenger så stor del av pressen sig for å undertrykke dette bevis?* Fordi den anvender en kampanje av kalde beregnende løgner, for å fremstille det slik som om det britiske folk ønsker denne krig. Aldri før har de vist sig så tydelig som jødefinansens sjakaler. *De har ikke engang det vett å skjule sin skuffelse når en fredsaksjon synes å skulle lykkes.* Deres brøl næsten gjenlyder fra deres avissider når de føler at de kan bli lurt for denne krig. — (Gjengitt etter „*Fritt Folk*“ for 9. september 1939.)

Det er således innflytelsesrike kretser som ifølge den britiske major Yeat Brown og Sir Oswald Mosley har spekulert i at kurseren på pund og franc skal synke på børsen ved at krig brøt ut i høst. Det er helst finansfolk i stort format som står for børsspekulasjonene. Disse kretser er så intimt knyttet til bankene, våpen- og ammunisjonsindustrien, pressen og poli-

tikken at de danner en faktisk interesse-enhet, et politisk syndikat. Men. det vilde være feilaktig å tro at en eneste av dem røber at han vil krig for å tjene på børsen. Den metode som kongressmedlem Calloway i TJ. S. A. omtalte den 9. februar 1917, eller som den såkalte „National Security League“, „American Defence Society“ og „American Protective League“ forfølger, er typisk: At pressen fremholder patriotiske hensyn, risikoen for krig, en forutsatt motstanders nederdrekktige planer og at den undertrykker argumenter som står i motsetning til vedkommende spekulasjons interesser. Det er en taktikk etter den psykologiske lov om den moralske kontrast mellom forestilling og følelse: Enhver er tilbøielig til å la sig lede av den egennyttigste følelse og den uegennyttigste forestilling som lar sig forene i samme handling. Slik er hykleriets formel. Børsspekulanter og deres tilhørende kretser av vare- og aksje-spekulanter tviler neppe på at de er i sin gode rett ved å tro det verste om visse andre makter: På sig selv kjenner man andre. Shakespeare kjente sikkert sine folk ved skildringen av Jago, og typen lever fremdeles. Har man et bestemt mål, kan man lyve sig til en fullgyldig grunn for en handling som vilde være gemen, hvis den manglet hin grunn.

I denne britiske krets av finansfolk står da deres finansinteresser som øverste ledetanke for deres politiske holdning og Englands interesser som høieste lov for menneskehets beste. Minister Carsons tale den 31. januar 1918 under den forrige krig er sikkert like gyldig idag: „*Vi alle vil ha fred. — Jeg er en av dem som fra dag til dag søker enhver mulighet for å bringe denne krig til en fordelaktig, hederlig slutt.* Men så lenge våre fiender tenker sig en ordning som i sine fundamentale prinsipper betyr svekkelse av det britiske velde, så lenge de våger om så bare å drømme derom, kan jeg si dem at vårt land like til den mest entusiastiske fredsvenn ikke vil ha noget med den fred å gjøre.“ (Stormende bifall.) Og Chamberlain erklærte den 1. september 1939 i underhuset: „Den tyske riksksansler har ikke nølet med å kaste verden inn i elendighet for å tjene sine egne, urimelige, ærgjerrige ønsker.“ — „Vi har ingen tvist med det tyske folk uten den at det lar sig styre av en nascistisk regjering. Så lenge det styre består og fortsetter de metoder det så iherdig har anvendt de siste to år, kan det ikke bli fred i Europa. Vi har besluttet oss for at disse metoder skal ophøre, og hvis vi under kampen kan gjeninnføre i verden regelen for god vilje og for å avstå fra vold, vil de store ofre som legges på oss, ha vært berettiget.“ —

Vi vil ikke gjerne tro at nogen lyver med viden, vilje og velbehag. Heller ikke tro det om en britisk politiker. Når the Right honorable Mr. Chamberlain i dette tilfelle taler slik, vil vi tro at det er resultatet av 1) den følelse han, likesom før ham Carson og hele England går utfra, nemlig at i siste instans er Englands interesser det viktigste i verden, og derfor også sådanne ordninger som sikrer disse interesser „efter den uundgåelige linje i vår

historie" (Halifax), 2) dernæst at det er resultatet av at han lever i en krets av personer som har interesse av å få istrand en krig med Tyskland. Denne interesse er tildels begrunnet i deres egne finansielle spekulasjoner. Men den søker tilknytning til en annen tankegang, nemlig denne:

„Tyskland er nu på tur opover med en fart som vil gjøre det til kontinentets sterkeste makt, hvis det fortsetter. I så fall vil Englands maktstilling være forbi. Det kan nemlig forutsees at et av de første krav Tyskland vil opstille, er dette at der skal skapes rettsorden over havet. Derved vil vår makt være endt. Vårt britiske verdensherredømme er helt avhengig av den tilstand på havet som vi kaller „havets frihet", og som våre motstandere — med en viss rett — kaller havets rettløshet, eller endog det britiske voldsherredømme. Faller det, er vår verdenshandel ikke lenger sikret ved at vi fra tid til tid kan bemektige oss andres flåte, varer og markeder, når de er blitt en krig verd. Da vil bare den dyktigeres rett bestemme forrangten. Og da kan, det forutses at disse tyskere med deres utrolige arbeidsomhet kan ta teten her i vesten, likesom japanerne allerede er ved å ta luven fra oss i Østen. Og hvor blir så pengene av? — Det er ved å melde sig aldeles redselsfulle muligheter. — Den eneste redning er den at vi tar kampen op hurtigst mulig, før Tyskland ennå har fått befestet sig tilstrekkelig i sin nye stilling. Englands „misjon" i verden er intimt knyttet til dets stilling som *rentier-nasjon*, d. v. s. verdenskapitalisten med industriens sportler av varenes overgang fra råstoff til fabrikata, handelens sportler av varenes overgang fra produsent til konsument, bankenes sportler av pengenes overgang fra långiver til låntager, transportens sportler av passasjer- og vareovergang fra verdensdel til verdensdel. Og dette siste er selve grunnbetingelsen for de andre: Taper vi det, — da er det britiske imperium ute. Men det er oplagt at nettop her vil Tyskland sette inn. Det har allerede like siden Fredrik den 2nen i 1785 sluttet sin traktat med U. S. A., strevet etter å få innført bestemmelse om at privateiendomsrett skal være fredet til vanns likesom til lands. Og det er å forutse at vi ikke lenge vil kunne bluffe de andre nasjoner med feltropet om at „havets frihet", slik vi mener det, er i deres egne sanne interesse. Hvis vi ikke får has på Tyskland, blir vi nødt til å regne nøkternt med den samme tragedie som andre hederlige sjørøvere eller sjørøverstatene i Middelhavet i sin tid bukket under for. Og det skyldes igjen denne Hitler — nascist-systemet. Et helt folk samlet til én vilje, legemliggjort i én enkelt person. Vi hater ham og misunner det tyske folk. Vi er altså nødt til å la stå til, fordi det er klart at senere blir det ennå verre. Vi kan ikke ta den dobbelte risiko av at der blir rettsordning over havet og ingen splittelse av fastlandet, som det nu truer med. Det er næsten fare for vennskap idag endog mellom Tyskland og Frankrike!

Bare på ett punkt er vi ennå overlegne: Vi lyver troverdigere. Og

vi har ennu idag mulighet for å gjenopta den velprøvede metode å skape uro i vår motstanders befolkning og svekke dets hærs moral ved å sulte dets kvinner og barn ihjel. Dessuten kan vi anklage dets „Führer“ for å lyve hvad vi dog virkelig har århundrer hevdvunne privilegium på.“

I en krets av personer hvis tankegang er så nogenlunde ensrettet slik, står Chamberlain selv med instinkter i samme retning. Enhver englander er i sitt innerste overbevist om å tilhøre et slags verdensaristokrati, utvalgt av „Gud“ til en maktstilling som naturligvis også medfører oppgaver i kultur for hele verden. Fra puritanismens og predestinasjonens livssyn er en slik innstilling blitt religiøst formet, gått over i sinnsretningen og godkjent av den naturlige „egoisme“: Egoismen er blitt ophøjet til religion. —

Den kulturopgave som „Gud“ har gitt England, skal rettferdiggjøre fordelene av dets krav på makt etter prinsippet at den ene tjeneste er den annen verd. Et gammelt ord sier: „Skrap Russen og Du finner tartaren, skrap Britten og Du finner en sjørøver.“ Den engelske premierministers instinkter i retning av Englands aprioriske forrett slår ut i fortelser av de polske mishandlinger av tyske borgere i landet og i beskyldninger mot Hitler — etter Jago's mønster. Kontrastfølelsenes lov leder ham så til å tale om „god vilje“ og kamp mot vold, men selv forbeholder sig den.

31. Vestmaktenes idealer:

a) *Demokrati*, b) *Statsdiktatur*. c) *Verdensdespoti*.

Torsken lærer mennesket bedre
å kjenne av angelen enn av
agnen. —

Norsk ordtak.

Det britiske verdensvelde støtter sig foruten til

- 1) Vold over havet og
- 2) Fastlandets splittelse, også 3) til sin propaganda av idealer.“

Vi skal her se litt på bare et par av de idealer som den engelske politikk •erklærer å måtte kjempe for. Først *demokratiet* — mot *diktatur*.

„Demokrati“ har verdi for et folk i et dobbelt forhold: Innad mellom borgerne og utad til andre folk. Av disse to forhold har selvsagt bare stillingen utad betydning i internasjonal politikk. Og her gjelder at kravet om en nasjons uavhengighet av andre er betingelsen for at den kan utfolde sine anlegg. Det gives hederlige statsstyrelser som virkelig oppfatter sin stilling som kulturfolk overfor naturfolk ikke alene fra materiell politikks synspunkt, men som en kulturopgave, en „kolonisasjon“. Men i almindelighet er det så at et uselvstendig folk er et underkuet folk, d. v. s. det må tjene herskerfolkets interesser på bekostning av sine egne. Fra oldtiden av har det derfor vært en hovedoppgave for nasjoner med kulturstrang å frigjøre seg fra ethvert sådant trykk — kjempe for sin frihet.

Sådan frihet og selvstendighet vinner et folk ved å tre i rettsordnet forhold til andre stater. Frihet uten rettsordning er umulig. Vold og ufrihet er to sider av samme begrep. Begge vekker kulturfolk til kamp. Og så har vi krig.

Det er nyttig å 'gjøre sig klart hvad der menes med de ord som anvendes om forholdet mellom mennesker. *Rettferdighet* er der først når de menneskelige anlegg, d. v. s. evne til å skape verdier, får adgang til å utfolde sig fritt. — *Rett* er de regler som et samfund opretter for sine medlemmers forhold til hverandre innbyrdes. Rettsordenen er derfor urettferdig, når den hindrer nogen fra å utfolde sine anlegg. — *Makt* er navn for det herredømme rettferdighet øver over krefter som ellers var ville. — *Vold* betyr rettløse krefters herredømme over rettmessige.

Diktatur er den form for et herredømme som utøves uten at den beherskedes egen vilje formelt blir medbestemmende. Et diktatur er forskjellig fra despoti. Diktaturet kan skje overensstemmende med den beherskedes egen interesse. *Despoti* inntrer når diktaturet ledes av befalshaverens egne interesser istedenfor av rettferdighet.

I Englands forhold til verdens stater råder ikke diktatur, men despoti: Det har hindret rettsordenen over havet fordi det har fordel av voldstilstand der.

Hvorledes den enkelte stat ordner sine samfundsforhold, er en sak som angår *dens* borgere, men det angår ikke andre stater. Det er et hovedprinsipp i internasjonal politikk at en stat ikke skal blande sig i andres indre anliggender. Derimot er det av livsbetydning for et folk at det har sin frihet i forhold til andre folk.

Demokratiets idé i internasjonal politikk går først og fremst ut på å oprette en rettsorden mellom statene, og således sikre dem gjensidig mot overgrep.

Englands propaganda opstiller demokrati og frihet som program for Englands krigspolitikk. Hvis det var en ærlig tanke i denne interesse for demokrati, måtte det begynne med å innføre det i de internasjonale forhold.

Tysklands statsdiktatur angår oss ikke. Det har aldri skadet oss. Englands voldspolitikk med dets vold på havet angår alle andre staters stilling som frie nasjoner. Det har vært en forbannelse for oss og for den største del av verden — årsak til tallrike kriger. **Uten „havets frihet”, en rettsordning over havet, råder der ikke demokrati mellom statene og er der heller ikke noget grunnlag for en fredsorden over verden. Så lenge England hindrer sådan rettsordenen, blir dets propaganda om „demokrati”, „frihet”, „fred” og „rett” motbevist av dets handlinger. Fabelen om ulven i fåreklaer gir mønsteret.**

Vestmaktene har hittil vist en fullstendig mangel av interesse for frigjørelse i de internasjonale forhold. Derimot erklærer de at de vil bekjempe det nascistiske system som farlig for menneskeheten — de vil sikre den indre frihet i statstypene.

Det er beklagelig at vi etter må slå fast at Vestmaktene også her arbeider med ord som skal blende opinionen, ikke med ærlige kjensgjerninger. Det vil sees av følgende:

a. Med „demokrati“ menes folkestyre. Men det betyr *ikke* at hele folket selv bestemmer. Der gis ikke i hele verden noget slikt demokrati, og det vil heller aldri opstå. For det første er det i enhver stat et fåtall personer som kjenner alle de innviklede saker nok til å fatte beslutninger om dem. Men de fleste har en riktig følelse av at man må vite nok om en sak for å kunne ha en vilje om den. Hvor man selv mangler slik viden, overlater man sig til nogen som man tiltrer den. Det gjelder hver eneste person i de aller fleste anliggender i livet, ved hver reise man gjør, ved hvert foretagende man skal ordne o. s. v. Man nøier sig i livet med nogen spesiell innsikt og tilsvarende vilje på spesialområder, og overlater sig forøvrig tillitsfullt i en førers hender.

Dernæst er det også selv i det mest demokratiske samfund bare en brøk av folket som har den «stemmerett» hvori «demokratiets idé» skal gi sig uttrykk. De aller fleste stater har en aldersgrense på omkring 21 år. Men der er som regel i hvert folk omtrent like mange personer under som over 21 år. Den ene halvpart bestemmer altså alltid over den annen.

Videre er det ikke engang den fulle mening med ordet «demokrati» at det består i folkets selvbestemmelse. Det menes at folkets *velferd* er det bestemmende, altså ikke den eller de enkeltes egoistiske interesser. I et hjem hvor barnas velferd er høieste lov, råder demokratiets prinsipp — også *mot* deres vilje. Fikk *den* råde, vilde der regelmessig opstå ikke demokrati, men anarki.

Demokratiets idé speiler sig bedre enn ved noget annet i dette, om folket fra de økonomisk nederste lag av ved styrets forføiningar blir hjulpet til å utfolde sine menneskelige anlegg. *For det er dette som er avgjørende for både den enkeltes og menneskehетens velferd.*

Vestmaktene mener å kunne fremstille sig for oss som mønstre på sådant demokrati. Men vi er bedre underrettet. Det er en ganske god målestokk deri, om der råder arbeidsløshet eller arbeidsvilkår i et samfund.

Og da er forholdet at f. eks. U. S. A. med ca. 15 millioner arbeidsløse i et land som omfatter verdens rikeste arbeidsmuligheter, England med over 2 millioner arbeidsløse, til tross for at riket omfatter en fjerdedel av verdens rikeste egne o. s. v., er mer avskrekkende eksempler på deres demokratiske systems forbannelse enn lokkende mønstre for andre. I Jack Londons «The children of the Abyss» vil britisk demokratis tilhengere få et innblikk i dets karakter. Eller i en nylig utkommet bok av englenderen John Middleton Murry om «Demokratiets forsvar» med heftige angrep på det autoritære system: „*Hverken vårt eget demokrati eller Frankrikes er slik at en ærlig mann kan ha tillit til det. - - En hovedgrunn til dette er den at det demokratiske system*

blev virkeligjort i en så ufullkommen form at det ikke er blitt annet enn enkelte personers frihet til å utnytte andre personer til sin fordel." — „Vi kjenner dessverre intet demokrati som ikke er kapitalistisk. Det er kapitalismens system som har kalt det moderne demokrati til live, og det kapitalistiske system var demokratiets amme og opdragarske." Når den engelske regjering proklamerer kamp for demokratiet, så er tanken kamp for britisk kapitals profitt. — Således også i 1914 da Churchill erklærte at „ved krigen vilde enhver englander bare bli så meget rikere". Altså burde man føre den. — Churchills ord synes å føre beviset for en uttalelse av T. J. Dunnings, citert i „Trade Union og streikene" av Marx i 1860: „Kapitalen nærer samme avsky for mangel på profit eller for lav profit som naturen for det tomme rum. Ved stor profit blir kapitalen dristig, 10 % sikker — da kan man bruke den overalt. Ved 20 % blir den livlig, ved 50 % bevisst dumdristig. Ved 100 % tramper den alle menneskelige lover under sin fot. 300 % — og der eksisterer ikke lenger den forbrytelse som den ikke vil begå — selv med fare for galgen. Når oprør og strid kan bringe profit, vil kapitalen støtte begge. Beviser: smugleri og slavehandel."

Til Dunnings ord kan nu føies uttalelse av representanten for amerikansk finanskapitals interesser i revolusjoner, gjengitt i den franske ambassadør Saint Aulaires „Genéve contre la paix". Og til bevisene kan føies Boerkriegen fra 1899—1901 og Churchills opmunrende tilskynnelser til den. Og krigen nu.

Hvis borgernes frie utfoldelse av anlegg er innholdet av demokratiets idé, kan Vestmaktene umulig ha næret nogen ærlig bekymring for dens prinsipp. De har nemlig i over 20 år stilltiende sett til at der i Øst-Europa organiserte sig en stat for „proletariatets diktatur", og endog at denne stat sendte dem alle en krigserklæring ved programmet om en verdensrevolusjon, ja, at det gikk så vidt at den organiserte forberedelse av disse angrepsplaner på demokratiet og forberedte opprettelse av diktatur i disse demokratiers egne stater. Det førte ikke engang til at slike organisasjoner blev forbudt i de demokratiske vestmakters egne riker. Ja, da den engelske premier-minister bemøide sig med å hverve Sovjet-Unionen til støtte for den krigs-allianse mot Tyskland som han hadde døpt med det propagandistisk utmerkede navn „Fredsfront", — da erklærte han, som allerede nevnt, den 31. mars 1939 i Underhuset, at „der ikke bestod nogen ideologiske motsetninger som var til hinder for dette vennskap", — mellem de britisk-franske demokratier og det bolsjevistiske diktatur. Og dette altså tiltross for at dette diktatur direkte sikter på å trenge sig inn også i Vestmaktenes egne stater.

I motsetning hertil har Tysklands styre uttrykkelig erklært at det ikke ønsker å tvinge sitt styresett inn i andre stater, og det har heller ikke opprettet nogen organisasjon for sådan plan mot noget annet land. Dessuaktet

går altså Vestmaktene til *krig* mot nascist-styrets ideologi som ikke angriper dem, og påberoper herved at de må kjempe for „demokratiet”, men har søkt *vennskap* med bolsjevik-diktaturet hvis ideologi går ut på å angripe „demokratiene”.

b. Der gis en enkel forklaring for denne selvmotsigelse: Den at foregivendet om kamp for demokrati — „to make the world safe for democracy” — eiet påskudd for andre interesser. Når Vestmaktene går til angrep på nascismen, fortier de avgjørende punkter. Til hverdags går borgerne optatt av sine små formål og nytelser og bagatelliseres sjelelig. Når de store mål melder sig, som f. eks. at nasjonen er i fare, virker det først og fremst til at instinktene i retning av kjøttgrytepolitikk vekkes hos mange. Hver gang en stat trues av en ytre fare, må derfor dens styre løfte borgerne fra deres små hverdagsinteresser til å føle for det store felles mål. Bare derved blir seiren mulig. En armé blir brukbar bare ved „kommando” = diktatur. Den taper sin slagkraft helt ved parlamentarisme — „snakkelag”. Det samme gjelder et helt folk. Også det taper sin slagkraft ved å styres av „snakkelag” — og øker den ved diktatur-system. Det visste verdens politisk tidligst utviklede stat allerede for et par tusen år siden, og innførte under kritiske forhold imperator-systemet under formelen „videant consules”. Det mosvares av „krigstilstand”的 forfatningsmessige anordning i alle velordnede stater. — Det vet også engelske teoretikere. Det er selveste professor Seely som har gitt prinsippet den formel at „*enhver stats indre frihet står i omvendt forhold til det fiendtlige trykk på dens grenser*”. Det vet også både de engelske, franske, amerikanske og polske statsstyrere. Chamberlain har nærmest diktatorisk myndighet. Daladier har fått det for snart et halvt år siden. Polen har hatt et faktisk militærdiktatur siden 1922. U. S. A.s Wilson hadde større makt der enn keiser Wilhelm i Tyskland — men riktig nok bare som finanskapitalens tjener.

Når Vestmaktene nu er så sterkt imot diktatur-systemet, synes grunnen nettopp å være den at det tyske folk under dette system får større slagkraft mot angrep, og at de ønsker å svekke denne slagkraft. — Det er den naturlige forklaring også av den iver hvormed Chamberlain nu tar sig av det tyske folks befrielse fra Hitlerismen: Det er ikke hvem som helst gitt å duge som imperator. Blev Vestmaktene av med Hitler, kunde de muligens håpe på å få gjentatt sitt bedrag fra 1918.

Det grellestes „diktatur” i betydning av despoti, historien kjenner, er vel det internasjonale diktatur seierstatene utøvde i Versailles. De hadde ikke nogen sådan forklarende rettsgrunn for sitt despoti — bare ønsket om å berike sig selv på tvers av de prinsipper som de hadde hvert en godtroende opinion på. J Versailles hadde de nu ubegrenset anledning til å vise interesse for demokratiets idé. Det vilde ha sonet meget om de hadde gjort det. Men de oprettet et diktatur som ikke kan stempes med uttrykk utenfor straffeloven.

Dersom Vestmaktene ønsker å opheve diktatur-systemene i andre land, •er det et virksomt middel å følge de tallrike opfordringer til rettsorden og avrustning som er rettet til dem. *Sikres verden mot at nogen stats stilling til krig eller fred ledes ved finansinteresser, ved spekulasjon i krig, ved vold på havet, er det litet sannsynlig at diktaturene vil oprettholdes lenger. Foreløbig er statsdiktaturene folkenes beste vern mot det internasjonale verdensdespoti.*

„Demokrati“ er derfor ikke egnet til å utnyttes lenger som propaganda-ideal.

c. De engelske politikere har nu imidlertid erklært at England måtte bekjempe Tyskland for å slå voldsmetoder ned. Churchill erklærte at den krig England nu førte, var en krig for menneskehets helligste — dens moralske verdier. Det var likesom en hel parade i Underhuset over idealer som ledet England til krig. — Vi vil så overordentlig gjerne tro slik. De er likesom pust fra en bedre verden, slike idealer. Men bedrages vil vi altså nødig, og aller nødigst i de viktigste anliggender.

Det er da rimelig å se litt nærmere på hvorledes England *handler* når tiden er inne til å gjøre alvor av slike andre idealer — kamp mot vold og for moral. Versailles-fredens anklage mot Vestmaktene er så meget uhyggeligere som det var så lett for dem å hindre dens forbrytelser. Men det har selvsagt betydning å bli klar over om den var et isolert fenomen eller utslag av en typisk karakter.

Vi velger et par eksempler:

I 1899 åpnet England krigen mot *boerne*. Dens formål er kjent. Efter hvad der berettes var Churchill den som foranlediget at boernes kvinner og barn blev anbragt i konsentrasjonsleire. Orange-republikkens president, Stejn, sendte den engelske hærs leder, Kitchener et brev, datert august 1901 hvor det bl. a. heter:

„Deres Excellenses tropper har ikke betenkts på å rette sitt artilleri mot våbenløse kvinner og barn, å ta dem til fange mens de flyktet med sine kjerrer eller alene, skjønt Deres tropper visste at det bare var kvinner og barn. Det hendte således ganske nylig ved Graspan den 6. juni, nær Beitz, hvor en leir for kvinner og barn blev tatt, derpå tatt tilbake av oss mens Deres Excellenses tropper tok tilflukt bak kvinnene. Og da der kom britiske forsterkninger til, skjøt de med artilleri og mindre skytevåben på denne leir for kvinner. Jeg kan regne op hundrer tilfelle av samme art.“

Den 16. desember 1913 reiste boere i Blomfontein et monument med denne innskrift:

„Dette monument er reist av boere i Syd-Afrika til minne om 26 663 kvinner og barn som døde i konsentrasjonsleir under krigen 1900—1902.“

LJ. George holdt i 1901 en tale hvor han anklaget den engelske armé for å ha „*brent landsbyer, bortført kveg, brent tusener tons korn, tilintetgjort alle landbruksredskaper, alle kornmøller og bevanningsanlegg og etterlatt landet*

som et sort, øde villnis og derefter i vintertid stengt kvinner og barn som en hjord i tynne, lekke telt, omgitt av piggtråd, hvor tusener døde av ugrunnet mangel på livsfornødenheter. „Det er kanskje en anklage som den civiliserte verden slynger mot oss at vi nu er begynt å drepe babier, etter at det ikke har lykkes oss å slå mennene ned“. (Citert etter F. F. Schröder: 1683—1920, s. 40.)

Boerkriegen ligger endel år tilbake. Vi kan gå over til nyere begivenheter uten å ta frem Verdenskrigens „Baralong“ og lignende redsler. Vi gjengir i uttak en erklæring fra samtlige 29 biskoper i den irske republikk, skrevet tyve år senere, den 19. oktober 1920 i anledning av englendernes grusomheter for å undertrykke det irske folk:

„Når et land er utsatt for undertrykkelse, er det vanskelig for geistigheten å oprettholde aktelse for de guddommelige lover. Men når selve regjeringen utøver terror, partiskhet og tilslidesetter de av den selv fastsatte grunnsetninger for rett og orden, blir det umulig for geistigheten å oppfylle sin oppgave.

Dessverre er de forholdsregler hvorved Irland idag er bragt i anarki, i virkeligheten langt verre. Vi minner om den advarsel vi — på et tidspunkt da vårt land ennå var forskånet for den slags forbrytelser — rettet til den engelske regjering for å gjøre den opmerksom på følgene av dens undertrykkelsesmetoder. Advarselet var forgjeves.

Før krigens utbrudd — særlig før Ulsterfolkenes bevæbning og krigs-forholdsregler — kunde Irland, enskjønt det krevde øieblikkelig innførelse av de lenge forlangte reformer, oprettholde orden og ro. *I motsetning dertil er nu mord, overfall, brandstiftelser og voldsgjerninger av enhver art på dagsordenen.* Vi må dessverre konstatere at der stadig skjer overfall og arrestasjoner som foretas vilkårlig og midt på natten. Videre må vi konstatere: langvarige fengslinger uten nogen som helst rettslige forhandlinger, dommer av uhørt grusomhet, avgitt av domstoler som hverken inngyder eller fortjener nogen tillit. Ildspåsættelse på privathus, rådhus, fabrikker, bondegårder og fylte låver. Ødeleggelse av industrielle bedrifter. Pisking og mord av civilpersoner. Alt sammen utført av folk som går ut på rov eller utelukkende i den hensikt å fremkalte elendighet og hungersnød. Og det må ikke glemmes at dette alt sammen skjer ved hjelp av den engelske regjerings maktmidler. Den engelske regjering har opprettet en terror som hvad nedsabling av uskyldige mennesker og ødeleggelse av privateiendom angår, bare finner sin like i den tyrkiske terrors grusomheter og den russiske røde armés ekscesser.

Det er overflødig å si at vi fordømmer forbrytelser, hvem så enn den skyldige er. I anledning av mordet på en gendarm skrev for ca. to måneder siden *kardinal Logue*: „Jeg vet at vi lever under et voldsherredømme, under en knugende tyrannisk militarisme, under et regime som avler og

understøtter forbrytelser. Jeg vet at i allfall i senere tid selv ethvert skinn av disiplin er forsvunnet, at de som utgir sig for den offentlige ordens beskyttere, er blitt de vesentlige støtter for lovløshet og uorden, at de gjennemstreifer landet som ville horder, at de foranstalter terror-netter ved overfall, uophørlig skytteri, brandstiftelser og ødeleggelse av viktige bygninger, at de på må-få i folkerike gater avfyrte skudd og krevde tallrike uskyldige ofre, at byer er blitt plyndret etter tidligere tiders barbariske krigs-metoder, at de som av frykt vilde redde sig, er blitt skutt på nært hold, at nylig en arbeidssom og harmløs mann som ikke befattet sig med politikk, er blitt bortført fra sin familie mens den var nedskjunket i bønn, og skutt ned på gaten."

Efter at foranstående blev nedskrevet, har situasjonen vesentlig *forverret sig*. Pinsler av utsøkt grusomhet er blitt forøvet mot mennesker, og de tilfelle øker da unge piker midt på natten med vold fratas sine mødre uten at det tillates dem å klæ på sig. Ikke de betalte agenter, men deres mestre og herrer bærer i første rekke skylden for disse misgjerninger.

Det dreier sig først og fremst ikke om spontane repressalier som uten å være berettiget, kunde tilskrives provokasjoner. Det dreier sig heller ikke om overlet straff over skyldige eller om forbrytelse for selvtekt eller ennå mindre om nødverge. Det dreier sig bare om barbarers blinde hevn som utøves mot en by eller et helt landdistrikt, uten at der er tilveiebragt nogen som helst bevis for medskyldighet i en forbrytelse — om en hevn der utøves av dem som den britiske regjering betrakter som sine representanter til beskyttelse av eiendom og personlig sikkerhet og til oprettholdelse av orden i Irland.

Det system hvorom vi taler, er blitt benyttet i mange måneder uten at myndighetene har gjort det minste forsøk på å straffe eller töle de skyldige eller å foranledige en offentlig undersøkelse av de misgjerninger som legges dem til last. Dette system er uten avbrytelse blitt fulgt, inntil det øieblikk da hele verden har gitt uttrykk for sin avsky for de i Irland under en såkalt regjering begåtte skjenselsgjerninger. En britisk minister har da innfunnet sig for å dekke over og undskydde skjenselsgjerningene. På den måte blir fakta fremstilt i et feilaktig lys. Takket være dette falske lys blev de uskyldige frikjent og rost av den engelske ministerpresident.

Det er altså ikke personer uten betydning og ansvar, men det er et mektig rikes regjering der forkynner sannhetens og rettferdighetens ophøiede ideal — som har — om ikke organisert — så dog opmuntret til disse eksesser. Ti den befinner sig i overensstemmelse med dem som begår ugjerningene.

Når der nu hersker anarki i Irland, så er det britiske kabinett ansvarlig derfor. Den britiske regjering påstår at den ikke vil øve vold mot Ulster. Denne tilsynelatende opriktige hensikt dekker imidlertid¹ over en skurke-strek som sikter på et dypere mål. Ethvert fornuftig menneske begriper

hvor litet ønskelig det er når en majoritet er nødsaget til å påtvinge en minoritet sin vilje, all den stund det er mulig å undgå denne tvang.

Men som første og mest påkrevede fordring forlanger vi i civilisasjonens og den nasjonale rettferdighets navn en inngående undersøkelse av de skjenselsgjerninger som nu begås i Irland. Vi forlanger at disse undersøkelser foretas av en rett som formår å inngi alle tillit og beskytte vidnene mot terrorisme og forhindre at man på grunn av sitt vidnesbyrd risikerer å miste liv og eiendom.

I Irland er pressen kneblet, forsamlingsretten ophevet og rettslig undersøkelse er forbudt når det dreier sig om en voldsom død. Mange prester er blitt mishandlet. Aldri har det vært nødvendigere enn idag å betro sig til Gud." — Derefter følger de 29 biskopers navn. —

Irlands tragedie er sannsynligvis en av de grusomste i folkenes historie. Og det er uundgåelig at den har plass i nordmenns sinn. Våre forfedre hadde der opprettet kongeriket som holdt sig gjennem århunder, og det irske folk har sterke islett av norsk blod.

Englands politikk overfor Irland bør selvsagt ikke forklares som lyst-mord. Da Cromwell foretok sin massakre der, skjedde det for å „oprette den engelske frihet og ære". Så også nu: Et viktig formål nu var det å splitte øens befolkning i to stridige leire for derved å sikre Englands herredømme. Således opstod Nord-Irland og Syd-Irland med hver sitt styre.

—

De irske biskopers anklage ligger allerede 19 år tilbake. Siden da har Genfer forbundet hvert år sendt en strøm av smukke ord utover verden. En og annen kunde ta dem som tegn på at britisk politikk hadde undergått omvendelse siden da. Vi vil derfor se på ennu en prøve på denne politikk således som den utfolder sig *idag*.

Palestina.

Under krigen fra 1914 fryktet England at araberne skulde støtte sine tyrkiske herrer. England hadde faktisk Egypt i besiddelse, skjønt det var tyrkisk provins. Det hadde ikke lykkes England å innfri sitt løfte fra 1882, gjentatt tallrike ganger, at det skulle trekke sig ut av Egypt, så snart det var opnådd ordnede forhold der. Det hadde innsatt en High-Commissioner i Alexandria, og de over 30 år hadde altså ikke vært nok for engelsk kolonisasjonstalent, hvis uttrykket britisk kolonisasjon kan anvendes overfor en stat som var en av verdens best ordnede på en tid da England ennu nærmest var et røverråde. — Den 24. oktober 1915 blev der avsluttet en overenskomst mellom den engelske High-Commissioner i Egypt, Henry Mac Mahon, „i den britiske regjerings navn" og Sheriff

Husseja av Mekka på arabernes vegne om at „*Storbritannia forplikter sig til å anerkjenne og støtte arabernes uavhengighet*“ (av Tyrkia) på et område som også omfatter Palestina. — Arabernes innsats hindret tyrkernes marsj mot Suez. — Imidlertid trengte de engelske finanser støtte av jødiske bankier-huser. To år senere, i 1917, inngikk derfor Balfour „på den britiske regjerings vegne“ en avtale med „Verdens Zionist-organisasjon“ hvis president var dr. Weiszmann, om at der i Palestina skulde opprettes «et nasjonalt hjem for det jødiske folk». De to traktater om Palestina strider altså mot hinanden.

Efter pakten for Folkenes Forbund, artikkel 22, blev Palestina ansett som „mandat“, d. v. s. at det blev betrodd en „kulturstat“ å øve et slags formynderskap over vedkommende land. Formynderskapet skal etter bestemmelsen ha en „hellig civilisatorisk opgave å virke til folkets velferd og utvikling, og der skal stilles garanti for at fullmektigen opfyller denne opgave“. «Mandatet» brøt altså avtalen med araberne av 1915.

Det blev Storbritannia som i 1923 overtok mandatet over Palestina.

Den britiske politikk har søkt å oprettholde begge traktater — med den forutseelige virkning at der råder heftig strid mellom jøder og araber. I denne strid har England ikke vært uinteressert: *Det har bygd sig en flåte-basis og en luftbasis i Jødeland* — og i en utstrekning som viser at det anser Jødeland for å ha høi betydning for dets stilling i Middelhavet. Tidsskriftet «India and England» som utkommer i Oxford, hefte for februar—mars iår (1939) skriver: „*England klynger sig til det (Palestina) som om det var dets egen eiendom, arvet fra forfedrene. Palestina-problemet idag har ikke sin årsak bare i skarpe uoverensstemmelser mellom arabiske muhamedanere eller kristne og innvandrede jøder. Det er samtidig og først og fremst et utslag av britisk imperialisme. Det er den ubestridelige sannhet at den nuværende strid (mellom arabere og jøder) er det direkte resultat av denne imperialistiske politikk. Før det britiske mandat blev opprettet, levde de to raser fredelig sammen. Imperialismen har sådd den sæd av uenighet i de forløpne 17 år som nu har båret sine døde havs frukter.*“ „*Fred i det „hellige land“ vil aldri komme ved hjelp av britiske bajonetter og bomber.*“

Central eksekutivrådet for den indiske nasjonal-kongress har vedtatt følgende resolusjon i anledning av Palestina:

„Central eksekutivrådet har fra tid til annen vedtatt resolusjoner angående den forandrede situasjon i Palestina og uttalt sin sympati med arabernes kamp for å oprettholde sin politiske og nasjonale ukrenkelighet. *Der kommer uavlatelig meddelelser fra forskjellige pålitelige kilder om uevenlige grusomheter begått av briter og av politiet under påskudd av å skulle hevde lov og orden i mandat-landet. Badet uttaler sin fordømmelse av den samvittighetsløse politikk britisk imperialisme gjennemfører i Palestina, og rådet gjentar som sin mening at gjennemførelsen av den fremtidige regjering i Palestina*

burde bli avgjort etter prinsippet om et folks rett til selv å bestemme over sine anliggender." (Alle uthevelser her.)

Engelsk politikk og propaganda må finne sig i at man prøver dets reklame med idealer på kjensgjerningers vekt. Spørsmålet om hvorledes der skal kunne opnåes rettsordning mellom folkene er en for alvorlig sak for menneskeheten til at vi skulde ha plikt til å la oss narre av fromme talemåter til slør for egennyttige hensikter på lignende vis som en vel tilrettelagt agn skal skjule angelens dødsfare.

De tre eksempler — fra Syd-Afrika, Irland og Palestina — kunde utfylles med tallrike andre. De gir utvilsomme beviser for de prinsipper Englands politikk ledes av, og den kunde gi anledning til adskillige betrakninger. Vi skal peke på nogen av dem:

At engelsk politikk ledetanke er finansielle fordeler, fremfor alt gullets verdi. Den var grunnen til Boerkriegen.

At hovedmidlet for Englands politikk er å splitte andre folk for at England således selv skal vinne maktstilling. Det var grunnen også til at Irland blev delt op i et Nord- og et Syd-Irland, da det var ugjørlig lengere å fortsette med å underkue det irske folk, bl. a. på grunn av dets sterke stilling i T.J. S. A. Likeledes til dets politikk i Palestina.

At England herunder øver grusomheter som retter en tilintetgjørende anklage mot de idealer som dets propaganda angir om moral, rett, religion, samvittighet.

At den britiske propaganda derfor ikke kan tillegges nogen troverdighet.

Det viser sig at den samme person som bærer hovedansvaret for myrderiet på boernes kvinner og barn, er optatt som medlem av den nuværende engelske regjering. Det var også den samme Churchill som erklærte at denne krig fra 3. september 1939 — gjaldt „menneskehетens helligste moralske verdier", og at han „hadde søndagsfred i sitt hjerte".

Det er et interessant eksempel på den psykologi som er omhandlet ovenfor i kapitlet „Når gullkalven er gud": Så lenge Englands seier etter prinsippet: „Right or wrong, — my country" er formålet, blir forbrytelser som Churchills mot Boer-kvinner og -barn eller nu mot „Athenia" ikke grunn for ham til urolig samvittighet.

32. Hvorledes demokratiet håndheves i Norge.

Vi berømmer vårt styresett her i Norden som demokratisk og takker skjebnen, at vi er så meget bedre enn nascister og fascister. Det kan da ha interesse å se litt nærmere på, både hvad vi offisielt mener med det demokratiske prinsipp, og hvorledes det håndheves her.

Tanken med demokrati — folkestyre — skulde være, at det hele folks

velferd er avgjørende formål for alle politiske interesser. Men all velferd er bare mulig ved hjelp av sannhet. Derfor skulde da hver riktig tanke ha frihet til å gjøre sig gjeldende. Og alle organer for „den offentlige mening“, altså alle de bestrebelsr, som er rettet på å øve innflytelse på folkeviljen, skulde være stemt etter den opgave, å tjene sannheten, og stå som garanter for den. Det demokratiske prinsipp omfatter derfor ikke bare den opgave å sikre enhver, som har et sannhetsord på hjerte, frihet til å gi det uttrykk, men også denne å sikre folket anledningen til å få rede på de ideer og bevegelser, som kunde ha betydning for hans stilling til politiske anliggender. Dette siste er det viktigste. Det er i og for sig ikke så viktig, om nogen får anledning til å høre sin stemme eller se sig selv på trykk. Demokratiets prinsipp er ikke å hegne om frasemakers selvnyttelse. Tanken er derimot den, at enhver er begrenset, og at borgerne derfor gjensidig må ta og gi hverandre resultatene av sine bestrebelsr, bytte dem på ideenes, tankenes felt ikke mindre enn på næringslivets.

Det er pressen, som fremfor alle har å besørge denne gjensidige bytning. Det er, hvad abonnentene betaler den for. Og herunder har den selvsagt ikke nogen rett til å øve en censur, som står i strid med det demokratiske prinsipp. Der gis idéretninger og forestillinger som i sig selv er kulturfientlige og for en viktig del er stemplet av straffeloven. Det vilde være bra om pressen konsekvent var opmerksom på det. Men nogen censur overfor ideer og bevegelser på grunn av *partipolitiske* interesser er ikke hjemlet av demokratiets prinsipp. Hos oss gjør pressen også krav på å representere denne demokratiske tanke mot fascismen og nascisme og alskens formynderisk styggedom.

Endog herholder for „proletariatets diktatur“ gjør det politiske kunststykke å møte frem hyllet i demokratiets fane. — Det betyr da, at vår presse har forpliktet sig overfor sine abonnenter til å sikre dem sannferdig oversikt over de politiske problemer, som kan ha betydning for vårt folk og frem for alt bevegelser i folket selv. Men det vilde være usannhet å påstå, at vår presse uten videre oppfyller denne demokratiske plikt. Det er usikkert her allerede ved første halvdel av den demokratiske sannhetstjeneste. Det er ikke lett å få inn i våre aviser synspunkter, som avviker fra redaksjonenes, når man ikke kan ta straffeloven til hjelp.

Men ennu verre er det med den annen halvdel av opgaven. Vår presse følger i stort mon den taktikk å fortie overfor sitt publikum oplysninger, som strider mot de interesser vedkommende blads politiske parti representerer. Hvis oplysningen på annet vis er så almenkjent, at fortelsen vilde kompromittere bladet, kan det bringe meddelelsen i en så avsvekket form, som journalistisk og typografisk teknikk gjør mulig.

Denne metode er selvsagt svik av det demokratiske prinsipp og desuten svik overfor abonnentene. Det ligger utenfor hensikten her å blottstille

noget enkelt blad, men innenfor hensikten å opfordre norske borgere til selv å være opmerksom på de vill-ledende virkninger av de metoder som utbredte og ansette blad her følger. Vi skal ta et par eksempler.

Der består i England en bevegelse, som har en overordentlig tilslutning i de lag av folket, som ikke profiterer av det liberalistiske kapitalistiske system, men er ofre for det. Bevegelsen har navnet „British Union“ og er ledet av et medlem av Mac Donalds arbeiderregjering, Sir Oswald Mosley. British Union var og er på det bestemteste mot denne krig, og anklager styremaktene for å ha begynt den av finansielle interesser hos visse kretser, som har spekulert i økonomiske fordeler av krig. Til disse kretser hører fremfor alt jødefinansen. Han hevder også, at demokratiets prinsipp er brutalt krenket i England, det britiske folk er overhodet ikke blitt spurt, om det vilde ha krig, men er blitt drevet til den av sine styremakter, og disse er på forskjellig vis trukket inn utider de vedkommende finansinteressers innflytelse. — Det hevdes at „folkets røst“ om hvorvidt England skulde delta i krig, ikke er kommet til orde i nogen annen form enn nettop gjennem denne bevegelses møter, men herunder med større tilslutning *mot* krig enn nogensinne nogen bevegelse ellers i England. Jfr. gjengivelsen i uttak ovenfor av én av Mosleys taler.

Nu er det kjent nok, at man i vårt land anser „demokratiet“ s system for å være virkeligjort i England, og det „demokratiske“ Englands krig mot Tyskland fra 3. september er næsten en garanti i mange øine for, at retten er på Englands side. Skal vårt folk kunne dømme objektivt om det spørsmål, har det altså betydning at det får rede på slike beviser for folkeviljen i England, som „British Union“ representerer. Hvor mange av våre blader har gitt sine lesere slike opplysninger eller så fullstendig, at de svarer til sannheten og til bevegelsens ideelle betydning?

Men vi behøver ikke å gå utenfor vår presses stilling til vårt eget „demokratiske“ lands anliggender.

Vi har her en bevegelse, „Nasjonal Samling“ med et blad, „Fritt Folk“, begge ledet av en mann, hvis innsikt i opgaven og personlige forutsetninger for øvrig når høiere, enn hvad det norske folk har fostret på lenge. Hans bevegelse representerer en vending i norsk politikkens historie:

Innad ved endelig engang å virkeligjøre den demokratiske idé i landet, å få en folkerepresentasjon valgt etter folkets virkelige interesser på næringslivets, samfunnslivets og åndslivets felter. *Utd* ved å vekke vårt folk til å forstå sine opgaver i internasjonal politikk. For disse opgaver har statsråd Quisling arbeidet med en iherdighet og uegenytte som få politikere før her, og hans bevegelse har fått sterk anklang i vide kretser i vårt folk. Det er lenge siden at der har vært møter i vårt land med slik tilslutning som hans. Og hans blad, „Fritt Folk“, har gitt omfattende politisk orientering over tidens problemer, så opplysende, som det neppe har vært bedre i noget annet

land og adskillig over nivået i vårt eget. Der kan pekes foruten på artikler av Quisling selv og andre dyktige medarbeidere særlig på oversikter, som bladet bringer under signaturen T. T. Jeg kjenner ikke deres forfatter, men holder dem for noen av de klareste som blir gitt her i landet.

Denne tilslutning burde i sig selv bringe vårt lands profesjonelle politikere til ettertanke. Vi har jo nemlig nu i en del år levet under de forhold, at et politisk parti gjennem makten over fagorganisasjonen øver et diktatur over „proletariatet“ under program om «proletariatets diktatur» og samtidig første rangs «demokrati», dessuten fred og «revolusjon», brorskap og klassekamp, hele folket i arbeide, alles likhet samtidig med monopol for fagorganiserte o. s. v. Gjennem makten over fagorganisasjonen har dette parti skaffet sig makten over næringslivet og derved over folkeviljen. Derved er demokratiets to viktigste grunnprinsipper, næringsfrihet og politisk overbevisningsfrihet, satt ut av kraft og vår grunnlov og vår straffelov (prg. 105 ff.) brutt. Og norske borgere drevet til ruin og selvmord av forbrytere som dekker sig bak en organisasjons skilt.

Dette samme parti har videre gjort sig skyldig i høiforrædersk og lands-førærersk virksomhet, avslørt i «Quisling-saken» og fastslått av Stortinget selv. Partiet bekjenner sig åpent til revolusjonsplaner innad og har altså hatt landsførærerske planer utad og mottatt bidrag til å forberede disse planer fra den stat, som har verdensrevolusjon til program. Deretter er dette partis ledere blitt overdratt regjeringsmakten over vårt folk med tilslutning av borgerlige partier.

Hvorledes disse partier og hvorledes våre anklagemyndigheter har kunnet forsvare å la sådanne brudd på vår grunnlov og straffelov passere, er vanskelig å forklare og ikke til å undskydde. Det er imidlertid ikke tvil om, at slik holdning strider mot vårt folks vilje ikke mindre enn mot vår grunnlov, vår straffelov og meningen med demokrati, som også lovbrifterne altså bekjenner sig til.

Den betydelige tilslutning, som Nasjonal Samling har i vårt folk, kommer hovedsakelig fra personer, som er oprørt over disse forbrytelser mot vårt folk, og over de politikere innenfor også de borgerlige partier, som herved gjør sig skyldig i forræderi mot den opgave de har overtatt.

Hvorledes har så vår presse ut fra sitt program om demokrati orientert vårt folk over denne bevegelse og dens leders ideer og arbeide?

Det er et spørsmål om den har husket opgavens annen del tilstrekkelig. Til dels har den også, i stillhet, tatt ideer fra N. S. i sitt eget navn. —

I ly av slik «orientering» ved vår presse har der i vårt folk utviklet sig en tildels brutal og fanatisk stemning av hat og fordommer like så fiendtlig overfor visse av tidens bevegelser og ideer som skadelig for vårt folks egne nasjonale verdier.

Den bærer hovedansvaret for tilstanden ved fortelser og de synsmåter den har propagandert blandt leserne, til dels i behendige former og fordi den for en stor del ikke har forstått vårt folks egne interesser eller ihvertfall har gitt andre hensyn forrang.

En hovedgrunn til denne holdning har ligget i dens avhengighet av annonsørerne. Ethvert blads finansielle eksistens er avhengig av dem. Og annonsørerne velger blader som tjener deres interesser. Men annonsørerne kommer mest fra forretningsstanden. Og den har med årene fått flere og flere jødiske elementer også hos oss. Nu fører jødene for tiden en krig. Det kan forstås. Men på dette vis er det blitt til, at jødiske interesser med deres boykott av en bestemt nasjon og hat til den gjennem annonsørerne trekker det norske folk med i sin krig. Her skal nevnes et eksempel: I svensk presse (f. eks. Aftonbladet i Stockholm) er meddelt fornylig at den polske general-stabschef, Smigly-Rytz har oplyst: *Efter 2 dagers kamp innså han at kampen var håpløs og han ville slutte fred med Tyskland. Men London beordret, at det ikke under nogen omstendighet måtte skje. Det skulle sende store styrker fly og en sterk flåte, og ved Westerplatte skulle allerede store styrker kjempe.* — Det presset Polen til å fortsette. — Hvilke av våre større norske aviser har meddelt dette? Og hvad har vært grunnen der hvor det er undlatt? Oplysningen er viktig nok. —

I krig spørres der sjeldent, etter rettferdighet, der gjelder det å seire. Denne krig mellom andre tar heller ikke hensyn til utenforståendes interesser, til våre. Ad omveien over pressen blir således det norske folk drevet til å støtte en krig rettet mot våre egne interesser og våre egne rettsprinsipper.

33. Det „demokratiske“ despotis ledelse.

Den opfatning at demokratiske stater ledes av folkeviljen, er da usann. I ethvert samfund er det så at den som sitter inne med de verdier folket setter høiest, får makten over de andre. Men alle de såkalte demokratiske stater ledes av det kapitalistiske livssyn, — det vil si: Penger er folkets største verdi. I de demokratiske kapitalistiske samfund gjelder den gamle erfaring, at „pengene regjerer verden“.

Forholdet er altså ikke dette, at der er enkelte diktaturer, hvor folket er avmekting, så som aksestatene, — og enkelte demokratier hvor folket får vareta sin velferd uhindret. Sannheten er den at i disse „demokratier“ råder pengemaktens interesser gjennem en rekke organisasjoner despotisk over folket, men i former som skjuler despotiet. Verdensopinionen overfor statsdiktaturer og demokratier gir eksempel på den sannhet, at verden vil ikke tvinges, men desto villigere bedras. Dette despoti utøves fremfor alt gjennem pressen. Ved den kan pengemaktens innehavere lede sine under-

ordnede ved suggestion, men også ved argumenter, ved fortelser og fremhevelser som påvirker vurderingene.

Den største del av ethvert folk er beslaglagt av dagens slit i kamp for tilværelsen, og kan da ikke avse noget selvstendig studium til politikkens problemer. De kritiske forutsetninger hos dette flertall blir da også bare så som så. De får grunnlaget for sin stilling til problemene ved dagspressen og godtkjøpslitteratur. Men dette flertall har den avgjørende politiske innflytelse i demokratiske samfund. Det gjelder derfor for politikeren å få makten over dette flertall. Det opnår han ved pressen. Han kan gi en god dag i det mindretall som kjenner sannheten.

De kretser som er øvet i å spille med de politiske faktorer i demokratiske samfund, sikrer sig da først og fremst midlene til å lede borgernes tanker og vilje hen til det mål, som passer deres interesser: Nyhetsbyråer, etterretningsvesen, dagspressen, forlag, underholdningslitteratur og skolelitteratur.

Vi skal ta nogen eksempler fra land som gjelder for demokratiske, og innlede den med en ytring av en autoritet, G. Bernhard (jøde), Vossische Zeitungnr. 244 for 1925.

„Hjem spør i det hele tatt om den offentlige mening har *rett* eller ikke? Den *er* der, den slår igjennem, den skapes av et par *trådtrekker* som med mengder av *gull* har skaffet sig et omfattende presseapparat i de forskjellige land, gjennem hvis talerør de *neppe hørbart* forkynner hvad de *alltid tilstreber*“.

„Trådtrekkerne“ viser sig å være representanter for et folk, som nu på sitt vis fører krig mot Tyskland.

I England er følgende blader ledet av jødefinansen, helt eller delvis: Daily Express, 2,5 millioner ekspl., Daily Herald, 2 millioner ekspl., Daily Mail, 1 700 000 ekspl., Daily Telegraph 700 000 ekspl., News Chronicle 1 400 000 ekspl., Daily Mirror 800 000 ekspl., Daily News, Graphic, Daily Graphic, Westminster Gazette. Englands største blader. Der er flere.

I Frankrike: Nyhetsbyrået Agence Havas, Agence Fournier, Agence Radio, Le Populaire, Le Journal des Débats, Le Temps, Le Figaro, Le Petit Parisien, Paris Midi et Paris Soir, Ce Soir, Le Matin, L' Oeuvre L' Ere Nouvelle, La République, Le Journal, Echo de Paris, L' Epoque, L' Ami du Peuple. Frankrikes største blader.

I Sverige spiller A. Bonnier med firmaets tilknyttede forbindelser en avgjørende rolle innenfor presseverdenen, forlag, underholdningslitteratur og bokhandelen. — Der kunde nevnes flere eksempler.

Det er et åpent spørsmål om disse redaksjoners politiske interesser gjør dem skikket til å vareta de vedkommende folks politiske anliggender på tilfredsstillende vis. —

34. Samlende tilbakeblikk og plan.

Vi er utsatt for et bombardement av propaganda fra enkelte krigførendes side. Det er da nyttig å ha hovedpunktene i begivenhetene og i våre formål klarlagt i enkle former. Vi vil derfor ta en oversikt over disse hovedpunkter

1. Forholdet nu mellom statene er en voldstilstand med hovedpunkt i rettløshet på havet. Den volder rettløshet både til lands og til vanns.

2. Denne voldstilstand er forskyldt og fastholdt av England mot alle andre civiliserte staters protest. Den støttes nu av enkelte av Englands forbundsfaller, som tidligere selv har protestert mot den.

3. Grunnen til at England holder fast ved denne voldstilstand, tross dets kultur i mange henseender, ligger deri at en sådan rettløshet på havet gir den, som er sterkest der, adgang til å berike sig lettere enn på noget annet vis, nemlig ved å ta andres flåte, varer, handelsmarkeder og kolonier og således tilegne sig andres gods.

4. England har derfor i århundrer, like fra tiden ved år 1600, ført en politikk som gikk ut på å sikre det stillingen som den sterkeste makt på havet. Det har hevdet denne stilling dels ved å holde en flåte så sterk som de to sterkeste andre makters flåter tilsammen, dels ved å inngå allianser med andre således, at det sammen med sine allierte fikk denne maktstilling.

5. En stats vold tvinger de angrepne til forsvar. Andre stater har derfor møtt denne voldstilstand dels ved å søke å beseire den ved makt — represalier — dels å opheve den ved rettsorden.

6. Britisk politikk har derfor vært rettet på å forhindre andre stater fra å sette skranker for denne voldstilstand og dermed for britisk herre dømme over havet. Denne politikk har gitt sig utslag i 4 hovedretninger:

a) å avvise alle folkerettsbestemmelser, som kunde begrense dets vold over havet.

b) å hindre andre stater fra å bygge nogen så sterk krigsflåte, at den kunde ta en kamp op med den britiske.

c) å holde fastlandets stater i splid, således at de ikke forener sig om å fremtvinge en folkerettsorden mot England, heller ikke om å møte den britiske vold med nogen samlet makt. Denne splittses-politikk har England gjennemført under navnet, „likevekts-prinsippet“ — „the balance of power“.

d) ved en propaganda som stiller Englands politikk i det lys, at England er foregangslandet i kultur og civilisasjon, demokrati og alle politiske idealer, et mønster for andre stater.

7. Englands krav om, at denne voldstilstand på havet skal bestå for at England kan beholde uinnskrenket herredømme, er en hovedgrunn til en rekke kriger i verden. Det var grunnen til Verdenskrigen fra 1914 og er grunn til den krig som nu etter pågår.

Denne politikk har bygget det britiske verdensimperium op på ofret av millioner menneskeliv, — Englands egne borgeres og især andre nasjoner.

8. Den har hatt sitt utspring i et livssyn, som stiller makt op som den høieste verdi i livet, og dermed penger, som det internasjonale symbol for makt.

9. Makt er bare nødvendig overfor materielle goder. Åndsverdier trenger ikke makt for å bestå, fordi ingen kan hindre nogen annen fra å tenke fritt, „tanker er tollfrie“. — At makt blir målet for et menneske, en stat, betyr altså at målet er materielle goder. Men når materielle goder blir livets mål, opstår nyttelseslyst og egoisme med utslag i vold, krig. Bare som midler har de fullgyldig verdi. Menneskesinn har i all den tid, historien beretter om, famlet etter nogen åndsverdi, nogen religion, som kunde løfte det utover de materielle nyttelsers livssyn og dermed frelse det fra forbannelsen av sådanne livssyn. For når materielle goder får høieste rang, splitter de menneskene i heldige besittere og hatefulle misunnere.

10. Dette livssyn fører også i statene til ulykker. Den sociale urett har sin grunn i pengemaktens avguderiske stilling. Den har sine uhyggeligste utslag på den ene side i spekulasjons-kapitalens maktstilling som har vært en hovedårsak til krigen nu, og på den annen side i arbeidsløsheten, forbrytelser og revolusjoner.

11. Voldstilstanden i og mellom *statene* er ikke uttrykk for rettsbevisstheten mellom *folkene*. Statenes maktorganer hviler på opfatninger, systemer, institusjoner, embedsverk, som er arvet fra gamle dager og som ikke svarer til folkenes kulturbativitet nu. Men disse maktorganer bestemmer statenes politikk.

12. Menneskehets historie viser, at folkene er i *utvikling etter kultur-lover*. De fremtrer i tre grupper etter de tre forhold, hvori ethvert menneske kommer i livet: Vilje til *makt* over mindreverdige krefter, vilje til *rett* overfor jevnbyrdige krefter, — som våre medmennesker, — og vilje til *hengivelse* overfor det som er større enn vi selv, åndsverdier. Denne vilje til hengivelse blir således til slutt en vilje til ånd. —

Ved kulturutvikling forstår vi, at åndslover får økende herredømme over naturlover og samfundslover.

13. Åndslover fremtrer bare i menneskenes eget sinn og ytrer sig som en trang hos hvert normalt sinn til å *arbeide*, å v. s. å *skape verdier*, hver etter sine anlegg.

14. *Denne kulturvilje hos individene og folkene er den høieste verdi, menneskehets historie kjenner.* Den må derfor opstilles som det livssyn, som den enkelte, hvert folk og alle nasjoner må legge til grunn for livsførselen, for rettsordenen i statene, og for rettsforholdet mellem folkene.

15. Likesom individets frihet, består også det hele folks frihet deri

at det får utfolde sine anlegg. Det er derfor selve grunnlaget for et folks som et individs frihet, at det får mulighet for å arbeide og derigjennem hevde sitt menneskelige vesen i dets tredobbelte form.

16. Menneskelig skaperkraft er avhengig både av arv og miljø. Det er derfor viktig for ethvert menneskes og folks utvikling, at det ikke bare får de ytre forhold som kan hjelpe det til å utfolde sine arveanlegg, men at også disse arveanlegg selv er de best mulige. Overfor dyreraser er det et synspunkt, som er kjent nok. Og likesom der er forskjell på individenes anlegg, er der også forskjell på nasjonenes: Menneskeheten omfatter kulturfolk og naturfolk, og innenfor begge er der ulike typer av større og av mindre kulturell verdi. Det antas også å bestå psyko-fysiologiske lover for krysninger som er skadelige.

17. Det blir opgaven for det politiske styre i ethvert folk å dra omsorg for, at folkets kulturutvikling ikke hindres ved at det innpodes uheldige arveanlegg. Dets kulturutvikling er betinget av, at enhver får de best mulige anlegg og at disse anlegg får utfolde sig etter hele menneskesinnets vesen, slik som det åpenbares i folkenes største ånder, geniene. Ved at åndslover således får lede naturlover og samfundslover, utvikles menneskeheten nærmere frem mot sine idealer.

18. Det er en av de skadeligste hindringer for sådan utvikling som historien kjenner, at noget enkelt folk dominerer andre. Den som dominerer andre spør ikke etter deres interesser, men tvinger sine inn på andre.

19. Ved den voldstilstand på havet og den splittelse av andre stater som England oprettholder, dominerer England andre nasjoner, driver dem til krig mot hinannen, således som nu Polen og Tyskland, Frankrike og Tyskland, til tross for, at sådan vold strider mot de kulturlover, som de ønsker å følge, og hindrer dem i å utfolde sine egne kulturelle formål.

20. En rettsordning og dermed grunnlag for en fredsordning mellom folkene blir derfor mulig bare ved at voldstilstanden på havet opheves.

21. Det kan bare opnåes ved at Englands herredømme enten opgis eller knekkes.

22. De nøytrale stater har herved en særlig oppgave: Å klargjøre og fremholde de rettsprinsipper, som kan gi grunnlag for folkenes overgang fra voldstilstand til rettsorden.

Herunder står kravet om sannhet i første rekke. Likesom fred er umulig uten rettferdighet, er rettferdighet ikke mulig uten sannhet, — og sannhet ikke mulig uten vilje til sannhet. Men likesom sannhet er nødvendig for fred, er løgn nyttig for krig. *Den krigførende som ikke ønsker, at andre stater skal forblive nøytrale, men å trekke dem inn under sine krigsplaner, har i særlig grad bruk for løgn om motparten.* En krigsstats propaganda bestemmes da derav. Fra forrige krig har vi erfaringer om, i hvilken grad propaganda kan betjene sig av løgn for å holde krigsviljen oppe hos deres eget folk og

vinne støtte hos verdensopinionen. I enkelte tilfelle er løgnen blitt avslørt, nogen av de ansvarlige har således selv senere tilstått sannheten. Det er sikkert ikke gjort i alle. Overalt har da løgnen fått gjort sin virkning for den bestemte anledning, hvis den blir trodd.

Vi kan derfor ikke regne med, at propaganda-meddelelser er sanne. Intet er sannsynligere enn at de bringer usannheter hver gang vedkommende stat anser det for å være fordelaktig. Og den som har trodd slike usannheter som f. eks. dem vi ovenfor fra s. 59 har omtalt, vil da lett ha kunnet støtte urett mot rett. Vi har derfor grunn til å gå ut fra, at fremfor alt organer, for hvem finansielle interesser er øverste formål, eller som står under innflytelse av sådanne kretser, vil skjule tendenser under maske av objektivitet, kort sagt: lyve ved gunstig leilighet. Og dernæst, at fiender av sannhet også er fiender av rettferdighet og dermed fiender av fred mellom folkene.

23. Rettsprinsippene i forholdet mellom folkene i stater kan ikke være meget forskjellig fra rettsprinsipper mellom borgerne av samme stat. Moralen mellom menneskene bestemmes i vesentlig grad av hensyn til deres lidelser og gleder. Men de geografiske skillelinjer mellom statene trekker ikke også skillelinjer mellom menneskenes evner til å lide eller gledes. Samhold mellom menneskene er innledet ved hjemmene, men derpå etterhånden blitt bestemt av geografiske forhold: Beboerne av et område som dannet et slags helhet etter sine grenser mot hav, sjøer, floder, fjeldkjeder o. s. v. blev knyttet sammen av den felles «hjemstavn». „Blodsforvandtskap“ blev avløst av „landsmanns“-begrepet. — Men i samme grad som kommunikasjonenes utvikling har sprengt de ytre geografiske skillelinjer mellom statene, har indre lover fått gjøre sig gjeldende og bestemt samhold, og omvendt trukket nye skillelinjer. Det avgjørende her er, hvilken verdi der har høieste rang for menneskene. Den forener dem, hvis den er av åndig natur, og splitter dem, hvis den er av materiell.

24. Vi samler alle åndslover under begrepet *kultur* og *alle kulturkrefter under de enkelte menneskers skapende anlegg*. Likesom fredsordning mellom menneskene blir mulig bare ved rettsordning, blir en *rettferdig* rettsordning mulig bare når den ledes av kulturprinsippet om ethvert menneskes frihet til å utfolde sine anlegg for å skape verdier etter kulturens lover.

25. Rettens utvikling mellom folkene utvider derfor samholdet mellom dem utover de geografiske og statsrettslige skranker og forener dem i samme grad som kulturens lover er deres mål. I samme grad er det et kulturfolks største ulykke å underordnes et annet, som står på voldsstadiet i nogen henseende, og en vinning for et kulturelt lavere stående å rettledes av et kulturelt høiere.

26. Et folk i krig har den opgave å bringe sin rett til å bestå efter sine særlige anlegg til seier. Å hevde dem er et ledd i menneskehets kultur-

utvikling. Men den oppgave fører under krig til handlinger, som har sin grunn i kampens lover, ikke i fredens.

Enhver situasjon reiser sin særige oppgave. Stormaktenes nye krig med dens fare for å vokse til en verdenskrig, stiller de nøytrale flere oppgaver:

1. Å samråde om sine egne interesser og nødvendigheten av å kunne frigjøre sig for avhengighet av de krigførende. Det er gammel erfaring, at en krigførende er tilbøelig til å benytte sådan avhengighet hos nøytrale til å presse dem til å følge den krigførendes politikk. Krigen fra 1914 vokset til en verdenskrig med 27 stater på den ene side ved at så mange stater var avhengig av tilførsler over havet, hvor England øvet voldsherredømme.

2. Å samråde om de rettsprinsipper, som de vil anse for gyldige under den nu pågående krig:

- a) mellom sig selv innbyrdes,
- b) mellom sig og de krigførende.

3. Å samråde om felles eller ensartet optreden overfor de krigførende for å formidle mellom dem, begrense deres krig eller dempe dens ondartethet.

4. Å samråde om folkeretts-prinsipper for en ordning mellom statene i fremtiden, og som de nøytrale er enige om selv å følge i sitt innbyrdes forhold, og å opfordre andre stater å slutte sig til den.

5. De problemer som da først og fremst krever sin løsning er:

a) Den voldstilstand på havet, som nu råder. Sålenge den består, vil krig mellom folkene også opstå. Ved å innføre en folkerett til sjøs, hvorved privat eiendomsrett anerkjennes også der, blokaderett begrenses til befestede steder, kontrabande-artikler klart fastsettes, en upartisk prisedomstol oprettes, konvoi godkjennes, vil risikoen for krig forminskes like meget, som lovløsheten hittil har vært krigsårsak.

b) Det politiske prinsipp som nu offisielt råder, at ingen stat skal blande seg i andre staters indre anliggender, er faktisk oppgitt i verdenspolitikken. Der består forskjellige internasjonale organisasjoner som har sprengt de nasjonale grenser for sine politiske bestrebelsjer. En stormakt har endog opstilt som program for sin politikk å innføre kommunisme i alle verdens stater, og det ved hjelp av en revolusjon som skal opløse disse innenfra. Det er videre en kjensgjerning at en enkelt nasjon ikke er statsrettslig knyttet til noget enkelt geografisk område, men har sin nasjonale og statsrettslige beståen båret opp av en religion, et livssyn. Det er videre en kjensgjerning, at denne religion er en arv fra fjerne tider, da nasjonal-egoismen blev ophøiet til religion og forskjellige nasjoner anså sig for utvalgt av sin gud fremfor alle andre. Det er lett å se, at en sådan egoisme, ophøiet til religion, er livsfarlig for andre. Det har lenge vært erkjent, at enhver bør ha frihet til å gjøre sig de forestillinger om livets og tilværelsens

karakter, som han anser for riktigst. Men det er likeså klart at disse forestillinger ikke må føre sin tilhenger til handlinger som krenker rettsordenen i den stat, hvor han opholder sig. Og sådanne krenkelser omfatter ikke bare grove brudd på statens straffelover. Rettsbestemmelser er til slutt bare uttrykk for det minimum av moral som et samfund forlanger fulgt av sine borgere. Men hvis nogen anser sig selv ophøiet over denne moral, vil han lett også sette sig ut over samfundets rettsregler og da naturlig først og fremst på de felter, hvor han har interesse. Det kan ikke være nogen tilfeldighet, at jøder i flere stater statistisk viser sig å gjøre sig skyldig i omtrent det tidobbelte antall formuerettskrenkelser ved bedrageri sammenlignet med personer av andre nasjoner: Deres religion tillater dem det.

c. Det trenges derfor at de grunnleggende prinsipper for kulturen klarlegges og opstilles som rettledning for livssynet og rettsordenen i *alle* folkeslag. En sådan „kulturkatekism“ vil kunne legge det psykologiske grunnlag for en samordning mellom folkene, og dermed en verdensfred. Det vilde da være et langt skritt i retningen, *om der i hver stat blev opstilt en prisopgave for den beste utredning av disse kulturprinsipper, bedømt fra vedkommende nasjons og fra universalt synspunkt. Derved ville til slutt en almengyldig rettledning kunne vinnes.*

d. Alle tvistemål mellom stater må avgjøres av internasjonale dom stoler med appell-instans. Derved er ikke nogen garanti mot forurettelse opnådd like så litt som at domstoler i statene er sådan garanti. Men de er dog i dobbelt henseende en vinning: Det er *sannsynligere*, at de vil sikre en rettferdig avgjørelse, enn at en krig vil gjøre det, siden erfaringen ikke tillater oss å regne med nogen gudsdom. De vil dernæst spare de tvistende staters folk for å ta hverandres liv i anledning slike tvistemål, og det med visshet om at det er en meningsløshet, fordi krigslykken intet avgjør om retten. —

Sådanne avtaler mellom nøytrale stater vil for det første skape en samordning mellom de vedkommende stater ved overensstemmende rettsprinsipper, og dermed opheve krigsfare mellom dem. Samordningen vil dernæst gi andre stater eksempel på opgjør ved fredelige midler og derved tilskynde også dem til å slutte sig til den. — Endelig vil den motvirke faren for at krig skal utvides til å omfatte nogen av de stater som deltar i samordningen: Isolert vil de ikke ha så lett for å motstå en krigførendes bestrebeler for å dra dem inn i dens krigspolitikk.

- - -

Forskjellige av Europas nøytrale stater er for tiden medlemmer av det såkalte „Folkenes Forbund“. Det er neppe forenlig med nøytralitet. Dette forbund er nu blitt en allianse mellom de to krigsstater i det ene krigsparti

og forskjellige andre stater, mens det annet krigsparti står utenfor. Det er da allerede i sig selv betenklig for en nøytral stat å stå som medlem av dette forbund. Men dets krigskarakter kommer særlig grelt frem derved, at en samordning av nøytrale for en internasjonal rettsordning, som ovenfor nevnt, vil kunne komme i strid med bestemmelser i pakten for dette forbund, — således f. ek. dens artikkel 10, 11 og 16.

Men det trenges ikke å bli uttalt, at et „forbund“, som viser sig å være en hindring for en rettsorden mellom folkene, hurtigst mulig må oppgis for at folkene kan gå over til utviklingens dagsorden. Den pålegger de „nøytrale“ nu å gjøre godt igjen sine forsyndelser i en årrekke: Andre stater har arbeidet ivrig med å forberede sin krigspolitikk. *De nøytrale fra forrige krig har undlat på sin side å forberede en fredsordning ved å heve rettsprinsipper til rettsbestemmelser.*

I denne rekke av skyldige står Norge som en av de mest ansvarlige. Det hadde en viss tradisjon å holde oppe, — det sendte i 1892 og 1897 adresser til andre stater om opgjør av alle tvistemål mellom statene ved domstoler. Det hadde opfordring til å gå i spissen her både som bærer av Alfred Nobels fredstanke, og som verdens første sjøfarende nasjon. Som helt avhengig av havet er, vår frihet og vår eksistens avhengig av en rettsordning der. En sådan rettsordning er nødvendig for fred også for andre nasjoner, — for oss er den selve livsbetingelsen. Vi forspilte under Verdenskrigen en enestående anledning til å få gjort retten gjeldende. I stedet derfor blev Norge under forrige krig skamløst utnyttet av den som hadde herredømmet over havet, blev berøvet sin nasjonale frihet og ære i en krig, hvori det vilde være nøytralt, tapte et par tusen av sin sjømannsstand, mange hundrer millioner kroner i formue o. s. v.

Våre statsmakters holdning til disse oppgaver i de forløpne 20 år er en skamplatt på vår historie. Våre sjømenn og vår flåte står idag like ubeskyttet overfor voldsherren på havet, som da Verdenskrigen endte med, at denne voldsherre hadde latt omtrent den halve norske flåte gå til bunns i sin tjeneste, mens bare en fjerdepart av den engelske gikk tapt. —

Når skal det norske folks statsmakter oppdage, at frihet og ære er oppgaver og at det samlede norske folk skylder å stå til forsvar for sin sjømannsstand?

At vi ikke kan beskytte våre sjømenn, vår frihet og vår ære før vi får oprettet en rettsorden over havet?

At det er Norges sak å gå i spissen her og tvinge frem, at denne skjensel for menneskeheten som voldstilstanden på havet betyr, endelig ophører?

Anhang I.

De krigspolitiske planer og prinsipper Vestmaktene har fulgt, belyses av følgende:

Under München-møtet 30. september 1938 hadde Hitler, som før omtalt, etter uttrykt ønske om en forståelse med Vestmaktene, hvorved krig mellem dem og Tyskland for fremtiden skulde utelukkes. Den britiske regjering hadde sterkeste interesse av å fremtre offisielt som fredelig, og Chamberlain underskrev med Hitler en erklæring som uttaler dette ønske. Hvor ærlig denne erklæring har vært ment fra Chamberlains — eller den britiske regjerings side, og hvilke interesser britisk politikk i virkeligheten var ledet av, har vi allerede sett av de historiske forhold: Den ubestridelige kjensgjerning, at den engelske fredelighet i september 1938 skyldtes, at de engelske krigsrustninger hadde overdrevet sin sjøflates og undervurdert luftflåtens betydning for en krig og derfor var ute av stand til å gå til den krig, som det hadde forberedt sig grundig for til sjøs, men for luftvåpenets vedkommende ikke hadde fått tilstrekkelig kjennskap angående Tysklands forsprang. Den britiske spionasje der hadde ikke holdt tritt. — I stedet for så å følge Tysklands opfordring til en endgyldigfredsordning mellom de to stater og sin egen erklæring om dette, gikk Chamberlain altså over til å la England ruste opp som aldri før, erhverve forbundsfaller for en kommende krig med Tyskland og fremfor alt sette Tsjekkoslovakia og Polen på «krigsfot» med enorme rustninger.

Den 16. februar 1939 kom nu følgende lys over Englands stilling til spørsmålet om en fredelig ordning med Tyskland.

Denne dag sendte England til generalsekretären for „Folkenes Forbund“ opsigelse av „Generalpakten“ med virkning fra 16. august i år.

„Generalpakten“ er en overenskomst, inngått mellom en rekke stater om, at alle tvistigheter mellom dem skal opgjøres fredelig. Den var tiltrådt av England den 16. august 1929 under Mac Donalds regjering der. Det er altså den som England opsa i februar i år.

Opsigelsen har en særlig interesse for de nordiske stater, som er de faktisk sterkest berørte av strid mellom England og Tyskland. Den uttaler at i „det ulykkelige tilfelle av en krig nogen gang i fremtiden, vil det (England) ikke kunne vedbli å være bundet til avtalen (om bileggelse ved rettslig opgjør) i tvistemål som opstår under sådanne forhold". —

Det betyr: Når England har krig med Tyskland, beslaglegger det nøytrale skib under beskyldning mot dem for å føre kontrabande. Derefter lar det altså et par engelske borgere kalte sig prisedomstol og erklære det nøytrale skib og gods for å være tatt med rette. Når de nøytrale nu protesterer mot avgjørelsen, skulde tvisten etter Generalpaktens avtale bringes inn for en upartisk domstol, hvis den ikke ble ordnet ad diplomatisk vei.

Det er denne rett for nøytrale til å prøve rettmessigheten av de vilkårlige engelske prisedomstoler, som England har satt bom for ved å opsi avtalen den 16. februar i år. England har således fryktet en sådan rettferdig rettsprøve, og de nøytrale er derved atter overlatt engelsk volds-avgjørelse. —

Opsigelsen kom altså nogen måneder etter Münchenavtalen om fredelig ordning i fremtiden med Tyskland. Ved opsigelsen befrir England sig overfor de utenforstående, den øytrale, fra rettslige skranker for å utnytte sin krig fordelaktigst: Når avtalen om rettslig prøve av tvisten faller bort, virker det tilbake på handlemåten, man kan da tillate sig dristigere vold. —

Den britiske politikk må ha regnet med at krigen med Tyskland snart ville komme. Opsigelsen i februar førte til at avtalen falt bort 6 måneder etter, — den 16. august. Det er et tilfelle som ligner en tanke at denne skranke, — bremser på den britiske krigsførsel, — var fjernet før tiden ansås moden for å begynne fiendtlighetene.

Utenriksministeren her har meddelt at man i den norske regjering hadde kjennskap til krigen 6 måneder forut. Det fører tilbake til samme tidspunkt og har da sannsynligvis sammenheng med underretning fra Generalsekretæren i Folkenes Forbund til medlemmene av forbundet om, at England hadde oppsagt „Generalpakten" (om opgjør ved rettsmidler). — Det viser — foruten en del annet — atter også hvem det var som forberedte krig:

Den blev oppsagt av nettopp de samme makter, som nu mere eller mindre er deltagere i krigen: Foruten England opsa også Englands allierte, Frankrike, og Englands dominion Ny Zeeland og India avtalen. —

(Jfr. Keesings Contemporary Archives Weekly Diary of World Events for 16. februar 1939.)

Efterat fremstillingen av Polens og Englands stilling til Tysklands forslag av 30. august var gått til trykk, er en ny engelsk hvitbok offentliggjort. Dens nr. 92 viser nu at Englands ambassadør i Berlin, etter samtalene med den tyske utenriksminister den 30. august, i telegram gjør nøiaktig rede for

alle hovedpunkter i det tyske forslag. Telegrammet er mottatt av utenriksministeriet i London kl. 9 ½ morgen den 31. Påstanden at det tyske tilbud til Polen ikke var oppfattet tydelig av ambassadøren og derfor heller ikke av den britiske regjering, og at England og Polen således ikke har kunnet ta stilling til det, er altså etter selve de britiske dokumenter usannheter og påskudd. Ambassadøren kjente tilbuet og har meddelt det riktig til London. Deres påskudd har således skyldtes ene og alene dette, at forslaget var så gunstig for Polen, at et avslag ville kompromittere både Polen og England. Og omvendt, hvis man godtok det, ville det ikke bli nogen krig. Men England og Polen ville ha krig. De var imidlertid avhengig av opinionen, og ville ikke kunne få den støtte til et avslag som var så urimelig. Derfor har de søkt å dekke sig bak skinnet av ikke å ha kjent det gunstige tilbuet fra Tyskland nøiaktig nok.

Anhang 2.

For dem som måtte tro, at fremstillingen her er urettferdig overfor England, kan det ha interesse å gjøre sig bekjent med et brev som Bernhard Shaw nylig har offentliggjort i „New Statesman and Nation“ i U. S. A., og hvori han fremholder at England av maktbegjær har ofret Polen. Det gjengis her etter „Fritt Folk“ for 21. oktober d. å.

„Hitler kunde bare fortelle at Polens sak var tapt og at årsaken til krigen dermed var bortfalt. Derpå kastet vi den vandrende ridders maske og tilstod åpent, at vi i virkeligheten slett ikke bekymret oss om Polen, men at målet var å svekke Tyskland ved den gamle „likevektspolitikk“, det som vi nå elsker å kalte „ødeleggelse av Hitlerismen“.

Hvorfor lider vi altså i virkeligheten? Og hvad har vi besluttet? Hvad i djevelens navn skal krigen tjene til når vi har opgitt Polen?

Det engelske mål, sa Churchill og Chamberlain som svar på dette spørsmål, er *Europas befrielse fra krigstruselen*.

Det skal altså skje ved vårt løfte om at krigen skal forlenges i tre år. Da vil vi ha utryddet nasjonalsocialismen med hud og hår.

Hvorfor begynner vi ikke å utrydde Churchillismen?

Det vilde ikke være mere vanvittig, og lettere å gjennemføre.

Hvis vi skulle seire, vil det ikke bare bety et nytt Versailles, men et verre, og ut av det igjen en ny krig i løpet av mindre enn tyve år. Men hvis vi driver Tyskland og Russland sammen mot oss, hvilket er fortvilet lett mulig, da trenger vi Guds hjelp, uten å fortjene den. Nei: den vanvittige tale om frihet og demokrati, og alt det som vi har avskaffet (!) hos oss selv, fører til intet, hvor fete slagord vi enn dekker det med.

Da vi var seiersberuset i Versailles, anrettet vi selv alle ulykker. La oss anerkjenne den dyktighet med hvilken Hitler, som det tyske folk skylder stor takk, ødela vårt onde verk.

Nå er det vår opgave å slutte fred med Hitler istedetfor å anstifte flere ulykker, og derved la vårt folk gå til grunne.

Man forteller at hvis vi ikke anbringer Hitler på St. Helena, varer det ikke lenge før han annekterer Schweiz, Belgia, England, Eire, Australia, New Zealand, Kanada og Afrika og til sist hele verden.

Var det ikke bedre, om vi ventet til Hitler gjør et forsøk, for så å stanse ham ved Stalin og Roosevelts hjelp? Vår opgave nu er å slutte fred . . .!"

Anhang 3.

Verdensdespotiet og U. S. A.

Foredrag i foreningen „Kulturens fremgang".

Menneskeheten er endelig for alvor stilt overfor den viktigste opgave i sin historie: Å stanse årtuseners villskap — oprettefredsordning mellom folkene.

Det er bare mulig ved en rettsordning. Slik har fred vært bygget innenfor hvert enkelt folk, og det er ikke mulig å se hvorledes det skulde skje på annen måte mellom statene.

I denne kamp for freden har de nøytrale en særskilt plass og opgave: De består hovedsakelig av småstater som allerede ved sin maktløshet har vært henvist til å søke — ikke krig, men rettsordning som middel til å hevde sig i tilværelsen. Vil man sette navnet verdensordenen på utviklingens gang, kan man hevde at verdensordenen har gjort rettens utvikling til de svakes kall.

At en stat vil holde sig utenfor en krig — nøytral — betyr da ikke at den også vil holde sig utenfor de problemer som krigen reiser. Tvert imot. Nøytrale stater har all grunn til å anse disse problemer for å angå dem. Dels berøres deres egne anliggender på så mange vis av enhver krig, dels er alle nasjoner deler av en menneskehethet og dermed medansvarlig for de prinsipper som kan skape en ordning av dens felles anliggender.

Rettferdighet krever at U. S. A.s bestrebeler i snart halvannet hundre år for å få i stand en rettsordning mellom folkene, blir almindelig kjent og anerkjent. Fremfor alt har disse bestrebeler gått ut på å skape en rettsordning over havet.

Et langt skritt i den retning blev gjort ved den vennskaps- og handels-traktat som ble sluttet mellom Preussen og De Forente Stater den

10. september 1785. Her blev ikke alene avtalt at kaperi skulde være avskaffet, men det, avgjørende spørsmål for en rettsorden over havet: Privateiendomsrettens ukrenkelighet til vanns som til lands, blev fastslått, og det endog overfor kontrabande-artikler: De skulde vel kunne opbringes, men måtte erstattes etter krigens slutt. — Ved «kontrabande» menes artikler som skal anvendes i krigens formål. De deles i „betinget”, når vedk. artikler også kan nyttiggjøres i fredelig hensikt, men ved anledningen skal tjene krigens, f. eks. næringsmidler til en hær, og ubetinget kontrabande, f. eks. kanoner, som bare kan brukes i krig.

I 1793 søkte England å utsulte Frankrike og opbragte, så langt det kunde, alle nøytrale skib som førte næringsmidler dit. De Forente Staters utenriksminister, Jefferson (president var Washington), protesterte i en berømt note den 7. september 1793. Norges og Danmarks utenriksminister, Bernstorff, sendte likeledes en protestnote — 25. juli 1793 — av lignende innhold.

I 1823, den 5. desember, under krigen mellom Frankrike og Spania, foreslo De Forente Stater's president Monroe de europeiske makter å få i stand en internasjonal avtale om at privateiendom skulde være ukrenkelig og nøytrales rettigheter fastslås, i hovedsaken således som de var opstilt av det væbnede nøytralitetsforbund i de nordiske stater. Forslaget møtte motstand, fremfor alt i England, og var forgjeves.

De Forente Stater sluttet da selv i årene før 1856 (Pariserkonvensjonen) en rekke enkelte traktater med andre stater om at nøytral stats skib skulde beskytte ladningen mot å bli tatt av en krigførende, selv om ladningen skulde fraktes til fienden. Statene arbeidet også ivrig for å få regelen almindelig anerkjent, og blev herunder støttet bl. a. av Frankrike, f. Men bestrebelsene strandet på England. Det fornyet heller ikke sine egne få traktater hvor den bestemmelse var optatt.

T.J. S. A. arbeidet særlig for å bevege Syd-Amerikas stater til å vedta de samme bestemmelser, for en stor del med hell, og anerkjente selv både at nøytralt skib beskyttet fiendtlig gods, og at nøytralt gods var beskyttet på fiendtlig skib.

Likeledes har U. S. A. i traktater med andre stater redegjort for hvad der mellem dem skulde ansees som kontrabande. Herved har de i det vesentlige fulgt de regler som de væbnede nøytrale forbund i Norden hadde opstilt.

Preussen foreslo i 1854 at kaperi skulde avskaffes. Presidenten i U.S. A., Franklin Pierce, svarte med en tale i kongressen den 4. desember 1854, at U. S. A. vilde slutte sig til et forslag om at all privateiendom til sjøs skulde respekteres. „Kaperi” består i at en privatmann autoriseres av en stat til å drive sjørøveri, får „kaperbrev”. — U. S. A. mente at avskaffelse av slike „kaperbrev” bare betyddet at staten skaffet sig monopol på sjørøveri.

Under Krim-krigen søkte England best mulig forhold til U. S. A., og gikk med på prinsippene om at „skibet (nøitralt) beskytter ladningen”, og at nøitral ladning er fri også på fiendtlig skib.

Efter krigen blev så en kongress samlet i Paris i 1856 og vedtok et forslag av grev Walevski, Napoleon den Iistes sønn, om visse folkeretsbestemmelser til sjøs, særlig at kaperi skulde være avskaffet, og at nøitralt gods på fiendtlig skib og fiendtlig gods på nøitralt skulde være beskyttet. Den engelske regjering blev i parlamentet heftig angrepet, fordi den var gått med på dette. Disraeli, som selv hadde vært medlem av regjeringen, senere (i 1868) blev dens premierminister og i England regnes for en av dets største statsmenn, erklærte 17. mars 1862 i parlamentet: „Ved Pariserkonvensjonen har vi gitt op hovedprinsippet i vår sjøpolitikk. Det må under krig lede vår (Englands) handel over til nøitrale havner, og det vil etter min tro tilføie vår makt på havet et alvorlig slag. Vår makt på havet vil følge frakt-handelen.”

Pariserkonvensjonen betegnet et stort fremskritt for rettsorden til sjøs. Den blev allikevel ikke tiltrådt av U. S. A. (Spania og Mexico). Grunnen var den at U. S. A. (i en note av 28. juli 1856) fastholdt kravet om at *all* privateiendom skulde anerkjennes som ukrenkelig, likeså vel til sjøs som til lands. Deres statsminister — Marchy — begrunnet kravet og uttalte herunder at «plyndring strider mot den moderne folkerett», uten forskjell på vann og land. Hvis man nu vedtok at bare „kaperi” skulde avskaffes — altså at private personer ikke lenger fikk plyndre — ville deri indirekte ligge, at man anerkjente retten for *stater* til slik «plyndring» til vanns. Og det ville De Forente Stater ikke være med på. Likeledes forlangte U. S. A.s president, Buchanan, at blokade ikke skulde benyttes som middel til å utsulte en fiende, bare til å stanse transport av krigsartikler (kontrabande).

I 1871 (26. februar) sluttet TJ. S. A. en traktat med Italia om at privateiendom skulde respekteres, hvis der blev krig mellem de to stater, så sant reglene om blokade og kontrabande ikke blev brutt.

På den første Haagerkonferanse — i 1899 — foreslo U. S. A. atter at privateiendom skulde anerkjennes til sjøs likesom til lands. Forslaget blev motarbeidet, især av England, og blev ikke behandlet.

På den annen Haagerkonferanse fremholdt U. S. A.s representant igjen samme forslag. Det blev atter bekjempet av Englands representant, og forhandlingene mislykkedes. Der blev så foreslått at Haagerkonferansen skulde vedta et ønske om at privateiendoms ukrenkelighet også til sjøs måtte behandles ved næste konferanse, likesom at der måtte opføres forslag om et reglement for sjøkrigens lover, og at de samme prinsipper så vidt mulig måtte anvendes for sjøkrig som for landkrig. England motsatte sig også at dette ønske skulde uttales, men det blev vedtatt.

Et hovedpunkt i den opgave å få skapt rettsordning over havet, og dermed å få innleddet en almindelig rettstilstand mellem statene, ligger selvsagt i ordningen av prisedomstoler. Ved hvert rov er der to avgjørende momenter, den rovlystne må ta hensyn til: Først chansen for å kunne gjennemføre rovet. Dernæst chansen for å få beholde byttet. Glipper utsikten til å beholde byttet, så opp gir man planen, selv om den nok kunde gjennemføres i sitt første ledd. Derpå beror en vesentlig del av rettsordningen i statene. Der vilde uten tvil daglig gis tusener flere forgripelser på næstens gods, hvis forbryteren kunde være sikker på å få beholde rovet, når han først hadde skaffet sig det. I samme grad vil den rovlystne betenke sig på å forsøke å røve når han har grunn til å frykte en rettferdig domstol, men dristig gå igang hvis han kan regne med at „domstolen“ vil støtte ham.

Denne beskyttelse mot rovlyst har statene ikke til sjøs, hverken når det gjelder å bestemme om man skal gå til krig, eller under den.

De såkalte „prisedomstoler“, opprettet av vedkommende part selv og etter bestemmelser som parten også selv har fattet, er intet annet enn et spillfekteri med skinn av rettsordning.

Det var derfor av største betydning for en rettsordning mellom folkene at der blev forelagt et ferdig forslag til en internasjonal prisedomstol på Haagerkonferansen i 1907. Forslaget som var utarbeidet av Tyskland, blev støttet av De Forente Stater og vedtatt av representanter for alle stater. Derefter blev det forkastet av England. Og dermed var stillingen som før.

En slik avisning av en rettsordning var kompromitterende for England. Det foreslo da selv at der skulle tre sammen en konferanse i London for å behandle sjøkrigens lover. Konferansen holdtes fra desember 1908 til 26. februar 1909. Alle tilstedevarende representanter var enige om at deklarasjonen, som konferansen resulterte i, ene og alene uttalte hvad der måtte ansees for allerede å være gjeldende folkerettsprinsipper. Men England avslo like fullt å ratifisere avtalen. Dermed falt også den som traktatmessig folkerett. I enkelte punkter gjorde også andre stater forbehold.

Ved utbruddet av Verdenskrigen i 1914 var alle civiliserte nasjoner, med undtagelse av England, enig om at en rettsordning over havet var nødvendig — altså at privat eiendomsrett måtte anerkjennes også der, blokade innskrenkes, kontrabande-artikler klart fastslås, prisedomstol opprettes, konvoi respekteres. Det var visstnok også statsmaktene i alle andre stater enn i England og dets to nærmeste Ententevenner, Frankrike og Russland. Disse nasjoners statsmakter avviste en slik rettsordning, de to andre dog ikke så helt som England. De erkjente f. eks. at en prisedomstol burde opprettes.

Det er likeledes utenfor all tvil at slik rettsordning¹ vilde ha overordentlig betydning både til å innskrenke antallet av kriger og dempe

krigsførselens grusomhet. Det vilde ha betydning både overfor nøytrale og krigførende. Det er en historisk kjensgjerning at de nordiske stater tidlig har vært opmerksom på dette og arbeidet for å få istand sådan rettsordning.

Det er derfor verdifullt for de små stater som ønsker å være nøytrale, at deres kamp for rettsordning mellom statene har hatt støtte ikke bare av den almindelige rettsbevissthet i alle nasjoner, men også hos statsmaktene i et så mektig demokrati som U. S. A.

Verdenskrigen fra 1914 bragte en forandring på mange vis — også i De Forente Staters holdning. Det ophever ikke den kjensgjerning at selve rettsbevissthetens stilling til de politiske forhold gjentatte ganger har fått klart uttrykk der. Det er således sannsynlig at U. S. A.s tilslutning har medvirket til at Londonerdekklarasjonen fikk den stilling i den almindelige bevissthet som den hadde inntil krigen i 1914. Således erklærte Haager-domstolen den 6. mai 1913 (ved sine avgjørelser av en tvist under den italiensk-tyrkiske krig i 1913 i anledning av de franske postskib „Carthage“ og „Monouba“): „Londonerdekklarasjonen må betraktes som rettesnor for alle kulturstater ved spørsmål om sjøkrigsrett.“ — Selv England meddelte kort tid etterat det hadde erklært Tyskland krig (den 4. august 1914), nemlig den 22. august 1914 at det „i alt vesentlig“ vilde komme til å følge deklarasjonens bestemmelser, om det enn ikke vilde forplikte sig til det.

Alt dette er historiske kjensgjerninger.

Dessuaktet var der neppe en eneste av disse bestemmelser som Entente-maktene ikke hadde satt sig ut over før krigen var slutt, — og det så vel overfor nøytrale som overfor sine motstandere. Derved tvang de også sine motstandere til å gjøre det samme.

Herunder skiftet også U. S. A. den holdning til en rettsordning over havet som de selv hadde arbeidet for i over hundre år: De støttet endog retts-bryterne. Vi skal se litt på årsakene til denne svingning.

Som program for den krig England (og Frankrike) har erklært Tyskland nu, har England angitt at „dersom nogen stat vil søke å dominere verden, vil England bekjempe en sådan stat“. Og England og Frankrike hevder at de fører krigen mot Tyskland av den grunn, for å oppfylle forpliktelse overfor Polen og for å skape sikkerhet i Europa.

Ved å „dominere“ menes at nogen tvinger en annen til å tjene makthaverens istedenfor sine egne jevnbyrdige interesser. Fra fjerne tider av har nasjoner med kulturinstinkter kjempet mot sådan tvang. En slik kamp for friheten kan derfor ikke opstilles som et særlig program for England. Og programmet har gyldighet ikke bare mot Tyskland. At en stat vil søke

å dominere verden reiser kulturnasjoner til motstand uten hensyn til hvem forsøket utgår fra. Borgere av nøytrale stater har da å undersøke *hvem* det er som søker å øve vold mot andre, — „dominere verden”, — og hvem der søker å få i stand en rettsordning mellom folkene.

De nordiske stater, Holland medregnet, har under Verdenskrigen fra 1914 meget tydelige beviser for at krig mellem andre vedkommer også sådanne stater som ønsker å være nøytrale. Norge tapte således herved 2000 personer i denne krig som det ikke ønsket å delta i, 829 skib på ca. 1 240 000 tons — omtrent halvparten av hele sin handelsflåte. — Sverige tapte 684 personer og 280 skib på ca. 291 549 tons. Danmark: 698 personer og 269 skib på 273 400 tons. Nederland: 1169 personer og 299 skib. Dessuten led alle fire land meget betydelige økonomiske tap av skib, varer og frakt ved at deres skib blev prisedømt av en krigførendes egen vilkårlige prisedomstol. Videre led de krenkelser av sine rettigheter som frie nasjoner i en utstrekning som deres historie neppe melder om tidligere. Alle fire staters flåter blev for en stor del beslaglagt ved makt av den ene krigførende part. Deres skib blev tvunget til å gå innom en krigførendes havn for der å la sig besiktige („Nordsjøsperringen” 3. november 1914). De blev nektet rett til å ta kull fra andre enn den ene krigførende (ordres in council 18. april 1916—4. mars 1917). Deres post og telegrammer blev kontrollert, tross Haagerkonvensjonen XI, art. 1, ved deklarasjon 29. september 1915 og 6. januar 1916 og 3. april 1916, jfr. „Congressional Hearings and the British Ambassadors declaration” 10. januar 1921. — De blev nektet å beskytte sine skib overensstemmende med folkeretten ved konvoi (tross avtale mellom de nordiske stater 20. februar 1915 i København). Ententen opprettet organisasjoner i de nøytrale land til kontroll av deres import? og eksport, satte dem på „rasjon” (f. eks. 7. november 1914 „Not” i Nederland, tilsvarende i andre nøytrale stater). Fra „Central”-ledelsen blev så forretningsmenn i de enkelte brancher i de nøytrale stater presset til å slutte avtaler som skulle sikre mot at der ble eksportert noget til det annet krigsparti. ■— Endog innenfor det enkelte land blev handelen kontrollert, og personer som ikke fantes lydige nok, satt på en „sorteliste” til straff og advarsel. Sådanne forretninger blev av en fremmed stat drevet til konkurs i sitt hjemland. Under trusel om selv å „komme på det sorte brett”, blev andre tvunget til ikke å oprettholde nogen forbindelse med disse „sorte-listede” — personlig eller kommersielt. Endog den import som var kjøpt og betalt av en nøytral stat, blev tilbakeholdt i en fremmed stat, og hvorledes varer som det var påtrengende bruk for, skulle fordeles mellom norske forretningsmenn, blev kommandert av den fremmede stat. (Jfr. erklæring av statsråd Prytz 1. juli 1918. Provianteringsdepartementets beretning p. 54)

Hvad nøytrale stater selv skulle få av sin produksjon, blev beordret av samme fremmede makt (jfr. ordres in council 1. og 11. mars 1915,

„agreement“ for Norge 18. mai 1916). Det var denne fremmede stats uttrykkelige plan å sette de nøytrale stater således på „rasjon“ at det derved blev lettere å øve trykk på dem. Det uttales direkte i (hemmelig) meddelelse av desember 1915 fra Foreign Office i London til den britiske legasjon i Athen (jfr. „Nord-deutsche Allgemeine“ av 6. januar 1916).

Det var proklamert av en av krigspartene ved krigens begynnelse at den gikk til krig særlig for å beskytte små nasjoner. Det er vanskelig å finne bevis for at sådan beskyttelse ble utført, heller ikke for at den var påkrevd. Derimot er det hevet over tvil at den samme makt ønsket å beskytte sig selv på forskjellig vis ved nøytralitets hjelp. Således ved å dekke sig bak nøytralitets skibs flagg. Det britiske admiralitet sendte den 31. januar 1915 hemmelige ordre herom til engelske skib. Det øket herved i høy grad risikoen for den nøytrale skibsfart. Den samme makt tvang endog nøytrale skib til å ta ut til sjøs for at det skulle vise seg, om motstanderen hadde lagt ut miner eller hadde nogen ubåt på området, mens den nektet sine egne skib å reise for å spare dem risikoen (jfr. meddelelse fra nordisk skibsredersforening, Morgenbladet 2. februar 1917). Efter britisk og norsk statistikk over tapt tonnasje, viste det sig da også at den norske flåte tapte omtrent den halve tonnasje (48 %), England bare ¹/₄. —

Disse og lignende voldshandlinger av en krigførende overfor nøytrale endte ikke med krigen. *Vedkommende stat nyttiggjorde sin makt over havet under Verdenskrigen til å tiltvinge sig av forskjellige andre stater et monopol på viktige handelsvarer, og det ikke bare under krigen, men også for 2 år etter at freden var undertegnet.* Således sikret vedkommende stat sig enerett til flere andre staters hele ullproduksjon (Syd-Amerika, Australia, Island) så lenge krigen varte, og dessuten for 2 år etter fredsslutningen. På dette vis fikk vedkommende stat anledning til å forhøie prisen på ull, og gjorde det til sådan grad at dens inntekter for den nevnte tid bare på ull ved salg til bare de nordiske land og Nederland er anslått for mig av en ekspert til ca. en milliard kroner.

Andre stater ble således i virkeligheten gjennem en enkelt stats herredømme over havet underlagt en ufrivillig beskatning til denne stat.

Det er handlinger som i høy grad vedkommer de enkelte staters næringsinteresser og nedsetter dem fra jevnbyrdighet med andre til en avhengighet som er uforenlig med kravet på frihet.

Det er i sig selv betenklig.

Denne tvang begrenset sig imidlertid ikke til en inngrisen i nøytrale staters egne interesseforhold. Den omfattet også deres rettsforhold til de krigførende stater som makthaveren bekriget.

Der råder uklarhet blandt folkene om de prinsipper som opbygning av en rettstilstand krever. Men det er skadelig. Skal vi få fred mellom folkene, må de gjøre sig den uleilighet å sette sig inn i årsakene til krig, og vise den

selvovervinnelse å stemme sine egne følelser etter de lover som kan rydde vekk slike årsaker. Inntil det skjer, vil krig vedbli å forfölge menneskene. Har nogen ikke gjort sig den uleilighet og vist den selvovervinnelse, har han heller ikke moralsk rett til å ta standpunkt til spørsmålene. Det gjelder i den internasjonale politikk like så vel som ellers i livet at man må ha rede på de saker man vil gjøre sig en formening om. Og i politikk har man den særlige vanskelighet å kjempe mot at der er så mange interessert i å arbeide for usannhet.

Det er en grunnsetning båret av de mest enkle livsinstinkter at angrepets form bestemmer forsvarets. Man kan ikke gjennemføre et forsvar med svakere midler enn angrepets. Stilt overfor en tiger, kan det neppe nytte nogen å lese op budet mot å slå ihjel.

Det samme gjelder i folkeretten.

I sine traktater har da alle stater også regelmessig opstilt den bestemmelse at deres gjensidige innrømmelser bare gjelder så lenge der ikke kommer nogen med i krigen som står utenfor avtalen. I „krigsreglementet“ fra Haageravtalen er det samme uttalt om krigsvåben som er forbudt, og om krigsregler som skal følges: Hvis en krigførende overholder folkerett, og motparten bryter den, vil rettsbryteren ha større chanse for å seire. *For de brutaleste midler er de virksomste. Men folkene, kulturen, er ikke tjent med at forbrytere seirer. Det er derfor fra folkerettslig synspunkt og i kulturens navn ikke bare en rett, men en oppgave for den forurettede å slå rettskrenkelsen tilbake.*

Folkeretten har det særlige navn „repressalieretten“ for denne opgave.

Ved utbruddet av krigen i 1914 var det gyldig folkerett at havet ikke kunde sperres, f. eks. ved miner. Det skulde være en rettighet både for begge parter og for de nøitrale å befare havet. En krigførende måtte ikke ha frihet til å tyrannisere alle andre folk med sine krigsinteresser. Avtalen om dette var truffet allerede ved Haagerkonferansen i 1907 som overenskomst nr. 8. Den var altså også tiltrådt av England og måtte ansees som en særlig hellig avtale. Den britiske Nordsjøsperre av 3. november 1914, tre måneder etter at det hadde erklært Tyskland krig, var således et oplagt folkerettsbrudd. Som grunn for den anførtes påstanden om at Central-maktene skulde ha strødd miner på havet, og at England måtte «beskytte de nøitrale mot faren ved disse tyske miner» — ved selv å strø ut miner „i fleng“. — Det var ingen grunn til å ta den påstand alvorlig. Det er en taktikk som kjennes fra oldtidens fabel om ulven og lammet. — Central-maktene svarte straks (den 7. november 1914) på den engelske beskyldning med protest. De erklærte beskyldningen for usann, og opfordret England til å bringe bevis for anklagen. Men England brakte ingen bevis. Derefter har Tyskland gjentatt sin opfordring gang på gang — endog så sent som den 11. januar 1917, men alltid forgjeves. Derimot har England fortsatt

å gjenta beskyldningen etter det propagandaprinsipp at suggestion kan tre istedenfor bevis. — Englands påstand om at det måtte beskytte den nøytrale handel, var da uegnet som påskudd. For det første forelå der altså ikke nogen grunn til å beskytte de nøytrale mot andre enn England selv. For det annet var Englands optreden overfor de nøytrale under krigen slik at det ikke er mulig å finne noget tegn til at det nærte nogen slags omhu for dem. Dets forhold til Grekenland er et eksempel — der kunde anføres tallrike andre. — For det tredje fritok i hvert fall de nøytrales protest England for opgaven. Men disse protester førte dessuaktet ikke til at Nordsjøsperren blev hevet: Den siktet på å utsulte Centralmaktene.

Det blev altså protestert mot den ikke bare av Centralmaktene, men av alle nøytrale stater — av de nordiske stater først i særnoter og derefter i overensstemmende noter av 13. november 1914. Også De Forente Stater protesterte gjentagne ganger, således meget ettertrykkelig både den 26. desember 1914 og den 30. mars 1915.

Ved disse protester har de nøytrale stater gitt tilkjenne både at Nordsjøsperren var rettsbrudd fra engelsk side og dermed at represalie fra Central-maktenes side var berettiget.

Den tyske ubåt-krig og dens torpederinger var et folkerettsmessig represalie mot den engelske folkerettsstridige minesperre over Nordsjøen. Og et mindre brutal. For de tyske ubåter gav utenfor krigssonens advarsel til skibenes besetninger og reddet dem før skibene blev senket. Derimot har de britiske miner selv sagt ikke reddet noget menneske.

Den engelske Nordsjøsperre vilde ha vært et brudd på folkerett, selv om den hadde vært middel for en folkerettsmessig hensikt. Man har ikke frie hender til å anvende et hvilket som helst krigsmiddel overfor en fiende, selv om hensikten er rettmessig. Det vilde si sig selv også om det ikke var uttalt i nogen folkerett. Menneskeheten er verdifullere enn hvert enkelt folk. Retten må derfor verne menneskeheten mot angrep. Intet folk har monopol på all plass på jorden eller havet. Angrep på en nasjons fredelige folk blir angrep på nasjonens livsevne, dermed på en del av menneskeheten, og rammer til slutt hele dens livsevne og derved også selve retten. Det vilde altså bety rettens selvpøløsning, menneskehets selvordning i rettens navn, å ophøie vold til «rettsordning».

Folkerett tillater derfor like så lite som privatrett at man anvender et hvilket som helst middel for å fremvinge sin rett, ikke engang mot utvilsom urett. Det kommer an på hvor stor uretten er. Der skal være et rimelig forhold mellom forbrytelsens størrelse og rettsheveldelsens hardhet. Overenskomsten om landkrigens lover og sedvaner erklærer i sin innledning at «befolkningene og de krigførende beskyttes av og stilles under folkerettens prinsipper — av menneskelighetens lover og av den offentlige samvittighets krav». Krigsreglementets kapitel om fiendtlighetene innledes

med den uttalelse „at krigførende har ikke uinnskrenket frihet i valg av midler til å skade fienden“. Det opstiller derefter en rekke forbud mot å anvende visse skadegjørende angrepsvåben. Efter samme tanke har Petersburg-deklarasjonen av 1868, artikkel 2, erklært at det eneste rettmessige mål, krigførende stater bør sette sig, er å „svekke fiendens militære krefter“ altså ikke hans fredelige befolkning.

Det er synspunkter som De Forente Stater i Amerika har vært en av de sterkeste talsmenn for. Således erklærte deres minister i Berlin i 1885 (28. april), da Frankrike under en krig med China vilde nekte andre stater å føre ris til China: „Den middelalderske uthungring av beleirede og befestede steder vilde etter det prinsipp (at næringsmidler kunde erklæres som ubetinget kontrabande) utvides til å omfatte et helt lands samlede befolkning. Det er tilbakefall til barbariske krigsmidler.“

Hvorledes England selv hadde bedømt spørsmålet, fremgår av en note fra Salisbury, engelsk premierminister under Boerkriken, den 10. januar 1900 i anledning av næringsmidler som sendtes til Syd-Afrika: Næringsmidler til en motstander kan bare ansees som kontrabande hvis de er bestemt til hans tropper. Det er ikke nok at de muligens kan bli nyttiggjort av troppene. Det må bevises at dette var deres bestemmelse på det tidspunkt da de ble tatt." —

Denne rettsopfatning at menneskelige hensyn skal beskytte også en fiende, er resultatet av en lang utvikling. Det vites at kong Sverre før år 1200 hevdet det prinsipp at fredelige ikke måtte angripes. Den tyske rettsfilosof Johannes Althusius likesom den senere hollandske Hugo Grotius gjorde det teoretisk gjeldende, Sveriges berømte Gustav Adolf optok prinsippet og fulgte det som krigsregel.

I de skandinaviske staters samstemmige noter av 13. november 1914 til protest mot Nordsjøsperringen heter det:

„Å minne om folkerettens prinsipper er å søke å bevare de civiliserte nasjoners felles arv, og hindre at de fremskritt som er resultatet av mer enn et århundres bestrebelser, forspilles.“

Den britiske Nordsjøsperre siktet nu nettopp på dette mål som De Forente Stater i noten av 28. juli 1885 hadde betegnet som „tilbakefall til barbariske krigsmidler“: Å utsulte fredelige og våbenløse personer, kvinner, barn, syke og oldinger, for å ramme et par nasjoner i deres livsevne og dermed tvinge deres militærstyrker. Det var samme middel som Churchill hadde fått satt gjennem i gullkrigen mot boerne nogen år forut. Midlet hadde naturligvis stor virkning: Der blev avlivet i alt 27 800 av boernes ikke-kjempende befolkning (Nieuwe Rotterdamsche Courant Abendblad, 1. mars 1917).

Den britiske Nordsjøsperre hadde altså samme hensikt overfor Central-maktene. De Forente Stater foreslo da den 22. februar 1915 at der skulde

dannes en kommisjon av nøytrale til å passe fordelingen av levnetsmidler således at Ententen blev sikret mot at nogen av disse levnetsmidler kom de militære styrker til gode, og at den britiske Nordsjøsperrre og Central-maktenes represalie skulde heves. Forslaget blev også godtatt av Central-maktene den 28. februar 1915 med forbehold om å utlegge miner (etter Haageravtalen nr. 8). England avslo den 13. mars 1915. Avslaget viste hvad Nordsjøsperrren siktet på: Det gjaldt hverken å beskytte den nøytrale handel eller å forebygge at næringsmidler kom de militære stridskrefter til gode. *Det gjaldt å angripe det fredelige folk for gjennem det fredelige folk å ramme motstandernes stridskrefter.* Ved en rekke noter (i alt elleve inntil 7. juli 1916) ophevdte England etterhånden alle innskrenkninger i Londoner-konvensjonen og gjorde all tilførsel til Centralmaktene til kontrabande, også tilførsler bare av næringsmidler til det fredelige folk: Også de kunde tas av England, og endog uten enhver erstatning.

De Forente Staters protest mot det britiske folkerettsbrudd i note den 28. desember 1914 anvender ordlag som disse: „Regjeringen (U. S. A.) kan ikke opfatte den engelske handlemåte anderledes enn som brudd på amerikanske borgeres rett. — Denne handlemåte berøver nøytral handel den frihet den har krav på etter folkeretten. Det er derfor dypt beklagelig at den britiske regjering ikke ennu har forandret sin politikk." Og etter nye forgjeves forhandlinger, i note den 30. mars 1915: „De britiske noter av 13.—15. mars 1915 er av vidtrekkende betydning for de nøytrale. *De synes å true deres rett til å drive handel og trafikere over havet ikke bare i forhold til krigførende, men endog innbyrdes. Blir disse bestemmelser gjennemført, vil de gi de krigførende en praktisk talt ubegrenset rådighet over nøytral handel innenfor hele det europeiske område og medføre en næsten ubetinget ophevelse av fredelige nasjoners suverene rettigheter.* Å tåle dette vilde være uøytral optreden mot Storbritannias motpartier, åpenbart uforenlig med statens høitidelige forpliktelser. — Så meget mer som Pariserkonvensjonens bestemmelse, at nøytrale skib gjør godset fritt, — neppe nu kan omtvistes av denne høitidelige avtales egne undertegnere."

Det er av dobbelt verdi for bedømmelsen av den amerikanske protest og anklage mot England, at den er fremført av en stat hvis handelsinteresser stemte så godt med Englands, at den selv til slutt trådte inn i krigen på Englands side. Og det gir ikke noget opbyggelig innblikk i politikkens problemer at slikt kan skje: *De britiske interesser av voldstilstand på havet ble avgjørende for Englands egen politikk og i virkeligheten også for andre staters, selv om disse prinsipielt var uenig med England.*

England strøk ved våbenstilstanden — den 5. november 1918 — straks kravet om havets frihet — det annet av Wilsons 14. Det hadde latt punktet stå og lokke Centralmaktene som løfte om en lykkeligere fremtid, hvis de ville utlevere sig til Ententen. Nu hadde løftet gjort tjeneste. — U. S. A.

vilde hatt anledning til å fremtvinge at det blev innfridd.
Men de opfylte ikke denne plikt.

Det er en ren tragedie å følge hvorledes U. S. A. under Verdenskrigen ble ledet til å oppgi et høit kulturstandpunkt — kampen for rettsordning over havet.

Congressional Record for 9. februar 1917 gjengir en tale av representanten Calloway i kongressen i U. S. A. Det opplyses her at „den finansielle leder for engelsk propaganda i U. S. A., bankierhuset J. P. Morgan, sammen med stål-, skibsbygnings- og ammunisjonskapitalen og deres tilsluttede selskaper, i mars 1915 har nedsatt en komité på 12 medlemmer til å undersøke hvor stor del av pressen, U. S. A. man måtte skaffe sig for å få kontroll over den almindelige politikk i statenes dagspresse. Det viste sig at man ved å velge ut de 25 største blad av 179, behersket i virkeligheten hele U. S. A. -pressen. Med disse 25 blad ble sluttet avtaler om kjøp av deres nasjonale og internasjonale politikk mot månedlig betaling. Der blev innsatt en redaktør i hvert av disse blad til å overvåke og redigere, under kjøpernes ledelse, alt hvad der vedkom landets militære, finansielle og andre anliggender av vesentlig betydning for kjøperne.

Det er denne kontrakt som bærer ansvaret for at dagspressen blir fylt med alle slags påstander om at TJ. S. A.s armé og flåte er i slett forfatning, om hvor nødvendig det var å bli forberedt, og hvor mulig eller endog sannsynlig det var at U. S. A. blir overfalt av fremmede fiender. —

Denne politikk omfatter også at ytringer i strid med de kapitalist interesser som skulde betjenes, blir undertrykket. Virkningen av avtalen røbet sig i det lesestoff som dagspressen fra mars 1915 bragte. Det har gått ut på å drive kongressen til ekstraordinære og ødsle utlegg for armé og flåte under det usanne påskudd at de var nødvendige. Hovedargumentet har vært patriotisme. Der spilles på enhver fordom og lidenskap i det amerikanske folk."

Så langt Calloway.

Således blev pressen i TJ. S. A. kjøpt av England til å bringe usannferdige grunner for at TJ. S. A. burde slutte sig til krigen.

For å provosere den offentlige mening, leide England dessuten amerikanske eventyrere, mest løslatte straffanger, til for god betaling å reise som passasjerer med britiske skib. Når skibene ble torpedoert, nyttet disse aviser torpederingene til å kreve at U. S. A. skulde „forsvare sine borgere og sin ære".

Især blev „Lusitania" som ble senket ved Irland den 7. mai 1915, utnyttet således. Det var en engelsk hjelpekipper, og bragte 4200 kasser krigsammunisjon og 189 kasser av infanteri-ekvipering m. m. Så ble fastslått ved amerikansk domstol den 23. august 1918. Den tyske general-

konsul i New York hadde advart mot at passasjerer fulgte med, og fra engelsk hold var denne advarsel latterliggjort. Blandt de 1200 omkomne var adskillige amerikanere. — Skibets undergang blev av pressen propagandert til et omsving i stemningen, og førte bl. a. til at den daværende utenriksminister, Bryan, som var mot Wilsons unøitrale holdning, måtte gå av.

England ofret således dengang beredvillig tallrike millioner pund på å skape en krigsopinion til sin fordel i U. S. A. Det ofret også endel menneskeliv på ekstraordinær måte. — Kjent er f. eks. at den britiske minister i Kristiania „i den britiske regjerings navn“ søkte å hverve den norske sjømann Adler Christensen for en betaling av £ 5 000 til å myrde Sir Roger Casement som var leder av irene i U. S. A. og motvirket den britiske plan om å trekke U. S. A. i krigen. Dets deltagelse i krigen var av største betydning for Vestmaktene: Uten hjelp fra U. S. A. vilde Verdenskrigen fra 1914 ikke ha endt med Versailles-freden. —

Vil man forstå den krig som nu atter er brutt ut, må man kjenne både de grunner som ledet til krigen dengang, og hvorledes disse samme grunner bestemte Versailles-freden.

Grunnen til at England gikk til krigen i 1914, var, som bekjent, i siste instans den at Tyskland krevde rettsordning over havet, og bygde flåte til å forsvare sin tilførsel, siden England ikke ville gå med på nogen sådan rettsordning. Men etter erfaringene fra Verdenskrigen fant Vestmaktene det nødvendig i tide å sikre sig forbundsfaller mot Tyskland og bestemte derfor først at Østerrike aldri skulde kunne forenes med Tyskland, dernæst at der langs Tysklands østgrense skulde oprettes nye stater som blev tildelt store tyske minoriteter, og derfor kunde forutsees alltid å komme i motsetningsforhold til Tyskland. Dessuten knyttet Vestmaktene disse stater til sig ved pengelån som skulde anvendes til krigsrustninger, ved militær utdannelse — det besørget særlig Frankrike, — og ved direkte forbundstraktater. Også her var det særlig Frankrike som sluttet disse. Men på grunn av dets forbund med England fikk England fordelen av de samme traktater, uten å ha bundet sine hender. På dette vis skulde da Vestmaktene ha rimelig grunn til å regne med pålitelige krigsdrabanter i Tysklands rygg, og således atter med å kunne bekjempe det på to fronter når tiden var inne for deres næste krig mot Tyskland. Og en sådan kunde forutsees, hvis de åpenbare urettferdigheter i Versailles-traktaten, bl. a. ved de nye grenser mellom statene, ikke blev rettet. Men det var ikke Vestmaktenes ønske å rette disse urettferdigheter. Tvert om fikk de ved ordningen av Folkeforbundet bestemt i paktens artikkel 10 at alle medlemmer av forbundet skulde garantere disse samme grenser. Så en krig sent eller tidlig var å vente.

Da nu Østerrike plutselig forente sig med Tyskland i 1938, tross Versailles-traktatens artikkel 80, men i full overensstemmelse med de betingelser som var lovt ved våbenstillstanden, vakte det engstelse hos Vestmaktene. Men de politiske ledelser kunde ikke da gripe inn mot ordningen, allerede fordi en sterk opinion i deres land støttet forandringen. — Da også Sudeter-tyskerne — tre og en halv million — krevde å forenes med Tyskland, steg engstelsen til bekymring. Men det var fremdeles ikke mulig å få reist nogen opinion i Vestmaktenes land *mot* at nasjonalitetsprinsippet således blev gjennemført her. De hadde selv nyttet det samme prinsipp til å opløse det gamle Østerrike-Ungarn fordi det var Tysklands forbundsfelte og bro ned mot Balkan og Tyrkia. Det var da ikke så like til nu å få opinionen til å ta det motsatte standpunkt. — Ved møte i München i slutten av september 1938 søkte Chamberlain å forvisse sig om hvorvidt Hitler hadde til hensikt å gjøre ero bringer fra Tsjekkia. Han fikk en uttalelse om at det ikke var Tysklands hensikt å gjøre nogen ero bring. Da så Slovakia og Tsjekkia 14.—15. mars 1939 reddet sig fra innbyrdes krig og indre revolusjon ved å anmode Tyskland om å overta ledelsen, gikk Vestmaktenes bekymring over til bestyrtelse. I september 1938 hadde Vestmaktene ikke rukket så langt i luftvåben at de kunde ta det op mot Tyskland. Jfr. erklæring av LI. George i Underhuset 8. 5. 39. Deres fredelighet var derfor en dyd av nødvendighet. Men England lånte straks Tsjekkia 200 millioner kroner som skulde anvendes til rustninger, fremfor alt til luft-krigsmaskiner. Ordningen med Tyskland i mars 1939 blev truffet før mer enn en tredjepart av lånet hadde kunnet anvendes. England trakk da resten av lånet tilbake. — Disse begivenheter er forutsetninger for krigen nu. For å kunne se dens virkelige karakter, kan det være nyttig å ta et overblikk over hovedpunktene i den videre utvikling.

Fra dette tidspunkt satte Vestmaktene en forsørt interesse inn på å sikre sig i hvert fall Polen mot Tyskland og skjerpe motsetningen mellom dem. Det er ikke mulig å finne nogen annen grunn for denne interesse hos Vestmaktene enn ønsket om å benytte Polen som kampfelle i en krig mot Tyskland. At Danzig var en tysk by, likesom Wilna en litauisk, skulde berettige Danzig til å forenes med Tyskland likesom Wilna til å bli litauisk. Men Vestmaktene lot dessuaktet Polen bemektige sig Wilna. Derimot vilde de hindre Tyskland i å forenes med Danzig, til tross for at det selv ønsket foreningen. Dernæst hadde Tyskland tilbudt Polen ordning på rettferdig grunnlag: en korridor til Øst-Preussen gjennem Polens korridor til Østersjøen. Polen avslo og øvet stadige terrorhandlinger mot tyskere der. Det hadde en grunn i Vestmaktenes aggressive holdning og tilsagn til Polen om deres støtte, hvor langt det enn vilde gå. — Der foreligger adskillige uttalelser fra polsk hold både før og etter at krigen brøt ut, om at „hele krisen er fremkalt fra Vestmaktene“.

Her er å merke at Tysklands bedømmelse av spørsmålet Polen måtte bestemmes ved Vestmaktenes holdning til Tyskland og til Polen. Denne side av saken måtte nødvendigvis bli avgjørende. Men det synes ikke å være tilstrekkelig påaktet i diskusjonen.

Tyskland hadde tallrike ganger opfordret Vestmaktene til avrustning eller nedrustning. Videre til vennskapelig opgjør av alle mellomværender, og en fredelig ordning for fremtiden. Det hadde og har likeledes erklært i mest mulig bindende former at det anser sine grenser mot vest for endelige og forholdet til England for å være av den art at det ikke vil ta nogen krig for å få sine tapte kolonier tilbake.

Vestmaktene har avvist eller ikke nyttiggjort disse tilbud. Når de da samtidig dermed opretter en ordning med Polen som ikke lar tvil tilbake om hensikten, tvinger de Tyskland til å bedømme sitt forhold til Polen på bakgrunn av dette Vestmaktenes dobbeltforhold: Krigerisk forhold overfor Tyskland med Polen som deres våpenfelle.

Det er et lignende forhold til Polen som til Tsjekkoslovakia: Der er ikke nogen grunn til å tro at Vestmaktene har interesse for nogen av de to stater selv. Der kunde citeres erklæringer nok derom. Deres hele interesse av de to stater ligger i deres rolle for Vestmaktenes krigsplaner. *Det måtte Tyskland altså regne med.* Likeså med krenkelse av kolonisasjonsprinsippet hvormed Vestmaktene begrunner sin imperialistiske politikk: En av verdens første kulturstater som Tyskland kan ikke ha plikt til å innrette sig for å la store deler av sin nasjon komme under en „polsk riksdays“ styre. Men det var der truet mer og mer ivrig med fra polsk side: Polen vilde ha bl. a. Øst-Preussen og helst besette Berlin. — Men det avgjørende er dette: *Har en stat definitive bevis for at andre stater ikke er villig til å inntre i rettsordnet forhold til den, så er den ikke pliktig å vente til de fiendtlige makter finner krigsøieblikket beleilig.* Det er en hovedgrunnsetning i den internasjonale så vel som i den sociale politikk at enhver har krav overfor enhver annen på at forholdet mellom dem ikke skal bestå som en voldstilstand, men ordnes etter rettsprinsipper.

Men den britisk-franske politikk overfor Tyskland var et brudd på dette elementære krav i forholdet mellom folkene. Likesom deres krigsgrunn i 1914 var vilje til vold, først og fremst over havet, var deres politikk ved fredsslutningen den samme, og var deres politikk senere rettet på nøiaktig den samme voldstilstand som midlet til å sikre deres bytte.

I tillegg til denne krigspolitikk, retter disse makter en anklage mot Tyskland for ikke å holde løfter, siden det før har uttalt at Tyskland var tilfredsstilt i øst ved grenseordningen over Sudetertyskland. Det faller

vansklig å tro at normale politikere er ærlige ved slik tale. At Tyskland erklærer at det ikke selv har planer om ytterligere landforøkelse, betyr ikke at Tyskland fraskriver sig rett til å *verge* sig mot angrep, hvis det utfordres, således som det blev ved Benes' intriger i Tsjekkoslovakia og Ententens senere i Polen. En statschef som inngikk en sådan forpliktelse, måtte selvsagt avsettes. Erklæringen betyr heller ikke at Tyskland vil avvise en samordning med Tsjekkia og Slovakia dersom disses ledende politikere ønsker en tilslutning til Tyskland. Og det er dette som har funnet sted: De to stater søker redning fra en farlig krig og revolusjon ved sin ordning med Tyskland. At der er personer i begge land som er forbitret av politiske grunner, sier sig selv. Det gis der i alle land. Også i England og Frankrike.

Det som er grunnen til Vestmaktenes oprørthet har åpenbart ikke noget som helst med politisk moral å gjøre. I så måte kan de neppe heller være de første til å kaste sten. *Deres oprørthet er bestemt av skuffelse over å ha gått glipp av krigspolitiske chanser: Versailles-traktatens omhyggelig opførte anordning av krigsstater i øst for Tyskland til Vestmaktenes forføining er ramlet. — De har fremkalt krigen ved å lokke Polen til en altfor utfordrende politikk. Og de er nu gått til krig mot Tyskland uten noget annet krigsmål enn det å svekke Tysklands makt. De tar ikke krigen for å oppfylle sine forpliktelser overfor Polen. Tvert om — de inngikk disse forpliktelser overfor Polen for å kunne nytte Polen for sine krigsplanner mot Tyskland. —*

Disse forhold er bakgrunnen for Vestmaktenes propaganda som bluffer de uinnvidde. Fremfor alt gjelder det for dem atter å vinne U. S. A. Man spiller nu igjen med usannheter og øver selv voldsgjerninger for å kunne skaffe bevis mot Tyskland. Således torpederingen av Athenia den 3. september. Efter de nu foreliggende oplysninger kan det ikke tviles på at England selv har torpedert båten som hadde adskillig amerikanere ombord, for straks å egge U. S. A.s opinion til fiendtlighet mot Tyskland således som ved „Lusitania“. — Videre lager man op foregivender om at Tyskland vil erobre Nederland, Danmark, Litauen, Romania o. s. v. for å innpode forestillingen om at det ledes av erobrertrang. Det skal bringe folk til å glemme at krigen mot Polen er svar på en lang rekke utfordringer med oprørende tilstander og avvisning fra Polens side av forslag om rettferdige ordninger.

Verst av alt er herunder kanskje at det er de forskjellige lands mest idealt anlagte personer som på dette vis tas i tjeneste av forbryterpolitikk uten å fatte den, og drives til en urettferdig fiendtlighet mot et annet folk.

Men på ett punkt har TJ. S. A. likesom alle nøytrale stater, midlet til å finne ut hvem der vil fred mellem folkene og hvem ikke: Ved å kreve at voldstilstanden på havet nu skal ophøre, og dermed også de angrep på selve menneskeheten som denne voldstilstand betyr. Det krav må kunne samle alle nøytrale om sig. Menneskehets kulturbewissthet har ikke nogen tvil om at det er et berettiget

krav. Utsultning av en nasjon er en oprørende forbrytelse mot de enkleste menneskelige følelser, — og det folkeforbund som i paktens artikkel 16 har gjort denne utsultning til en plikt, har dermed felt dommen over sig selv.

Denne voldstilstand over havet betyr at der i forholdet mellem statene ikke råder noget demokratisk prinsipp, ikke heller noget lovordnet diktatur, men et lovløst despoti av den som har den råeste makt. Det angår hver eneste stat. Forholdet innenfor en stat angår dens borgere — ikke andre stater. Men forholdet mellem statene angår dem alle. Det tyske statsdiktatur vedkommer ikke oss. Det har aldri skadet oss. Det britiske verdensdespoti angriper selve vår stilling som fritt folk. Det har kostet oss tusener av våre beste landsmenns, våre sjømenns liv — voldt oss hundrer av millioner kroners tap og de største ydmykelser i vår historie. Der er ennu enkeltheter i de senere begivenheter som ikke har fått tilstrekkelig historisk opklaring til at feittagelser er helt utelukket. Men om hovedpunktene i den internasjonale situasjon, det britiske voldsherredømme over havet, dets betydning for verdenspolitikken og Vestmaktenes krigspolitikk overfor Tyskland, er kjengjerningene så rikelig oplyst at nogen vesentlig feittagelse ikke er mulig.

De nøytrale stater har den sterkeste opfordring til å ta opp det program som er opstilt av en krigførende: „Hvis nogen makt vil dominere verden, vil vi verge vår frihet.“

Det gis en maktgruppe med det mål: Vestmaktenes politikk går ut på å dominere verden. De oprettholder voldstilstanden på havet for å skaffe sig fordeler som de bare kan vinne ved krig og ved større grusomhet under krig enn nogen rettsordning kunde godkjenne. De har således sine sterkeste interesser knyttet til at denne lovløshet på havet får bestå for derved å dominere alle andre stater som samstemmig har krevd rettsorden på havet. Nu søker de å narre verden til å tro at de kjemper for den frihet, som ingen har krenket mer enn de selv, og å skjule sitt internasjonale despoti under et tilsynelatende demokratisk skilt.

Men de nøytrale nasjoner er ikke mindre berettiget til å hevde sine freds-interesser enn de krigførende til å følge sine krigsinteresser, og vi krever å forskånes for at hykledede idealer spilles ut mot oss som politiske faktorer for å narre oss inn under nogen annen makts krigspolitiske mål. —

Ingen, nøytral stat har større ansvar her enn U. S. A. Dets tradisjoner maner, dets makt forplikter det til ikke etter som under Verdenskrigen å selge sine borgeres liv efter finansinteressers forbryterplaner.

Å opstille rettsordning over havet som formål, er å bære verdenskulturen fremover. — Det er ikke sjeldent at Englands dyrkere anser enhver tankegang som ikke passer England, for tyskvennlig og England-fiendtlig. Det må nu endelig engang bli mulig for borgere av fri nasjoner å se på tidens problemer ikke ut fra andres voldsinteresser, men fra sine egne opgavers krav. Og kravet for ethvert nøytralt folk med kulturbewissthet er idag

at den tusenårige voldstilstand på havet må ophøre. Ved en rettsordning over havet blir gjort det største skritt i menneskehets historie frem mot fred mellem folkene. Den makt som oprettholder voldstilstand over havet med dens plyndring av privat eiendom og blokade, og som avviser en upartisk prisedomstol, den er menneskehets fiende.

Anhang 4.

Den litteratur, som har vært benyttet her, vil i det hele finnes angitt på vedkommende steder. Det er fremfor alt krigslitteratur, og enhver større bokhandler har rikelig oversikt over den. Jeg anser det derfor som overflødig å gjenta den her fra mine tidligere skrifter, så som *The Neutral Investigation of the Causes of Wars*, *Verdenspolitiske mål og midler*, *Neutrale Komitees und Gelerhrte über die Kriegsschuld o. fl.* — Titelen på det flere ganger omtalte verk av den russiske legasjonssekretær i London fra 1907—14, dr. v. Siebert, er ufullstendig angitt. Det heter: „*Diplomatische Akten-Stücke zur Geschichte der Entente-politik der Vorkriegsjahre.*“ Berlin und Leipzig 1921. —

Side 5, linje 8 fra oven er uteladt navnet: *Pascal*. — Andre feil i teksten er ikke så forvildende at rettelser er strengt påkrevet.

INNHOLD

	Side
Formålet	5
„Hvis nogen stat vil dominere verden“	7
Krig og fred angår alle stater — også nøytrale	7
Ingen fredsordning uten rettsordning	8
Livssynet bestemmer vårt syn på moral, rett, fred eller krig	11
Skyldes krigen at nogen stat søker å dommere verden?	13
Menneskehets overgang fra krig til fred	14
Rettsordenen mellom statene	15
Hvorfor består fremdeles rettløsheten på havet?	19
Vold på havet	20
Kampen for verdensherredømmet	20
Angrepspunkter mot herredømmet over havet	23
Andre staters streben etter folkerett til sjøs	24
Skranker for vold på havet: Nøytralitetsrettigheter	27
England og oppgaven å skape rettsorden i verden	28
Hvorfor England vilde ha krig mot Tyskland i 1914	30
Maktens eller dyktighetens forrang	31
Stormaktenes offisielle bekjennelse til en rettsordens nødvendighet	32
Har seierstatene fulgt de rettsprinsipper som de erklærte å kjempe for?	36
Har seierstatene skapt rettsordenen mellom folkene? „Folkenes Forbund“	39
Repressalienes oppgave	44
Ingen stat skal blande sig i andre staters indre anliggender. (Utrechterfreden 1713.)	48
De to overstatlige organisasjoner som søker å dominere verden .	49
Hemmelige maktorganisasjoner	51
„Buffalo Bill“	56
Englands overgang fra „splendid isolation“ til allianser	57
Kan vi tro på propaganda?	59
Ansvaret for krigsfaren i Europa	66
Fredstraktaten og prinsippene for civilisasjon, rett og fred	71
Vestmaktenes fiendtlige holdning mot Tyskland i Østerrike, Tsjekkoslovakia og Polen	73
Når gullkalven er gud	99
Vestmaktenes idealer	107
Hvorledes demokratiet håndheves i Norge	117
Det «demokratiske» despotis ledelse	121
Samlende tilbakeblikk og plan	123
Anhang 1	130
Anhang 2	132
Anhang 3	133
Anhang 4	150

NICOLAI OLSENS BOKTRYKKERI - OSLO